

**โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงาน
ด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน
กรณีศึกษาบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม
จ.เชียงใหม่**

Study of Factors that Contribute to Successes
of Narcotic Drug Prevention Efforts in Community :
The Case of Ban Maehair Tai, Moo 9,
Tambon Panghinfon, Maechaem District, Chiang Mai Province

สมเกียรติ มีธรรม

**งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการจัดการองค์ความรู้เรื่องยาเสพติด
บริหารโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
ประจำปีพ.ศ. 2552**

**โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงาน
ด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน
กรณีศึกษากองหมู่บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม
จ.เชียงใหม่**

Study of Factors that Contribute to Successes
of Narcotic Drug Prevention Efforts in Community :
The Case of Ban Maehair Tai, Moo 9,
Tambon Panghinphon, Maechaem District, Chiang Mai Province

สมเกียรติ มีธรรม

**งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการจัดการองค์ความรู้เรื่องยาเสพติด
บริหารโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
ประจำปีพ.ศ. 2552**

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของผู้นำชุมชนและชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอดะ สถานีอนามัยบ้านแม่แฮใต้ โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ และศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวงบ้านเซโคชา ที่ให้ความเอื้อเฟื้อข้อมูล ที่พัก และอาหาร ระหว่างเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านจนสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ สำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งยังช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และช่วยเติมเต็มข้อมูลของหมู่บ้านให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณอาจารย์ชัชวาล บุญปัน อาจารย์ประจำภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคุณสุวรรณา จารุสมบุญรณ์ นักวิจัยอิสระ ที่ให้การส่งเสริมผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยนี้จนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหวัง และขอขอบพระคุณ ดร.พระมหาบุญช่วย สิรินธโร อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, อาจารย์ประมวล เพ็งจันทร์, อาจารย์มาลา คำจันทร์, คุณชัชวาล ทองดีเลิศ, พะตังจอนิ โอโคเฮา, คุณนิคม พุทธา และคุณพิภพ อุดมอิทธิพงศ์ ที่ให้คำแนะนำทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยได้นำไปปรับปรุงแก้ไขให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หากคุณค่าและประโยชน์อันใดพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบคุณความดีทั้งหมดนี้แด่ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอดะ ทุกคน

สมเกียรติ มีธรรม

ชื่อโครงการวิจัย	โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน กรณีศึกษา ; บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่
ชื่อผู้วิจัย	นายสมเกียรติ มีธรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาชุมชนบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ และเป็นชุมชนปลอดยาเสพติดที่ผดุงกฎหมาย โดยไม่มีหน่วยงานให้การสนับสนุน การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการด้วยกัน คือเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน และเพื่อนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการป้องกันยาเสพติดในชุมชน และใช้เป็นแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายแก้ปัญหาเสพติดในมิติสังคมและวัฒนธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบหรือกระจายเนื้อหา และกรอบแนวคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย หรือแบบอิตัปปัจฉยาในพระพุทธศาสนามาช่วยจัดระบบความคิด และเป็นเครื่องมือนำทางในการทำความเข้าใจสถานะชุมชนบ้านแม่แฮใต้ เพื่อให้เห็นโครงสร้างชุมชนและองค์ประกอบทั้งหลายภายในโครงสร้างนั้นๆ ไปจนถึงการทำหน้าที่ขององค์ประกอบแต่ละอย่างว่าเป็นอย่างไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา 5 กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำชุมชนที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในชุมชน 4 กลุ่ม/คน, กลุ่มผู้นำธรรมชาติ 4 คน, กลุ่มสมาชิกในหมู่บ้าน ได้แก่ พ่อบ้านแม่บ้าน หรือสมาชิกคนหนึ่งคนใดในครอบครัวที่สามารถตอบแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนได้ครบครัวละ 1 คน, กลุ่มเพื่อน(กลุ่มเสี้ยว) 6 คน และกลุ่มบุคคลภายนอกชุมชนที่เข้าไปทำงานในพื้นที่บ้านแม่แฮใต้ 2 - 3 คน

วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 วิธีคือ 1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบ้านแม่แฮใต้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน 3 เดือน ในการจัดทำแผนที่ภูมินิเวศวัฒนธรรมชุมชนและสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน สัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และสนทนากลุ่ม สำหรับเทคนิคการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนาแบบเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ และการจดบันทึก

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยและองค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนบ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ มี 4 ปัจจัยใหญ่ๆ ด้วยกัน โดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยดังนี้

1. **ปัจจัยในด้านศาสนา** มีผู้นำศาสนา, สภาคริสตจักรในหมู่บ้าน และองค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทย เป็นองค์ประกอบสำคัญทำหน้าที่หลอมร่วมศรัทธาในพระเจ้าให้กับชาวบ้านตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม และไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย โดยจำแนกบทบาทออกมาได้ 3 ด้านดังนี้

1.1 บทบาทในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมผ่านพิธีนมัสการพระเจ้า บทบาทนี้มีผู้นำศาสนาเข้ามาทำหน้าที่หลักให้กับคริสต์ศาสนิกชนในหมู่บ้านเหมือนกับพระสงฆ์ โดยพิธีนมัสการพระเจ้าของชาวคริสต์นั้น นอกจากเป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่สร้างความสนุกสนานและความศรัทธาในพระเจ้าให้กับผู้เข้าร่วมพิธีแล้ว ยังเป็นเครื่องกระตุ้นให้คริสต์ศาสนิกชนหันมาสนใจเรียนรู้ดนตรีในพิธีกรรม เรียนรู้พระคริสต์ธรรมคัมภีร์ และเรียนรู้ภาษาปกาเกอะญอจากพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ในพิธีนมัสการพระเจ้ามากกว่าการเข้าหายาเสพติดอีกด้วย

1.2 บทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกในหมู่บ้าน บทบาทนี้มีผู้นำศาสนาและสภาคริสตจักรในหมู่บ้านเข้ามาทำหน้าที่ให้การศึกษาพระคริสต์ธรรมคัมภีร์และภาษาปกาเกอะญอแก่เด็กเยาวชนและพ่อบ้านแม่บ้าน กับทำหน้าที่สังคมสงเคราะห์ในด้านอาชีพและสวัสดิชุมชน ไปจนกระทั่งไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง

1.3 บทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน บทบาทนี้มีองค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทยเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านความรู้และทุนทรัพย์สำหรับใช้ดำเนินงานของผู้นำศาสนาและสภาคริสตจักรในหมู่บ้านให้ทำงานได้คล่องตัวยิ่งขึ้น

2. **ปัจจัยในด้านสังคม** มีครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน เป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการสะสมปมเพาะความคิดจิตใจ ความเชื่อ คุณธรรมจริยธรรม ฝึกฝนทักษะทางด้านอาชีพการงาน รวมทั้งเป็นแบบอย่างให้กับบุตรหลานเจริญรอยตาม

3. **ปัจจัยทางการเมือง** มีคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา และกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่คอยขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน เมื่อจำแนกบทบาทออกมาพบว่ามี 2 บทบาทด้วยกันคือ บทบาทในการปกครอง มีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ด้วยการออกกฎระเบียบและแบ่งเขตการปกครองให้ชาวบ้านร่วมกันสอดส่องดูแล และบทบาทในด้านการบริหาร มีคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา/สภาคริสตจักร และกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาบริหารงานร่วมกับสมาชิก

4. **ปัจจัยในการศึกษา** มีโรงเรียนบ้านแม่แฮใต้, ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง และสถานือนามัยบ้านแม่แฮใต้ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดและสุขอนามัยแก่เด็กนักเรียนในหมู่บ้านและผู้หึงมีครรภ์ ไปจนถึงการสอดส่องดูแลเด็กนักเรียนในหมู่บ้านไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

ในการทำหน้าที่ขององค์ประกอบในด้านศาสนา สังคม การเมือง และการศึกษา อย่าง บรรสานสอดคล้องกันดังกล่าวนี้อาจทำให้บ้านแม่แฮได้ บ้านเชโคชา และบ้านบลอเด เป็นชุมชนปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายได้โดยไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุน

ข้อเสนอทั่วไปสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้

1. การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ต้องศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจชุมชนในแต่ละด้านร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้เห็นศักยภาพ ปัญหา สาเหตุ จุดอ่อนจุดแข็ง และทางออกร่วมกันว่าเป็นอย่างไร จะได้แก้ไขปัญหาก็ถูกต้องและรอบด้าน โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าไปศึกษาวิจัยชุมชนร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้ชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติดและปัญหาอื่นๆ ด้วยตนเอง ส่วนองค์กรหรือหน่วยงานนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนก็ตาม ทำหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงให้เท่านั้น

2. การสร้างชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ต้องทำพร้อมๆ กันไปหลากหลายด้านและหลากหลายวิธีการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลการศึกษาวิจัยในแต่ละชุมชนว่าเป็นอย่างไร ศาสนา การศึกษา สังคม หรือการเมืองในชุมชน หรือด้านอื่นที่มีผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากปัญหาและสาเหตุของปัญหามีความเชื่อมโยงกัน เป็นโครงสร้างทางสังคมที่ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดดๆ ได้ เมื่อแก้ปัญหาหนึ่งไปปัญหาใหม่ก็โผล่ขึ้นมาอีก เป็นวัฏจักรเช่นนี้ไปไม่จบไม่สิ้น ดังนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับบุคคลและชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันโรคร้ายได้นั้นต้องทำพร้อมๆ กันไปในทุกด้าน เพื่อให้เกิดคุณภาพขององค์ภาพทั้งหลายจึงจะแก้ปัญหาคืออย่างยั่งยืน

3. การสร้างชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายในแต่ละด้านต้องมีบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร ในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นได้ ดังนั้นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรในชุมชนที่เข้ามารับผิดชอบการดำเนินงาน ก็ต้องก่อรูปด้วยคุณสมบัติที่ดีและมีความเป็นผู้นำ เช่น มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นบุคคลเสียสละ รู้จักแก้ปัญหา และสามารถทำงานด้านบริหารจัดการได้ดีพอควร

3. การสร้างชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ต้องไม่ละเลยคุณค่าทางด้านจิตใจ และคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่ยังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนในปัจจุบัน และต้องรู้จักการประยุกต์พิธีกรรม ประเพณี และจารีตฮัตถ์ฮอยต่างๆ ให้สมสมัย สามารถสื่อคุณค่าอันดีงามกับคนรุ่นใหม่ได้

4. วัดต้องมีศักยภาพใหม่ที่สนองต่อความต้องการของผู้คนในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมของวัดนั้นๆ วัดไหนที่มีศักยภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก็จัดกระบวนการเรียนรู้ไป วัดที่มีศักยภาพในการส่งเสริมวิชาชีพก็ส่งเสริมไป วัดที่มีศักยภาพในการแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์พื้นบ้านก็ทำเรื่องนั้นไป ฯลฯ เมื่อวัดสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทของตนได้ วัดก็จะกลายมาเป็นของชุมชนที่สมาชิกทุกคนเข้ามาจัดกิจกรรมได้ตลอดเวลา

และวัดก็จะกลายเป็นมหรสพทางจิตวิญญาณอันทรงคุณค่า ที่สามารถกล่อมเกลาคิดใจให้ถอยห่างจากยาเสพติดได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายในชุมชนที่ไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนเฉพาะชนเผ่าปกะอะญอที่นับถือคริสต์ศาสนา แต่วยังไม่ได้ครอบคลุมถึงชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอย่างเช่น ชุมชนเผ่าม้ง ชุมชนเผ่าลัวะ ชุมชนเผ่าเย้า ชุมชนคนพื้นเมืองในชนบทและในเมือง ดังนั้นควรให้มีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชนที่ไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นด้วยว่าเป็นอย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้

2. ให้มีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติด ในชุมชนที่ไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และการนับถือศาสนา เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จในการป้องกันยาเสพติดที่เป็นแบบเฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร เช่นชนเผ่าปกะอะญอกับชนเผ่าลัวะ ม้ง เย้า หรือชนเผ่ากับชนพื้นเมืองในชนบท, คนพื้นเมืองในชนบทกับในเมือง หรือระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อย่างนี้เป็นต้น

Research title: Study of Factors that Contribute to Successes of Narcotic Drug Prevention
Efforts in Community : The Case of Ban Maehair Tai, Moo 9, Tambon
Panghinfon, Maechaem District, Chiang Mai Province

Researcher Mr.Somkiat meetham

Abstract

A qualitative research, the study was carried out at Ban Maehair Tai Moo 9, Tambon Panghinfon, Maechaem District, Chiang Mai, a Pakayaw community. The community has managed to become a drug-free haven without support from outside organizations. The study has two major aims. On one hand, it means to explore factors contributing to the successful campaign against drug abuse. On the other, the model shall be developed to consider if its replication can be made to strengthen other communities as far as efforts to combat drug problems are concerned in light of the social and cultural aspects.

The study's conceptual framework depends on the segregative method and the Buddhist Law of Dependant Origination (*Idappaccaya*). The method has been used to guide the attempts to come to terms with conditions in the community of Ban Maehair Tai to delve deeper into the structures and how each element works relatively to each other. Five groups are the focus of the study including community leaders from election (four in each group), natural leaders (four in each group), village members including either the husband or wife, or any family member who fills out the survey form, fraternity group (six persons) and individuals from outside working in the community of Maehair Tai (a couple of them).

Two methods were used in the study including (1) the literary review related to Ban Maehair Tai based on materials provided by relevant agencies, and (2) field survey. The researcher spent three months to live in the community, conducted the community bioregional mapping, and carried out basic household surveys, individual interview and focus group interview. Both non-participatory and participatory observation methods have been used as well as formal/informal interview and note taking.

It was found from the study that four major factors have contributed to the successful combat against drugs in the community of Ban Maehair Tai, Moo 9, Tambon Panghinfon, Maechaem District, Chiang Mai including the following (in order of significance);

1. **Religious factor:** Religious leaders, the local diocese, and the Church of Christ in Thailand (CCT) have played significant roles in garnering faith of the villagers in God making them adhere to good deeds as well as steering away from illicit drugs. Their roles can be described in three dimensions including;

1.1 Promoting the adherence to good deeds and morality through ceremonies to hail the grace of God: The religious leaders play an important role in organizing the community, just like how Buddhist monks do to a Buddhist community. The ceremony to honor the grace of God is a powerful

and fun tool to affirm faith in God and to encourage Christians to become interested in ceremonial music, to study the scripture, and to study Karen language from the gospel. It is more attractive to them than drug use.

1.2 Promoting and supporting activities by the villagers: The local religious leaders and diocese have embarked on initiatives to promote biblical study and Karen language among youth and parents. They also work on various social and community welfare projects and help to settle dispute in community.

1.3 Promoting the community activities: CCT plays an important role in supporting the knowledge and funds needed to help local religious leaders and the diocese to perform their roles more effectively.

2. **Social factors:** This constitutes basically family network and kinships. The structure helps to nurture the ground for morality and virtuous deeds and to training people on vocational skills as well as to set example for the young generation to follow.

3. **Political factors:** The Village Committee, religious leaders and self-sufficiency savings group have been the major impetus for mobilizing various activities in the village. Their roles can be described in two major ways. Administratively, the Village Committee helps to oversee orderliness and peace in the community through the enforcement of regulations and division of zones for the involvement of local villagers. The Village Committee, religious leaders and the diocese and the self-sufficiency savings group help collectively with the village governance.

4. **Educational factors:** The Ban Maehair Tai School, Maefahluang Mountain People Learning Center and Ban Maehair Tai Village Health Post are instrumental in educating local students and pregnant women about drug abuse and general health. They help to ensure that local students stay away from illicit drug use.

The religious, social, political and educational actors have worked together in harmony to make it possible for Ban Maehair Tai, Ban Sedosa and Ban Bloday to become drug-free communities without support from outside organizations.

Suggestions for the replication

1. The empowerment of drug-free community has to be preceded by the study and analysis of the community in different aspects. Participatory approaches have to be employed to come to terms with its potential, problems, causes, strengths and weaknesses as well as to forge collective solutions. The responsible organizations should carry out the study together with local people to help the community to address drug problems on their own. Organizations from outside, private or public, should simply limit their roles to giving advice and mentoring.

2. The empowerment of drug-free community will be made possible through multiple and diverse approaches which have to be done simultaneously. The implementation shall vary to the results of the study in each community to find out what factors will be most effective to us, religiously, educationally, socially, etc. The problems and causes are interrelated. Any social construct cannot exist on its own. Solving one problem may give rise to yet another problem. Without tackling root

causes, the cycle shall never cease. Therefore, it is important to keep the community and individuals strong and immune from the diseases through actions carried out multifacetedly and to strike the balance among all the functioning factors to ensure its sustainability.

3. The empowerment of drug-free community requires human resources. There ought to be main individuals or organizations to take charge of the process and to set example for others to follow. Thus, the individuals or organizations involved have to show their integrity and leaderships, i.e., being enthusiastic to work, refraining from drug use, devoting themselves to others, being skilled in problem solving, and having fair management skills.

3. The empowerment of drug-free community will not be made possible without an emphasis on spiritual and cultural values which are still held on to strongly by people in community. The traditional ceremonies have to be subjected to adaptation to make them respond to modern culture and to convey a noble message to the new generation.

4. The monastic institutions have to develop a new potential in response to the need of contemporary people. It shall depend on the potential and readiness of each of the institutions to develop the participatory learning process. Some monasteries with the ability to carry out skill training should do so, and likewise, the ones with traditional medicine knowledge should spread the knowledge out. Once the religious institutions have changed their roles appropriately, they shall be become accessible by everyone in the community and the place to nurture people's spirituality and to steer them away from drugs.

Recommendations for next studies

1. The study was carried out in a community which has successfully shielded itself against drug abuse without having to rely on support from outside organizations. It covers just this Christian Pakayaw community, but people of other ethnicities such as Mong, Lawa, Yao, rural folk and urbanites. Therefore, the exploration of factors contributing to the successful campaign against drug abuse should be carried out in other ethnic communities without support from outside organizations as well.

2. Comparative study should be made among communities from various ethnic backgrounds to gauge how different the contributing factors among them as far as the efforts to combat drug abuse is concerned such as between the Pakayaw community and the Lawa community, or Mong or, Yao, or between the ethnic group and the rural folk, between the rural folk and urbanites, etc.

สารบัญ

	หน้า
หนังสืออนุมัติดำเนินโครงการวิจัย	
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ฐ
สารบัญแผนภูมิ	ฑ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
1.4 คำถามการวิจัย	6
1.5 นิยามศัพท์	6
1.6 ขอบเขตของการวิจัย	7
1.7 การใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย	7
บทที่ 2 เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ข้อมูลงานวิจัยที่ชี้สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง	8
2.2 ข้อมูลงานวิจัยด้านการป้องกันที่เกี่ยวข้อง	10
2.3 ข้อมูลงานวิจัยด้านการบำบัดรักษาที่เกี่ยวข้อง	11
2.4 ข้อมูลงานวิจัยด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง	12
2.5 ข้อมูลงานวิจัยด้านชุมชนเข้มแข็ง	14
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล	26
3.2 กลุ่มเป้าหมาย	28
3.3 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	29
3.4 เทคนิควิธีการรวบรวมข้อมูล	30
3.5 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล	31
3.6 ความเที่ยงตรง/ความน่าเชื่อถือของการวัด	32
3.7 ข้อจำกัดและความลำเอียงที่น่าจะเกิดขึ้น	33
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล	33

3.9 ระยะเวลาในการดำเนินงาน	34
บทที่ 4 ลักษณะทั่วไปของชุมชน	
1. ลักษณะทางกายภาพ	36
1.1 ลักษณะภูมิประเทศ	36
1.2 ลักษณะภูมิอากาศ	40
1.3 ลักษณะทางอุทกวิทยา	40
1.4 ลักษณะดิน	41
1.5 ลักษณะพืชพรรณ	41
2. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน	42
3. สภาพทางเศรษฐกิจ	43
4. สภาพทางสังคม	45
4.1 ลักษณะประชากร	45
4.2 ลักษณะครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว	46
4.3 ลักษณะเครือญาติและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ	46
4.4 ลักษณะความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน	47
4.5 ลักษณะทั่วไปทางสังคม	48
5. การศึกษา	49
6. สุขภาพและอนามัย	50
7. สภาพการเมืองการปกครอง	50
8. ผู้นำชุมชน	53
9. กลุ่มต่างๆ ในชุมชน	54
10. องค์กรและหน่วยงานนอกชุมชน	54
11. ความเชื่อและศาสนา	54
12. ระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรม	58
13. วัฒนธรรม พิธีกรรม และประเพณี	59
บทที่ 5 ศักยภาพชุมชน	
1.การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	64
1.1 พื้นที่อยู่อาศัย	67
1.2 พื้นที่ทำการเกษตร	69
1.2.1 พื้นที่นา	71
1.2.2 พื้นที่สวนถาวร	72
1.2.3 พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน	74

1.3 พื้นที่ป่า	81
2. ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ	85
3. ศักยภาพทางด้านสังคมและการเมือง	93
3.1 โครงสร้างประชากร	93
3.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม	94
3.3 การรวมตัวและการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน	95
3.3.1 คณะกรรมการบริหารปกครองหมู่บ้าน	97
3.3.2 กลุ่มสตรีทอผ้า	98
3.3.3 กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ บ้านแม่แฮใต้ และบ้านเซโคชา	100
3.3.4 กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง	102
3.3.5 กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน	103
3.3.6 กลุ่มหนุ่มสาว	104
3.4 ระบบการปกครองในชุมชน	104
4. ศักยภาพในการศึกษา	105
4.1 การศึกษานอกระบบ	104
4.2 การศึกษาในระบบ	107
5. ศักยภาพในการดูแลสุขภาพและอนามัย	109
6. ศักยภาพทางด้านศาสนา	110
7. การแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน	112
8. ศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชน	114
บทที่ 6 เหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนปลอดภัยาสพฤตที่ผิดกฎหมาย	116
1. โลกทัศน์ชาวบ้านต่อยาเสพติด	116
2. สถานการณ์ยาเสพติดในชุมชน	118
3. ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนปลอดภัยาสพฤตที่ผิดกฎหมาย	120
1. ปัจจัยทางด้านศาสนา	123
2. ปัจจัยทางด้านสังคม	129
3. ปัจจัยทางการเมือง	133
4. ปัจจัยทางการศึกษา	135
4. ปัจจัยหนุนเสริมที่ทำให้ชุมชนปลอดภัยาสพฤตที่ผิดกฎหมาย	136
บทที่ 7 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
7.1 สรุปผลการวิจัย	140
7.2 อภิปรายผล	149

7.3 ข้อเสนอแนะ	154
บรรณานุกรม	157
ภาคผนวก (ก)	163
1. นิทานปกากะญอ เรื่อง ;	
เด็กกำพร้าชนน	164
สี่แม่ลูก	167
สิงห์โต	167
พามีลูกกับสะเปี้ยมะ	169
สามแม่ลูก	170
เงินทองและข้าว	172
จอโม่แค	173
2. กฎระเบียบของหมู่บ้าน, กลุ่มต่างๆ และนักเรียน (หอพัก)	
กฎระเบียบหมู่บ้าน ว่าด้วยการป้องกัน แก้ไข การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการ	
รักษาความสงบเรียบร้อยหมู่บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9	175
ระเบียบการกลุ่มเลี้ยงโคบ้านเซโคชา	175
กฎระเบียบของกลุ่มเลี้ยงกระบือบ้านแม่แฮใต้	175
กฎระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มเลี้ยงสัตว์	176
กฎระเบียบของสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แฮใต้	176
กฎระเบียบบ้านเด็กนักเรียนร่วมน้ำใจ (ไทยแคว)	177
ภาคผนวก (ข) เครื่องมือการวิจัย	179
1. เอกสารแนะนำอาสาสมัคร	180
2. ใบยินยอมด้วยความสมัครใจ	183
3. แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน	185
4. แบบสัมภาษณ์	196
ประวัติผู้วิจัย	201

สารบัญแผนภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 แผนที่ตั้งบ้านหมูที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่	35
ภาพที่ 2 แผนที่เชิงกายภาพ	36
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านเรือน	39
ภาพที่ 4 แผนที่แสดงลำห้วย	40
ภาพที่ 5 แผนที่เชิงวัฒนธรรม	42
ภาพที่ 6 แผนที่การใช้ที่ดิน	64
ภาพที่ 7 แผนที่พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน	76
ภาพที่ 8 แผนภาพโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม	95

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
แผนภูมิ 2 แสดงการประกอบอาชีพของชาวบ้านแม่แฮใต้	43
แผนภูมิ 3 แสดงการผลิตของประชากรบ้านแม่แฮใต้	44
แผนภูมิ 4 แสดงที่มาของรายได้ประชากรบ้านแม่แฮใต้	44
แผนภูมิ 5 แสดงรายจ่ายของประชากรบ้านแม่แฮใต้	45
แผนภูมิ 6 แสดงจำแนกประชากรตามกลุ่มอายุและเพศ	45
แผนภูมิ 7 แสดงโครงสร้างประชากรในครัวเรือน	46
แผนภูมิ 8 แสดงการศึกษาของประชากร	49
แผนภูมิ 9 แสดงสาเหตุการป่วยและเสียชีวิตของประชากร	50
แผนภูมิ 10 โครงสร้างบริหารปกครองหมู่บ้าน	52
แผนภูมิ 11 การนับถือศาสนาของประชากร	54
แผนภูมิ 12 โครงสร้างบริหารสภาคริสตจักรบ้านแม่แฮใต้	57
แผนภูมิ 13 วงเวียนพิธีกรรมและประเพณีในรอบปี	63
แผนภูมิ 14 ตารางจำแนกการจัดการทรัพยากรที่ดินประเภทต่างๆ ของชุมชน	65
แผนภูมิ 15 แสดงการใช้ที่ดิน	66
แผนภูมิ 16 ตารางแสดงการใช้ที่ดิน	66
แผนภูมิ 17 แผนภูมิแสดงการใช้ที่ดิน	66
แผนภูมิ 18 ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ ในพื้นที่อยู่อาศัยของชาย/หญิง	69
แผนภูมิ 19 แสดงความลัดชั้นพื้นที่การเกษตร	70
แผนภูมิ 20 ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ ในที่นาของชาย/หญิง	72
แผนภูมิ 21 ตารางแสดงค่าเฉลี่ยของกระบวนการผลิตและผลผลิตพืชเงินสดในชุมชนปี 2551	73
แผนภูมิ 22 แสดงกระบวนการผลิตพืชเศรษฐกิจ	73
แผนภูมิ 23 ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ ในพื้นที่สวนถาวรของชาย/หญิง	74
แผนภูมิ 24 ตารางจำแนกไร่นาหมุนเวียนแต่ละหย่อมบ้าน	77
แผนภูมิ 25 วงเวียนกิจกรรมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับไร่นาหมุนเวียน	79
แผนภูมิ 26 ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ	

ในพื้นที่ไร้หมื่นเวียนของชายหญิง	80
แผนภูมิ 27 ตารางจำแนกพื้นที่ป่าแต่ละห้อมบ้าน	81
แผนภูมิ 29 โครงสร้างกรรมการอนุรักษ์ป่า	83
แผนภูมิ 30 ตารางจำแนกประเภทการจัดการพื้นที่ป่าแต่ละประเภท	84
แผนภูมิ 31 แสดงรายได้ครัวเรือน	85
แผนภูมิ 32 แสดงรายได้ครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มอาชีพ	86
แผนภูมิ 33 แสดงรายจ่ายครัวเรือน	86
แผนภูมิ 34 แสดงรายจ่ายครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มอาชีพ	87
แผนภูมิ 35 แสดงหนี้สินครัวเรือน	87
แผนภูมิ 36 แสดงหนี้สินจำแนกตามกลุ่มอาชีพ	88
แผนภูมิ 37 ตารางจำแนกค่าเฉลี่ยรายได้ รายจ่าย และหนี้สิน ตามกลุ่มอาชีพ	91
แผนภูมิ 38 การใช้เงินกู้	92
แผนภูมิ 39 แสดงศักยภาพทางเศรษฐกิจครัวเรือน	92
แผนภูมิ 40 แสดงแหล่งเงินกู้ของประชากรบ้านแม่แฮใต้	93
แผนภูมิ 41 แสดงการมีส่วนร่วมของประชากรบ้านแม่แฮใต้	96
แผนภูมิ 42 แสดงการมีส่วนร่วมของประชากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	97
แผนภูมิ 43 แสดงการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ	97
แผนภูมิ 44 โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านแม่แฮใต้	99
แผนภูมิ 45 โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มเลี้ยงโคบ้านแม่แฮใต้	101
แผนภูมิ 46 โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มเลี้ยงโคบ้านเซโดชา	101
แผนภูมิ 47 โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มเลี้ยงกระบือบ้านแม่แฮใต้	102
แผนภูมิ 49 โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียงบ้านแม่แฮใต้	103
แผนภูมิ 50 แสดงการรักษาความเจ็บป่วยของประชากรบ้านแม่แฮใต้	109
แผนภูมิ 51 จำแนกประชากรดื่มเหล้าตามอายุและเพศ	119
แผนภูมิ 52 จำแนกประชากรสูบบุหรี่ตามอายุและเพศ	120
แผนภูมิ 53 แสดงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในด้านศาสนา การศึกษา สังคม และการเมือง	123
แผนภูมิ 54 แสดงปัจจัยสัมพันธ์ทางศาสนาที่หล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับชุมชน	128
แผนภูมิ 55 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในด้านสังคม	132
แผนภูมิ 56 แสดงความสัมพันธ์บทบาทของผู้นำชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาเสพติด	135
แผนภูมิ 57 แสดงความสัมพันธ์การรับรู้เรียนรู้ของชาวบ้านต่อปัญหาเสพติด	136
แผนภูมิ 58 แสดงปัจจัยภายในที่ทำให้ชุมชนปลอดยาเสพติด	138
แผนภูมิ 59 แสดงปัจจัยภายนอกที่หนุนเสริมให้ชุมชนปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย	139

แผนภูมิ 60 ตารางแสดงศักยภาพชุมชนในด้านต่างๆ	144
แผนภูมิ 61 แสดงความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนปลอดภัยาสวัสดิการที่ผิดกฎหมาย (บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค)	148

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ก่อนรัฐบาลทักษิณประกาศสงครามกับยาเสพติด เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 เป็นที่ทราบกันดีว่า ตลอดกว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่ยาเสพติดแพร่ระบาดในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2502 ปริมาณการผลิต พื้นที่การแพร่ระบาด ความหลากหลายของยาเสพติด จำนวนผู้ผลิต ผู้เสพ และผู้ค้า เพิ่มขึ้นมาทุกปี โดยมีกลุ่มผู้ใช้แรงงาน นักเรียน/นักศึกษา และผู้ว่างงาน เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน มีรายงานว่าเป็นพื้นที่ที่มีการระบาดมากที่สุดตามลำดับ

จากการจัดเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั่วประเทศไทยในทุก 3 ปี จากแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค.) ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537 ถึงปีพ.ศ. 2545 พบว่า มีหมู่บ้านที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดเพิ่มขึ้นทุกปี จากหมู่บ้านที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด 20,835 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 39.2 ของหมู่บ้านที่ทำการสำรวจจำนวน 53,107 หมู่บ้านในปีพ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 23,881 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.6 ของหมู่บ้านที่ทำการสำรวจจำนวน 52,257 หมู่บ้านในปีพ.ศ. 2539

พอในปีพ.ศ. 2542 มีหมู่บ้านที่ระบุว่ามีการใช้ยาเสพติดเพิ่มสูงขึ้นเป็น 36,384 แห่ง จากจำนวนหมู่บ้านที่ทำการสำรวจ 70,536 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 51.1 โดยมีสัดส่วนผู้ใช้ยาเสพติด 4 ต่อ 1,000 คน ในจำนวนนี้มีหมู่บ้านที่มีการแพร่ระบาดในระดับรุนแรง ปานกลาง และเบาบาง คิดเป็นร้อยละ 13.3, 21.6 และ 16.2 โดยมียาบ้า สารระเหย และกัญชา แพร่ระบาดมากที่สุดตามลำดับ ที่เหลืออีก 29,698 แห่ง หรือร้อยละ 44.9 เป็นหมู่บ้านที่ไม่มีการใช้ยาเสพติด (สำนักงาน ปปส.2544) ในปีพ.ศ. 2545 – 2546 ก่อนเริ่มนโยบายประกาศสงครามกับยาเสพติด ปรากฏว่ามีหมู่บ้าน/ชุมชนที่ไม่ระบุจังหวัด มีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดมากถึง 127,500 แห่ง ส่วนหมู่บ้าน/ชุมชนที่ระบุจังหวัดจำนวน 1,281 แห่ง มีรายงานว่าไม่มีปัญหาเสพติดเพียง 338 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 26.39 ที่เหลือ 943 แห่ง หรือร้อยละ 73.6 เป็นหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีปัญหาเสพติด โดยมีผู้เสพ 8,678 คน (ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 350 คน เฉลี่ย 7 คนต่อหมู่บ้าน/ชุมชน) กระจายอยู่ในทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยมีการเสพยาหรือใช้ยาบ้า (ยาแก็งว่ง ยาม้า ยาขยัน) มากที่สุด จำนวน 680 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 75.56 รองลงมาคือยาบ้าและกัญชา 59 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 6.56

นอกจากนั้น ในหมู่บ้าน/ชุมชนที่ระบุจังหวัดว่ามีปัญหาเสพติด มีผู้ค้ายาเสพติดรวมกัน 1,208 คน (ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 100 คน เฉลี่ย 0.96 คน) ชนิดของยาเสพติดที่มีการค้าส่วนใหญ่ได้แก่ ยาบ้า (ยาแก็งว่ง ยาม้า ยาขยัน) จำนวน 236 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 83.69 รองลงมาคือ ยาบ้า

และกัญชา 13 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 4.61(สำนักงาน ป.ป.ส.ภาคเหนือ) ต่อเมื่อรัฐบาลเริ่มนโยบายประกาศสงครามกับยาเสพติด ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2546 เป็นต้นมา พื้นที่การแพร่ระบาดของยาเสพติด จำนวนผู้เสพ ผู้ค้า และผู้ผลิต ลดลงตามลำดับ แต่ก็ไม่ถึงกับหมดไปจากในหมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมาย ยาเสพติดหลายชนิดก็ยังพอหาซื้อได้ไม่ยากทั้งในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน และจากแหล่งอื่น ๆ นอกหมู่บ้าน (สำนักงาน ป.ป.ส.ภาคเหนือ 2546)

จากสรุปรายงานผลการสำรวจประเมินสถานการณ์ยาเสพติดทุก 3 เดือน รวม 7 ครั้ง ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ของคณะกรรมการประเมินผล, ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ (ศตส.), และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) พบว่า ภาพรวมสถานการณ์ยาเสพติดมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจนอยู่ในระดับปานกลาง และการแพร่ระบาดของยาเสพติดก็เพิ่มสูงขึ้นในทุกพื้นที่ ทั้งระดับภาคและกรุงเทพฯ

พอในปีพ.ศ. 2548 สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ได้สำรวจภาคสนามเรื่อง “ประเมินสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนระดับครัวเรือน หลังรัฐบาลประกาศสงครามยาเสพติด 2 ปี ; กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชนใน 25 จังหวัดทั่วประเทศ” พบว่า ยาเสพติดที่มีกลุ่มคนเข้าไปเกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดได้แก่ ยาบ้า กาว/สารระเหย กัญชา และกระท่อม ส่วนยาเสพติดประเภทยาเคและมอร์ฟิน มีสัดส่วนของคนในชุมชนที่พักอาศัยเข้าไปเกี่ยวข้องมีสัดส่วนที่ลดลง ขณะที่ยาบ้ากลับเพิ่มขึ้นมาเกือบเท่าตัวในหลายภูมิภาคจากการรับรู้ของหัวหน้าครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคใต้ที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นของผู้รับรู้ปัญหามากที่สุด จากร้อยละ 29.7 ในปีพ.ศ. 2547 เป็นร้อยละ 62.4 ในปีพ.ศ. 2548 รองลงมาคือภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และกรุงเทพมหานคร

อย่างไรก็ตาม พื้นที่กรุงเทพมหานครยังเป็นพื้นที่ที่สะท้อนปัญหายาบ้ามากที่สุด หรือร้อยละ 68.4 ของตัวอย่างทั้งหมด เมื่อพิจารณาจำแนกตามอาชีพพบว่า ตัวอย่างพบเห็นกลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาบ้ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.3 รองลงมาคืออาชีพว่างงาน คิดเป็นร้อยละ 60.1 อาชีพผู้ใช้แรงงาน/รับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 54.2 นักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 40.2 และอาชีพพนักงานบริษัท/ข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 12.3

ถ้าดูภาพรวมสถานการณ์ยาเสพติดในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วทุกภูมิภาคดังกล่าวมานี้ก็จะเห็นว่า เหลือหมู่บ้าน/ชุมชนไม่มากนักที่ไม่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด และเมื่อพิจารณาแคลงมาเฉพาะ 17 จังหวัดภาคเหนือ และ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนก็จะพบอีกว่า มีหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมายในการดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติดในช่วงประกาศสงครามเอาชนะยาเสพติดมากถึง 17,857 หมู่บ้าน/ชุมชน ในจำนวนนั้น มีหมู่บ้าน/ชุมชนที่อยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน (ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน แพร่ พะเยา แม่ฮ่องสอน ลำพูน และลำปาง) 8,744 หมู่บ้าน/ชุมชน ส่วนหมู่บ้าน/ชุมชนที่ระบุว่าไม่มีปัญหาการ

แพร่ระบาดของยาเสพติดมีเพียง 1,435 แห่ง โดยหนึ่งในนั้นมีบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ รวมอยู่ด้วย

จากรายงานผลการจัดทำข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนา อบต. พ.ศ. 2547 ภายใต้งานโครงการจัดทำระบบข้อมูลสถิติระดับท้องถิ่นอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีหมู่บ้านที่มีผู้ติดยาเสพติด โดยไม่ได้ระบุประเภทและไม่รวมเหล่า/บุญหรือจำนวน 26 ใน 119 หมู่บ้าน ครอบคลุม 6 ใน 10 ตำบล ได้แก่ ตำบลช่างเคิ่ง ตำบลบ้านทับ ตำบลท่าผา ตำบลแม่ศึก ตำบลปางหินฝน และตำบลแจ่มหลวง โดยมีผู้ติดยาเสพติดรวมกัน 190 คน แบ่งเป็นชาย 173 คนและหญิง 17 คน ที่เหลืออีก 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่นาจร ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลกองแขก ในรายงานไม่ได้ระบุว่าผู้ติดยาเสพติดแต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่ในหมู่บ้านรับรู้กันดีว่ามีการใช้และเสพยาบ้าจำนวนมาก ตัวอย่างเช่นตำบลแม่นาจร ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของเหมืองลิคไนต์ ในหมู่บ้านและผู้ที่เข้าไปทำงานในเหมืองรับรู้กันดีว่ามีการใช้และเสพยาบ้าจำนวนมาก ส่วนตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลกองแขก เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่นำเข้ายาเสพติดและจุดพักยา (ซึ่งผ่านเข้ามาทาง อ. ขุนยวม และ อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน เข้าสู่พื้นที่ด้านใน) ประกอบกับมีแรงงานพม่าเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาวเขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมากกว่าพื้นที่อื่นด้วยซ้ำ แต่กลับไม่ปรากฏในฐานข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนา อบต. อีกเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความหมายของยาเสพติดตามนัยที่องค์การอนามัยโลก (WHO) บัญญัติไว้ก็จะเห็นได้ว่า ยาเสพติดมีความหมายและขอบเขตครอบคลุมไปถึงเหล่า/บุญหรือด้วย เมื่อพิจารณาตามคำบัญญัติความยาเสพติดที่องค์การอนามัยโลกให้ไว้ก็จะเห็นได้ว่า ใน 10 ตำบลกับอีก 119 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านที่มีพฤติกรรมดื่มเหล้า/สูบบุหรี่มากถึง 118 หมู่บ้าน บางหมู่บ้านมีส่วนผู้ดื่มเหล้า/สูบบุหรี่มากถึง 1 ต่อ 1 และ 1 ต่อ 2 คนก็มี ดังกรณีบ้านแม่นาจรเหนือ ตำบลแม่นาจร ซึ่งเป็นพื้นที่ทำเหมืองลิคไนต์ มีประชากรทั้งหมด 583 คน แต่มีชาวบ้านที่มีพฤติกรรมดื่มเหล้า/สูบบุหรี่มากถึง 257/200 คน, บ้านห้วยขี้เปอะ ตำบลแม่ศึก ก็เช่นกัน มีประชากร 371 คน แต่มีชาวบ้านที่มีพฤติกรรมดื่มเหล้า/สูบบุหรี่ 150/130 คน ฯลฯ ที่เหลืออีก 1 หมู่บ้าน นอกจากปลอดยาเสพติดแล้วยังปลอดจากเหล่า/บุญหรืออีกด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือปลอดจากยาเสพติดทุกชนิดเลยก็ว่าได้

บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าปกากะญอ (กระเหรี่ยง) หมู่บ้านเดียวในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ไม่มีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และชาวบ้านไม่มีพฤติกรรมดื่มเหล้า/สูบบุหรี่ดังที่ปรากฏในหมู่บ้านอื่น ทั้ง ๆ ที่หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านชั้นในใกล้พื้นที่นำเข้ายาเสพติดและจุดพักยาที่ผ่านจากชายแดนพม่าเข้ามาทางอำเภอแม่ลาน้อยและอำเภอขุนยวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่กลับรอดพ้นจากการระบาดของยาเสพติดมาได้ ขณะที่ในบ้านกอกน้อย บ้านสาม บ้านมิดหลวง และบ้านแม่แฮใน ซึ่งอยู่รายรอบกลับประสบปัญหาเสพติดเฉกเช่นที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอื่นๆ

จากการสอบถามข้อมูลในเบื้องต้นพบว่า หมู่บ้านเหล่านี้นอกจากจะตั้งอยู่ใกล้พื้นที่นำเข้ายาเสพติดและใกล้กับจุดพักยาแจกเช่นบ้านแม่แฮใต้ ซึ่งเป็นเหตุทำให้การซื้อขายยาบ้าในหมู่บ้านเป็นไปอย่างสะดวกง่ายดายและราคาไม่แพงแล้ว ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา ในหมู่บ้านเหล่านี้ไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแต่อย่างใด จึงทำให้ชาวบ้านไม่ตื่นรู้และตระหนักถึงพิษภัยที่จะเกิดขึ้นกับตน ครอบครัว และชุมชน

ในทางตรงกันข้าม การที่บ้านแม่แฮใต้ สามารถดำรงตนให้ปลอดภัยจากยาเสพติดทุกชนิดมาได้ ในท่ามกลางการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างรุนแรงแทบทุกพื้นที่และแทบทุกกลุ่มในหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปณรงค์ให้ความรู้เรื่องยาเสพติดและสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น แม้ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาจะมีส่วนสำคัญ แต่นั่นก็เป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในหลายๆ ปัจจัยที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและกัน จนส่งผลทำให้บ้านแม่แฮใต้มีภูมิคุ้มกันที่ดีและมีความเข้มแข็งจนสามารถป้องกันยาเสพติดแพร่ระบาดเข้าสู่หมู่บ้านของตนได้

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นศึกษาในเชิงลึกเพื่อให้เห็น “องค์รวม” ทั้งหมดของชุมชนที่ปลอดภัยจากยาเสพติดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลสำเร็จในการป้องกันยาเสพติดในชุมชน และปัจจัยเหล่านั้นเกี่ยวโยงกันอย่างไรภายใต้สังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศและวัฒนธรรมหรืออุดมการณ์อำนาจในชุมชนบ้านแม่แฮใต้ จนทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดในชุมชนได้

วัตถุประสงค์

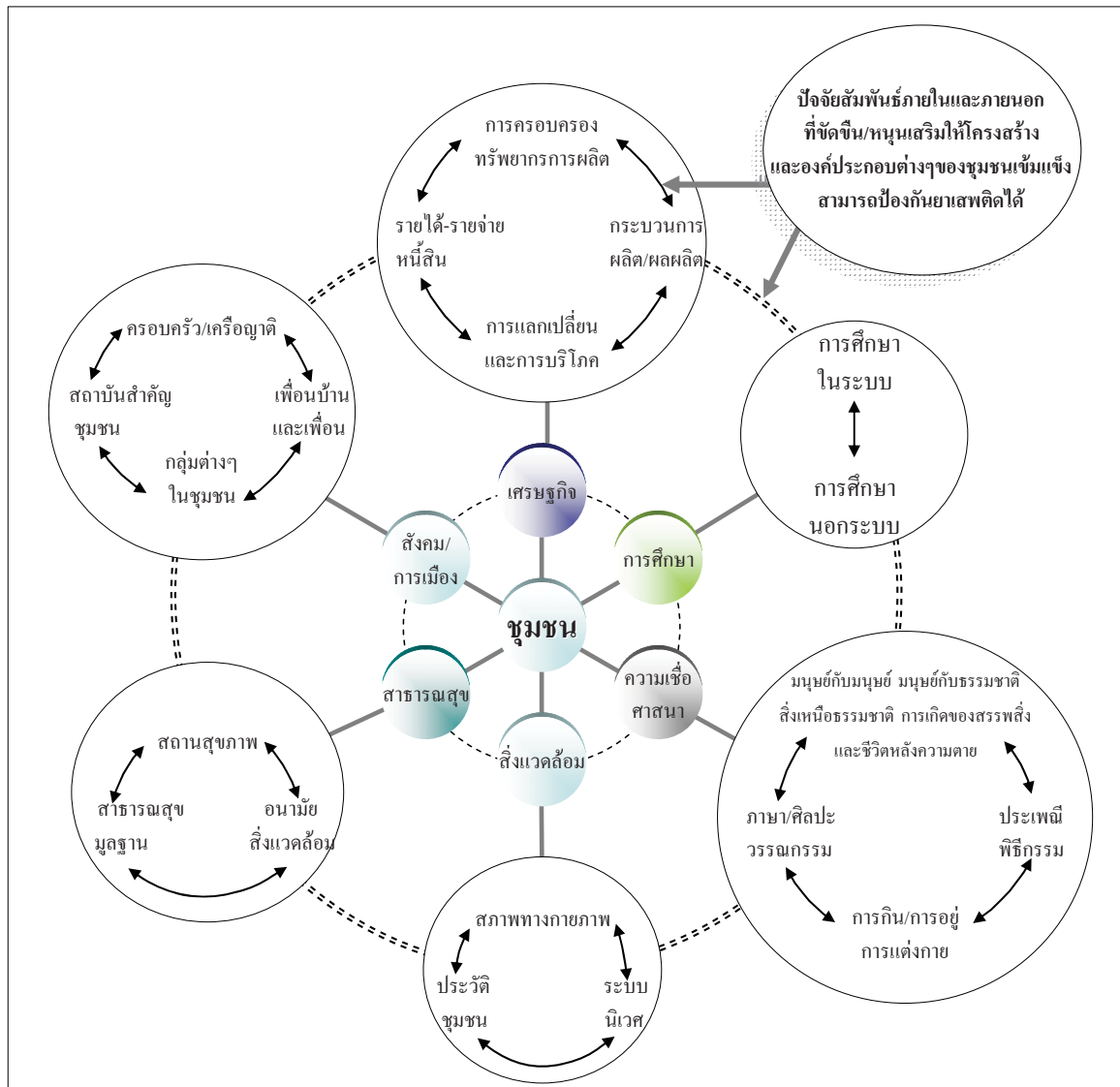
- 1.) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชนบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
- 2.) เพื่อนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการป้องกันยาเสพติดในชุมชน และใช้เป็นแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายแก้ปัญหายาเสพติดในมิติสังคมและวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบหรือกระจายเนื้อหา และกรอบแนวคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยหรือแบบอิทธิปัจจัยดาในพระพุทธศาสนามาช่วยจัดระบบความคิด และเป็นเครื่องมือนำทางในการทำความเข้าใจสถานะชุมชนบ้านแม่แฮใต้ เพื่อให้เห็นโครงสร้างชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ระบบนิเวศ การสาธารณสุข และความเชื่อ/ศาสนา และองค์ประกอบทั้งหลายภายในโครงสร้างนั้น ๆ ไปจนถึงการทำหน้าที่ขององค์ประกอบแต่ละอย่างว่าเป็นอย่างไรและมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ในการทำหน้าที่ขององค์ประกอบทั้งหลายที่สัมพันธ์กันและกันในลักษณะขับเคลื่อนและหนุนเสริมกันและกันจนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้นั้น มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอะไรบ้างที่มากระตุ้นหรือหนุน

เสริมให้องค์ประกอบแต่ละอย่างทำหน้าที่ในการป้องกันยาเสพติดได้เป็นอย่างดี มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

กรอบแนวคิดดังกล่าวแสดงเป็นแผนผังแห่งความสัมพันธ์ดังนี้ ;

จากแผนผังข้างต้น ผู้วิจัยได้จำแนกโครงสร้างชุมชนออกเป็น 6 ด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านความเชื่อ/ศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการสาธารณสุข และด้านสังคม-การเมือง โครงสร้างชุมชนทั้ง 6 ด้านนี้ ในแต่ละด้านมีองค์ประกอบที่หลากหลายแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น องค์ประกอบในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ทรัพยากรการผลิต, กระบวนการผลิต/ผลผลิต, การแลกเปลี่ยน และการบริโภค, รายได้-รายจ่าย/หนี้สิน องค์ประกอบในด้านสังคม-การเมือง ได้แก่ ครอบครัว/เครือ

ญาติ, เพื่อนบ้านและเพื่อน, กลุ่มต่างๆ ในชุมชน, สถาบันสำคัญในชุมชน, ลักษณะความสัมพันธ์บุคคล/กลุ่มบุคคลเชิงอำนาจ ฯลฯ อย่างนี้เป็นต้น

โดยองค์ประกอบเหล่านี้ ต่างก็ทำหน้าที่ของตน บนความสัมพันธ์ในลักษณะจัดขึ้นหรือหนุนเสริมกันและกันกับองค์ประกอบอื่นภายในโครงสร้างนั้นๆ ตัวอย่างเช่น องค์ประกอบในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรการผลิต, กระบวนการผลิต/ผลผลิต, การแลกเปลี่ยนและการบริโภค, รายได้-รายจ่าย/หนี้สิน องค์ประกอบทั้งสี่อย่างนี้ มีความสัมพันธ์กันและกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ ถ้าไม่มีทรัพยากรการผลิตเสียแล้ว กระบวนการผลิตและผลผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภค รายได้รายจ่ายและหนี้สินก็ไม่เกิดขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีทรัพยากรการผลิต กระบวนการผลิตและผลผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภค รายได้รายจ่ายและหนี้สินก็เกิดขึ้นตามมา เป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อเนื่องกันไปเช่นนี้

ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ ภายในโครงสร้างชุมชนด้านการศึกษา ด้านความเชื่อ/ศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการสาธารณสุข และด้านสังคม-การเมือง ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน คือมีความเป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อกันและกันสืบเนื่องกันไป โดยมีองค์ประกอบภายในโครงสร้างชุมชนแต่ละด้านเป็นปัจจัยสัมพันธ์เชื่อมโครงสร้างชุมชนด้านอื่นๆ เข้าหากันอย่างเป็นองค์รวมอีกที

คำถามการวิจัย

- 1.) ชุมชนบ้านแม่แฮใต้มีโครงสร้างและองค์ประกอบทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง
- 2.) องค์ประกอบแต่ละอย่างภายในโครงสร้างทางสังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศ และวัฒนธรรม ทำหน้าที่อย่างไร และสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นอย่างไร
- 3.) การทำหน้าที่ขององค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโครงสร้างทางสังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศ และวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กันและกันนั้นมีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอะไรบ้างที่จัดขึ้นและหนุนเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้

นิยามศัพท์

ยาเสพติด หมายถึง ยาหรือสารเคมีหรือวัตถุชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายทางหนึ่งทางใด ไม่ว่ากิน สูบ สูดดม ฉีด หรือด้วยประการใดประการหนึ่งต่อเนื่องจนเป็นนิสัยจะทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย จิตใจ และสังคม ในที่นี้หมายรวมถึงเหล้า/บุหรี่

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในสภาพท้องถิ่นเดียวกัน มีความรู้สึกผูกพันกัน เป็นกลุ่มเป็นพรรคพวกเดียวกัน กระทำกิจกรรมเพื่อบรรลุความต้องการพื้นฐานเดียวกัน ในที่นี้หมายถึงชุมชนบ้านแม่แฮใต้

หมู่บ้าน หมายถึง การกระจุกตัวกันของ “บ้าน” หลาย ๆ หลัง หรือหลาย ๆ ครัวเรือนในบริเวณพื้นที่เดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งในที่นี้หมายถึงบ้านแม่แฮใต้

โครงสร้าง หมายถึง ระบบแห่งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงร้อยรัดหรือตรึงสรรพสิ่งให้อยู่ด้วยอย่างมีพลวัตร ในที่นี้หมายถึงโครงสร้างของชุมชนบ้านแม่แฮใต้

ขอบเขตในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยดังนี้

1.) ศึกษาาระบบสังคมและการเมืองในชุมชน ระบบเศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากร ความเชื่อ/พิธีกรรม และสภาพทั่วไปในด้านกายภาพ เช่น สภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน, ลักษณะโครงสร้างของประชากร, ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานการศึกษาและสาธารณสุขของชุมชน และประวัติความเป็นมาของชุมชน ไปจนกระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอก

2. ศึกษาการทำหน้าที่ขององค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโครงสร้างของชุมชนบ้านแม่แฮใต้ เพื่อให้เห็นการทำหน้าที่ขององค์ประกอบแต่ละอย่าง และการทำหน้าที่ขององค์ประกอบแต่ละอย่างนั้นเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันและกันกับองค์ประกอบอื่นอย่างไรภายในโครงสร้างนั้น ๆ

3. ศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่จัดขึ้นและหนุนเสริมให้องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโครงสร้างของชุมชนบ้านแม่แฮใต้ดำเนินไปด้วยได้อย่างมีพลวัตรจนสามารถสร้างชุมชนเข้มแข็งป้องกันยาเสพติดได้

การใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย

1.) ได้เห็นภาพรวมชุมชนแม่แฮใต้ในฐานะชุมชนตัวอย่างที่ปลอดยาเสพติด ว่ามีองค์ประกอบและปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการป้องกันยาเสพติดและสร้างชุมชนเข้มแข็ง

2.) นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายแก้ปัญหาเสพติดในชุมชน

บทที่ 2

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัญหายาเสพติดที่แพร่ระบาดอย่างรวดเร็วและรุนแรงในทุกพื้นที่และทุกกลุ่มนั้น เป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่ง ที่หลายฝ่ายให้ความสนใจและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคมทุกระดับและทุกด้าน นับตั้งแต่ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง จนรัฐบาลต้องเร่งดำเนินการป้องกันและปราบปรามแก้ไข โดยให้มีสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ปป.ส.)ทั้งส่วนกลางและภูมิภาค, ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดทั้งส่วนกลางและภูมิภาค, ศูนย์วิชาการสารเสพติดทั้ง 4 ภาค และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ รวมถึงหน่วยงานอื่นในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เข้ามาทำงานเรื่องนี้โดยตรง นอกจากนั้นยังมีสำนักวิจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), สำนักงานวิจัยแห่งชาติ (TDRI), สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ (สวรส.) รวมไปถึงสถาบันวิจัยในสถาบันการศึกษาภาครัฐอีกหลายแห่ง ที่ให้การสนับสนุนในด้านองค์ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยาเสพติด กล่าวเฉพาะงานวิจัยในองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมาไม่น้อยกว่า 200 เรื่อง มีทั้งงานวิจัยที่ชี้สถานการณ์ งานวิจัยด้านการป้องกันงานวิจัยด้านการบำบัดรักษา และงานวิจัยด้านการบริหารจัดการ ซึ่งพอนำเสนอข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้เห็นภาพกว้าง ๆ ดังนี้

- ข้อมูลงานวิจัยที่ชี้สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของ วิชัย โปษยจินดา,อุษณีย์ พึ่งปาน และวิภา คำนธ์ารกุล (2545) เรื่อง “สถานการณ์การบริโภคสารเสพติดในประเทศไทย” โดยใช้วิธีการสำรวจเอกสารพบว่า สถานภาพโดยรวมแสดงชัดว่าประเทศไทยมีการบริโภคสารเสพติดอยู่พร้อม ๆ กันหลายชนิด ทุกชนิดมีการบริโภคกระจายทั่วประเทศ แต่สถานการณ์ในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันมาก ข้อมูลชี้ให้เห็นว่าสารที่ใช้เพิ่มเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อการปลดปล่อยอารมณ์ให้เกิดความสนุกสนาน สารเสพติดแต่ละชนิดอาจใช้ด้วยบริบทต่างกันในแต่ละกลุ่มประชากร

งานวิจัยของ อภินันท์ อร่ามรัตน์ และคณะ (2545) เรื่อง “ประมาณการจำนวนผู้เกี่ยวข้องยาเสพติดในภาคเหนือ การใช้สารเสพติดที่ผิดกฎหมายในประชากรภาคเหนือ” โดยดำเนินการพร้อมกันกับภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศไทย ในระหว่างเดือนมีนาคม และมิถุนายน – สิงหาคม 2544 ใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชากรอายุ 12 - 65 ปี ในครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 3,120 ครัวเรือนใน 9 จังหวัด ด้วยการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์เคยใช้ เคยใช้ใน 1 ปี และเคยใช้ใน 30 วัน ร่วมกับคำถามอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดผิดกฎหมาย 9 ประเภท คือ กัญชา กระท่อม ฟีน สารระเหย เฮโรอีน ยากระตุ้น(ยาบ้า) ยาไอ-ยาเลิฟ ยาเค และโคเคน โดยได้รับข้อมูลจากประชากร

ตัวอย่างจำนวน 5,910 คน ร้อยละ 69 ของประชากรเป้าหมาย ผลการประมาณการพบว่า ประชากรตัวอย่างที่ในชีวิตเคยใช้สารเสพติดเหล่านี้ชนิดใดชนิดหนึ่งมีประมาณ 750,200 คน (ร้อยละ 8.6) ประมาณสี่ในห้าของคนเหล่านี้อยู่นอกเขตเทศบาล และประมาณหนึ่งในห้าลองใช้ในระหว่างการเรียน ประชากรที่ยังคงเคยใช้ใน 1 ปี และใน 30 วัน มีประมาณ 163,200 คน (ร้อยละ 1.9) และ 64,000 (ร้อยละ 0.7) คนตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์แยกเป็นรายชนิด สารเสพติดที่เคยใช้กันมากที่สุด ได้แก่ กัญชา ยาบ้า กระเทียม ฟีน ทินเนอร์/กาว/เบนซิน ยาอี/เลิฟ และเฮโรอีน โคเคน ยาเค ตามลำดับ ประมาณหนึ่งในสามของคนเหล่านี้ใช้สารเสพติดมากกว่า 1 ชนิด ในจำนวนนี้ชนิดที่ใช้ร่วมกันบ่อย ๆ คือ กัญชา ยาบ้า กระเทียม และฟีน สารเสพติดที่เคยใช้ 1 ปีคือ ยาบ้า กัญชา กระเทียม ฟีน ทินเนอร์/กาว/เบนซิน ยาอี/เลิฟ และเฮโรอีน ตามลำดับ โดยไม่มีรายงานการใช้ยาเคและโคเคน ประมาณหนึ่งในสิบของคนเหล่านี้ใช้มากกว่า 1 ชนิด ในจำนวนนี้ใช้ร่วมกันบ่อย ๆ คือ ยาบ้า กัญชา กระเทียม และฟีน เช่นกัน ส่วนสารเสพติดที่เคยใช้ใน 30 วันคือ ยาบ้า กัญชา ยาอี/เลิฟ ฟีน ทินเนอร์/กาว/เบนซิน และเฮโรอีน ตามลำดับ ไม่มีรายงานการใช้กระเทียม ยาเค และโคเคน เมื่อดูแนวโน้มของการเริ่มลองใช้สารเสพติดแต่ละชนิดในกลุ่มประชากรที่เป็นตัวอย่างพบว่า มีการเริ่มลองใช้ กัญชา ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2491 ถัดมาเป็นฟีน (พ.ศ. 2497) ยากระตุ้น(ยาบ้า)และกระเทียม (พ.ศ. 2497) เฮโรอีน ยาเลิฟ (พ.ศ. 2506) สารระเหย (พ.ศ.2511) ยาอี (พ.ศ. 2514) ยาเค (พ.ศ.2516) และโคเคน (พ.ศ. 2528) ในขณะที่กัญชามีแนวโน้มเริ่มลองใช้ลดลงมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่ประมาณปีพ.ศ.2523 แต่ยากระตุ้น(ยาบ้า) และกระเทียมมีแนวโน้มปริมาณการเริ่มลองใช้เพิ่มขึ้น โดยยากระตุ้น(ยาบ้า)มีจำนวนคนลองใช้มากกว่ากัญชาและกระเทียม และตั้งแต่ประมาณปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีจำนวนผู้ลองใช้กระเทียมมากกว่ากัญชา สารเสพติดที่ประชากรตัวอย่างเคยเห็นของจริงกันมากคือยาบ้า กัญชา และฟีน ตามลำดับ ความสามารถในการเข้าถึงสารเสพติดแต่ละชนิดเพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อมีประสบการณ์เคยใช้อย่างต่อเนื่อง คนที่เคยใช้สารเสพติดต่าง ๆ จะเคยถูกจับกุมในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่ไม่เคยใช้ โดยเฉพาะคนที่เคยใช้เฮโรอีนอาจเคยถูกจับกุมสูงถึงครึ่งหนึ่ง ประชากรส่วนใหญ่คิดว่าผู้เสพติด ยาบ้า กัญชา ฟีน และเฮโรอีน น่ารังเกียจ แต่ก็ยอมรับว่าผู้ติดสารเสพติดต่าง ๆ เหล่านี้ควรได้รับความช่วยเหลือ

งานวิจัยของจันทร์ศิริ วาทหงส์ (2545) เรื่อง “สถานภาพระดับพื้นที่และกลุ่มประชากรจำเพาะ สถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาเสพติดในชุมชนชาวไทยภูเขา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเอกสารสถิติและรายงานต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาเสพติดในชุมชนชาวไทยภูเขา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้คือ ฟีน อยู่ในวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขามานาน โดยใช้เป็นยารักษาโรค ประกอบพิธีกรรม ต้อนรับแขก และใช้แทนเงินตรา มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ใช้บรรเทาทุกข์ทางใจและอยากลอง เฮโรอีน แพร่ระบาดในชุมชนชาวเขาเมื่อปี 2528 พื้นที่แพร่ระบาดอยู่บริเวณชายแดนและเส้นทางลำเลียงเกลือแหล่งผลิต สาเหตุการแพร่ระบาดเนื่องจากฝิ่นหายาก ราคาแพง นอกจากนี้ยังนำมาใช้เป็นค่าจ้างแรงงาน ประกอบกับพ่อค้ามีกลยุทธ์ขายตรง องค์กรชุมชนขาด

ความเข้มแข็ง และมีนักท่องเที่ยวที่ทัวร์ป่าเข้าไปใช้สารเสพติดในชุมชน จึงทำให้เฮโรอีนแพร่ระบาดเข้ามาแทนฝิ่น ยาบ้า เดิมชาวไทยภูเขาเรียกว่ายาบ้า มีแหล่งจากภาคกลาง แพร่ระบาดในชุมชนที่มีการรับจ้างแรงงานปลูกกระท่อมปาล์ม ในปีพ.ศ. 2539 มียาบ้าจากแนวชายแดนระบาดเข้าในชุมชนชาวไทยภูเขา ทำให้เฮโรอีนถูกลดลง ผู้เสพเฮโรอีนจึงหันมาเสพยาบ้าแทนและผู้เสพรายใหม่ก็เริ่มเสพยาบ้า อย่างไรก็ตาม แนวโน้มปัจจุบันการแพร่ระบาดฝิ่นลดลง เฮโรอีนชะลอตัว ขณะที่ยาบ้ามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกกลุ่มประชากร เนื่องจากยาบ้าในชุมชนมีปริมาณมาก พ่อค้ามีกลยุทธ์ขายตรง และมีเครือข่ายที่ดี ทำให้ยาบ้าแพร่ระบาดรวดเร็ว นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจุบันชาวไทยภูเขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับการผลิต การค้า และการลำเลียงฝิ่น เฮโรอีน และยาบ้ามากขึ้น เครือข่ายของพ่อค้ายาเสพติดในชุมชนชาวไทยภูเขาขยายตัวอย่างรวดเร็วเนื่องจากมีผลประโยชน์สูง

- ข้อมูลงานวิจัยด้านการป้องกันที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของ วันทนีย์ จันทรเอี่ยม (2543) เรื่อง “ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติดของชาวม้งในเขตจังหวัดเชียงใหม่” ได้ศึกษาความเข้มขององค์กรชุมชน องค์กรประกอบ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาเสพติดของชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าชาวม้งมีการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเสพติด มีการจัดองค์กรชุมชนด้วยตนเอง มีกระบวนการและเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาเสพติด ทำให้ทุกคนในชุมชนเฝ้าระวังชุมชนของตนให้ปลอดภัยจากยาเสพติดได้อย่างต่อเนื่อง องค์กรประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนชาวม้งได้แก่ องค์กรประกอบทางด้านบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การแพร่ระบาดของยาเสพติด การมีจิตวิญญาณชุมชนและการมีลักษณะร่วมกันของชุมชน ส่วนองค์กรประกอบทางด้านองค์กรชุมชนมาจากพื้นฐานความเดือดร้อนร่วมกันของชุมชน มีการทำประชาพิจารณ์หาทางแก้ไขร่วมกัน มีโครงสร้างขององค์กรง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด ออกกฏกติกาตนเอง ผู้นำเป็นที่ยอมรับกล้าเผชิญกับปัญหาเปิดเผยข้อมูลร่วมกัน

งานวิจัยของ เสธฐา เสธฐิธร (2541) เรื่อง “บทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดบนพื้นที่สูง ; ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” ได้ศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชน ภาวะผู้นำ แนวทางการกระตุ้นและเร่งเร้าให้ชุมชนเห็นความสำคัญต่อการแก้ปัญหามารยาเสพติดในชุมชน เพื่อกำหนดบทบาทของทางราชการในการสนับสนุนองค์กรชุมชนพบว่า ลักษณะของผู้นำชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหามารยาเสพติดของยาเสพติดแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ ผู้นำในระดับปัจเจกบุคคล มีทั้งผู้นำทางการและผู้นำธรรมชาติ ลักษณะร่วมของผู้นำเหล่านี้ได้แก่ เป็นผู้รู้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง มีความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหา มีเทคนิควิธีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและรู้จักประยุกต์ให้เหมาะสมต่อสภาพของชุมชน มีความเป็นตัวของตัวเอง มีประวัติดี และมีชีวิตครอบครัวเป็นแบบอย่าง ส่วนผู้นำระดับกลุ่มพบว่า

เป็นผู้มีเชี่ยวชาญปัญหา มีวุฒิภาวะทางสังคมที่กว้างขวาง มีความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเด็ดขาดและตั้งใจจริง ได้รับความเคารพนับถือและไว้วางใจจากชุมชน มีประวัติส่วนตัวและครอบครัวดี มีฐานะทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวย และที่สำคัญการร่วมตัวของผู้นำเหล่านี้ล้วนแต่มีอุดมการณ์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเดียวกัน เพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในแนวทางสร้างสรรค์

งานวิจัยของ ถนัด ไบยา และคณะ (2544) เรื่อง “สถานภาพและการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจังหวัดน่าน” พบว่า การเกิดองค์กรชุมชนในการแก้ปัญหายาเสพติดเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะคือ 1.) ผุดขึ้นจากการเห็นปัญหายาเสพติดภายในชุมชน 2.) เกิดจากการหนุนเสริมจากภายนอก และ 3.) เกิดจากความร่วมมือจากภายในและภายนอกร่วมกันแก้ปัญหา โดยมีกระบวนการสร้างการรับรู้ต่อปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน มีเวทีประชาคม มีมาตรการทางสังคมและการเฝ้าระวัง สร้างการเรียนรู้ และสร้างความเข้มแข็งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ปัจจัยองค์ประกอบของความสำเร็จและล้มเหลวนั้นอยู่ที่ผู้นำและสภาวะการณ์เป็นผู้นำทั้งผู้นำธรรมชาติ ผู้นำทางการ และผู้นำราชการ โดยผู้นำต้องมีลักษณะฉลาด เห็นแก่ส่วนรวม คิดต่อประสานงานกับคนอื่นได้ เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว และเป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนผู้นำทางการเมืองมีบทบาทในระดับต้น ๆ เท่านั้น และกระบวนการแก้ปัญหาต้องมีความหลากหลาย สอดคล้องกับแต่ละชุมชน มีความต่อเนื่อง และวัดผลได้

งานวิจัยของนรินทร์ แก้วมีศรี และคณะ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมประชาสังคมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน” โดยการสนับสนุนจากสถาบันเครือข่ายพัฒนาส่งเสริมการวิจัยระดับพื้นที่ สำนักงานวิจัยระบบสุขภาพ (สวรศ.) ปีพ.ศ. 2546 เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งใช้กระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาเพื่อส่งเสริมประชาสังคมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนบ้านไร่แดงและบ้านเคื่องก ตำบลข้าวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หลังจากส่งเสริมประชาสังคม ชุมชนเกิดการพัฒนาในหลายด้าน ได้แก่ 1) ผู้นำมีประสบการณ์พัฒนาในด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น 2) ภายในชุมชนประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกว่าเดิม 3) มีการช่วยเหลือกันเวลาเกิดปัญหา 4) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง 5) เมื่อได้รับการส่งเสริมให้เกิดความเคลื่อนไหวภาคประชาชน ทำให้สามารถร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนดีขึ้นกว่าเดิม สำหรับปัญหายาเสพติดพบว่า ชุมชนมีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่เป็นผู้เสพ ครอบครัวและผู้ที่ได้รับผลกระทบตามบทบาทความสัมพันธ์และกลไกทางสังคมที่มีในชุมชน

- ข้อมูลงานวิจัยด้านการบำบัดรักษาที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การสนับสนุนทางสังคมเกี่ยวกับการเลิกหรือกลับมาเสพของผู้ติดยาเสพติด” ของ ขวัญหทัย รงคุปตวนิช (ปีพ.ศ.2544) ได้ศึกษาผู้ที่เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพจากการเสพยาเสพติดในระยะฟื้นฟูของศูนย์ชุมชนบำบัดที่ 2 รพ.ธัญญารักษ์ จ.ปทุมธานี โดยมี

กลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้ารับการบำบัดมากกว่า 1 ครั้ง 9 ราย และผู้ที่เพิ่งเข้ารับการบำบัดครั้งแรก 6 ราย รวม 15 รายพบว่า การสนับสนุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทางสังคมในด้านอารมณ์ ธรรมชาติหรือด้านข้อมูลข่าวสารจะช่วยป้องกันบุคคลจากภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นได้ และยังเป็นการช่วยในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ส่วนแต่ละบุคคลจะต้องการสนับสนุนทางสังคมมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับภาวะและความต้องการของแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป หากบุคคลใดที่รับการสนับสนุนทางสังคมตามที่ตนต้องการก็จะช่วยให้บุคคลนั้นเกิดความภาคภูมิใจ เกิดกำลังใจ และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีแรงผลักดันให้เกิดความพยายามที่จะปรับปรุงตัวหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ในทางตรงกันหากบุคคลนั้นไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม ก็จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความท้อแท้ หดห่อกำลังใจ และแสดงพฤติกรรมในทางลบออกมา และมีโอกาสหวนกลับไปเสพยาเสพติดได้แม้ว่าจะเคยผ่านการบำบัดจนหายแล้วก็ตาม

- ข้อมูลงานวิจัยด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของ ธำรง ทัศนัญชลี (2541) เรื่อง “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหายาเสพติด การพัฒนานโยบายและแนวทาง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนนโยบายและแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดที่ผ่านมา ศึกษาแนวทางการพัฒนานโยบายและแนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และเพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและใช้แบบสอบถามสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่มได้แก่ กลุ่มตัวแทนข้าราชการระดับสูง หัวหน้าส่วนราชการ และตัวแทนนักศึกษาสองกลุ่ม รวม 100 คน พบว่า นโยบายความมั่นคงแห่งชาติกล่าวไว้ในแนวกว้างเท่านั้น ส่วนแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดไว้ในฉบับที่ 1 กว้าง ๆ แต่มาเน้นในฉบับถัดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ได้กำหนดแนวทางไว้อย่างละเอียด มุ่งเน้นกิจกรรมป้องกันปราบปราม บำบัดรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ส่วนแผนฯ 6 กำหนดเหมือนกับแผนฯ 5 แต่ถ้าว่าแผนฯ 7 และ 8 ไม่ได้ระบุรายละเอียด แต่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินการแก้ไขปัญหายา ในด้านนโยบายรัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่แถลงต่อรัฐสภาตั้งแต่ปี 2523 เป็นต้นมาไม่แตกต่างกันมากนัก ทุกรัฐบาลเน้นการปราบปรามเป็นหลัก ส่วนการบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพกล่าวไว้เพียงเล็กน้อย ในด้านมาตรการทางกฎหมาย ก็เน้นการป้องกันและกำหนดบทลงโทษในส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ส่วนข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ตอบกลับมาร้อยละ 49 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้กำกับ การปฏิบัติหรือผู้ประสานการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายระดับชาติส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าควรมุ่งให้ความรู้แก่ประชาชน

ปราบปรามและจับกุมผู้ผลิตและผู้ขาย การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ อีกทั้งให้ลดการปลูกพืชเสพติด และพัฒนาระบบต้องโทษ ในด้านปัญหา ผู้ตอบแบบสอบถามชี้ว่างบประมาณไม่พอและการดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง และมีผู้มีอิทธิพลหนุนหลัง สำหรับข้อเสนอแนะ ผู้ตอบแบบสอบถามชี้

ว่าควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ และสร้างเอกภาพของหน่วยงานในการแก้ปัญหา ตลอดจนการพัฒนาระบบครอบครัว สังคม และคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

งานวิจัยของ พิชิต พิทักษ์โลหิตร (2541) เรื่อง “การศึกษาเจตคติของผู้บริหารระดับกลางต่อการบริหารงานด้านการป้องกันปราบปรามยาเสพติดให้โทษ ; กรณีศึกษาสำนักงานตำรวจแห่งชาติ” ในด้านนโยบายและการวางแผน ด้านการควบคุมสั่งการและการบังคับบัญชา ด้านบุคลากรที่ใช้ในการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม และด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน พบว่าผู้บริหารระดับกลางเห็นด้วยทุกด้าน แต่ควรแจ้งรายละเอียดให้ผู้เกี่ยวข้องทราบทุกระดับและมีการวางแผนในการจับกุมล่องหน้า และควรใช้บุคลากรในการปฏิบัติงานและฝึกอบรม ขณะเดียวกันก็ควรปลูกฝังจริยธรรมให้กับผู้ปฏิบัติงานด้านยาเสพติดด้วย และทุกครั้งที่มีการจับกุมผู้กระทำความผิดได้ควรมีการสอบสวนเพื่อขยายผล ส่วนปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานป้องกันปราบปรามยาเสพติดให้โทษพบว่า ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานอาจส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานลดลง ในด้านประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องในการป้องกันปราบปรามยาเสพติดให้โทษพบว่า เมื่อออกปฏิบัติงานสามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้ถึงร้อยละ 51 – 75 ของจำนวนครั้งในการปฏิบัติงาน และผู้มีอาชญากรรมมากก็มีกำลังพลมากจับกุมผู้กระทำความผิดได้มากกว่าผู้มีอาชญากรรมและมีกำลังพลน้อย และผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติงานด้านยาเสพติดดีกว่าผู้ที่ไม่เคยผ่านการอบรมเลย โดยโอกาสในการจับกุมได้มีสูงกว่าประมาณ 1 เท่าตัว

รายงานประเมินผลของคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านข้อมูลและวิชาการสารเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส. 2546 เรื่อง “การป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น, อำเภอท่าเรือ จังหวัดลพบุรี และอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหายาเสพติด และกระบวนการดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติด ไปจนถึงศึกษาผลการดำเนินงานและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามแผนการแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล สัมภาษณ์กลุ่ม สนทนากลุ่ม และการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และใช้แบบสอบถามชนิดตอบเองจากกลุ่มผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัดและอำเภอ ในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่ด้านการป้องกันปราบปรามและบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามโครงการต่าง ๆ กลุ่มผู้ได้รับผลจากการป้องกันปราบปรามและบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของอำเภอ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน คนงานในโรงงาน และนักเรียนในพื้นที่อำเภอที่ศึกษาพบว่า สถานการณ์ยาเสพติดแพร่ระบาดอย่างกว้างขวางในกลุ่มอายุน้อยทุกพื้นที่ แนวคิดของรัฐบาลที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแม้ว่าจะเป็นแนวคิดที่ถูกต้อง แต่ในทางปฏิบัติน่าจะยังมีอุปสรรคอยู่พอสมควร ในด้านกิจกรรมการป้องกันแม้ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น แต่ปัญหายาเสพติด

แม้จะลดลงอยู่บ้างแต่ก็ยังเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับกิจกรรมที่ทุ่มเทลงไป ยิ่งกว่านั้นข้อมูลที่ดีติดตามการเปลี่ยนแปลงใน 1 ปี พบว่าผู้ค้าไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก การที่พบผู้เสพลดลงอาจเป็นเพราะผู้เสพยาเสพติดมีค่านิยมมากขึ้นก็ได้ ในด้านการปราบปราม ทางราชการต้องการข่าวและเบาะแสจากประชาชนในพื้นที่แต่ประชาชนในหลายๆ แห่งเกรงกลัวอิทธิพล แม้จะเห็นว่าการปราบปรามของตำรวจเป็นวิธีการที่ดีในการแก้ปัญหาเสพยาเสพติด แต่ก็ยังขาดความมั่นใจในความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้แนวคิดในการให้ประชาชนเป็นผู้หาข่าวและส่งข่าวให้ทางราชการเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ในด้านการบำบัดรักษา ไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนมากนัก และในบางพื้นที่ก็ยังไม่ยอมรับผู้เสพยาเสพติดที่ได้รับการบำบัดแล้วกลับสู่สังคมได้อย่างปกติ ทำให้ผู้เสพยาเสพติดมีตราบาปติดตัวตลอดไปและเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการเกิดการเสพยาซ้ำ การพิจารณาใช้โปรแกรม กาย จิต สังคม บำบัด และชุมชนบำบัด จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างถ่องแท้ถึงความพร้อมและประสิทธิผลของวิธีการ ข้อค้นพบในการศึกษาพื้นที่เกี่ยวกับวิธีการเสพยา ทำให้เห็นว่าผู้ใช้อย่างน้อยใน 2 ภูมิภาคมีการใช้ยาด้วยวิธีการใหม่ๆ ซึ่งให้ผลที่ทำให้พึงพอใจมากขึ้นกว่าเดิม สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่า แรงจูงใจในการเสพยาและความต้องการเสพยาไม่ได้เปลี่ยนไปมากนักจากวิธีการเก่า ๆ การหาวิธีการใหม่ ๆ แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการใช้ยาที่จะตอบสนองอารมณ์ของผู้เสพยาให้มากขึ้น ยิ่งกว่านั้นปริมาณยาที่เสพก็มีปริมาณสูงมากด้วย ข้อมูลจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีการใช้ยาเสพติดบริเวณสนามกีฬาของโรงเรียน เช่นเดียวกับงานวิจัยและงานวิชาการบางส่วนที่พบว่า มีนักกีฬาจำนวนหนึ่งที่เสพยาเสพติดก่อนการแข่งขัน สิ่งเหล่านี้ น่าจะเป็นสิ่งที่ต้องทบทวนถึงโครงการลานกีฬาด้านยาเสพติดและสถานศึกษาว่า จะเป็นแหล่งมั่วสุมแห่งใหม่เพิ่มขึ้นหรือไม่ ซึ่งพบว่าในหลายแห่งแม้จะมีลานกีฬา ยาเสพติดก็ยังแพร่ระบาดอยู่เช่นเดิม การแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ด้วยโครงการ ราชภัฏ รัฐ ร่วมใจ ต้านภัยยาเสพติด และได้มีการประกาศเป็นหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติซึ่งได้มีการมอบธงกันมาโดยตลอดนั้น ข้อมูลในทางลึกในระดับพื้นที่ระบุตรงกันว่า ยังคงมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดอยู่อย่างมากมายในหมู่บ้านที่ได้รับการประกาศและรับรองธงเฉลิมพระเกียรติแล้ว สิ่งเหล่านี้รวมถึงโครงการโรงเรียนสีขาว และโรงงานสีขาวด้วย

- ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง

งานวิจัยเรื่อง“การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์กร ผู้นำ และระบบความสัมพันธ์ในชุมชนบนพื้นที่สูงและเพื่อศึกษากระบวนการ ฐานคิด/อุดมการณ์ กลไกดำเนินงาน และวิธีการในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้นำทางการ ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำอาวุโส พระสงฆ์ ผู้ที่เคยเสพยาเสพติดและครอบครัว รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานแก้ไข

ปัญหาสารเสพติดของชุมชนบ้านห้วยปมฝาด ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชุมชนชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาทั้งหมดถูกแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ และนำมาวิเคราะห์ถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาสารเสพติดของชุมชนที่ใช้ฐานทางวัฒนธรรมชุมชน แล้วนำเสนอโดยการบรรยายเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า องค์กร ผู้นำ และระบบความสัมพันธ์ในชุมชนบนพื้นที่สูง เป็นองค์กรธรรมชาติที่ยังมีบทบาทสูงในชุมชน ทั้งทางด้านการเชื่อ พิธีกรรม โดยมีกลุ่มระดับหมู่บ้านที่นำโดยผู้นำธรรมชาติ(ฮีโร่) และกลุ่มผู้อาวุโสเป็นผู้นำขององค์กร ด้านการผลิต มีกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน และด้านความสัมพันธ์ มีระบบครอบครัวและเครือญาติที่เป็นระบบดั้งเดิมของชุมชน นอกจากองค์กรธรรมชาติแล้ว ยังมีองค์กรที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งหรือผลักดันจากภายนอก ซึ่งบางองค์กรยังมีอยู่ แต่บางองค์กรได้สลายไปแล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือเงื่อนไขความจำเป็นของชุมชนกับปัจจัยเกี่ยวกับการแทรกแซง โดยอำนาจจากภายนอก ในด้านผู้นำในชุมชนมีทั้งผู้นำธรรมชาติ ผู้นำทางการและพระสงฆ์ ซึ่งผู้นำต่างๆ เหล่านี้สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสมและความสามารถของผู้นำเหล่านี้ ส่วนในด้านระบบความสัมพันธ์ในชุมชนพบว่า ด้านการผลิตเป็นการทำไร่หมุนเวียน ทำนา เลี้ยงสัตว์ และทอผ้า ด้านความเชื่อพบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยการให้คุณค่าต่อสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว ส่วนทางด้านการสัมพันธ์ มีการจัดระบบความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับครอบครัว เครือญาติจนถึงระดับชุมชน โดยมีคนเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ แสดงออกในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม และการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การแก้ไขปัญหาสารเสพติดของชุมชนพบว่า อุดมการณ์ของชุมชนซึ่งสะท้อนความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ความสามัคคี การมองปัญหาสารเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนที่ทุกคนต้องร่วมกันแก้ไข กลไกดำเนินงานชุมชนมีการใช้กลไกทางด้านการเชื่อ องค์กร ผู้นำ ในการแก้ไขปัญหาและวิธีการของชุมชนสะท้อนถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินงานทั้งการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดสารเสพติด การขยายเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านเพื่อการขยายฐานการเรียนรู้และการร่วมมือในการป้องกันและควบคุมปัญหาสารเสพติดนอกจากนี้ยังพบว่า แม้ปัญหาสารเสพติดจะเป็นปัญหาสังคมที่ชุมชนมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาน้อยมาก แต่ชุมชนบนพื้นที่สูงสามารถแก้ไขปัญหาโดยอาศัยฐานทางวัฒนธรรมชุมชนซึ่งยังคงมีอยู่สูง ส่วนทางด้านการผลิต มีการใช้ธนาคารข้าวเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ไม่ต้องออกไปรับจ้างเป็นแรงงานให้กับชาวเขาเผ่าม้งที่มักจะจ่ายค่าจ้างเป็นฝิ่น ทางด้านการเชื่อมีการนำมาใช้ในงานพิธีกรรมบำบัดรักษา โดยการดื่มน้ำสาบานต่อผู้อาวุโสและพระ ส่วนทางด้านการสัมพันธ์มีการประยุกต์วิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานมาใช้ในกระบวนการของความร่วมมือและการฝึกกำลังของทุกส่วนในชุมชน ตั้งแต่ผู้ติดสารเสพติด ครอบครัว เครือญาติ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน องค์กรระดับหมู่บ้าน และผู้นำ โดยมีองค์กรภายนอกทั้งองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม

กล่าวคือ บทบาทของการกระตุ้น ให้กำลังใจ การจัดเวทีให้ชาวบ้านในการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา การสนับสนุนแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับชุมชนอื่น เป็นต้น โดยเคารพในบทบาทของชาวบ้านว่าเป็นผู้ตัดสินใจ ข้อเสนอแนะ 1.) เนื่องจากชุมชนมีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปทำงานพัฒนา ซึ่งบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนไม่ได้เข้าไปแทรกแซงกระบวนการตัดสินใจ แต่เน้นการส่งเสริมให้ชุมชนทำอะไรด้วยตนเอง ทั้งการกระตุ้นจิตสำนึก การจัดกระบวนการเรียนรู้ การให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งให้ผลดีกว่าการดำเนินงานเอง โดยองค์กรภายนอก รูปแบบ และวิธีการทำงานดังกล่าวนี้ สามารถนำไปใช้ในชุมชนที่มีบริบทคล้ายคลึงกับชุมชนที่ศึกษาได้ 2.) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสารเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส.) ที่มีวิธีการและวิธีมองปัญหาแบบแยกส่วน โดยในอดีตการมองปัญหาสารเสพติดบนพื้นที่สูง มุ่งเน้นที่การลดปริมาณของสารเสพติดในรูปแบบของการตัดฟันทำลายต้นฝิ่น และการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจแทนฝิ่น จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า สามารถลดพื้นที่และปริมาณผลผลิตฝิ่นได้จริง แต่ผลกระทบทางลบเกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่การแพร่ระบาดของสารเสพติดอื่นๆ แทนฝิ่น เช่น เฮโรอีน อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจต่างๆ แม้ว่าในปัจจุบัน การทำงานของสำนักงาน ป.ป.ส. จะปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานไปบ้างแล้ว โดยการเน้นที่การผสมผสานมาตรการการป้องกัน บำบัดรักษา ปราบปราม และควบคุมพืชเสพติด ด้วยกิจกรรมในแต่ละมาตรการที่แยกส่วนปฏิบัติการเฉพาะกิจ ไปสู่การแก้ไขปัญหาโดยใช้วัฒนธรรมชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพที่สำคัญของชุมชนและทำงานภายใต้ปรัชญาการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ เอกชน และองค์กรประชาชน โดยการกระตุ้นและพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรประชาชน ด้วยการมีเวทีการวิเคราะห์ปัญหา และจัดกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสารเสพติดของชุมชนภายใต้การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และเอกชนที่มีความเข้าใจในกระบวนการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยเรื่องการแก้ไขปัญหาสารเสพติดแนววัฒนธรรมชุมชนบนพื้นที่สูงนี้ เป็นผลการวิจัยในชุมชนที่มีขนาดและความรุนแรงของปัญหาไม่มากนัก และบริบทชุมชนมีความเป็นชุมชนสูง และสามารถรักษาวรรณธรรมชุมชนของตนได้ ดังนั้นการนำไปใช้ในการทำงานกรณีชุมชนที่มีการแพร่ระบาดของสารเสพติดที่รุนแรงและมีบริบทชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้น้อย จะต้องพิจารณาถึงการสนับสนุนจากภายนอกมากขึ้น เพื่อสนับสนุนให้องค์กรชุมชนเข้ามาจัดการปัญหาสารเสพติดด้วยตนเอง

งานวิจัยของ สิทธิณัฐ ประพุทธินิติสาร (2546) ศูนย์วิชาการสารเสพติดภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ “โครงการการถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแก้ไขปัญหาสารเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการที่เกิดในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาสารเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน โดยศึกษาที่บ้านบวก

เตี้ย ค.โป่งแยงนอก อ.แม่มริม ซึ่งเป็นชุมชนชาวม้ง และบ้านไร่คง ตำบลขัวมุง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ตามที่ ป.ป.ส. ได้คัดเลือกจากหลายชุมชนที่มีปัญหาด้านสารเสพติด มาก่อน และในปัจจุบันประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ ผลการวิจัยพบว่า ในปี พ.ศ.2540-2544 บ้านบวกเตี้ย มีผู้ที่ติดยาเสพติดทั้งหมด 25 คน สถานการณ์เลวร้ายที่สุด มีการส่งผู้ เข้ารับการบำบัดรักษา 11 คน ส่วนใหญ่เลิกได้ การขายในชุมชนปัจจุบันไม่มี กลุ่มหรือองค์กรที่มี บทบาทในการช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติด ได้แก่ สำนักงาน ป.ป.ส. อำเภอแม่มริม สภอ.แม่มริม โครงการหลวง องค์กรการบริหารส่วนตำบล โรงเรียน คณะกรรมการหมู่บ้านบวกเตี้ย และเครือข่าย สิบสิงห์บ้านด้านยาเสพติด การจัดการของชุมชน มีการออกกฎระเบียบของชุมชน การชักชวนให้ บำบัด การช่วยเหลือให้กำลังใจหลังการบำบัด และการปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมหลังการบำบัด เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การแก้ปัญหายาเสพติดโดยองค์กรชุมชนประสบความสำเร็จ ได้แก่ สถานการณ์ความรุนแรงและกระทบกับทุกคน หน่วยงานใช้ยุทธศาสตร์โดยให้ชุมชนเป็นฐานใน การแก้ไข มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานผสมหลายมาตรการ ผู้นำและกรรมการมีความเข้มแข็ง และทำงานอย่างเต็มที่ มีผู้นำและกรรมการใช้จุดแข็งในชุมชน ใช้ความเป็นเช่สกุลช่วยเหลือ ครอบครัวยุค คณะกรรมการและทุกครอบครัวให้ความร่วมมือในการเฝ้าเวรยาม และปราบปราม มีกฎ หมู่บ้านที่ชาวบ้านช่วยกันร่างขึ้นมาและปฏิบัติอย่างจริงจังตำรวจฝ่ายมวลชนได้เข้ามาช่วยเหลือ อย่างจริงจัง และมีการช่วยด้านจิตใจ/อาชีพ ส่วนบ้านไร่คง ในปี พ.ศ.2530-2545 มีผู้เสพยาบ้า สาร ระเหย และกัญชา 21 คน ผู้ที่เข้าบำบัดรักษา 21 คนส่วนใหญ่ไม่กลับไปเสพยาอีก มีทั้งผู้เสพยาและผู้ค้า ผู้ค้ายาเสพติดคือยาบ้าในชุมชน 4 ราย ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการแก้ปัญหา ได้แก่ กลุ่มแกนนำ ชุมชน กลุ่มองค์กรในชุมชน สถาบันในชุมชน (วัด/โรงเรียน) กลไกสนับสนุนนอกชุมชน หน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน (ห้าประสาน) แนวทางการดำเนินการแก้ไขในชุมชน ได้แก่ การ จัดเวทีประชาสังคมในหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือวางแผนทำงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ร่วมสร้าง กลุ่ม กลไกแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยเฉพาะให้เข้มแข็ง(ทีมเฉพาะกิจ) หาประสบการณ์เรียนรู้ใน และนอกชุมชน ประสานความร่วมมือภายในชุมชนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติด ใช้ ทรัพยากรในหมู่บ้าน ทูตทางสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น ความเป็นเครือญาติ มีการส่งเสริมกิจกรรม ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน เช่น การส่งเสริมกิจกรรมของเยาวชน และการอบรม กลุ่มชาวบ้าน/องค์กรชาวบ้านในหมู่บ้านและผู้ปกครองเด็ก ข้อเสนอแนะ 1.) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเริ่มจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือคนในชุมชนเอง ซึ่งมีความเข้าใจ ใจกว้าง เริ่ม แก้ไขปัญหาในลักษณะของการเรียนรู้และเข้าใจชุมชนเป็นองค์รวม 2.) ส่งเสริมประชาสังคม จัด วางบทบาทที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่รัฐ นักพัฒนา และชุมชน ไม่มีการขึ้นจากภาครัฐหรือ ภาคเอกชน แต่สนับสนุนเชิงกระบวนการให้ชุมชนได้ดึงศักยภาพที่มีอยู่ เพื่อเรียนรู้ในการค้นหา สาเหตุ 3.) วางแผนป้องกันแก้ไขปัญหายา โดยใช้กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด จากการระดม ความคิดในเวที ซึ่งต้องใช้เวลาและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ 4.) มีกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะเวที

พูดคุย ประชุม เป็นเครื่องมือการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ได้เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมได้นำศักยภาพที่มีอยู่ ช่วยระดมความคิดแก้ไขปัญหา สร้างบรรยากาศที่ให้โอกาส ให้เกียรติ เคารพซึ่งกันและกัน อาศัยใจคนในการแก้ปัญหา 5.) สร้างพันธะสัญญาในการร่วมมือแก้ปัญหา 6.) เชื่อมประสานทรัพยากรในชุมชนและนอกชุมชนให้เข้ามาแก้ปัญหาได้อย่างสอดคล้อง ไม่เกิดความขัดแย้ง 7.) มีการประเมิน ตรวจสอบ ปรับปรุง และขยายผลอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยของกิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ(2545) เรื่อง “ชุมชนเข้มแข็งกับการแก้ปัญหายาเสพติด” เป็นงานวิจัยที่ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่มีปัญหายาเสพติดอย่างรุนแรง โดยศึกษาตั้งแต่ก่อนเกิดปัญหามากระทั่งแก้ปัญหาได้สำเร็จ เพื่อค้นหาปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหายาเสพติด รวมทั้งกระบวนการทางสังคมที่นำไปสู่การแก้ปัญหายาเสพติดได้สำเร็จตามแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เจาะลึกชาวบ้านจำนวน 50 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกชนิดของข้อมูลตามความเหมาะสมกับข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ปัญหายาเสพติดของหมู่บ้านคือปัญหายาบ้า ปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหายาบ้ามีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยมีปัญหาความยากจน ไม่มีอาชีพ ตกงาน อันเนื่องมาจากวิกฤติเศรษฐกิจและภัยแล้งเป็นหลัก นำไปสู่การเสพติดเพื่อทำงานให้ได้มากขึ้น ต่อมาเริ่มมีการนำเข้ามาขายในหมู่บ้าน ด้วยความที่ขายดีและมีลูกค้ามากมาย ทำให้ผู้ขายมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและง่ายดาย จึงเกิดการเลียนแบบขายกันทั้งหมู่บ้าน ส่วนการแก้ปัญหายาเสพติดโดยกระบวนการชุมชนเข้มแข็งประสบความสำเร็จ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ถึงความหายนะที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงที่ได้รับ จึงทำให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาดำเนินการตามแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ตั้งแต่พยายามเลิกใช้ยาเสพติด ร่วมเป็นคณะกรรมการจัดเวรยามตรวจตราตนเอง เพื่อให้หมู่บ้านกลับคืนสู่ภาวะปกติและไม่ให้เกิดปัญหาเช่นในอดีตอีก

งานวิจัยของกนกศักดิ์ พูลสวัสดิ์ (พ.ศ.2547) เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลไรรอด อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1.) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อนโยบายการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติด ในตำบลไรรอด อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี 2.) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการประชุม ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการประชาสัมพันธ์และสร้างความรู้ความเข้าใจ ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่มีต่อนโยบายการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติดในตำบลไรรอด อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี และ 3.) เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรค ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำชุมชน ตามนโยบายการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติด ในตำบลไรรอด อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี งานวิจัยดังกล่าวใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการ

สัมภาษณ์ โดยมีประชากรกลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ตำบลไรรอด อำเภอคอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 370 คน ส่วนการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อสัมภาษณ์ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 8 คน ผลการศึกษาพบว่า 1. ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติดของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน แยกรายประเด็นพบว่า ในด้านการร่วมประชุมกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในการเข้าร่วมในเวทีประชาคมค่อนข้างมาก เพราะส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงโทษพิษภัยของยาเสพติดเป็นอย่างดี และรอคอยความต้องการให้มีผู้อสาแก้ไข ซึ่งเมื่อรัฐบาลประกาศทำสงครามขึ้นแตกหักกับยาเสพติดโดยทําอย่างจริงจัง จึงให้การยอมรับและเร่งสร้างความเข้มแข็งในชุมชนของตนเอง ส่วนในด้านการร่วมตัดสินใจ ประชาชนร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานด้านยาเสพติด เช่น การออกเสียงลงมติต่างๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาเสพติด และในด้านการร่วมดำเนินงาน กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการมาก เนื่องจากการณรงค์ของภาครัฐที่จะใช้กีฬาต้านยาเสพติดได้ผล ทำให้ชุมชนตระหนักดีว่าเล่นกีฬานอกจากสุขภาพแข็งแรงแล้วยังเป็นภูมิคุ้มกันอย่างดีให้ห่างไกลจากยาเสพติด จึงส่งเสริมให้เยาวชนหันมาเล่นกีฬา แต่ในประเด็นของการดูงานแก้ไขยาเสพติดของชุมชนอื่นมีจำนวนน้อย เพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มอบหมายให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวแทนแล้วมาบอกในที่ประชุม นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการแจ้งเบาะแสข้อมูลผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและร่วมในการบำบัดรักษาผู้ติดยามีจำนวนน้อย เพราะคิดว่าไม่ปลอดภัย และให้เป็นหน้าที่ของภาคราชการ ส่วนในด้านการร่วมประชาสัมพันธ์และสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครอบครัวชุมชน ตระหนักถึงโทษภัยและร่วมใจจัดยาเสพติด กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในด้านนี้ค่อนข้างสูงมาก นอกจากนี้ในด้านการติดตามประเมินผลและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากในประเด็นการร่วมประชุมรับรองให้หมู่บ้านและชุมชนของตนมีความเข้มแข็ง และร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยประสานหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อขยายผล ตลอดจนเผยแพร่ผลการดำเนินงานต่อสาธารณชน การที่จะแสดงประชามติให้หมู่บ้านของตนมีความเข้มแข็งได้ต้องมีความมั่นใจว่าผ่านครบ 6 ขั้นตอน โดยการตรวจสอบกันเองก่อน หลังจากนั้นทางตำบล อำเภอและจังหวัดจะตรวจประเมินผล หลังจากนั้นก็จะมีการรักษาพื้นที่โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง สุดท้ายในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญค่อนข้างมาก อาจเป็นเพราะรัฐบาลได้โหมประชาสัมพันธ์และส่งเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้ที่กลับตัวกลับใจเราก็ควรให้โอกาส รวมไปถึงผู้ที่เป็นคนคืออยู่ก็ควรมีอาชีพ มีความเป็นอยู่ที่พอสมควรแก้ئاتภาพ จะได้ไม่ต้องคิดจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก 2.) ส่วนผลจากการสัมภาษณ์ข้าราชการและประชาชนในพื้นที่พบว่า การแก้ไขปัญหายาของรัฐบาลทุกยุคไม่ประสบความสำเร็จ เพราะต่างคนต่างทำ ไม่ได้มองปัญหาแบบองค์รวม การแก้ไขปัญหายาจึงไม่ครบทุกมิติและไม่

สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังนั้นการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาเสพติดของรัฐบาลครั้งนี้ จึงเน้นการบูรณาการ ยึดหลักความเข้าใจและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาค ราชการ เอกชน และที่สำคัญที่สุดคือภาคประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด ร่วมทำ และสนับสนุนการแก้ไขปัญหาเสพติด นอกจากนั้นกนกศักดิ์ พูลสวัสดิ์ ยังได้ให้ข้อเสนอแนะ 3 ด้านดังนี้คือ ; ในเชิงนโยบาย 1.) รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมากขึ้น เพราะพลังประชาชนสามารถขับเคลื่อนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุ เป้าหมาย 2.) รัฐบาลควรเร่งดำเนินการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มบทลงโทษให้สูงที่สุดใน การบังคับใช้กับข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด 3.) ควรเพิ่มมูล ฐานความผิดในกฎหมายป้องกันการฟอกเงิน โดยใช้การยึดทรัพย์และมาตรการทางภาษีมาใช้กับ ผู้กระทำความผิดรวมถึงญาติพี่น้องที่ร่วมขบวนการซึ่งเงินที่ได้มานั้น ให้นำกลับมาใช้เพื่อแก้ปัญหายา เสพติด 4.) ควรเร่งสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ กับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเป็นการสกัดกั้น ขบวนการค้ายาเสพติดตามแนวชายแดน 5.) ควรกำหนดกฎเกณฑ์ในการป้องกันการลักลอบนำเข้า สารตั้งต้น เพื่อผลิตยาเสพติดชนิดต่างๆ ผู้ฝ่าฝืนควรลงโทษอย่างรุนแรง 6.) การทำงานโดยยึด ยุทธศาสตร์ และแปลงยุทธศาสตร์ต่างๆ มาเป็นแผนปฏิบัติการ มาตรการ โดยเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วม ของประชาชนให้มากขึ้น เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ และ 7.) รัฐบาลควร สนับสนุนงบประมาณให้มีความสมดุลและรวดเร็ว อาจเพิ่มค่าตอบแทนของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อเป็น ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ในเชิงปฏิบัติการ ; 1.) ควรส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุก สาขาอาชีพ เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานตามนโยบาย 2.) ทั้งรัฐบาล ภาคราชการและภาคประชาชน จะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด โดยจะต้องนำเอาเทคนิคการบริหารจัดการใหม่ๆ มาใช้ 3.) เร่งสร้าง เครือข่ายความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชน โดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อ นำไปปรับปรุงให้สอดคล้องกับชุมชนของตน 4.) เร่งพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากชุมชนมีจุดแข็ง คือ การรู้ และเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง การแก้ไข ปัญหาจะใช้วิธีแบบชาวบ้านคือการใช้ความเข้าใจ เห็นใจ ความเอื้ออาทร จึงสามารถจัดการปัญหา ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละชุมชน ซึ่งสามารถก้าวล่วงข้อจำกัดทางกฎหมายและวิธี ปฏิบัติของทางราชการ ดังนั้นถ้าได้สร้างองค์ความรู้อย่างถูกต้องให้แก่ชุมชนแล้ว ก็จะมีพลังในการ ขับเคลื่อนและผลักดันให้การทำงานสะดวกขึ้น 5.) ควรสานต่อโครงการที่มีอยู่ให้บรรลุผลโดยเร็ว และควรริเริ่มโครงการใหม่ๆเพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีความตื่นตัวอยู่เสมอ 6.) ครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครองควรปลูกฝังความรู้และค่านิยมที่ดีให้แก่เยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยง ให้ ห่างไกลยาเสพติด ส่วนในครอบครัวที่มีบุตรหลานที่เคยติดยาเสพติด และได้รับการบำบัดรักษาแล้ว ควรดูแลอย่างใกล้ชิด เป็นที่ปรึกษาที่ดีเพื่อเป็นการลดช่องว่าง และสร้างเกราะป้องกันยาเสพติดได้ อย่างดีที่สุด 7.) ต้องมีการเฝ้าระวังและเฝ้าติดตามสถานการณ์โดยตลอด เพื่อเป็นการป้องปรามมิให้ ปัญหายาเสพติดกลับมา 8.) นำหลักศาสนามาอบรมสมาชิกในชุมชน 9.) ควรมีการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตของสมาชิกในชุมชน 10.) ควรเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินงานให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาและให้ความร่วมมือกันมากขึ้น ในเชิงวิชาการ ; 1.) ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มขนาดของพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง เพื่อจะได้ เปรียบเทียบและยืนยันถึงผลการศึกษาคิดยิ่งขึ้น 2.) สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ควรเพิ่มส่วนของผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ เพราะข้อมูลที่ได้จะมีความหลากหลายและ ชัดเจนมากขึ้น ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความเที่ยงตรง 3.) ควรศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้ประชาชน เข้ามาส่วนร่วม เพื่อจะทำให้เราได้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ เหล่านั้น และจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการ ปฏิบัติงานจริงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม 4.) อาจศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในแง่มุมอื่นๆ เช่น การวัดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการดำเนินงาน เพราะจะทำให้เราได้ทราบว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการดำเนินงานนั้นมีผลอย่างไร และควรแก้ไขปรับปรุงในเรื่องใด

วิทยานิพนธ์ของ ลลิตา ศรีสวัสดิ์ (2547) คณะศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมเพื่อการ พัฒนา สถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษา จังหวัดสระบุรี” โดยมี วัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1.) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติดจังหวัดสระบุรี และ 2.) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วม ของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจังหวัดสระบุรี โดยใช้วิธีการสำรวจ รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนหัวหน้าครอบครัวที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ จังหวัดสระบุรีจำนวน 108,371 ครอบครัว 191 ชุมชน (21 เทศบาล) และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลาย ขั้นตอน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 ครอบครัว ละ 1 คน จำแนกเป็นหัวหน้าครอบครัว 258 คน ผู้แทนหัวหน้าครอบครัว 152 คน ได้ข้อสรุปและการอภิปรายผลดังนี้ 1.) ประชาชนส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง 31-50 ปี ระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาระดับปริญญาตรีและ สูงกว่าระดับปริญญาตรีมีจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง มีรายได้ในรอบปีที่ผ่านมา 100,000 บาท เป็นครอบครัวเดี่ยว อาศัยอยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้าน ไม่เกิน 20 ปี 2.) การมีส่วนร่วมใน การป้องกันปัญหายาเสพติดอยู่ในระดับน้อยและเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายกิจกรรมจะพบว่า กิจกรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ กิจกรรมเครือข่ายเยาวชนต่อต้านยาเสพติด การจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม การจัดตั้ง อาสาสมัครเฝ้าระวังเพื่อป้องกันมิให้มีการเสฟ/ซื้อ/ขายยาเสพติด การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การจัดตั้งชมรม/กลุ่มต่อต้านยาเสพติดภายในชุมชนหมู่บ้าน การจัดพิธีประกาศประชาคมดีหมู่บ้าน/ ชุมชนปลอดยาเสพติด การจัดทำป้ายรณรงค์ การเดินเวรยามในชุมชน/หมู่บ้าน การจัดนิทรรศการ การฝึกทักษะชีวิตเพื่อป้องกันยาเสพติดโดยใช้กระบวนการลูกเสือ การจัดทำทะเบียนผู้ติดยาเสพติด และการจัดหาทุนทรัพย์เพื่อจัดกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด เมื่อศึกษาจากประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ไม่เกิน 100,000 บาท มีรายได้พอคึกกับรายจ่ายและมีรายได้ไม่พอกับ

รายจ่าย มีลักษณะครอบครัวทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ประชาชนที่มีอายุ 31-50 ปีและมีอายุมากกว่า 51 ปีขึ้นไป มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับ ปวช./ปวส./อนุปริญญา มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านไม่เกิน 20 ปี และมีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านมากกว่า 41 ปีขึ้นไป ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกร รับจ้าง และค้าขาย ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ (ทส.ปช.) และประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดๆ ประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมเป็นกำนัน และประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมคือประชาชนทั่วไป ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านการได้รับการชักชวนจากหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน/ชุมชน ประกาศ/โฆษณาของทางราชการ ผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน) ประชาชนที่ตัดสินใจเองมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาเสพติดน้อย อาจเนื่องจากรัฐบาลประกาศนโยบายในการป้องกันและปราบปรามปัญหาเสพติด ทำให้หน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดต้องปฏิบัติงานอย่างจริงจังในทุกพื้นที่ และให้ทุกหน่วยงานจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในทุกกลุ่มเป้าหมาย และเน้นย้ำว่าการป้องกันปัญหาเสพติดไม่ใช่เป็นงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ทุกหน่วยงานและทุกฝ่ายของสังคมชุมชน/หมู่บ้านต้องให้ความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยระดมสรรพกำลังทุกส่วนและเน้นเป้าหมายร่วมกัน แต่ที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาเสพติดน้อย อาจเพราะการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบยังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาเสพติดอยู่ในระดับน้อย ส่วนกิจกรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือการที่ประชาชนในชุมชน/หมู่บ้านสนใจและตัดสินใจเข้าร่วมการดำเนินโครงการกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด โดยร่วมคิด/ค้นหาปัญหา ร่วมวางแผนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ในกิจกรรมเสวนาเกี่ยวกับการปกป้องลูกหลานให้ห่างไกลจากยาเสพติด กิจกรรมลานกีฬา การฝึกอบรมหรือจัดสัมมนาให้ความรู้ด้านยาเสพติด กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมค่ายครอบครัวเข้มแข็งห่างไกลยาเสพติด และการประชุมจัดตั้งประชาคมหมู่บ้านและการดำเนินการของประชาคมหมู่บ้าน เป็นต้น เมื่อศึกษาจากประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างพบว่า ประชาชนมีรายได้สูงกว่า 100,000 บาท และมีรายได้พอเพียงและเหลือเก็บ อายุไม่เกิน 30 ปี มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลาย และระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านระหว่าง 21-40 ปี อาชีพรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ/บริษัท เป็นสมาชิกกลุ่มกรรมการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ มีตำแหน่งทางสังคม เป็นประธานอบต. ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/ประธานสหกรณ์ออมทรัพย์ และประชาชนที่ได้รับการชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมในการป้องกันปัญหาเสพติดมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ยกเว้นประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมมีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหา ร่วมวางแผนป้องกันและแก้ไขและมีการดำเนินงาน

ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 3.) ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไข
 ปัญหาเสพติด เมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัย 3.1 ปัจจัยอายุของประชาชนที่ต่างกันมีส่วนร่วมในการ
 ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี เป็น
 คู่ที่มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดแตกต่างกับประชาชนที่มีอายุ 51 ปีขึ้นไป
 จากปัจจัยอายุพบว่าประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี จะมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาและแก้ไข
 ปัญหาเสพติดปานกลาง และพบว่าประชาชนในกลุ่มอายุ 31-50 ปีและ 51 ปีขึ้นไป จะมีส่วนร่วม
 ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดน้อย 3.2 ปัจจัยการศึกษาของประชาชนพบว่า
 ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดไม่แตกต่างกัน
 ซึ่งพบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลาย และระดับปริญญาตรีและสูง
 กว่าปริญญาตรีมีส่วนร่วมปานกลาง ประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีส่วนร่วมน้อย 3.3
 ปัจจัยรายได้ของประชาชน พบว่าประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไข
 ปัญหาเสพติดไม่แตกต่างกัน 3.4 ปัจจัยลักษณะครอบครัวของประชาชนพบว่า ประชาชนที่มี
 ลักษณะของครอบครัวแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดไม่แตกต่าง
 กัน อาจเนื่องจากครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย จริงๆ แล้วก็ป็นครอบครัวเดียวกัน แต่ถูกแยก
 ออกไปเพราะการสมรสจึงแยกไปตั้งครอบครัวใหม่ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวยังเป็น
 เช่นเดิม จึงเป็นเหตุทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดไม่
 แตกต่างกัน 3.5 ปัจจัยระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านของประชาชนที่แตกต่างกัน มี
 ส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดไม่แตกต่างกัน โดยช่วงเวลาที่ประชาชนอาศัยอยู่
 ในหมู่บ้าน 21-40 ปี มีส่วนร่วมป้องกันปัญหาเสพติดปานกลาง ประชาชนที่มีระยะเวลาอาศัยไม่
 เกิน 20 ปี มีระยะเวลาที่อาศัยระหว่าง 21-40 ปี และ 41 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเสพติด
 ปานกลาง เช่นกัน 3.6 ปัจจัยอาชีพของประชาชนที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไข
 ปัญหาเสพติดไม่แตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีอาชีพเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ/บริษัท รับราชการ
 จะมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกร รับจ้าง และค้าขายมีส่วนร่วมใน
 ระดับน้อย 3.7 ปัจจัยการเป็นสมาชิกกลุ่มของประชาชนที่ต่างกัน มีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไข
 ปัญหาเสพติดแตกต่างกัน โดยประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน, กลุ่มอาสาสมัคร
 สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, สมาชิก อบต., อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน, กรรมการกองทุน
 หมู่บ้าน และเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ มีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาเสพติดปานกลาง ประชาชนที่
 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มไทยอาสาสมัครป้องกันชาติ และประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม
 ใดๆ มีส่วนร่วมป้องกันปัญหาเสพติดน้อย สำหรับการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเสพติดพบว่า
 ประชาชนที่เป็นสมาชิกอบต. ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มี
 ส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเสพติดมาก ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กรรมการกองทุน
 หมู่บ้าน/ชุมชน กลุ่มแม่บ้าน และประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดๆ มีส่วนร่วมปานกลาง

ยกเว้นประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มไทยอาสาสมัครป้องกันชาติมีส่วนร่วมน้อย 3.8 ปัจจัยตำแหน่งทางสังคมของประชาชนที่ต่างกัน มีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ตำแหน่งอื่นๆ ประชาชนหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาเสพติดปานกลาง ประชาชนที่มีตำแหน่งเป็นกำนัน และประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาเสพติดน้อย ส่วนการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติดพบว่า ประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมเป็นผู้ใหญ่บ้านและประชาชนที่มีตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/ประธานสหกรณ์ออมทรัพย์มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติดมาก ส่วนประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนหมู่บ้าน และประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมมีส่วนร่วมปานกลาง

3.9 ปัจจัยการได้รับการชักชวนของประชาชนที่ต่างกันมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่แตกต่างกันพบว่า ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยได้รับการชักชวนของเพื่อนบ้านมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาเสพติดปานกลาง ประชาชนที่ได้รับการชักชวนจากผู้นำชุมชน/หมู่บ้าน ประกาศ/โฆษณาของทางราชการ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน/ชุมชน และตัดสินใจเอง มีส่วนร่วมป้องกันปัญหายาเสพติดในระดับน้อย สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ลลิตา ศรีสวัสดิ์ เสนอว่า 1.) ควรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดชายแดนหรือในพื้นที่ชุมชนแออัด เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหายาเสพติดอย่างจริงจัง 2.) ควรศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนหมู่บ้านในชนบทในกลุ่มอื่นๆ ที่นอกเหนือจากหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนของหัวหน้าครอบครัว เช่น กลุ่มเยาวชนที่เป็นนักเรียน/นักศึกษา ครวเรือนของประชาชนที่ได้รับขงปลอดภัยาเสพติด และไม่ได้รับขงปลอดภัยาเสพติด เป็นต้น 3.) ควรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่จะส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งปราศจากปัญหายาเสพติดอย่างแท้จริงและยั่งยืน 4.) ควรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างพลังแผ่นดินที่แท้จริง ซึ่งส่งผลให้ชุมชน/หมู่บ้านปลอดจากปัญหายาเสพติด 5.) ควรมีการจัดทำโครงการ/กิจกรรมสำหรับดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจังต่อเนื่องครอบคลุม ให้ประชาชนทุกระดับสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและครบวงจร 6.) ควรมีการส่งเสริมแนะนำ ให้ประชาชนเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น และ 7.) ควรมีการวิจัยจากกลุ่มปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของประชาชน/ชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยทั้ง 5 ด้านดังกล่าวมานี้ ได้ชี้ให้เห็นภาพรวมของปัญหายาเสพติดทั้งในระดับประเทศและภูมิภาค(ภาคเหนือ) ไปจนกระทั่งกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมากขึ้นตามลำดับ ทั้งในฐานะผู้เสพ ผู้ค้า และผลิต ขณะเดียวกันในด้านการป้องกันและการบำบัด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของครอบครัว ชุมชน สังคม เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาสังคมหมู่บ้าน ไปจนกระทั่งชี้ให้เห็นบทบาทของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายและแนวทางแก้ไขปัญหายา

ยาเสพติดของรัฐบาล รวมถึงองค์กรและบุคคลที่ปฏิบัติงานสนองนโยบายของรัฐด้วยว่าเป็นอย่างไร ดังปรากฏให้เห็นในรายงานประเมินผลของคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านข้อมูลและวิชาการสารเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส.

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง ก็แสดงให้เห็นถึงการแก้ไขปัญหายาเสพติด แนวทางวัฒนธรรมชุมชน เจื้อนไขและกระบวนการที่เกิดในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน รวมไปถึงปัจจัยในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนประสบปัญหายาเสพติดและปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสามารถป้องกันยาเสพติดได้ โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็งดังกล่าวมานี้ ล้วนแต่ชี้ให้เห็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันที่ทำให้ชุมชนประสบปัญหายาเสพติด ขณะที่ความเข้มแข็งของชุมชน งานวิจัยดังกล่าวก็ชี้ให้เห็นถึงประเด็นวัฒนธรรมชุมชน ประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชน ไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังเคราะห์งานวิจัยด้านป้องกันจากหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นก็จะพบว่า ส่วนใหญ่มุ่งชี้ให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชนเป็นหลัก ทั้งยังแยกเป็นส่วนๆ โดยไม่เห็นองค์รวมแต่อย่างใด อีกทั้งรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ เหล่านั้น โดยมากได้รับการส่งเสริมจากหน่วยภาครัฐและเอกชนเข้าไปกระตุ้นหรือร่วมดำเนินงาน จะมีอยู่บ้างในบางชุมชนที่ผู้นำตระหนักถึงปัญหายาเสพติดอย่างจริงจังและหันมาร่วมกับชาวบ้านป้องกันแก้ไข แต่ยังคงขาดแคลนงานวิจัยที่เข้าไปศึกษาชุมชนที่ไม่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด เพื่อให้เห็น “องค์รวม” ทั้งหมดของชุมชนที่ปลอดยาเสพติดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลสำเร็จในการป้องกันยาเสพติดในชุมชน และปัจจัยเหล่านั้นเกี่ยวข้องกันอย่างไรภายใต้โครงสร้างชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ระบบนิเวศ การสาธารณสุข และความเชื่อ/ศาสนา จนทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดในชุมชนได้

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ช่วยเติมเต็มช่องว่างเกี่ยวกับการทำความเข้าใจสถานะชุมชนผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ หลากหลายในด้านสังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศ และวัฒนธรรม หรืออุดมการณ์อำนาจที่ส่งผลต่อการจัดระเบียบชุมชนให้เข้มแข็งจนสามารถป้องกันยาเสพติดในชุมชนของตนได้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณประกอบกัน เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างและองค์ประกอบในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ระบบนิเวศ การสาธารณสุข และความเชื่อ/ศาสนาของชุมชนบ้านแม่แฮใต้ โดยใช้แบบสำรวจประกอบการศึกษาให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อแสดงขนาดประกอบการศึกษาให้เห็นชัดเจนขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ได้เน้นการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลัก เพื่อศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ระบบนิเวศ การสาธารณสุข และความเชื่อ/ศาสนา ไปจนกระทั่งการทำหน้าที่ขององค์ประกอบต่าง ๆ ร่วมทั้งปัจจัยภายใน-ภายนอกที่จัดขึ้นและหนุนเสริมให้ชุมชนบ้านแม่แฮใต้สามารถป้องกันยาเสพติดได้

วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

1.) รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบ้านแม่แฮใต้ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ระบบนิเวศ การสาธารณสุข และความเชื่อ/ศาสนา จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานทะเบียนราษฎรอำเภอแม่แจ่ม สถานีอนามัยตำบลปางหินฝน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ปางหินฝน ผู้ใหญ่บ้านแม่แฮใต้ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นภาพรวมชุมชนบ้านแม่แฮใต้ และนำมาใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงหรือประกอบการศึกษาเชิงลึก นอกจากนั้นผู้วิจัยยังศึกษาดารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าปะกาเกอญอ(กระเหรี่ยง)ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจความคิดความเชื่อและวิถีชีวิตของชนเผ่าปะกาเกอญออีกด้วย สำหรับข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ นั้น หลังจากอ่านข้อมูลอย่างละเอียดแล้วนำมาแยกแยะเนื้อหา จัดหมวดหมู่ และใส่รหัสกำกับเรียงลำดับไว้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงหรือประกอบการศึกษาเชิงลึกต่อไป

2 การศึกษาข้อมูลภาคสนาม

มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้คือ

1.) สัมภาษณ์พื้นฐานครัวเรือนในหมู่บ้านจำนวน 133 ครัวเรือน ในการสัมภาษณ์พื้นฐานครัวเรือนนี้ ผู้วิจัยและอาสาสมัครเก็บข้อมูลออกไปเยี่ยมบ้านแต่ละหลัง และใช้วิธีสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับพ่อแม่บ้าน หรือสมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มครัวที่สามารถให้ข้อมูลได้ครบครัวละ 1 คน ภายใตกรอบเนื้อหาที่กำหนดไว้ในแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน เพื่อให้มีจุดยืนและประเด็นที่ต้องการชัดเจน และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย ทั้งนี้ก่อนออกสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ผู้วิจัยได้จัดอบรมอาสาสมัครเพื่อ

ทำความเข้าใจประเด็นต่าง ๆ ในแบบสำรวจฯ วิธีการเก็บข้อมูล และหลักจริยธรรม ให้กับอาสาสมัครก่อนออกสนามด้วย

2.) สรุปและสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนที่ได้จากการสำรวจตามแบบสำรวจและสนทนาวางอย่างไม่เป็นทางการขณะสำรวจข้อมูลพื้นฐานร่วมกับอาสาสมัคร โดยใช้วิธีอ่านข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายอย่างละเอียด และนำข้อมูลมาแยกแยะและจัดหมวดหมู่ใส่รหัสเรียงลำดับเนื้อหา ทำตารางจัดลำดับ และแผนภูมิ

3.) ทำแผนที่ภูมินิเวศวัฒนธรรม*ร่วมกับชุมชน โดยในเบื้องต้นผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน 3 – 4 คน ร่วมกันเดินสำรวจสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน และร่วมกันทำแผนที่ภูมินิเวศวัฒนธรรมฉบับร่างขึ้นมา 1 ชุด โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนที่ได้จากแบบสำรวจ และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านมาบันทึกลงในแผนที่ จากนั้นก็จัดเวทีนำเสนอข้อมูลให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนร่วมกันตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ และเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในแต่ละประเด็น เพื่อใช้เป็นเครื่องนำทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกในด้านสังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศน์ และวัฒนธรรม

4.) สัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลกับกลุ่มผู้นำในชุมชน 8 ท่าน กลุ่มเพื่อน 6 คน และกลุ่มบุคคลภายนอก 2 – 3 คน ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหรือไม่มีโครงสร้าง ซึ่งการสัมภาษณ์ด้วยวิธีนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีอิสระในการตั้งคำถามภายใต้กรอบเนื้อหาที่ต้องการทราบ ผู้วิจัยได้ตั้งแนวคำถามไว้ก่อนล่วงหน้าและเป็นคำถามแบบกว้าง ๆ เพื่อให้มีจุดยืนประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์ที่ชัดเจน วิธีการสัมภาษณ์เหมือนกับการพูดคุยทั่วไป เป็นธรรมชาติ ไม่ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความรู้สึกที่กำลังถูกซักถาม ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและเป็นจริง

5.) สนทนากลุ่มแบบเป็นทางการกับกลุ่มเพื่อน 1 ครั้ง 7 – 10 คน เป็นการสนทนาที่ให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นและทัศนะภายใต้กรอบเนื้อหาที่ต้องการทราบ โดยผู้วิจัยนำตั้งแนวคำถามนำแบบกว้าง ๆ เพื่อให้การสนทนาอยู่ในกรอบเนื้อหาที่ต้องการ และกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมสนทนาพูดคุยกันแลกเปลี่ยนกัน

6.) สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ในขั้นตอนนี้ หลังจากถอดและรวบรวมถ้อยคำเสร็จแล้ว ผู้วิจัยทำการอ่านข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายอย่างละเอียด

* แผนที่ภูมินิเวศวัฒนธรรม (Bioregional maps) เป็นระบบแผนที่ที่บันทึกข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์(หรือเชิงกายภาพ) ข้อมูลเชิงนิเวศวิทยาและข้อมูลเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่นเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม แตกต่างไปจากแผนที่ที่แสดงอาณาเขตการปกครองทางการเมืองหรือแผนที่ที่แสดงเส้นทางคมนาคมโดยทั่วไปตรงที่ให้ความสำคัญกับการกระจายตัวของระบบนิเวศน์ต่าง ๆ รวมทั้งความแตกต่างทางวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดขอบเขตทางธรรมชาติอย่างมีพลวัต

เพื่อให้เห็นประเด็นสำคัญและประโยชน์สำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการศึกษา และนำข้อมูลมาสรุป แยกแยะและจัดหมวดหมู่ให้รหัสเรียงลำดับเนื้อหา จากนั้นจัดเวทีนำเสนอข้อมูลให้กลุ่มเป้าหมายใน ชุมชนร่วมกันตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ และเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม 1 ครั้ง และจัดเวทีนำเสนอ ข้อมูลให้ที่ปรึกษา นักวิชา ปราชญ์ชนเผ่าปะกาเกอญอ นักวิจัย และนักพัฒนา ร่วมกันตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ และเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในแต่ละประเด็นอีก 1 ครั้ง ก่อนนำไปเรียบเรียงเนื้อหา และเขียนผลการวิจัยในเชิงบทความเชิงพรรณนา

กลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างศึกษาให้ครอบคลุมในทุกระดับดังนี้ จึงได้ แบ่งกลุ่มเป้าหมายแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มได้แก่

1.) กลุ่มผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง หมายถึงผู้นำที่เสนอตัวหรือถูกเสนอตัวให้เข้ามาทำหน้าที่ บริหารกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้านและของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน โดยได้รับการคัดเลือกด้วยวิธีนับ คะแนนหรือได้รับการโหวตจากสมาชิกเสียงข้างมากให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนบริหารหมู่บ้าน และกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้มีอยู่ในชุมชนหลากหลาย และเพื่อให้กระจายครอบคลุมไปในกลุ่มอื่นๆ เท่าที่มีอยู่ในชุมชน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้นำที่เป็นกลุ่มเป้าหมายไว้ 4 กลุ่มๆ ละ 1 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหรือช่วยผู้ใหญ่บ้าน, สมาชิก อบต., ผู้นำกลุ่มอาชีพ, และผู้นำเหมืองฝาย รวมผู้นำที่ สัมภาษณ์ในกลุ่มเป้าหมายนี้ 4 คน

2.) กลุ่มผู้นำธรรมชาติ หมายถึงผู้นำชุมชนที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งหรือการโหวตฯ เหมือนกับผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง แต่เป็นผู้นำที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือในฐานะเป็นผู้อาวุโส ในหมู่บ้าน หรือเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งจนชุมชนให้การยอมรับนับถือกันว่าเป็นผู้รู้ ผู้นำประเภทนี้มีอยู่ในชุมชนหลากหลายเช่นกัน เพื่อให้กระจายครอบคลุมทุกด้านเท่าที่มีอยู่ใน หมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำประเภทนี้ไว้ 4 กลุ่มๆละ 1 คน ได้แก่ ปราชญ์ ชาวบ้าน, หมอยาสมุนไพร, หมอพิธีกรรม, ผู้นำศาสนาพุทธ, รวมผู้นำในกลุ่มนี้ 4 คน

3.) กลุ่มสมาชิกในหมู่บ้าน หมายถึงพ่อบ้านแม่บ้านหรือสมาชิกคนหนึ่งคนใดในแต่ละ ครอบครัวที่สามารถให้ข้อมูลได้ และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 10 ปี ในกลุ่ม ผู้วิจัยได้เลือกเอาครอบครัวละ 1 คน เพื่อให้ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน รวม 133 คน

4.) กลุ่มเพื่อน (กลุ่มเสี้ยว) หมายถึง กลุ่มหนุ่มสาวหรือกลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15 - 24 ปี จำนวน 6 คน โดยแบ่งออกไปตามระดับการศึกษาคือ ระดับปริญญาตรี 2 คน, ระดับมัธยมศึกษา 2 คน และระดับประถมศึกษา 2 คน

5.) กลุ่มบุคคลภายนอกชุมชน หมายถึงกลุ่มบุคคลที่เข้าไปทำงานในพื้นที่บ้านแม่แฮได้เป็น เวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านพอควร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างหรือข้าราชการ/ ลูกจ้างประจำในสังกัดองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานหนึ่งใดของรัฐและรัฐวิสาหกิจ 2 - 3 คน

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

การสร้างบรรยากาศการยอมรับผู้วิจัยที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญของการดำเนินงานวิจัยที่ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและตรงตามความเป็นจริง จากการที่ผู้วิจัยใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านมายาวนาน ประกอบกับมีประสบการณ์ทำงานพัฒนาชุมชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่อำเภอแม่แจ่มมาอย่างต่อเนื่องหลายปี ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสพบปะกับกลุ่มคนหลากหลายเชื้อชาติศาสนา ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าปกากะญอ (กระเหรี่ยง) ม้ง ลัวะ โดยเข้าไปในฐานะชาวบ้านธรรมดา และในฐานะผู้ติดตามประเมินผลงานค่ายของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ให้ทุนนักศึกษามาศึกษาในหมู่บ้านชนเผ่าต่าง ๆ ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนของทุกปี การเข้าไปในหมู่บ้านชนเผ่าเหล่านี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับการอยู่การกินของชนเผ่าต่าง ๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนเผ่าปกากะญอ ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีประชากรมากที่สุดในอำเภอแม่แจ่ม ผู้วิจัยรู้จักมักคุ้นมากกว่าชนเผ่าอื่นเสียอีก กล่าวเฉพาะบ้านแม่แฮใต้แล้ว ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าไปหมู่บ้านนี้หลายครั้ง นับตั้งแต่พาพระสงฆ์เข้าไปศึกษาความคิดและวิถีชีวิตบ้านแม่แฮใต้เมื่อครั้งทำงานอยู่ที่คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (สพพ.) โดยพักอยู่บ้าน “พอลเปา” ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านในด้านภาษาและวรรณกรรมของบ้านแม่แฮใต้ ต่อเมื่อผู้วิจัยเข้ามาอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ผู้วิจัยได้เข้าไปติดตามประเมินผลงานนักศึกษาที่มาศึกษาที่บ้านแม่แฮใต้อีกหนึ่งครั้ง นอกจากนั้นเมื่อผู้วิจัยเดินทางผ่านบ้านแม่แฮใต้ ได้แวะเข้าไปเยี่ยมเยือน “พอลเปา” เสมอ

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน นอกจากผู้วิจัยมีทุนเดิมอยู่แล้ว ผู้วิจัยได้สร้างบรรยากาศความสัมพันธ์กับชุมชนแทรกอยู่ทุกช่วงเวลาของการดำเนินงาน นับตั้งแต่เริ่มต้นเข้าไปประสานงานในพื้นที่ สืบหาข้อมูลครัวเรือน ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนไปจนถึงกิจกรรมสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชาวบ้านไว้วางใจ รู้สึกเป็นลูกเป็นหลาน เป็นพี่เป็นน้องและเป็นเพื่อนพ้องกันและกัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว การสร้างความสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ต้องอาศัยทัศนคติที่ดี มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี มีท่าทีของการเรียนรู้ อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้อื่น เห็นผู้อื่นเป็นญาติสนิทมิตรสหาย ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และวางตัวเป็นกลาง ไม่เลือกสร้างความสัมพันธ์กับใครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ ขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือตามกำลังแห่งตนแก่ทุกคนเท่าที่พอทำได้ และไม่เพียงเท่านั้น การรักษาข้อมูลที่เป็นความลับบุคคล ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยตระหนัก

เทคนิควิธีการรวบรวมข้อมูล

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแม่เฮได้เป็นระยะเวลาต่อเนื่อง 3 เดือน เพื่อสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึงโครงสร้างและองค์ประกอบทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมหรืออุดมการณ์อำนาจในชุมชนบ้านแม่เฮได้ ไปจนถึงการทำหน้าที่ขององค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านแม่เฮได้เข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ ในการเข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชน ผู้วิจัยได้ทำหนังสือแจ้งขออนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน และทำหนังสือแจ้งการเข้ามาทำวิจัยให้กับโรงเรียนและส่วนราชการในชุมชนได้รับทราบด้วย

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา โดยพยายามไม่ให้ผู้ที่ถูกสังเกตรู้ตัวเพราะอาจจะทำให้เกิดการกระทำที่ไม่ตรงกับสภาพของการกระทำที่แท้จริงได้ เช่น สังเกตความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติ ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ สังเกตรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างนี้เป็นต้น

ทั้งนี้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กระทำร่วมกับการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การเยี่ยมบ้าน และในเวทีนำเสนอข้อมูลในชุมชน โดยให้ผู้ช่วยนักวิจัยเข้าไปร่วมสังเกตกิจกรรมของชุมชนร่วมกับนักวิจัย และร่วมสังเกตกิจกรรมที่ทางโครงการฯ จัดขึ้นในชุมชนเป็นครั้ง ๆ ไป

ส่วนการสังเกต ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการสังเกตดังนี้คือ สังเกตฉากและบุคคลในชุมชน สังเกตพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม การมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน และสังเกตความหมายที่บุคคลแสดงออกต่อคนรอบข้างในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ว่าบุคคลคนนั้นมองตนเองและคนรอบข้างในเหตุการณ์หนึ่งๆ อย่างไร และทำไม จึงได้แสดงพฤติกรรมออกมาเช่นนั้น ในการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนี้ เมื่อมีการบันทึกลงในแบบบันทึกสนาม และมีการนำข้อมูลในแบบบันทึกไปใช้ในเชิงวิชาการ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตและแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบด้วยวาก่อนทุกครั้ง

3. การสัมภาษณ์เชิงลึกกรายบุคคลกับกลุ่มผู้นำในชุมชน 8 ท่าน กลุ่มเพื่อน 6 คน และกลุ่มบุคคลภายนอก 2 - 3 คน เพื่อให้เข้าใจถึงโครงสร้างและองค์ประกอบทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม/ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมหรืออุดมการณ์อำนาจในชุมชนบ้านแม่เฮได้ ไปจนถึงการทำหน้าที่ขององค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านแม่เฮได้เข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกรายบุคคลนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบชี้แจงอาสาสมัครสำหรับการใช้แบบสัมภาษณ์ฯ เพื่อทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ไปจนถึงการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับและการเผยแพร่อีกด้วย ทั้งนี้ในการ

บันทึกเสียงสนทนาและการถ่ายภาพ ผู้วิจัยได้ให้อาสาสมัครตอบแบบยินยอมอนุญาตในการบันทึกเสียงและภาพด้วย

4. การสนทนากลุ่มแบบเป็นทางการกับกลุ่มเพื่อน 1 ครั้ง 7 - 10 คน เพื่อให้เข้าใจถึงอุดมการณ์อำนาจในชุมชนบ้านแม่แฮได้ที่ส่งผลต่อการจัดระเบียบชุมชน ไปจนถึงการทำหน้าที่ขององค์ประกอบต่างๆ รวมทั้งสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านแม่แฮได้เข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ในแต่ละวัน ทั้งนี้ในการสนทนากลุ่มฯ ผู้วิจัยได้ใช้แบบชี้แจงอาสาสมัครสำหรับการสนทนา ทำความเข้าใจกับอาสาสมัคร เพื่อให้อาสาสมัครเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ไปจนถึงการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับและการเผยแพร่อีกด้วย

5. การสนทนาแบบไม่เป็นทางการกับชาวบ้าน เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นในขณะที่ผู้วิจัยอยู่ในชุมชน ในการสนทนาดังกล่าวนี้นอกจากเป็นการสนทนาเรื่องทั่วไปและเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านแล้ว นักวิจัยยังใช้โอกาสนี้ซักถามและตรวจสอบประเด็นต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มแบบเป็นทางการกับชาวบ้านด้วย ในการสนทนาแบบไม่เป็นทางการนี้ ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกประเด็นต่างๆ หลังจากการสนทนาแต่ละวัน โดยแยกเป็นประเด็นๆ ไป เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการเขียนรายงานและการวิเคราะห์

ในการสนทนาแบบไม่เป็นทางการนี้ เมื่อมีการบันทึกลงในแบบบันทึกสนาม และมีการนำข้อมูลในแบบบันทึกไปใช้ประกอบการเขียนรายงาน ผู้วิจัยได้ขออนุญาตและแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบด้วยวาจาก่อน

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

1. แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน 133 ชุด/ครัวเรือน เป็นแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนในด้านประชากร การศึกษา การนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ การถือครองที่ดินและการใช้ที่ดิน การผลิตและการบริโภค สุขภาพอนามัยและการรักษา การมีส่วนร่วมกับชุมชนของคนในครอบครัว รายได้รายจ่ายและหนี้สิน ฯลฯ เพื่อแสดงขนาดประกอบการอธิบายให้เห็นภาพรวมของชุมชนชัดเจนขึ้น และใช้เป็นข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์ ประกอบการสนทนาในเชิงลึก และใช้ในการวิเคราะห์ ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ “แบบชี้แจงอาสาสมัครสำหรับการใช้แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน” ซึ่งแจ้งให้กับอาสาสมัครเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ไปจนถึงการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับและการเผยแพร่อีกด้วย

2. แบบบันทึกสนาม เป็นแบบบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลและกลุ่ม ความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่ม การมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน ไปจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติงาน และผลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

ในการบันทึกผู้วิจัยบันทึกเป็นกิจกรรมประจำวันในขณะร่วมกิจกรรมในหมู่บ้าน โดยแยกเป็นประเด็นๆไปตามโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ ของชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกสนามนี้ ผู้วิจัยได้ใส่รหัสกำกับไว้ เพื่อประโยชน์ในการจำแนก ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล

3. เครื่องเล่น MP3 สำหรับบันทึกเสียง ใช้บันทึกเสียงในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ที่ได้รับอนุญาตจากผู้ถูกสัมภาษณ์และกลุ่มสนทนาแล้ว เพื่อนำมาถอดเป็นภาษาไทยกลาง และใส่รหัสกำกับไว้ เพื่อประโยชน์ในการจำแนก ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล ในการบันทึกเสียงโดยเครื่องเล่น MP3 นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ “แบบชี้แจงอาสาสมัครสำหรับการใช้แบบสัมภาษณ์ การสนทนาฯ การสังเกต การบันทึกเสียง และถ่ายภาพ” ชี้แจงให้กับอาสาสมัครเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ไปจนถึงการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับและการเผยแพร่ ทั้งนี้ในการบันทึกเสียงสนทนาและการถ่ายภาพ ผู้วิจัยได้ให้อาสาสมัครตอบแบบยินยอมอนุญาตในการบันทึกเสียงและภาพด้วย

4. กล้องถ่ายรูปดิจิทัล ใช้บันทึกภาพกิจกรรม ภาพบุคคล ภาพเหตุการณ์ ภาพสภาพทั่วไปของชุมชน และภาพสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่ได้รับอนุญาตจากผู้ถูกบันทึกภาพและผู้เกี่ยวข้องแล้ว เพื่อนำมาใช้เป็นภาพประกอบในเนื้อหารายงานการวิจัยและผลการศึกษาวิจัย ในการถ่ายภาพนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ “แบบชี้แจงอาสาสมัครสำหรับการใช้แบบสัมภาษณ์ การสนทนาฯ การสังเกต การบันทึกเสียง และถ่ายภาพ” ชี้แจงให้กับอาสาสมัครเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ไปจนถึงการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับและการเผยแพร่ ทั้งนี้ในการบันทึกเสียงสนทนาและการถ่ายภาพ ผู้วิจัยได้ให้อาสาสมัครตอบแบบยินยอมอนุญาตในการบันทึกเสียงและภาพด้วย

ทั้งนี้ข้อมูลที่เป็นไฟล์ภาพ ไฟล์เสียง และไฟล์ถอดเสียงสัมภาษณ์ที่เป็นต้นฉบับ ผู้วิจัยได้เก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยใส่รหัสป้องกันบุคคลอื่นเข้ามาใช้และนำข้อมูลดังกล่าวออกไปเผยแพร่ ส่วนแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนต้นฉบับลายมือที่อาสาสมัครบันทึกข้อมูลแล้ว แบบบันทึกสนาม และเอกสารการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใส่รหัสเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและเก็บใส่แฟ้มข้อมูลไว้ในตู้เก็บเอกสาร เพื่อป้องกันบุคคลอื่นเข้ามาใช้และนำข้อมูลออกไปใช้เผยแพร่

ความเที่ยงตรง/น่าเชื่อถือของการวัด

การตรวจสอบข้อมูลในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มในแต่ละประเด็นของแต่ละกลุ่มแต่ละคนเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเป็นเรื่องของการแปลความทางภาษาให้เข้าใจถึงความหมายที่ลึกซึ้งในแต่ละความแต่ละคำซึ่งจะทำให้การตีความไม่ถูกต้องได้ ดังนั้นการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเพียงแต่ละกลุ่มแต่ละคนเพียงครั้งเดียวไม่สามารถที่จะสรุปได้ว่าข้อมูลที่ไดมาน่าเชื่อถือได้ หรือแปลความภาษาได้ถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริงและแปลความหมายได้ถูกต้อง ผู้วิจัยนำข้อมูลหรือประเด็นคำถามเดิมที่ได้มาตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

และการสนทนาในแต่ละกลุ่มแต่ละคนอีกครั้ง นอกจากนั้นในระหว่างที่อยู่ในชุมชน ผู้วิจัยนำคำตอบที่ได้มาตรวจสอบเทียบเคียงว่าคำตอบที่ได้มาสอดคล้องกับบริบทของชุมชนหรือไม่ และจัดเวทีนำเสนอข้อมูลที่ได้มาให้ชุมชนและที่ปรึกษา นักวิชาการ นักวิจัย ปราชญ์ชนเผ่าปกากะญอ และนักพัฒนา ร่วมกันตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ และเสนอแนะเพิ่มเติมในแต่ละประเด็น ๆ อีกทางหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ

ข้อจำกัด/ความลำเอียงที่น่าจะเกิดขึ้น

ข้อจำกัดและความลำเอียงที่น่าจะเกิดขึ้นจากการงานวิจัยมีหลายประการด้วยกัน แต่ที่เป็นที่เข้าใจและรับรู้กันทั่วไปในหมู่ที่ทำวิจัยเชิงคุณภาพก็คือ 1.) ข้อจำกัดและความลำเอียงที่เกิดจากการทำทุกอย่างด้วยตนเอง ซึ่งมักจะทำให้ได้ข้อมูลไม่ครอบคลุมและลึกพอ 2.) ข้อจำกัดทางด้านภาษา เนื่องจากชาวบ้านแม่แฮได้เป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง แม้พูดภาษาคำเมืองและภาษาไทยกลางได้ แต่สำเนียงในการพูดไม่ชัด ทำให้เป็นอุปสรรคในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ไปจนถึงการเข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำสัมภาษณ์และสนทนาแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีด้วยกัน ข้อมูลหลักที่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้ก็คือข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตามแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณนำมาทำหน้าที่เพียงเสริมภาพในระดับกว้างให้เห็นยิ่งขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรม Microsoft Excel มาเป็นตัวช่วยสร้างแผนภูมิทางสถิติให้เห็นจำนวนสัดส่วนขององค์ประกอบทางสังคมในรูปตารางหรือแผนภูมิชัดเจนขึ้น

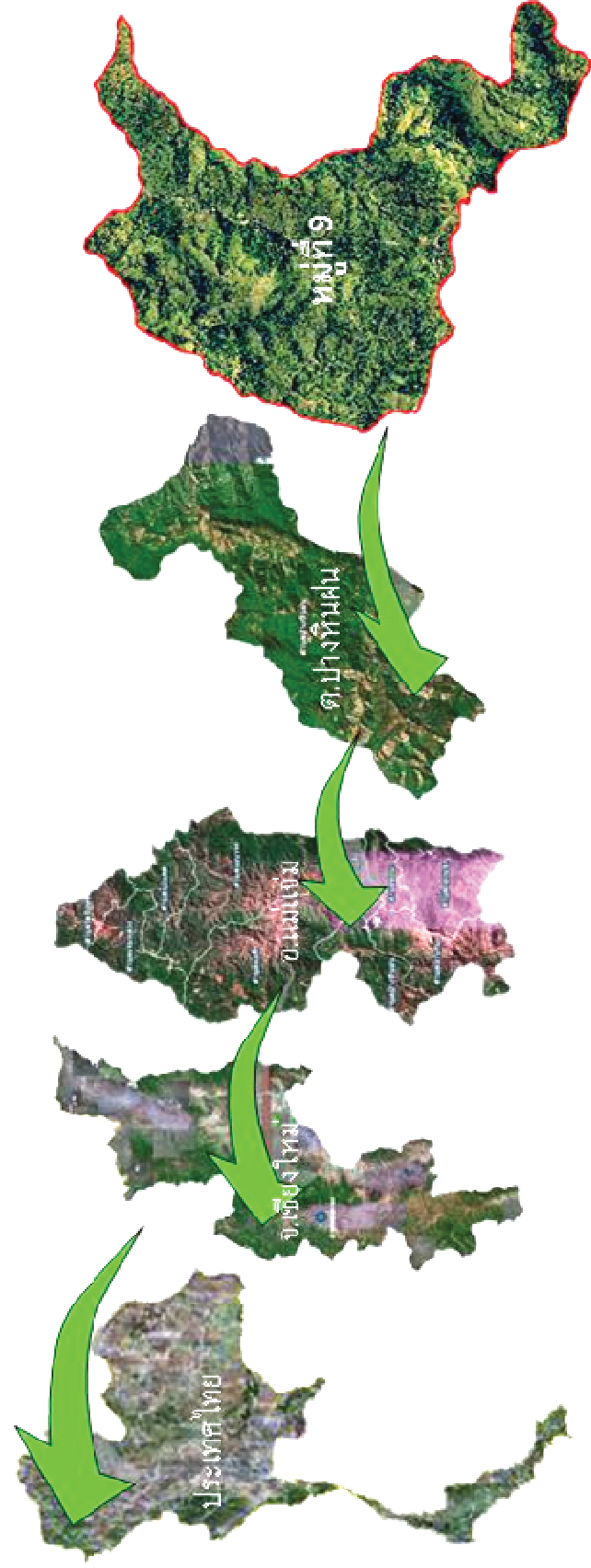
ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาของโครงสร้างและองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้เห็นปัจจัยภายในและภายนอกที่เป็นตัวขับเคลื่อนและหนุนเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกสนทนากลุ่มแบบสำรวจฯ การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือการอ่านข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายอย่างละเอียด รวมทั้งถอดและรวบรวมถ้อยคำและประโยคสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาและนำข้อมูลมาแยกแยะเป็นหมวดหมู่ให้รหัสเรียงลำดับเนื้อหาเพื่อนำมาเรียบเรียงและเขียนผลการวิจัยในเชิงบทความเชิงพรรณนา

ระยะเวลาดำเนินงาน 8 เดือน

กิจกรรม	1	2	3	4	5	6	7	8
1. พัฒนาเครื่องมือ	✓							
2. ประสานพื้นที่/รวบรวมข้อมูลฯ และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	✓							
3. สํารวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน และทำแผนที่ภูมิโนเวศวัฒนธรรม	✓							
4. จัดเวทีนำเสนอแผนที่ภูมิโนเวศวัฒนธรรมให้กลุ่มเป้าหมายในชุมชนร่วมกันตรวจสอบข้อมูล วิพากษ์ เสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม และปรับปรุงแก้ไข		✓						
5. สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม/ถอดไฟล์สัมภาษณ์		✓	✓					
6. นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์/สนทนากลุ่มให้กลุ่มเป้าหมายในชุมชน และที่ปรึกษา นักวิชาการ ปราชญ์ชนเผ่า ฯลฯ ร่วมกันตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ เสนอแนะเพิ่มเติม และปรับปรุงแก้ไข รวม 2 ครั้ง			✓					
7. เขียนรายงานความก้าวหน้า				✓				
8. เรียบเรียงเนื้อหา/เขียนผลการวิจัย				✓	✓	✓		
9. เวทีนำเสนอผลการวิจัยให้กับชุมชนและที่ปรึกษาฯลฯ ร่วมกันตรวจสอบข้อมูล วิพากษ์ เสนอแนะเพิ่มเติม และปรับปรุงแก้ไข รวม 2 ครั้ง							✓	
10. ส่งรายงานการวิจัย								✓

N แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านแม่แฮใต้

หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่

ที่มา : ระบบเรลส์ใช้ดาวเทียมข้อมูลจากธรณีสารสนเทศ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6

กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ <http://ddmapserver.idd.go.th/orthophoto/>

; Google Earth (file : Amper_TS_P.kmz)

บทที่ 4

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน

1. ลักษณะทางกายภาพ

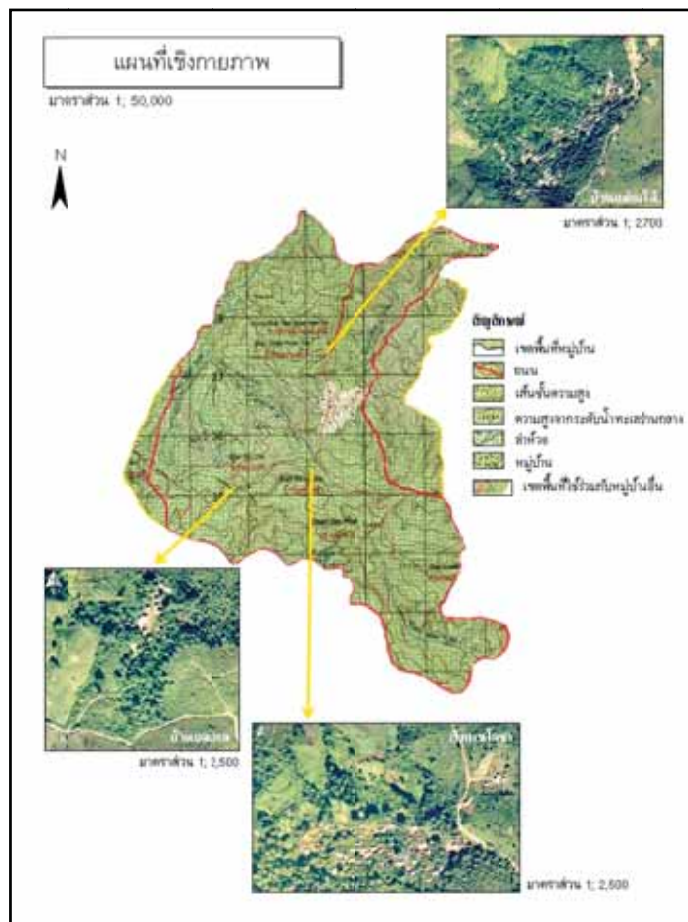
1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่ากระเหรี่ยง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเทือกเขาถนนธงชัย ประกอบด้วยบ้านแม่แฮใต้ ตั้งอยู่พิกัดที่ 409213.06 M.N. และ 2037315.58 M.E บ้านเซโคซา ตั้งอยู่พิกัดที่ MA090355 และบ้านบลดอเด ตั้งอยู่พิกัดที่ MA097355 อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,100 เมตร, 1,230 เมตร และ 1,070 เมตร ตามลำดับ

ทั้ง 3 หย่อมบ้าน ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่มาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ 168 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่มาตามถนนหมายเลข 108 เชียงใหม่ - จอมทอง , เลี้ยวขวาก่อนเข้าตัวอำเภอจอมทองมาตามถนนหมายเลข 1009 จอมทอง - คอยอินทนนท์ และเลี้ยวซ้ายเข้าถนนหมายเลข 1192 บริเวณจุดตรวจที่ 2 คอยอินทนนท์ - แม่แจ่ม โดยมาเชื่อมต่อกับถนนหมายเลข 1088 บริเวณสามแยกบ้านเหล่าป่าก่อ ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม ก่อนเข้าตัวอำเภอ

แม่แจ่ม 3 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ส่วนบุคคลจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึงอำเภอแม่แจ่ม 3 ชั่วโมง

จากอำเภอแม่แจ่ม เดินทางมาตามทางหลวงชนบท ชม. หมายเลข 4065 ตำบลช่างเคิ่ง - ตำบลปางหินฝน และเลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงชนบท ชม. หมายเลข 4042 ปางหินฝน - บ้านแม่แฮใต้

บริเวณทุ่งลาดหญ้า บ้านปางหินฝน ตำบลปางหินฝน อีก 2 ชั่วโมง รวมเวลาเดินทางโดยรถยนต์ ส่วนตัวจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึงบ้านแม่แฮได้ 5 ชั่วโมง

ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่บนสันเขาที่มีความลาดชันมากกว่า 35% ทอดยาวจากทิศเหนือมาทิศใต้ ในแต่ละห่อมบ้าน ชาวบ้านปลูกสร้างบ้านเรือนคูกูกานไปตามทางหลวงชนบท ชม. หมายเลข 4024 มีระยะห่างกันประมาณ 3 - 4 กิโลเมตร อยู่ระหว่างกิโลเมตรที่ 17.900 ถึงกิโลเมตรที่ 24

บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดอ มีพื้นที่ร่วมกัน 15,697.25 ไร่ แบ่งออกเป็นที่อยู่อาศัย 186 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 9,305.25 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 156.25 ไร่ พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน 8,967 ไร่ และพื้นที่ทำสวน 182 ไร่ ที่เหลืออีก 6,206 ไร่เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 890 ไร่ ป่าช้า 51 ไร่ ป่าใช้สอย 2,613 ไร่ และป่าปลูก 1,500 ไร่ รอบๆ หมู่บ้านประกอบด้วยภูเขาสูง 6 แห่ง ได้แก่ คอยซื่อ, คอยหลวง, คอยหมื่อหลวงใจ, คอยหว่าเกลละเมใจ, คอยแม่จูน, คอยห่อโง่วาใจ, และคอยอมพาย โดยทิศใต้มีอาณาเขตติดกับบ้านสาม, ทางทิศเหนือมีอาณาเขตติดกับบ้านกอกน้อย, ทิศตะวันออกมีอาณาเขตติดกับบ้านมีดหลวง และทิศตะวันตกมีอาณาเขตติดกับบ้านแม่แฮใน

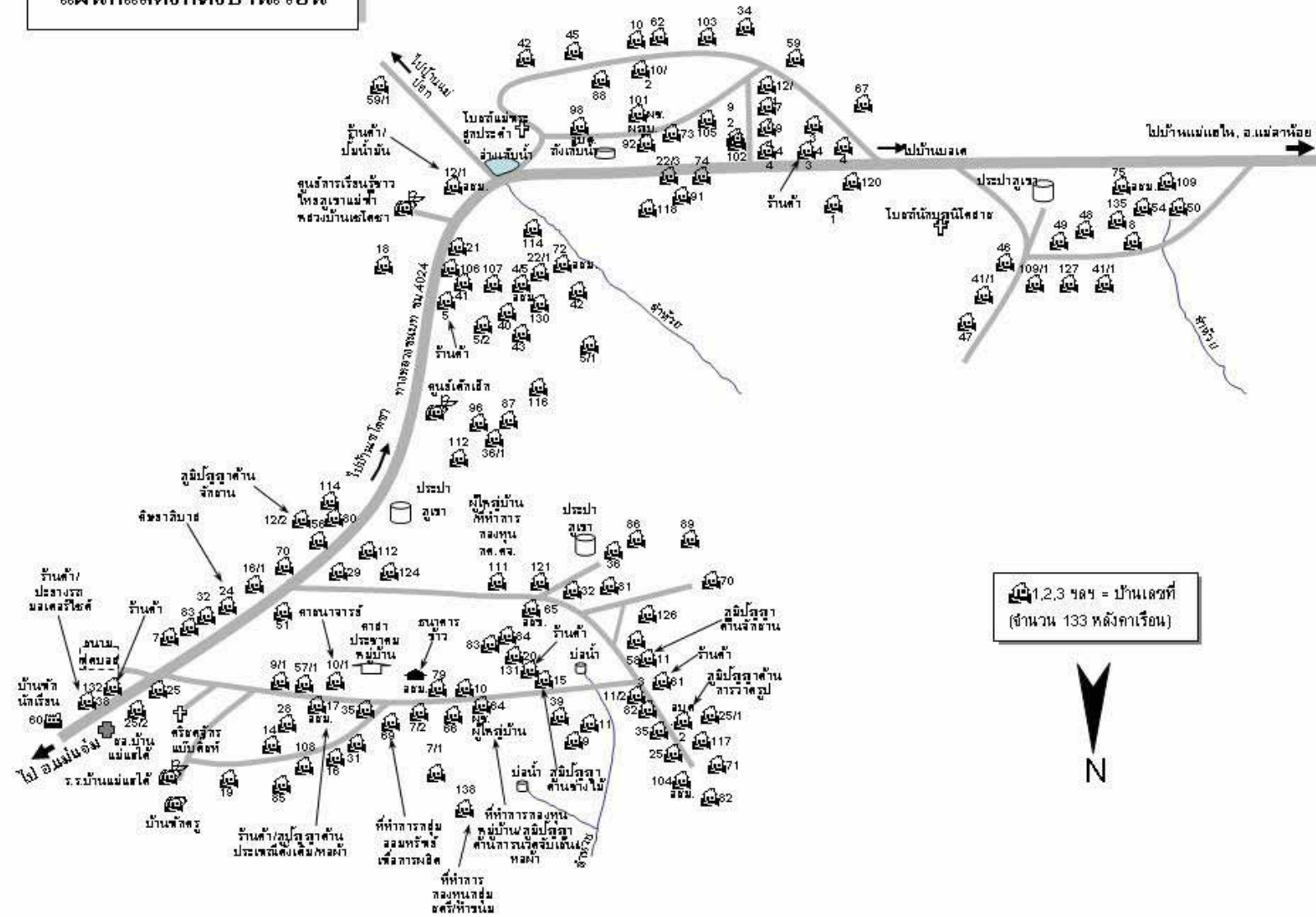
สภาพบ้านเรือนมีทั้งบ้านไม้ได้ถุนสูงและต่ำปะปนกันไป ตัวบ้านมีทั้งที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ก่ออิฐฉาบปูน และไม้ไผ่ หลังคามีทั้งที่มุงด้วยกระเบื้อง หญ้าคา และใบตอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวเป็นหลัก ถ้าหากครอบครัวไหนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี การปลูกบ้านแปงเรือนก็ดีขึ้นไปด้วย ยิ่งบ้านหลังไหนคนในครอบครัวไม่เพียงแต่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่ยังมีสถานภาพทางสังคมด้วย บ้านหลังนั้นก็ดูแตกต่างไปจากบ้านหลังอื่นๆ มาก ขณะที่บ้านบางหลังก็ยังคงความเรียบง่ายในแบบปกากะญอไว้ได้ค่อนข้างดี แต่ที่เหมือนกันก็คือ ในบริเวณบ้านแต่ละหลังต้องมียุ้งฉางไว้สำหรับเก็บข้าวไร่ และมีคอกสัตว์เลี้ยงอยู่ในบริเวณบ้าน หรือไม่ก็ใช้ได้ถุนบ้านเป็นคอกสัตว์เลี้ยง เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร เก็บพาหนะในการเดินทาง และทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น ต่ำข้าว นั่งเล่น จักสาน เป็นต้น

สาธารณูปโภคในหมู่บ้าน ประกอบด้วยไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ 133 หลังคาเรือน, น้ำประปาภูเขา 6 แห่ง, ถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน, สถานีอนามัย 1 แห่ง, ศูนย์เด็กเล็ก 1 แห่ง, โบสถ์ 3 แห่ง, โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง, บ้านพักนักเรียน 1 แห่ง, แหล่งน้ำสาธารณะ 8 แห่ง, โทรศัพท์สาธารณะ 3 แห่ง, หอกระจายข่าว 3 แห่ง, ศาลาประชาคม 1 แห่ง,

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแม่ฟ้าหลวง, ศูนย์พัฒนาเด็กเต็มพื้นที่ TH 986 และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านอย่างละ 1 แห่ง

แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านเรือน

1.2 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศโดยทั่วไปของบ้านแม่แฮได้เป็นอากาศแบบร้อนชื้น ในรอบปีฤดูกาลจะเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ปีหนึ่งๆ แบ่งออกเป็น 3 ฤดูด้วยกัน คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม - เมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม

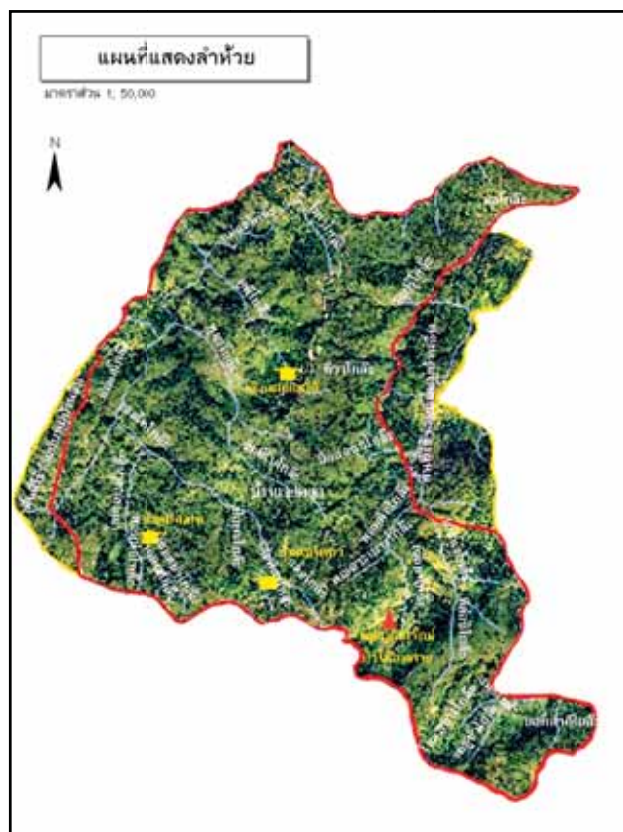
ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์

อุณหภูมิตลอดปีพ.ศ. 2550 เฉลี่ยอยู่ที่ 21.9 องศาเซลเซียส ต่ำสุด 16.8 องศาเซลเซียส และสูงสุด 27.0 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีร้อนสุด อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 24.8 องศาเซลเซียส และต่ำสุดในเดือนพฤศจิกายน เฉลี่ยอยู่ที่ 20.1 องศาเซลเซียส ฝนตกทั้งปีเฉลี่ยอยู่ที่ 1,434.90 มม. ปริมาณฝนตกมากที่สุดในเดือนกันยายนอยู่ที่ 249.2 มม. และตกน้อยที่สุดในเดือนพฤศจิกายน 31.4 มม. จากอากาศที่อบอุ่นทำให้ค่าของปริมาณน้ำระเหยมีน้อยกว่าปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาทั้งหมด 1,270.80 มม. ประกอบกับลมพัดไม่แรง เฉลี่ยอยู่ที่ 12.5 กม./วัน จึงทำให้ความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศมีค่าค่อนข้างสูง เฉลี่ยอยู่ที่ 81.3 %

1.3. ลักษณะทางอุทกวิทยา

ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บนสันเขาดังกล่าวมาข้างต้นนี้เอง ทำให้ตัวหมู่บ้านขนานไปด้วยลำห้วยน้อยใหญ่ลาดเทจากบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านลงไปทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

ทางทิศตะวันออก มีห้วยมอ, ห้วยทิวา, ห้วยบือลอสูย, ห้วยห่อโตโปล, ห้วยทวะชี, ห้วยพอเดาะเบาะ, ห้วยล่ออา, ห้วยเก่อแจ และห้วยทีล่อชี ซึ่งเป็นลำห้วยย่อยลาดเทไปรวมกับห้วยแม่อุปรู้ และไหลขึ้นไปทางทิศเหนือมาบรรจบกับห้วยแม่ตูมก่อนเข้าเขตหมู่บ้านแม่แฮได้ในฝั่งซ้าย ส่วนทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีลำห้วยโพเร, ห้วยคูพี, ห้วยพุมะ, ห้วยชือทีโป, ห้วยเซอโพ, ห้วยบือพะโด๊ะ, ห้วยกลอ, ห้วยเล่อพิสา, ห้วยโลทอเบอ, ห้วยพอหน่อ, ห้วยเคลเส และห้วยซอหย่า ลาดเทไปรวมกับห้วยแม่แฮและไหลมาบรรจบกับห้วยแม่ตูมก่อนเข้าเขตหมู่บ้านแม่แฮได้ในฝั่งขวา

ลำห้วยย่อยเหล่านี้ มีน้ำไหลเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ขณะที่ลำห้วยใหญ่อย่างลำห้วยแม่แฮและลำห้วยอุประมีน้ำไหลตลอดทั้งปี โดยมีปริมาณน้ำมากสุดในช่วงฤดูฝนและมีน้ำน้อยสุดในช่วงฤดูแล้ง

1.4 ลักษณะดิน

ลักษณะดินบ้านแม่แฮใต้ ฯลฯ จัดอยู่ในกลุ่มชุดดินที่ 62 ถือเป็นกลุ่มชุดดินที่ประกอบด้วยพื้นที่ภูเขาที่มีความลาดชันมากกว่า 35 % ดินที่พบในบริเวณดังกล่าวนี้มีทั้งดินลึกและดินตื้น ลักษณะของเนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหินต้นกำเนิดในบริเวณนั้น และมักมีเศษหิน ก้อนหิน หรือหินพื้นโผล่กระจายระจายทั่วไป ส่วนใหญ่ยังปกคลุมด้วยป่าไม้ประเภทต่างๆ เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง หรือป่าดิบชื้น

1.5 ลักษณะพืชพรรณ

สังคมพืชพรรณบ้านแม่แฮใต้ เป็นสังคมพืชพรรณที่มีทั้งป่าดิบเขาผลัดใบ, ป่าดิบเขาไม่ผลัดใบ และป่าเบญจพรรณ เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตภูเขาสูงที่มีระบบนิเวศแตกต่างกันออกไป โดยในเขตพื้นที่ดอยหลวงและเขามพาย เป็นทุ่งหญ้าสลับกับป่าสน ขณะที่ในเขตพื้นที่ดอยหม้อหลวง ใจ ดอยหัวเกดเมจ, ดอยแม่จูน, ดอยห่อไขว้ใจ เป็นป่าดิบเขาผลัดใบและไม่ผลัดใบ ถ้าแบ่งสังคมป่าตามที่ชาวบ้านร่วมกันจัดการ ก็พอแบ่งได้เป็น 3 ประเภทได้แก่ สังคมพืชในป่าใช้สอย สังคมพืชในป่าพื้นฟู และสังคมป่าอนุรักษ์

สังคมพืชในป่าใช้สอย เป็นสังคมป่าดิบเขาและสังคมย่อยป่าดิบเขาระดับต่ำ เนื่องจากพื้นที่ป่าใช้สอยอยู่ในระดับความสูง 900 - 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พรรณไม้ส่วนใหญ่มีขนาดไม่ใหญ่และค่อนข้างแคระแกรน เรือนยอดชั้นบนสูงสุดประมาณ 16 เมตร ชั้นรองสูงประมาณ 10 เมตร และมีพื้นล่างและพืชคลุมดิน พรรณไม้ใน

ป่าใช้สอยส่วนใหญ่เป็นไม้ทะโล้ รองลงมาได้แก่ไม้ก่อหม่น ไม้เสฮือนิ ไม้รักน้อย ไม้หว่า ไม้กำยาน ไม้เหมือดขุ่น ไม้มะก่อ ไม้คำหาด ไม้สารภีคอย ไม้กั่ว และไม้พลองจีควาย นอกนั้นยังมีไม้แคบิด ไม้เหมือดคณดง ไม้มะห้า ไม้เหมือดแก้ว ไม้มะม่วงน้อย ไม้มะมือ ไม้ตุมพระ และไม้ลังสาดป่า ขึ้นกระจายทั่วไป

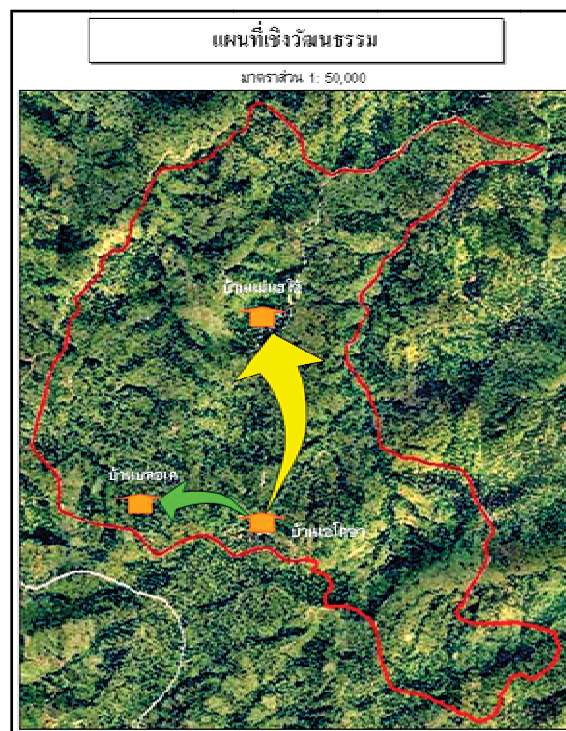
ส่วนสังคมพืชในป่าพื้นฟู เป็นสังคมพืชที่มีความหลากหลายน้อยมาก มีพรรณไม้บางชนิดเริ่มจับกลุ่มกัน เส้นผ่าศูนย์กลาง 6 - 8 เซนติเมตร สูง 5 - 8 เมตร โดยมีไม้พะยอมขึ้นอยู่หนาแน่น

นอกนั้นเป็นไม้ก่อหนู ไม้ก่อแพะ ไม้เหมือดโลด ไม้มันปู ไม้รักน้อย ไม้มะขามป้อม ไม้เสื่อหนี ไม้รักเขา ไม้หว้า และไม้ค่าหุด ขึ้นอยู่ทั่วไป ส่วนไม้ทะโล้ ไม้दारราย ไม้ก้าว ฯลฯ ซึ่งเป็นไม้ป่าดิบเขา ขึ้นอยู่บริเวณป่าพื้นฟู้น้อยมาก ชั้นเรือนยอดของป่ามี 2 ชั้นคือ ชั้นบนและชั้นพีชคลุมดิน โดยพรรณไม้ส่วนใหญ่จะอยู่บนเรือนยอดชั้นบนเกือบทั้งหมด ส่วนใช้ชั้นพีชคลุมดินโดยมากเป็นหญ้า สาบเสือ, ใบต่างดอก และกุศโยง ขึ้นอยู่หนาแน่น ขณะที่สังคมป่าอนุรักษ์ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่มีลำต้นขนาดใหญ่กว่าและมีต้นไม้ขึ้นหนาทึบ

2. ประวัติบ้านแม่แฮใต้

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านแม่แฮใต้ ฯลฯ บอกว่า บริเวณที่ตั้งบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอเด ในปัจจุบัน เคยเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าลัวะมาก่อน การขุดพบ “กลองยาสูบ” ของชาวเขาเผ่าลัวะขณะขุดหลุมปลูกพืชไร่ของชาวบ้านแม่แฮใต้เมื่อหลายปีก่อน และร่องรอยชุมชนโบราณรอบๆ หมู่บ้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นร่องหลุมลึกทรงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 30 - 40 เมตร ที่กระจายอยู่ตามไหล่เขาทางทิศตะวันออกและทิศใต้ของหมู่บ้าน เป็นหลักฐานทางโบราณคดี ที่แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของชาวเขาเผ่าลัวะในแถบนี้ ก่อนที่ชาวปกากะญอจะเข้ามาครอบครองราวๆ ปีพ.ศ. 2340 หรือ 210 ปีที่แล้วมา อันเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่พระเจ้ากาวิละ (พ.ศ.2325 - 2356) บุรณะเมืองเชียงใหม่หลังจากเป็นเมืองร้างไปประมาณ 20 ปี (พ.ศ.2319 - 2339) หรือที่รู้จักกันดีในสมัย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”

ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่า กว่าสอง ศตวรรษที่ผ่านมา ชาวบ้านพากันโยกย้าย หมู่บ้านหลายครั้ง เนื่องจากผู้นำหมู่บ้านเสียชีวิต, เกิดความไม่สงบสุขในหมู่บ้าน และย้ายที่ทำกิน จึงทำให้ต้องย้ายถิ่นฐานบ่อยๆ จากเดลอโล๊ะ (ชื่อเรียกสถานที่ตั้งหมู่บ้าน) ซึ่งอยู่ห่างไปทางทิศใต้ของบ้านเซโคชาในปัจจุบัน มาอยู่กันที่เดลอพะโต๊ะ จากเดลอพะโต๊ะมาอยู่ที่เดลอโพ จากเดลอโพมาอยู่ที่เดลอปา และจากเดลอปามาอยู่ที่พอกะ ซึ่งในขณะนั้นมีประชากรเพียง 31 คน จากนั้นก็พากันโยกย้ายมาอยู่ที่เดลอโฆมาเลหรือเดลอปู ที่นี้มีประชากรเพิ่มขึ้นมาเป็น 25 หลังคาเรือน ต่อมาก็พากันโยกย้ายอีกครั้ง จนมาตั้งมั่นที่บ้านเซโคชา บ้านแม่แฮใต้ และบ้านบลอเดใน

ปัจจุบัน โดยแยกออกไปเป็น 3 หย่อมบ้านดังที่เห็นกันในขณะนี้ และมีการโยกย้ายอีกครั้งในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2

ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่าในช่วงเวลานั้น มีชายผู้หนึ่งในหมู่บ้านไปชนเสียบึงและอาวุธยุทโธปกรณ์ให้กับทหารญี่ปุ่นแถบลุ่มแม่น้ำสาละวินมีอาการป่วยหนัก เนื่องจากได้รับเชื้อโรคจากอาวุธชีวภาพ จนต้องกลับมาพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน ในระหว่างที่พักรักษาตัวอยู่นั้น เกิดโรคระบาดในหมู่บ้านอย่างรวดเร็วและรุนแรง ทำให้ชาวบ้านหลายคนต้องเจ็บป่วยล้มตายจำนวนมาก ชาวบ้านจำนวนหนึ่งจึงพากันอพยพโยกย้ายครอบครัวออกจากบ้านเซโคชามาอยู่ที่แห่งใหม่ บางครัวครอบก็โยกย้ายไปไกลถึงอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ส่วนใหญ่โยกย้ายมาตั้งรกรากรวมกันญาติพี่น้องที่บ้านบลดเคและบ้านแม่แฮได้ในปัจจุบัน ขณะที่ครอบครัวชาวบ้านที่เชื่อกันว่าเป็นพาหนะนำโรคร้ายเข้ามาในหมู่บ้าน ก็ถูกชาวบ้านพากันขับไล่ออกไปจากบ้านเซโคชา

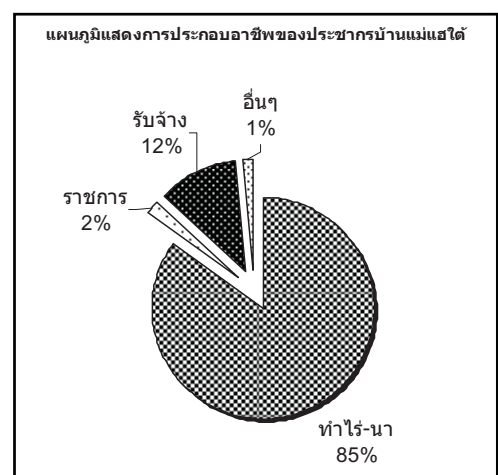
การก่อตั้งหมู่บ้านแม่แฮได้ในระยะแรกๆ นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่า มีประชากรเพียง 52 คน 14 หลังคาเรือน ต่อมาประชากรและครัวเรือนในหมู่บ้านก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกลายเป็นหย่อมบ้านที่มีจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนมากกว่าบ้านเซโคชาและบ้านบลดเค ส่วนชื่อหมู่บ้านก็เรียกขานตามชื่อของ “ต้นไม้” และ “ลำห้วย” บริเวณที่ตั้งของหมู่บ้าน เช่น บ้านเซโคชา ก็ตั้งตามชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีผลใหญ่ (“เซ” ภาษาปกากะญอแปลว่า ต้นไม้, “โคชา” แปลว่า ผลใหญ่) ขณะที่บ้านแม่แฮได้ ก็ถูกเรียกขานตามชื่อของลำห้วย “แม่แฮ” ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า “บ้านแม่แฮได้” โดยคำว่า “ได้” เป็นตัวชี้แสดงถึงที่ตั้งของหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของลำห้วยแม่แฮได้ ส่วนบ้านบลดเค ก็เรียกขานกันตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และพรรณไม้ที่ขึ้นในบริเวณนั้น คำว่า “บลดเค” ภาษาปกากะญอแปลว่า “กัวข้าวหลาม” อันหมายถึงพื้นที่แคบแถบปลายสันเขา ซึ่งมีไม้ไผ่(ที่ชาวบ้านนิยมนำมาทำข้าวหลาม)ขึ้นหนาพิบ

ปัจจุบันบ้านแม่แฮได้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรชาย/หญิงร่วมกันจำนวน 878 คน 133 ครัวเรือน แบ่งเป็นชาย 499 คน หญิง 429 คน (ค.ศ.2551)

3. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรบ้านแม่แฮได้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค หมู่ที่ 9 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาทำไร่ 85% รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง 12% รับราชการ 2% ที่เหลืออีก 1% ประกอบอาชีพอิสระ (โดยรับงานจากองค์กรเอกชนมาทำที่บ้าน)

สถานที่ทำงานส่วนใหญ่อยู่ในหมู่บ้านร้อยละ 87, นอกหมู่บ้านร้อยละ 13 โดยเดินทางเข้ามา

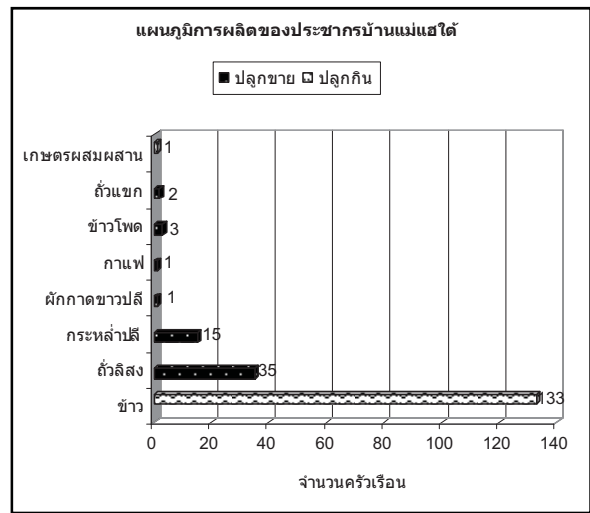

ทำงานในตัวอำเภอแม่แจ่มมากที่สุด รองลงมาทำงานในอำเภอเมืองเชียงใหม่ รวมไปถึงจังหวัด
ใกล้เคียง และในกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

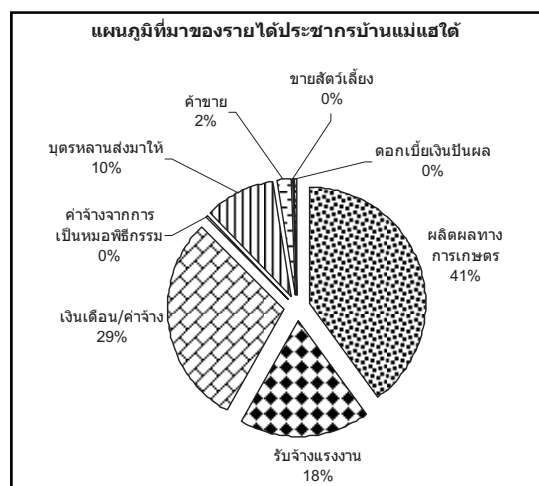
สำหรับผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง รับราชการ และประกอบอาชีพอิสระ อยู่ในหมู่บ้าน แม้ดู
ประหนึ่งว่าจะไม่ทำนาทำไร่เหมือนกับสมาชิกคนอื่นๆ แต่ในความเป็นจริง สมาชิกที่ประกอบ
อาชีพรับจ้าง รับราชการ และประกอบอาชีพอิสระ อยู่ในหมู่บ้าน ก็ยังคงทำนาทำไร่หรือทำ
การเกษตรอยู่ด้วย เช่น ทำสวนกาแฟ ทำเกษตรผสมผสาน รวมทั้งทำนาทำไร่ ด้วย

นอกจากนั้น ชาวบ้านยังนิยมเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อขายและไว้เป็นอาหารอีกจำนวนมาก แม้ไม่ทำ
กันเป็นอาชีพหลักเหมือนกับการเกษตร รับจ้าง และรับราชการ แต่ชาวบ้านทุกครัวเรือนต้องมีสัตว์
เลี้ยงไว้ในบ้านไม่ต่ำกว่า 2 ชนิด โดยมีไก่
เป็นสัตว์ที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงกันมากที่สุด
68% หรือ 1,496 ตัว รองลงมาได้แก่วัว 13%
หรือ 271 ตัว, หมู 11% หรือ 252 ตัว, หมา
4% หรือ 96 ตัว, แมว 3% หรือ 77 ตัว และ
ควาย 1% หรือ 27 ตัว (ต.ค.2551)

พืชที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากที่สุด
ได้แก่ ข้าวเจ้าไร่และข้าวเจ้านา เนื่องจากข้าว
เจ้าเป็นอาหารหลักที่สำคัญที่สุดของ
ชาวบ้าน ดังนั้นในทุกหลังคาเรือนและทุกปี
จึงไม่มีครอบครัวใดไม่ปลูกข้าวไว้รับประทาน

ส่วนพันธุ์ข้าวเจ้านาที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากที่สุดได้แก่ ข้าวเจ้าพันธุ์บือสุดี แต่ก็มีไม่มาก
หากเปรียบเทียบกับข้าวเจ้าไร่ เนื่องจากพื้นที่นามีน้อย ส่วนพันธุ์ข้าวเจ้าไร่ที่นิยมปลูกกันมากที่สุด
ได้แก่ พันธุ์บือมือ และพันธุ์บือมือโพ เนื่องจากปลูกง่ายไม่ต้องอาศัยน้ำมาก ส่วนสายพันธุ์อื่นๆ มี
ปลูกกันบ้างแต่ไม่มากนัก อาทิเช่น พันธุ์บือเกี, บือซ่า, บือวาโพ, และบือมือวากล่อ เป็นต้น โดยเฉลี่ย

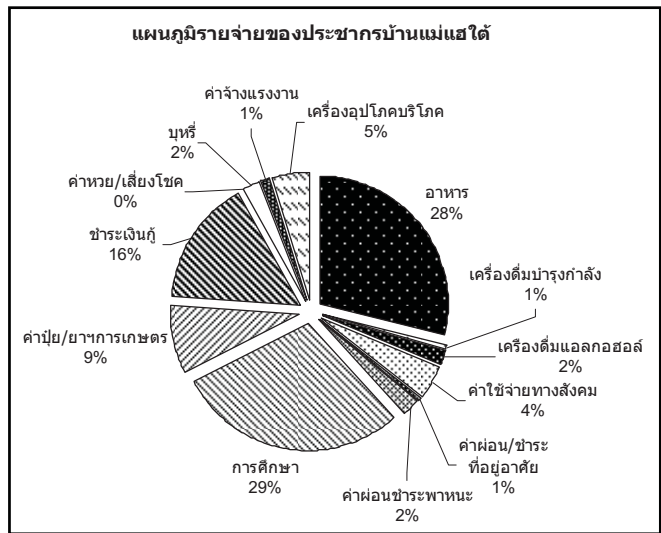
ปลูกกันครัวเรือนละประมาณ 8,8 ไร่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
จำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือนเป็นหลัก ถ้า
หากครอบครัวไหนมีสมาชิกตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป
พื้นที่ปลูกข้าวก็จะเพิ่มขึ้นตามลำดับ เพื่อให้พอ
กับการบริโภคของสมาชิกในครอบครัว

ส่วนพืชอื่นๆ ที่ชาวบ้านนิยมปลูกกัน
รองลงมาได้แก่ ถั่วลิสง, กระหล่ำปลี ข้าวโพด, ถั่ว
แขก, ผักกาดขาวปลี และกาแฟ พืชเหล่านี้
ชาวบ้านปลูกเพื่อขาย โดยมีถั่วลิสงเป็นพืชที่

ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากที่สุด 35 หลังคาเรือน รองลงมาได้แก่กะหล่ำปลี 15 หลังคาเรือน, ข้าวโพด 3 หลังคาเรือน, ถั่วแขก 2 หลังคาเรือน ส่วนผักกาดขาวปลี, กาแฟ และทำการเกษตรผสมผสาน ปลูกกันอย่างละ 1 หลังคาเรือน

รายได้ของชาวบ้าน ส่วนใหญ่มาจากผลิตผลทางการเกษตร 41% รองลงมาได้แก่เงินเดือน/ค่าจ้าง 29% รับจ้างแรงงาน 18% บุตรหลานส่งมาให้ 10% ค่าขาย 2% ดอกเบี้ย/เงินปันผล, ขายสัตว์เลี้ยง และค่าจ้างจากการเป็นหมอพิธีกรรม 0% เฉลี่ยครอบครัวหนึ่งมีรายได้ 18,801 บาท/ปี (ต.ค. 2551) และมีรายได้ต่อคนต่อปีเฉลี่ยอยู่ที่ 21.41 บาท ซึ่งต่ำกว่าเส้นความยากจนในปีพ.ศ.2544 อยู่ที่ 916 บาทต่อคนต่อปี

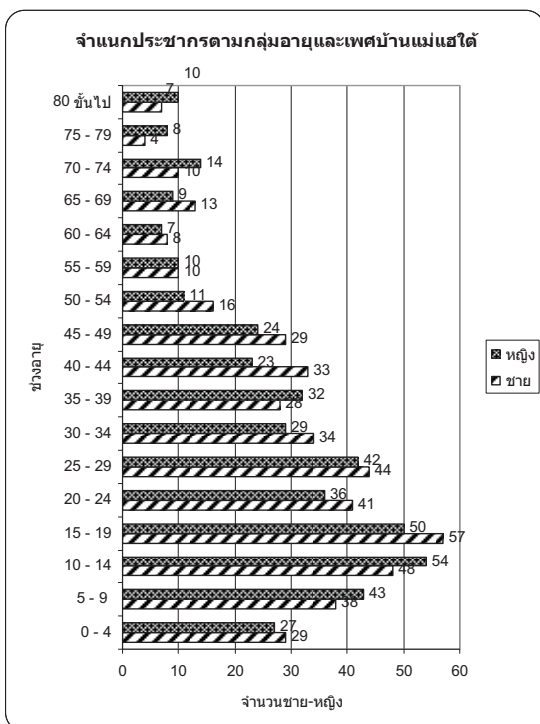
ส่วนรายจ่ายของชาวบ้าน โดยมากจ่ายไปกับการศึกษาของบุตรหลาน 29% รองลงมาได้แก่ค่าอาหาร 28%, ค่าเช่าเงินกู้ 16%, ค่าปุ๋ย/ยากำจัดศัตรูพืช 9%, ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค 5%, ค่าใช้จ่ายทางสังคม 4%, ค่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, บุหรี่ และค่าผ่อนชำระพาหนะ อย่างละ 2%, ค่าผ่อน/ชำระที่อยู่อาศัยและค่าจ้างแรงงานอย่างละ 1% ที่เหลืออีก 0% เป็นค่าห่วย/เสี่ยงโชค เฉลี่ยครอบครัวหนึ่งมีรายจ่าย 21,860 บาทต่อปี มีหนี้สินในระบบเฉลี่ย 25,166 บาท/หลังคาเรือน และมีหนี้สินนอกระบบเฉลี่ย 738 บาท/หลังคาเรือน (ต.ค.2551)

4. สภาพทางสังคม

4.1 ลักษณะประชากร

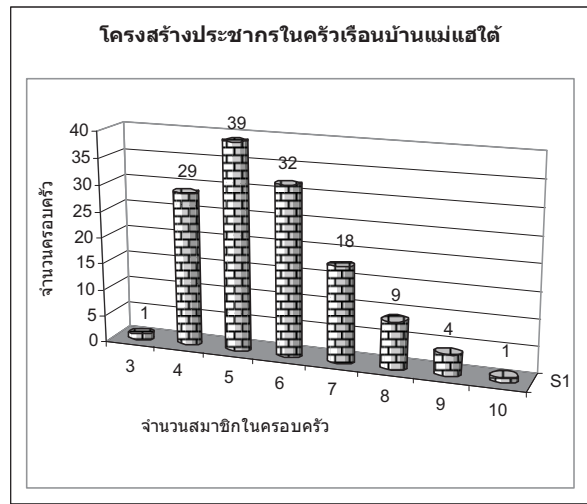
ประชากรบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค มีประชากรทั้งหมดจำนวน 878 คน แบ่งเป็นชาย 449 คน คิดเป็นร้อยละ 51.1 หญิง 429 คน คิดเป็นร้อยละ 48.8 ในจำนวนประชากรทั้งหมดดังกล่าวมานี้ มีประชากรวัยทำงานอายุระหว่าง 15 - 59 ปีมากที่สุด จำนวน 549 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 รองลงมาได้แก่ประชากรวัยเด็ก อายุระหว่าง 0

– 14 ปี จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 ที่เหลืออีกจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2 เป็นประชากรวัยสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

4.2 ลักษณะครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว

ลักษณะครอบครัวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอเด โดยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดกลาง มีสมาชิก 5 - 7 คน จำนวน 89 ครอบครัว รองลงมาได้แก่ครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดียว มีสมาชิก 3 - 4 คน จำนวน 30 ครอบครัว ที่เหลือเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ มีสมาชิกในครอบครัว 8 - 10 คน จำนวน 14 ครอบครัว โดยครอบครัวขนาดกลาง มีตาข่ายหรือไม้ปักกับย่า-พ่อ-แม่ และลูก อีก 2 - 3 คน ครอบครัวขนาดเล็กมีพ่อ-แม่ และลูก 2 - 3 คนเช่นกัน แต่ในบางครอบครัวก็มีตาหรือยายอยู่ด้วย ขณะที่ครอบครัวขนาดใหญ่ นอกจากมีคนรุ่นปู่ย่าหรือไม้ปักคนรุ่นตาข่ายแล้ว ยังมีคนรุ่นลูกและหลานอยู่ในชานคาเดียวกันอีกด้วย

สถานภาพบุคคลในครอบครัว โดยส่วนใหญ่เป็นโสดร้อยละ 48 สมรสร้อยละ 45 หย่าร้างร้อยละ 4 และเป็นหม้ายร้อยละ 3

ความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามจารีตประเพณีของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ ที่ให้ความเคารพนับถือบุคคลในครอบครัว ในฐานะเป็นปู่เป็นย่าเป็นตาเป็นยายหรือเป็นพ่อแม่และลูกเจกเช่นสังคมทั่วไป โดยพ่อแม่ก็จะให้ความเคารพนับถือและเลี้ยงดูปู่ย่าและตายาย รวมไปถึงให้การอบรมเลี้ยงดูและถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ ให้แก่ลูกของตนไปจนกระทั่งพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านภาษา(ปกาเกอะญอ) การทำไร่ทำนา เข้าป่าล่าสัตว์ ความคิดความเชื่อ ธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ ไปจนกระทั่งความประพฤติดของบุตรหลาน มารยาททางสังคม ล้วนตกอยู่กับผู้เป็นพ่อเป็นแม่ทั้งสิ้น

4.3 ลักษณะเครือญาติและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอเด นับญาติกันทั้งสองฝ่าย เมื่อชายหญิงแต่งงานกัน ความสัมพันธ์โดย “บระ” ซึ่งแปลว่า “ผูกติดกัน” ก็จะเริ่มต้นทันที โดยที่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายต่างก็ถือเอาญาติข้างฝ่ายสามีและภรรยามาเป็นญาติของตน และให้ความเคารพนับถือพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายเจกเช่นสังคมทั่วไป มีอะไรก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน แบ่งปันกัน ใครมีปัญหอะไรก็ไปขอความช่วยเหลือกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน เงินทอง และแรงงาน

ความสัมพันธ์ทางเครือญาตินั้น เห็นได้ชัดในกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละครอบครัว อาทิเช่น พิธีอัฐิฐานวันคล้ายวันเกิด, งานแต่งงาน, ซ่อมแซมบ้าน และปลูกบ้าน กิจกรรมเหล่านี้ถ้ามีขึ้นในครอบครัวใด บรรดาเครือญาติทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่อยู่ไม่ใกล้กันนัก ก็จะมาร่วมกิจกรรมและช่วยงานกันจำนวนมาก ยิ่งฤดูกาลทำไร่หมุนเวียนด้วยแล้ว กระบวนการผลิตทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การถางไร่ เผาไร่ ปลูกข้าว คายหญ้า มาจนถึงเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ ก็จะมีเครือญาติมาร่วมลงแขกทุกขั้นตอน ใครมีหน่วยเครือญาติใหญ่และตนก็มีเวลาที่จะไปทดแทนแรงงานให้กับเครือญาติคนอื่นๆ ได้ ก็สามารถระดมแรงงานมาช่วยกิจกรรมในไร่ได้ในครั้งละหลายๆ คน อย่างเช่น ตระกูล “โชคพารุ่งเรือง” ตระกูล “เด่นศิริรัตน์” ตระกูล “โชคส่งเสริมวิเวก” และตระกูล “สุขเลิศลิกกุล” ซึ่งเป็นตระกูลที่มีหน่วยเครือญาติขนาดใหญ่ได้เรียงลงมาตามลำดับ ก็สามารถระดมแรงงานได้มากกว่าเครือญาติอื่นๆ

ด้วยเหตุดังนั้น ชาวบ้านทุกคนและทุกครัวเรือน จึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติมากกว่าอื่นใด ใครทำอะไรที่ไหนก็ต้องนึกถึงเครือญาติของตนไว้ก่อน ต่อเมื่อพึ่งเครือญาติไม่ได้จึงหันไปพึ่งพาเพื่อนบ้านแทน

4.4 ลักษณะความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านของชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอดเด เป็นความสัมพันธ์แบบกึ่งเครือญาติ คือทุกคนให้ความสำคัญกับเพื่อนบ้านไม่น้อยกว่าเครือญาติของตน จนแทบจะพูดได้ว่า “ทั้งหมู่บ้านเป็นเครือญาติกันหมด” ก็ได้ ดังจะเห็นได้จากการใช้ภาษาเรียกผู้อาวุโสและผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านว่า พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา หรือว่าพี่ น้อง เป็นต้น

การเรียกเพื่อนบ้านเสมือนหนึ่งเป็นเครือญาติของตนเช่นนี้ มีความสำคัญต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านสูงมาก เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการใช้ชีวิตในหมู่บ้านร่วมกันมายาวนาน มีสุขร่วมเสพมีทุกข์ร่วมรับ เสมือนกับเป็นเครือญาติแท้ๆ ของตน จนเกิดความรู้สึกผูกพันต่อกันและกันดุจดังญาติพี่น้อง ดังนั้นเราจึงเห็นการแบ่งปันกัน การช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้าน และการไปมาหาสู่กันและกันมิได้ขาด ภาพของชาวบ้านนั่งคุยกันเป็นกลุ่มๆ อยู่บนบ้าน ใต้ถุนบ้าน บริเวณหน้าบ้านในยามเช้าสายและพลบค่ำ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ เรายังเห็นความสัมพันธ์แบบกึ่งเครือญาตินี้ผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน, ในกิจกรรมของแต่ละครอบครัว และกิจกรรมของส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการเข้าป่าล่าสัตว์ ปลูกสร้างบ้าน ทำไร่ไถนาหรือว่าก่อสร้างอาคารสาธารณะ เราก็จะเห็นชาวบ้านพากันไปเข้าป่าล่าสัตว์ ช่วยปลูกสร้างบ้าน ลงแขกกันทำไร่ และออกไปช่วยก่อสร้างอาคารสาธารณะเป็นประจำ

แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นไปทุกหลังคาเรือน ครอบครัวไหนที่รับราชการและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าเพื่อนบ้าน ครอบครัวนั้นแม้ก็ดูเสมือนว่าจะห่างเหินจากเพื่อนบ้านอยู่บ้าง แต่ก็ดูเกื้อกูลกันและกันในบางด้าน โดยเฉพาะความกตัญญูความอ่านแล้ว ครอบครัวที่รับราชการและมี

การศึกษาสูงกลับเป็นแรงงานในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี อาทิเช่น เข้ามาเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน และช่วยไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง อย่างนี้เป็นต้น

4.4 ลักษณะทั่วไปทางสังคม

ลักษณะทั่วไปทางสังคมบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค เป็นสังคมเกษตรกรรม ที่ผสมผสานกันระหว่างสังคมเกษตรกรรมแบบยังชีพกับแบบผลิตเพื่อขาย ที่ยังให้ความสำคัญกับ “ความสัมพันธ์” ของผู้คนในชุมชนทุกระดับ นับตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว เครือญาติ และชุมชน เชื่อมโยงกันเป็นข่ายใยแห่งความสัมพันธ์ทั้งแนวดิ่งและแนวราบ โดยไล่ไปตั้งแต่ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ความเป็นคนบ้านเดียวกัน ชนเผ่าเดียวกัน ไปจนถึงนับถือพระเจ้าองค์เดียวกัน อันเป็นสิ่งสูงสุดและเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของผู้คน จนแทบไม่มีพื้นที่เหลือให้กับผีฟ้าเทวดาที่เคยนับถือและปฏิบัติกันมาในอดีตอีกต่อไป เว้นไว้ก็แต่ขนบธรรมเนียมบางอย่าง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับผีฟ้าเทวดาเท่านั้นที่ยังคงอยู่ อาทิเช่น การแต่งงาน แม้จะไปทำพิธีกรรมที่โบสถ์เนกเช่นคริสต์ศาสนิกชนทั่วไป แต่การให้ฝ่ายหญิงไปสู่ขอฝ่ายชาย, การใช้พ่อสื่อแม่สื่อไปทาบทามก่อนเข้าพิธีแต่งงานก็ยังคงปฏิบัติกันสืบมา หรือว่าการรอให้ครอบครัวผู้อาวุโสสูงสุดลงมือวางไรก่อนครอบครัวอื่นในหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นสิริมงคลก็ยังคงมีให้เห็นกันจนกระทั่งทุกวันนี้

ขณะที่สุภายิตคำสอนต่างๆ ของบรรพชน แม้จะมีปะปนอยู่บ้างในหมู่นรุษปู้ร่นย่า แต่พอคนรุ่นหลังๆ มากก็เจือจางหายไป โดยหันมาให้ความสำคัญกับหลักธรรมคำสอนในคริสต์ศาสนาเป็นหลักและเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิตดั่งมาของตน ครอบครัว และชุมชน

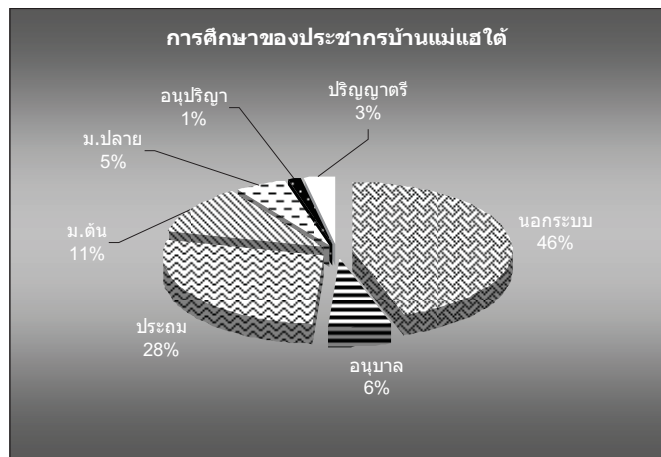
ด้วยเหตุดังนั้น เราจึงเห็นพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ของชาวบ้านในเวลานี้ มีแต่พิธีกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในคริสต์ศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพิธีอธิษฐานขอพรจากพระเจ้า พิธีนมัสการพระเจ้า พิธีคืนพระชนม์พระเยซูคริสต์ ประเพณีคริสต์มาส และประเพณีขึ้นปีใหม่ โดยแทรกอยู่ตามกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน นับตั้งแต่การเกิด การกิน การเจ็บป่วย การแต่งงาน การตาย ขึ้นบ้านใหม่ และการทำไร่หมุนเวียน โดยพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ดังกล่าวนั้น นอกจากจะมีนัยยะสำคัญทางศาสนา ที่จะช่วยเสริมสร้างความศรัทธาและความประพฤติดีงามให้กับชาวบ้านแล้ว พิธีกรรมและประเพณีต่างๆ เหล่านี้ ยังเป็นโช่ตรวนเส้นใหญ่ที่ร้อยรัดผู้คนเข้าหากันได้เป็นอย่างดี แม้ว่าในเวลานี้ ความเจริญอย่างใหม่ได้หลั่งไหลเข้าไปในหมู่บ้าน พร้อมๆ กับการเข้ามาของถนนหนทางและไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ แต่ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนก็ยังคงเป็นไปด้วยดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันและกัน ถึงจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างระหว่างชาวบ้านที่มีอาชีพการเกษตรกับชาวบ้านที่รับราชการ หรือเยาวชนที่เข้ามาศึกษาต่อในเมืองกับเยาวชนคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน แต่ในแง่ของสถานภาพทางสังคมและความรู้ กลับดูเกื้อกูลกันและกันมากกว่าความเป็นอื่นๆ

ข้าวเม็ดยัดเต็มเหล้าไม่ได้, ไม่ไผ่เล่มเดียวทำสะพานไม่ได้ ฯลฯ ที่บรรพชนและคนเฒ่าคนแก่พร่ำสอนและยึดถือปฏิบัติกันมายาวนาน ถึงไม่มีอิทธิพลต่อคนรุ่นหลังๆ แต่หลักธรรมคำสอนของคริสต์ศาสนาในบางเรื่องก็สอดคล้องกับสุภาษิตคำสอนของบรรพชน กลับเป็นตัวเสริมศรัทธาให้ชาวบ้านได้น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เช่น สอนให้รักเดียวใจเดียว อ่อนน้อมถ่อมตน ความซื่อสัตย์ รักเพื่อนฝูงอย่างนี้เป็นต้น

ความรู้สึกผูกพันรักสามัคคีในพระเจ้าองค์เดียวกัน ความเป็นพรรคพวกเผ่าพันธุ์เดียวกัน และความเป็นคนบ้านเดียวกัน จึงปรากฏเด่นชัดขึ้นมาทันทีเมื่อมีโอกาสพบปะกัน หรือในหมู่บ้านมีกิจกรรมสำคัญทางศาสนา แทบทุกคนที่ออกไปจากหมู่บ้าน ก็จะกลับมาช่วยงานและร่วมเฉลิมฉลองในเทศกาลต่างๆ ยังบ้านเกิดของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศกาลคริสต์มาสและวันขึ้นปีใหม่ เด็กและผู้ใหญ่ที่ออกไปศึกษาหรือว่าไปทำงานในที่อื่นไกล ก็จะกลับมาร่วมกันอธิษฐานและนมัสการพระเจ้ากับครอบครัวที่บ้านกันทั่วหน้า

5. การศึกษา

ประชากรบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอเด ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษานอกระบบ คือ การศึกษาที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้เป็นพ่อแม่และคนรอบครัว ผู้ที่ได้รับการศึกษาเช่นนี้ โดยมากเป็นคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ขึ้นไป ส่วนบุตรหลานแม่จำนวนหนึ่งจะ

ได้รับการศึกษานอกระบบเหมือนกัน แต่ก็ได้รับการศึกษาในระบบด้วย

จากการเก็บข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนพบว่า ประชากรร้อยละ 46 ได้รับการศึกษานอกระบบที่เหลืออีกร้อยละ 54 ได้รับการศึกษาในระบบ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับปริญญาตรี โดยมีผู้ที่กำลังศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุดร้อยละ 28 รองลงมาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 11, อนุบาลร้อยละ 6 ที่เหลืออีกร้อยละ 5, 3 และร้อยละ 1 ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, ระดับอนุปริญญา และระดับปริญญาตรี

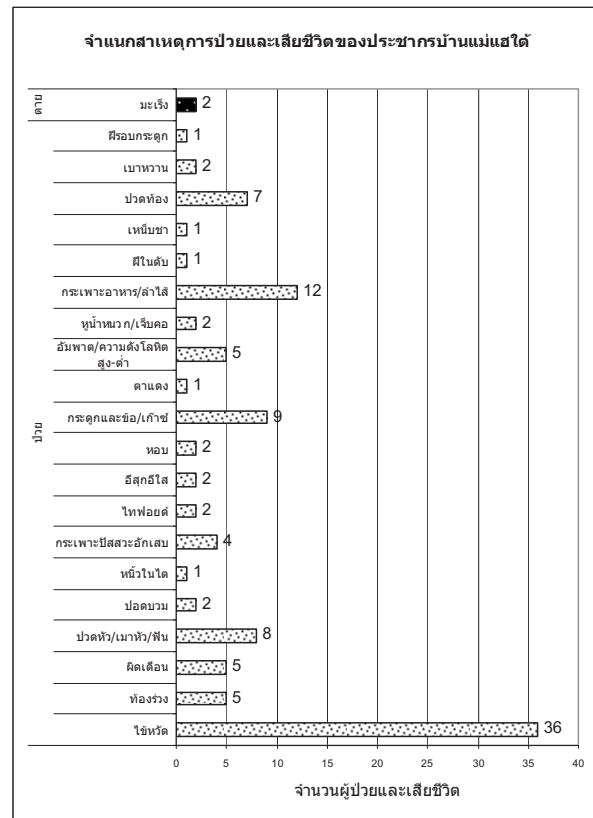
โดยประชากรที่ได้รับการศึกษาระดับอนุบาลและประถมกำลังศึกษาอยู่ในชุมชน ขณะที่ประชากรที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับปริญญาตรีต้องไปศึกษาในสถานศึกษาอื่นนอกชุมชน อาทิเช่น โรงเรียนปางหินฝนวิทยา, โรงเรียนแม่แจ่มวิทยา ส่วนระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีต้องเข้าไปศึกษาที่ในเมืองเชียงใหม่หรือไม่ก็จังหวัดใกล้เคียง โดยคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรที่ได้รับการศึกษาในระบบ (ค.ศ.2551)

6. สุขภาพและอนามัย

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนพบว่า สาเหตุการป่วยของประชากร 5 อันดับต้นๆ ได้แก่ ไข้หวัด, โรคกระเพาะอาหาร/ลำไส้, กระดูกและข้อ/เท้าช้ำ, ปวดหัวเม้าหัว/ปวดฟัน, และปวดท้องตามลำดับ ประชากรที่เจ็บป่วยมากที่สุดมีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี รองลงมาคืออายุระหว่าง 40 - 49 ปี สำหรับผู้มีอายุสูงกว่า 49 ปี และมีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีการเจ็บป่วยลดหลั่นลงไป ส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย

ข้อมูลสาเหตุการป่วยที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนข้างต้น สอดคล้องกับข้อมูลสถานีนอนามัยบ้านแม่แฮใต้ ที่ให้บริการสุขภาพแก่ประชากรบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา บ้านบลดเค และหมู่บ้านใกล้เคียงมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 โดยทางสถานีนอนามัยบ้านแม่แฮใต้ ได้จัดสาเหตุการป่วยของประชากรไว้ในกลุ่มโรคต่างๆ ในปีพ.ศ. 2550 ไว้ดังนี้ สาเหตุการป่วย 5 อันดับต้นๆ ของประชากรมาจากโรกระบบทางเดินหายใจ, อาการและภาวะที่กำหนดไม่ชัดเจน, โรคติดเชื้อและปรสิต, โรกระบบกล้ามเนื้อโครงร่าง และโรกระบบย่อยอาหารรวมโรคในช่องปาก

ส่วนการรักษาความเจ็บป่วยของประชากร โดยส่วนใหญ่ใช้บริการสุขภาพกับสถานีนอนามัยบ้านแม่แฮใต้ 27% รองลงมาเข้าไปใช้สถานบริการสาธารณสุขในอำเภอแม่แจ่ม(รพ.แม่แจ่ม) 22%, หาสมุนไพรมากินเอง 20%, ซื้อยาจากร้านค้าในชุมชน 7% และประกอบพิธีกรรม (แก้บน, ทำขวัญ ฯลฯ) 5%, ที่เหลืออีก 3% รักษาอาการป่วยโดยไปหาหมอยาสมุนไพรในชุมชนและรักษาด้วยเวทย์มนต์คาถา (ต.ค.2551)

7. สภาพการเมืองการปกครอง

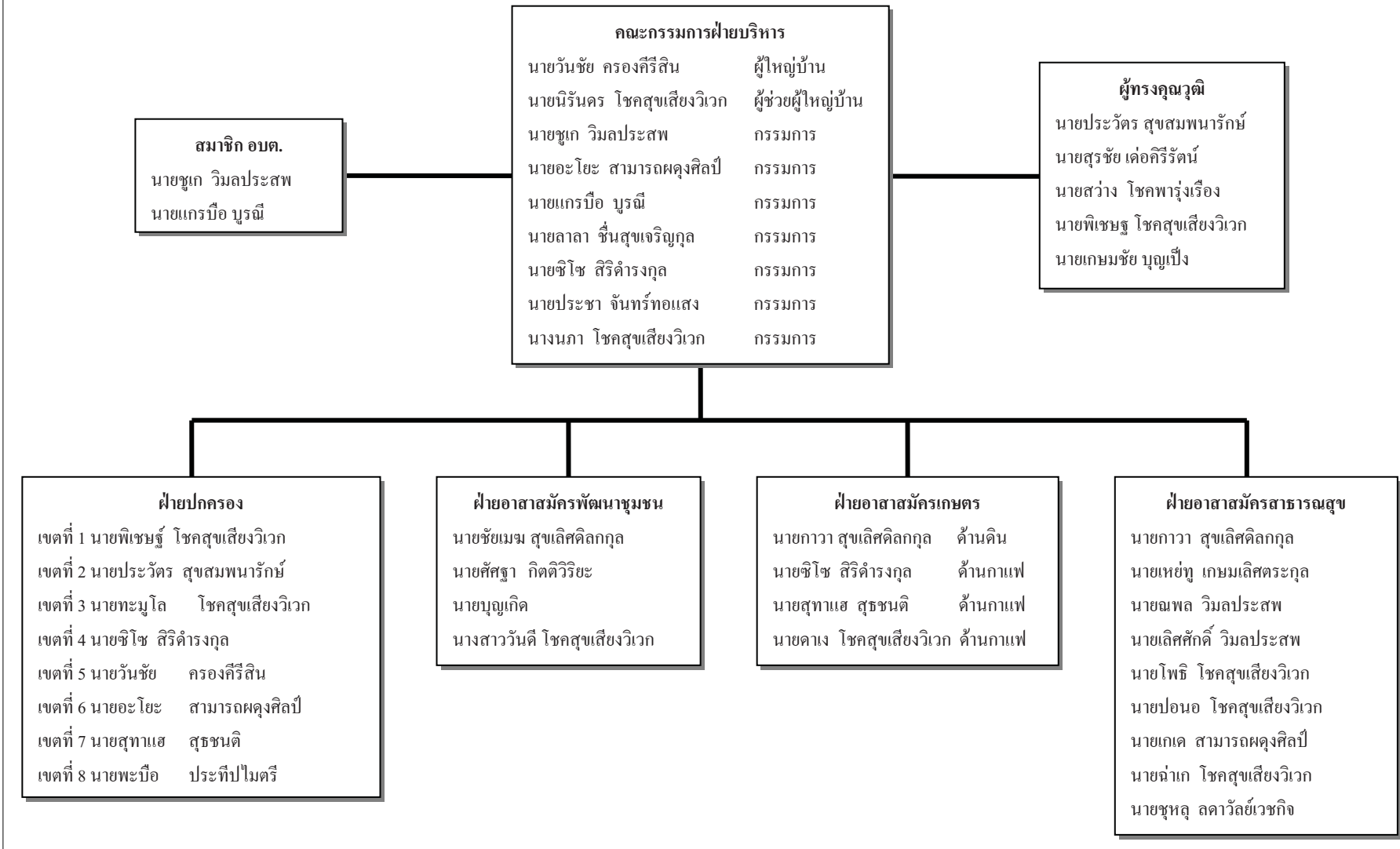
บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค บริหารหมู่บ้านในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยแบ่งออกเป็น 5 ฝ่ายด้วยกันคือ

- ฝ่ายบริหาร

- ฝ่ายปกครอง
- ฝ่ายอาสาพัฒนาชุมชน (อช.)
- ฝ่ายอาสาสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)
- ฝ่ายอาสาสมัครเกษตร

โดยแต่ละฝ่ายมีคณะกรรมการร่วมดูกิจกรรมในด้านนั้นๆ มากน้อยแตกต่างกันไป คณะกรรมการฝ่ายบริหารมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานและมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก 1 คน ที่เหลืออีก 6 คน เป็นกรรมการ, ฝ่ายปกครองหมู่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในคุ้มหรือเขตรับผิดชอบของตน, ส่วนฝ่ายอาสาพัฒนาชุมชน(อช.)และฝ่ายอาสาสมัครเกษตร มีคณะกรรมการฝ่ายละ 4 คน ขณะที่ฝ่ายอาสาสาธารณสุขหมู่บ้าน(อสม.) มีคณะกรรมการ 8 คน ดูแลในด้านนั้นๆ โดยมีฝ่ายบริหารคอยกำกับดูแลภาพรวม คอยติดตามงาน ให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่ลูกบ้านไปจนกระทั่งแจ้งข่าวสารให้กับฝ่ายต่างๆ และสมาชิกในหมู่บ้านได้รับทราบและนำไปปฏิบัติ

โครงสร้างการบริหารปกครองหมู่บ้าน

8. ผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอด แบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ ผู้นำธรรมชาติ, ผู้นำศาสนา และผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง ผู้นำทั้ง 3 ประเภทนี้มีที่มาแตกต่างกันไปคือ

1. ผู้นำธรรมชาติ เป็นผู้นำที่ได้รับการเคารพนับถือจากชุมชน ว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านภาษาวรรณกรรม, ด้านสมุนไพรบำบัด, ด้านพิธีกรรมบำบัด (เช่น สะเดาะเคราะห์-แก้บน-เรียกขวัญ), ด้านกายบำบัด (เช่น นวด-จับเส้น-ย่ำขา), ด้านเกษตรผสมผสาน ไปจนกระทั่งหมอเวทมนตร์คาถาและหมอผี ผู้นำประเภทนี้ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือกันมาก

2. ผู้นำศาสนา เป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งและได้รับการรับรองจากสภาคริสตจักรในประเทศไทยให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนาหรือเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณให้กับชาวบ้าน ผู้นำประเภทนี้ มีตำแหน่งที่เรียกกันทางศาสนาว่า “ศาสนาจารย์” และ “ศิษยาภิบาล” บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งและได้รับการรับรองว่าเป็นศาสนาจารย์และศิษยาภิบาล ต้องได้รับการศึกษาทางศาสนาจนสามารถสอบไล่ได้ตามหลักสูตรที่สภาคริสตจักรในประเทศไทยกำหนดไว้ จึงจะได้รับตำแหน่งดังกล่าว

3. ผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง ผู้นำประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

3.1 ผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชนและได้รับการรับรองจากสมาชิกให้เข้ามาเป็นผู้นำกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้ได้แก่ ผู้นำกลุ่มสตรีทอผ้า ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ เศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำกลุ่มแม่บ้านพ่อบ้าน ผู้นำกลุ่มหนุ่มสาว อย่างนี้เป็นต้น

3.2 ผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในชุมชนและได้รับการรับรองสถานะจากรัฐให้เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำประเภทนี้ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึงสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ผู้นำประเภทนี้ นับตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมาในปีพ.ศ.2340 จนถึงปัจจุบัน มีหัวหน้าหมู่บ้านและผู้ปกครองหมู่บ้านด้วยกัน 8 คน คือ

ปี พ.ศ.2340 นายเส่วา เป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้าน 40 ปี

ปี พ.ศ.2380 นายปากาหนะ ได้ขึ้นมาเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ปกครองหมู่บ้าน 50 ปี

ปี พ.ศ.2430 นายปอติ เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ได้ปกครองหมู่บ้าน 53 ปี

ปี พ.ศ.2483 นายสวดิ ได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ได้ปกครองหมู่บ้าน 35 ปี

ปี พ.ศ.2518 นายคำตุ้ ได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ได้ปกครองหมู่บ้าน 6 ปี

ปี พ.ศ.2524 นายสำลู่ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ปกครองหมู่บ้าน 13 ปี

ปี พ.ศ.2537 นายเดชา เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ปกครองหมู่บ้าน 5 ปี

ปี พ.ศ.2542 นายวันชัย ครองศิริสิน เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปกครองหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบันนี้

9. กลุ่มต่างๆ ในชุมชน

1. กลุ่มสตรีทอผ้า
2. กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง
3. กลุ่มเลี้ยงโค
4. กลุ่มเลี้ยงกระบือ(ควาย)
5. กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน
6. กลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาว

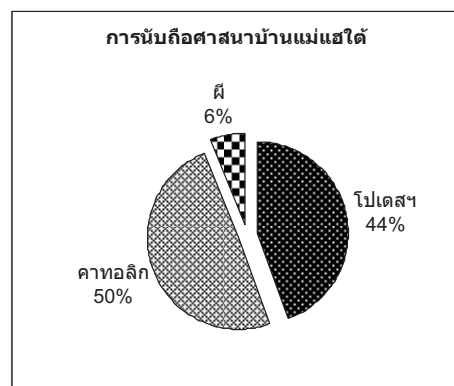
10. องค์กรและหน่วยงานนอกชุมชน

1. มูลนิธิธรรมาทร (Compassion) สังกัดสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย
2. มูลนิธิรักไทย
3. หน่วยงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการบนพื้นที่สูงบ้านแม่ป๋อก ม. 4 ต.บ้านทับ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
4. โครงการรักษาน้ำเพื่อพ่อแม่ของแผ่นดิน
5. โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
6. โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)
7. โครงการ SML

11. ความเชื่อและศาสนา

ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งให้สัมภาษณ์ตรงกันว่า ชาวบ้านแม่แฮได้บ้านเซโดชา และบ้านบลอเด เมื่อ 59 ปีที่แล้วมานับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดา โดยเชื่อว่าโลกและสรรพสิ่งมีผู้สร้าง มีเจ้าของ และมีวิญญาณสถิตอยู่ทั่วไปในทุกหนแห่ง นับตั้งแต่ภูเขา แม่น้ำลำห้วย ต้นไม้ใบหญ้า และสิ่งสารพัด

เมื่อชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายกายและใจ หรือมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ก็จะเชื่อกันว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดามาลงโทษ หรือไม่ก็เป็นเพราะ “ขวัญ” สถิตอยู่กับตนหล่นหายหรือหนีออกจากร่างกาย เนื่องจากบุคคลผู้นั้นไปกระทำการหนึ่งใดให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดาโกรธเคือง ไม่พอใจ หรือตกใจจนขวัญหนีดีฝ่อ

ดังนั้น ในสมัยก่อนจึงมีพิธีกรรมเช่นไหว้ รวมไปถึงข้อห้ามในเรื่องต่างๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การเจ็บป่วย การตาย การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ การทำไร่ไถนา มาจนถึงข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับการอยู่การกินอีกมากมาย ครอบคลุมในทุกด้านที่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ อาทิเช่น ห้ามกินตับไก่ ฯลฯ ห้ามอาศัยอยู่บ้านที่มีคนตาย, ห้ามผิประเวณิ, ห้ามตัดไม้ในป่าช้า, ห้ามตัดไม้บริเวณตาน้ำ ฯลฯ

พิธีกรรมและข้อห้ามทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในทุกด้านเหล่านี้ เมื่อประกอบพิธีเช่นไหว้ ต้องมาไถ่มาหุงจำนวนมาก อีกทั้งหมอผีก็หายากขึ้นทุกที สามสี่หมู่บ้านถึงจะมีสักคน トラบจนราวๆ ปีพ.ศ.2493 เมื่อชุมชนประสบปัญหาหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะเบาะแว้งกันของผู้คนในชุมชน ปัญหาความเจ็บไข้ได้ป่วย และปัญหาขาดแคลนข้าว ชาวบ้านจำนวนหนึ่งจึงเริ่มตั้งคำถามกับจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดา ว่าแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในเวลานั้นได้จริงหรือไม่ ขณะเดียวกันหมู่บ้านใกล้เคียงที่นับถือคริสต์ศาสนา ไม่เคยเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดาก็เชื่อว่าประสบเหมือนกับหมู่บ้านของตน

จนในที่สุดชาวบ้านจำนวนหนึ่งซึ่งนับถือคริสต์ศาสนา ได้แก่ครอบครัวของพะคือแฮ ซึ่งเป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ และครอบครัวของพะลอโท เป็นชาวเขาเผ่าละวะ จึงตัดสินใจพากันไปเชิญมิชชันนารีชาวอเมริกา ซึ่งเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโปเตสแตนต์ที่อยู่ท่ามกลางแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เข้ามาเผยแพร่ศาสนาและช่วยเหลือเรื่องหุงยาอาหารให้กับผู้คนในหมู่บ้าน เมื่อปีค.ศ. 1949

ผู้อาวุโสในหมู่บ้านให้สัมภาษณ์ว่า ระยะแรกมีเพียง 2 ครอบครัวเท่านั้นที่นับถือคริสต์ศาสนา ต่อมาก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ จนต้องก่อสร้างโบสถ์คริสตจักรแม่แฮได้ขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ประกอบศาสนกิจเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2499 หลังจากนั้น ก็มีชาวบ้านหันมานับถือคริสต์ศาสนาเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ปัจจุบันชาวบ้านแม่แฮได้ นับถือคริสต์ศาสนานิกายโปเตสแตนต์กันทั้งหมู่บ้าน ขณะที่ชาวบ้านเซโดซาและบ้านบลอดเด นับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก และยังมีชาวบ้านที่นับถือผีปะปนอยู่ด้วย

จากข้อมูลทะเบียนสมาชิกคริสตจักรแม่แฮได้ ภาค 19 (19042) โดยหน่วยงานพัฒนาบุคลากรแห่งสภาคริสตจักรแม่แฮได้ในประเทศไทย (ปรับปรุงเมื่อ 12 ก.พ. 2546) ได้แบ่งสมาชิกคริสตจักรแม่แฮได้ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

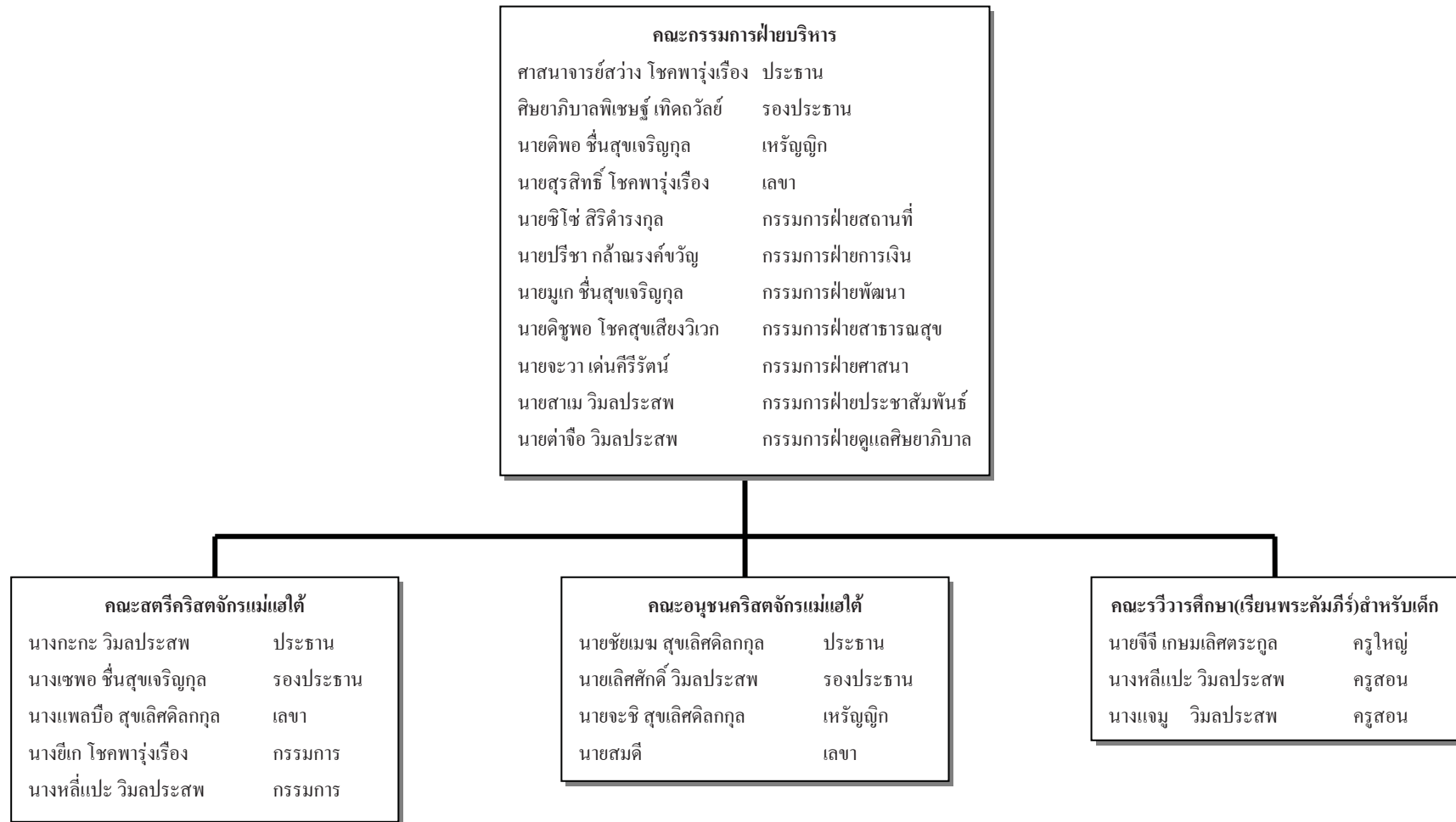
1. สมาชิกสมบูรณ์ คือสมาชิกที่รับ “บัพติศมา” หรือสมาชิกที่ผ่านพิธีจุ่มน้ำชำระล้างบาปในคริสต์ศาสนานิกายโปเตสแตนต์ และพิธีพรมน้ำชำระล้างบาปในคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก
2. สมาชิกสำรอง คือสมาชิกที่ยังไม่ได้รับ “บัพติศมา” หรือยังไม่ได้เข้าพิธีจุ่มน้ำชำระล้างบาป และพรมน้ำล้างบาปเหมือนกับสมาชิกสมบูรณ์

สมาชิกประเภทแรก มีทั้งหมด 187 คน 64 ครอบครัว สมาชิกประเภทที่สองมีทั้งหมด 147 คน รวมสมาชิกทั้งสองประเภท 332 คน ในจำนวนนี้มีสมาชิก ซึ่งระบุไว้ในทะเบียนสมาชิก คริสตจักรแม่แฮได้ว่า เป็นสมาชิก “กลับใจรับเชื่อ 53 คน สมาชิกที่ถือตามครอบครัว 94 คน และอื่นๆ อีก 2 คน

ในด้านการบริหาร สภาคริสตจักรแม่แฮได้ บริหารงานในรูปของคณะกรรมการ โดยมี ประธาน รองประธาน เภรัณญิก เลขา และกรรมการฝ่ายต่างๆ อีก 7 ฝ่าย อันได้แก่ กรรมการฝ่าย สถานที่, ฝ่ายการเงิน, ฝ่ายพัฒนา, ฝ่ายสาธารณะ, ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายดูแลศิษยาภิบาล

ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการชุดดังกล่าว สภาคริสตจักรแม่แฮได้ได้ยังแบ่ง ออกเป็น 3 คณะ ได้แก่ คณะสตรีของคริสตจักรแม่แฮได้, คณะอนุชน(เยาวชน)คริสตจักรแม่แฮได้ และคณะรวีวารศึกษา โดยสองคณะแรกมีโครงสร้างบริหารงานเหมือนกับคณะกรรมการบริหารชุด ใหญ่ แต่มีคณะกรรมการเพียง 7 และ 4 คนตามลำดับ ส่วนคณะรวีวารศึกษา เป็นคณะที่ให้การศึกษา พระคริสต์ธรรมใหม่ในวันเสาร์สำหรับเยาวชน โดยมีครูซึ่งผ่านการคัดเลือกของสมาชิก และผ่านการอบรมการสอนเยาวชนเข้ามาทำหน้าที่ให้การศึกษาพระคริสต์ธรรมใหม่ในหมู่บ้านอีก 3 คน

โครงสร้างบริหารสภาคริสตจักรแม่ฮ่องไ้

12. ระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรม

ระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรมของชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลอเด แบ่งออกได้เป็น 2 ระบบใหญ่ๆ ด้วยกันคือ

1. ระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรมแบบดั้งเดิมของชาวปกาเกอะญอ ในระบบนี้มีการส่งทอดคุณธรรมและจริยธรรม 2 วิธีด้วยกันคือ

1.1 ส่งผ่านสุภษิต คำสอน นิทาน และทา(ชอ) ด้วยวิธีการบอกเล่าต่อๆ กันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เช่น สอนให้เป็นคนอดทนขยันหมั่นเพียร, สอนให้เป็นคนมีใจกว้างรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, สอนให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน และเคารพผู้เฒ่าผู้แก่

1.2 ส่งทอดผ่านพิธีกรรมและข้อห้ามต่างๆ ในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน การส่งทอดผ่านพิธีกรรมและข้อห้ามต่างๆ นั้น มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดาเป็นศูนย์กลาง ที่จะให้คุณให้โทษได้ การประกอบพิธีกรรมและปฏิบัติตามข้อห้ามต่างๆ อย่างเคร่งครัด ก็จะทำให้ตน ครอบครัว และชุมชน ประสบกับความสุขความเจริญได้

พิธีกรรมและข้อห้ามต่างๆ นั้น มีทั้งพิธีกรรมและข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล, ปัจเจกบุคคลกับชุมชน และปัจเจกบุคคลกับธรรมชาติ โดยไล่เรียงไปตามลำดับนับตั้งแต่เรื่องภารกิจ การแต่งงาน การปลูกสร้างบ้านเรือน การทำไร่ไถนา และเข้าป่าล่าสัตว์

ระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรมแบบดั้งเดิมนี้ มีอิทธิพลต่อผู้คนสูงมากในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 หรือราว 52 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าในเวลานี้จะพอมิให้เห็นอยู่บ้างก็เฉพาะคนรุ่นปู่ย่า แต่ทว่าไม่มีอิทธิพลต่อผู้คนแต่อย่างใด ส่วนคนรุ่นตาข่ายรุ่น พ่อแม่ และรุ่นลูกหลาน ระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรมแบบดั้งเดิมเจือจางและหายไป โดยมีระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรมใหม่เข้ามาแทนที่

2. ระบบคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรมตามคัมภีร์พระคริสต์ธรรมใหม่

ในระบบนี้มีอิทธิพลต่อผู้คนในชุมชนสูงมากตั้งแต่ปีพ.ศ.2500 เป็นต้นมา และกล่าวได้ว่าชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลอเด ในปัจจุบัน ยึดถือและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในคริสต์ศาสนานิกายโปเตสแตนต์และนิกายคาทอลิกเป็นหลัก โดยมีสภาคริสตจักรแม่แฮใต้ สภาคริสตจักรบ้านเซโดชา และสภาคริสตจักรบ้านบลอเด เป็นศูนย์กลาง คอยทำหน้าที่ถ่ายทอดคุณธรรมและจริยธรรมให้กับผู้คนในชุมชน 2 วิธีด้วยกันคือ

2.1 ถ่ายทอดคุณธรรมและจริยธรรมในพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ผ่านพิธีกรรมและวันสำคัญต่างๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวันเกิด วันแต่งงาน วันตาย วันขึ้นบ้านใหม่ วันขึ้นปีใหม่ วันคริสต์มาส และวันนมัสการพระเจ้า ที่ชาวบ้านร่วมกันนมัสการทุกวันสะบาโต

2.2 ถ่ายทอดคุณธรรมและจริยธรรมในพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ผ่านการเรียนการสอนในทุกวันเสาร์ ตามหลักสูตรคอมเพลกซ์ชันของสภาคริสตจักรในประเทศไทย

13. วัฒนธรรม พิธีกรรม และประเพณี

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอด ในปัจจุบัน เป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและประเพณีเดิมของชาวปกากะญอกับวัฒนธรรม และประเพณีของคริสต์ศาสนา ซึ่งพอจำแนกออกมามีดังนี้

1. ภาษา ในอดีตชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอด ใช้ภาษาปกากะญอในการพูด อ่าน และเขียน เหมือนกับปกากะญอในที่อื่นๆ วรรณกรรมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น นิทาน ตา(ขอ) บทกวี สุภาษิต และคำสอน ที่สะท้อนเรื่องราวชีวิตของชนเผ่าปกากะญอหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรักความแค้น การต่อสู้ การทำมาหากิน เรื่องของความดีและความชั่ว จึงถูกถ่ายทอดผ่านการพูดและการเขียนเหมือนกับชนเผ่าอื่นๆ

แต่ในปัจจุบัน วรรณกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวของชาวบ้านได้เลือนหายไป พร้อมกับการเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาสมัยใหม่ให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านโดยหน่วยงานของรัฐ และคริสตจักร ประกอบกับชาวบ้านเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และทีวี ได้ง่าย การติดต่อสื่อสารและการเดินทางเข้าออกหมู่บ้านก็สะดวกกว่าเดิม ภาษาปกากะญอที่เคยใช้พูด อ่าน และเขียน กันมาตั้งแต่บรรพกาลก็เริ่มลดความสำคัญลงไปตามลำดับ แม้ชาวบ้านจะพูด อ่าน และเขียน กันได้บ้าง ในหมู่บ้านรุ่นตา รุ่นยายขึ้นไป แต่ในคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ลงมาเริ่มจะเขียนและอ่านภาษาปกากะญอไม่ได้แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านเซโคชาและบ้านบลอดในปัจจุบัน ชาวบ้านใช้อักษรภาษาอังกฤษในการอ่านและเขียนเป็นส่วนใหญ่ อักษรปกากะญอที่ใช้กันมายาวนานเลือนหายไป จนแทบจะไม่มีใครอ่านและเขียนอักษรปกากะญอกันได้แล้ว

2. การแต่งกาย ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอด ยังคงรักษาการแต่งกายในแบบของชนเผ่าปกากะญอไว้ได้ค่อนข้างดี แม้จะไม่ค่อยมีใครสวมใส่ชุดประจำชนเผ่าอยู่กับบ้านและออกไปทำงานในไร่หรือเข้ามาในเมือง แต่เมื่อในหมู่บ้านมีงานสำคัญและมีพิธีกรรมทางศาสนา ทุกคนก็จะพากันสวมใส่เสื้อผ้าที่คนรักถักทอมาด้วยมือ โดยผู้ชายจะใส่กางเกงขาวทรงกระบอก และใส่เสื้อ “เซกอ” เป็นเสื้อคอวีไม่มีแขน ทอด้วยผ้าฝ้ายสีแดง มีลวดลายเล็กน้อย ตัวเสื้อประดับด้วยเส้นด้ายพื้นเป็นเกลียวเชือกห้อยออกมาจากตัวเสื้อ ส่วนชายเสื้อมีพื้นเป็นเกลียวห้อยลงมาพองาม

เสื้อเซกอสีแดงที่ผู้ชายสวมใส่ ไม่ได้จำแนกว่าเป็นโสดหรือแต่งงานเหมือนกับเสื้อผู้หญิง ขึ้นชื่อว่าเป็นชายก็ต้องสวมใส่เสื้อเซกอตั้งแต่เล็กจนตาย โดยสีแดงเป็นสีที่บ่งบอกถึงความหนักแน่นอดทน ขยันหมั่นเพียร และแสดงถึงความเป็นชายชาตรี

ส่วนผู้หญิงโสดใส่เสื้อ “เซวา” หรือเสื้อสีขาว มีลวดลายเล็กน้อย ตัวเสื้อประดับด้วยเส้นด้ายพื้นเป็นเกลียวเชือกห้อยออกมาจากตัวเสื้อ ปลอกชายเสื้อยาวลงมาถึงหน้าแข้งเหมือนกับชุดราตรี ชายเสื้อมีเชือกพื้นเป็นเกลียวห้อยลงมาพองาม เสื้อเซวาหรือเสื้อสีขาวของผู้หญิงโสดนี้ แสดงถึงความบริสุทธิ์ผุดผ่องและความไม่มีพันธะใดๆ มาผูกมัดไว้ แต่ในทางกลับกัน ถ้าเป็นผู้หญิงที่

แต่งงานแล้ว ก็จะสวมใส่เสื้อ “เซซุ” คล้ายๆ กับเสื้อเชกของผู้ชาย แต่ถักทอคลายต่างๆ ด้วยเส้นด้ายสีแดง ท่อนบนเป็นสีดำ อันแสดงถึงความไม่มีอิสระเหมือนกับหญิงสาว หรืออีกนัยหนึ่ง ก็หมายถึงการไว้ทุกข์ให้กับตนเองที่ไม่มีอิสระเหมือนกับตอนเป็นสาว

เสื้อที่ผู้ชายและผู้หญิงสวมใส่มาในพิธีสำคัญๆ นั้น ทางฝ่ายผู้หญิงเป็นคนถักทอด้วยตนเองทั้งหมด โดยเฉพาะหญิงสาว เมื่อฝึกถักทอผ้าที่ร้านเรียนมาจากผู้เป็นแม่จนชำนาญ นอกจากจะทอเสื้อเขาวัวสวมใส่เองแล้ว ยังต้องทอเสื้อเชกไว้สำหรับสามีในอนาคตอีกด้วย

3. การละเล่นของชาวปกากะญอบ้านแม่แฮใต้ ที่พอมิให้เห็นในปัจจุบันได้แก่

3.1 กระเหรี่ยงกระทบไม้ เป็นการละเล่นของชาวปกากะญอที่สืบทอดกันมาหลายช่วงอายุคน และยังคงพอมิให้เห็นอยู่บ้าง การละเล่นประเภทนี้ แต่เดิมนิยมเล่นกันในงานศพของผู้เฒ่าผู้แก่ โดยเอาไม้ดำข้าว 2 เล่มมากระทบกัน และให้ผู้เดินรำแต่งหน้าเป็นผี ถือกระบอกลไม้ไผ่ขับไล่ผีออกไปจากบ้าน ต่อมาได้มีการประยุกต์ใช้ละเล่นในเทศกาลต่างๆ เพื่อความสนุกสนาน

ปัจจุบัน ได้มีการนำเอากละเล่นชุดนี้มาประยุกต์ใช้เพื่อให้นักเรียนได้ออกกำลังกาย สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ฝึกสมาธิตามจังหวะกระทบกันของไม้ และใช้ละเล่นเพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยใช้ไม้ไผ่ยาว 4 เมตรจำนวน 18 เล่ม ใช้ผู้เล่นอย่างน้อย 24 คน และผู้ตีไม้อีก 16 คน คอยจับไม้กระทบกันเป็นจังหวะ ส่วนผู้เดินรำจะมีก็คนที่ได้แต่ต้องไม่เบียดเสียดจนเกินไป ผู้เดินรำส่วนใหญ่ก็จะเป็นเด็กและคนหนุ่มคนสาว

3.2 การรำกระทบไม้ (จิกลิ) เป็นการละเล่นอีกประเภทหนึ่ง เพื่อความผ่อนคลายจากการทำไร่หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวของชาวบ้าน การละเล่นประเภทนี้แต่เดิมใช้วิธีการตบมือเป็นจังหวะ พร้อมกับवादลีลาการตบมือตามชอบใจ ต่อมาได้มีการประยุกต์ใหม่โดยใช้ไม้ขนาด 13 เซนติเมตรคนละ 2 ท่อนมากระทบกันให้เกิดเสียงดังแทนการตบมือตามจังหวะดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นประเภทนี้โดยมาเป็นพ่อบ้านและผู้สูงอายุ

4. การสัมผัสมือ (นุและะ) และการต้อนรับ ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค ทักทายแขกหรือด้วยการสัมผัสมือเหมือนกับวัฒนธรรมตะวันตก มีความหมายคล้ายคลึงกับการยกมือไหว้และกล่าวคำว่า “สวัสดี” ของวัฒนธรรมไทย โดยไม่เลือกว่าผู้นั้นจะเป็นใคร มีศักดิ์ศรี มีฐานะสูง หรือคนธรรมดา ก็จะทำให้การต้อนรับอย่างเสมอภาคกัน

ต่อเมื่อมีแขกหรือมาเยือนที่บ้าน พวกเขาก็จะให้การต้อนรับอย่างดี และถ้าเป็น 50 ปีก่อนก็จะมี“พิธีออซ” ซึ่งเป็นพิธีดื่มเหล้าร่วมแก้วเดียวกัน แต่ปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวยกเลิกไป เหลือเพียงการเชิญแขกที่มาเยือนร่วมรับประทานอาหาร โดยเจ้าบ้านจะให้แขกที่มาเยือนรับประทานอาหารจากนั้นเจ้าบ้านจึงเริ่มลงมือรับประทานอาหาร ส่วนอาหารที่เจ้าบ้านตักใส่จานให้ แขกผู้มาเยือนต้องรับประทานอาหารไปจนหมด ไม่เช่นนั้นเจ้าบ้านก็จะถือว่าแขกผู้มาเยือนรังเกียจตน

การสัมผัสมีดังกล่าวนี้นอกจากเป็นการท้าทายกันและกันแล้ว ยังมีความหมายในแง่ของการให้อภัยซึ่งกันและกันและในแงุ่มทางศาสนาอีกด้วย เช่น เป็นการเชื่อมสัมพันธ์พระเจ้าเข้าหาทุกคน อย่างนี้เป็นต้น

5. การลงแขก หรือที่ภาษาปกาเกอญอเรียกว่า “มาเดะมากะ”, คำว่า “มาเดะ” หมายถึง เราไปช่วยงานคนอื่นก่อน ส่วนคำว่า “มากะ” หมายถึง คนอื่นมาช่วยงานเรา

มาเดะมากะหรือว่าการลงแขกระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้าน เป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตที่ต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก เข้ามาช่วยกิจกรรมในไร่โดยไม่ได้อะไรตอบแทนแต่อย่างใด ผู้เป็นเจ้าของไร่มีภาระที่ต้องจ่ายค่าเฉพาะค่าอาหารเลี้ยงเครือญาติและเพื่อนบ้านที่มาช่วยงานเท่านั้น ต่อเมื่อกิจกรรมในไร่ของตนเสร็จ คนหนึ่งคนใดในครอบครัวตนก็ต้องไปช่วยงานในไร่ของเครือญาติหรือเพื่อนบ้านเป็นการตอบแทน

อย่างไรก็ตาม มาเดะมากะไม่เพียงแต่มีความสำคัญต่อกระบวนการผลิต และความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้คนในชุมชนอีกด้วย คือนอกจากจะช่วยลดต้นทุนในการผลิต และช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้านให้แน่นแฟ้นแล้ว มาเดะมากะยังได้ส่งทอดความรู้เกี่ยวกับการทำไร่หมุนเวียนให้กับคนรุ่นหลังได้สืบสานรวมทั้งองค์ความรู้ด้านอื่นๆ อีกด้วย

6. พิธีแต่งงาน (ดี เทาะ โคะ เบล) ของชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลดเด ในปัจจุบัน แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก พิธีกรรมต่างๆ ดังที่เคยทำกันมาในอดีต ไม่ว่าจะเป็นพิธีหมั้นหมาย พิธีกินไก่แรก พิธีรินหัวเหล้า และฆ่าหมูบูชาเทพยดา ได้เลิกรากันไป คงเหลือไว้ก็แต่ธรรมเนียมปฏิบัติที่ให้ทางฝ่ายหญิงไปสู่ขอฝ่ายชาย โดยมอบหมายให้พ่อสื่อแม่สื่อเป็นคนไปเจรจาเท่านั้น ส่วนการฆ่าไก่และหมูในเวลานี้ก็เพื่อที่จะนำมาเลี้ยงแขกที่บ้าน ส่วนพิธีแต่งงานก็ไปทำกันที่โบสถ์ โดยมีศาสนาจารย์, ศิษยาภิบาล หรือบาทหลวง เป็นผู้นำประกอบพิธีสาบานและอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าแทน

สำหรับแขกหรือที่มาร่วมงาน ต่างก็พากันรับประทานอาหารที่บ้าน โดยไม่มีสุราหรือว่าของมีเนมาแต่อย่างใด เว้นไว้ก็ในกรณีที่ฝ่ายหญิงเป็นคนต่างถิ่นและนับถือผี ฝ่ายชายก็ต้องยินดีถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของฝ่ายหญิงก่อน จากนั้นจึงจะกลับมาทำพิธีอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าและจัดเลี้ยงที่บ้านตนเองอีกครั้ง ส่วนฝ่ายหญิงเมื่อเข้าพิธีอธิษฐานที่บ้านฝ่ายชาย ศาสนาจารย์, ศิษยาภิบาล หรือบาทหลวง ที่มาร่วมงานและทำพิธีอธิษฐาน ก็จะแนะนำให้ฝ่ายหญิงเปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนา เพื่อที่จะให้ชีวิตอยู่ร่วมกันไปยืนยาว ต่อเมื่อแนะนำและให้คำสั่งสอนคู่บ่าวสาวไปแล้ว ผู้นำศาสนาก็จะพาทุกคนที่มาร่วมงานรับประทานขนมเป็นอันเสร็จพิธี

7. พิธีอธิษฐานขอพรพระเจ้า เป็นพิธีกรรมในคริสต์ศาสนา ที่บรรดาคริสต์ศาสนิกชนทุกคนต้องยึดถือและประพฤติปฏิบัติกัน เพื่ออธิษฐานขอพรจากพระเจ้าเนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น วัน

เกิด วันแต่งงาน วันขึ้นบ้านใหม่ วันตาย วันสำคัญทางศาสนา หรือว่าในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ไปจนถึงกิจกรรมในชีวิตประจำวันและกิจกรรมในกระบวนการผลิต

8. พิธีนมัสการพระเจ้า เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านมาร่วมกันอธิษฐาน นมัสการพระเจ้า และฟังเทศนาธรรมจากผู้นำศาสนาทุกวันสะบาโตที่โบสถ์ พิธีกรรมนี้

9. พิธีขอบคุณพระเจ้า บ้านแม่แฮใต้ เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เพื่อขอบคุณพระเจ้าที่ประทานผลผลิตให้กับผู้รับใช้พระเจ้า และเพื่อระดมทุน(ข้าว)ไปบริจาคกับผู้ด้อยโอกาส พิธีกรรมนี้ผู้นำศาสนาบ้านแม่แฮใต้เป็นผู้กำหนดวันประกอบพิธีกรรม ซึ่งบางปีก็ทำวันเดียวกันกับพิธีนมัสการพระเจ้าวันสะบาโต และบางปีก็ประกอบพิธีในวันธรรมดา ขณะที่บ้านเซโดชาเรียกพิธีขอบคุณพระเจ้าว่า “พิธีกอบบุญข้าว” มีวัตถุประสงค์เหมือนกัน แต่จัดรวมกันที่สำนักงานสภาคริสตจักรในอำเภอแม่แจ่ม ในช่วงปลายเดือนมกราคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ซึ่งสภาคริสตจักรอำเภอจะเป็นผู้กำหนดวันเวลา

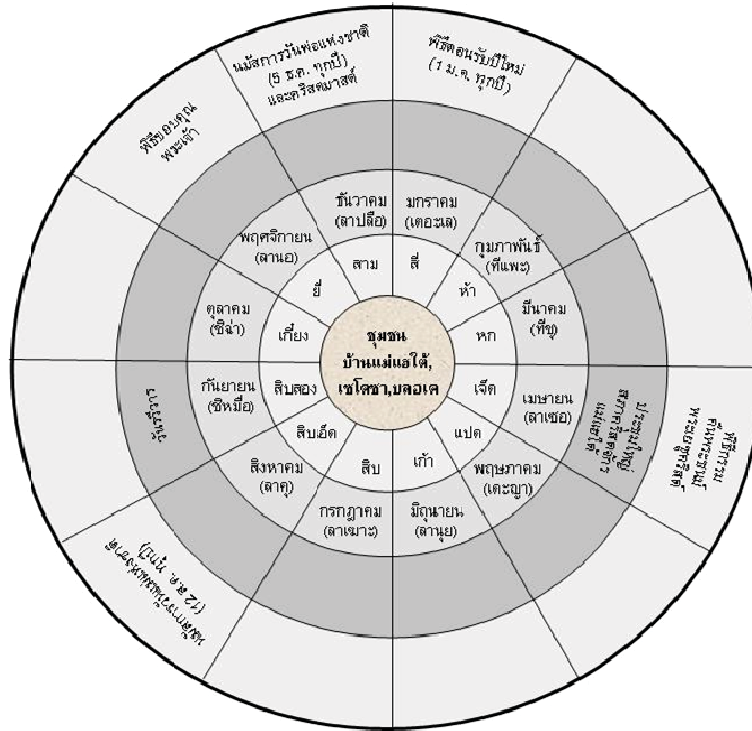
10. พิธีคืนพระชนม์ชีพพระเยซู (อีสเตอร์) เป็นพิธีนมัสการพระเจ้าที่สมาชิกคริสตจักรจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันที่ 12 เมษายน โดยผู้นำศาสนาบ้านแม่แฮใต้จะพาชาวบ้านไปประกอบพิธีที่ป่าช้าในเวลาเช้าตรู่ และให้ผู้ที่ไปร่วมพิธีกรรมตามหาไข่ต้มในบริเวณป่าช้ามารับประทานจึงเป็นอันเสร็จพิธี ขณะที่บ้านเซโดชาและบลดเด การประกอบพิธีดังกล่าวเหมือนกันแต่ทำที่บ้าน โดยใช้ไข่เป็นสัญลักษณ์ของการเกิดใหม่เช่นเดียวกัน

11. พิธีบัพติศมา หรือที่เรียกกันว่าพิธีจุ่มน้ำชำระล้างบาปในคริสต์ศาสนานิกายโปเตสแตนต์ และพรมน้ำชำระล้างบาปในคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก พิธีกรรมนี้ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นศาสนาจารย์และบาทหลวงเท่านั้นที่ทำได้ เมื่อคริสต์ศาสนิกชนคนใดผ่านพิธีกรรมนี้ไป จึงจะได้ชื่อว่าเป็นคริสต์ศาสนิกชนที่สมบูรณ์

12. ประเพณีคริสต์มาส (คลิโอะแพร) เป็นประเพณีที่คริสต์ศาสนิกชนร่วมกันอธิษฐานนมัสการพระเจ้า และร่วมเฉลิมฉลอง เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันประสูติของพระเยซู ประเพณีคริสต์ศาสนิกชนบ้านแม่แฮใต้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

13. ประเพณีขึ้นปีใหม่ (หน่อฮ่อ) เป็นประเพณีที่ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลดเด จัดขึ้นในช่วงปลายเดือนธันวาคมของทุกปี เพื่อที่จะเฉลิมฉลองเทศกาลขึ้นปีใหม่

วงเวียนพิธีกรรมและประเพณีในรอบปี

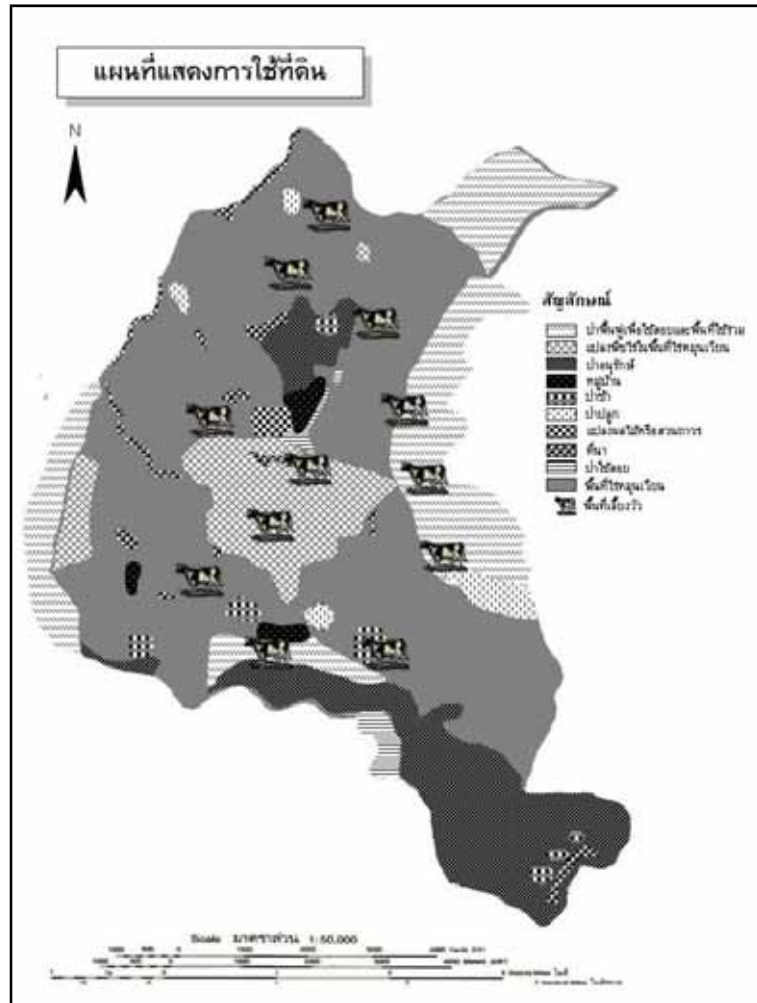
บทที่ 5

ศักยภาพของชุมชน

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แต่เดิมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอดเด ตั้งอยู่บนความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผีฟ้าเทวดา โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีผู้สร้าง มีจิตวิญญาณ และมีเจ้าของ มนุษย์ทุกคนต้องให้ความเคารพและปฏิบัติต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน แต่ถ้าบุคคลใดจงใจฝ่าฝืน ไปละเมิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดาด้วยกายวาจาและใจ ก็ จะประสบเภทภัยจนทำให้เกิดความเจ็บไข้ไม่สบาย หรือตายได้

ดังนั้นในสมัยก่อนชาวบ้านจึงเคร่งครัดในการประกอบพิธีกรรม และ

ปฏิบัติตามข้อห้ามต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดินน้ำป่า อาทิเช่น ห้ามล่าเหยื่อจระเข้ปัสสาวะลงในน้ำ, ห้ามตัดไม้บริเวณต้นน้ำและตาน้ำ, ห้ามยิงสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ ฯลฯ หรือห้ามเข้าไปในป่าที่มีลำห้วยหรือภูเขาล้อมรอบทุกด้าน เพราะจะทำให้วิญญาณที่สถิตอยู่ในน้ำ ต้นไม้ และป่า ในบริเวณนั้นทำร้ายเขาได้ โดยนัยนี้การตั้งหมู่บ้าน การปลูกเรือน การบุกเบิกที่นา และที่ไร่ ในสมัยก่อน จึงต้องให้หมอคูมาทำนายพื้นที่บริเวณนั้นก่อนว่าเหมาะสำหรับการอยู่อาศัย ปลูกบ้าน และปลูกข้าว หรือไม่ ถ้าหมอคูมาทำนายว่า พื้นที่ตรงไหนไม่เป็นมงคลและให้ผลผลิตไม่ดีก็จำเป็นต้องไปหาพื้นที่แห่งใหม่ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงพิธีกรรมและข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับการกิน การแต่งงาน การเจ็บไข้ได้ป่วย และการตาย ไปจนถึงพิธีกรรมและข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตอีกด้วย

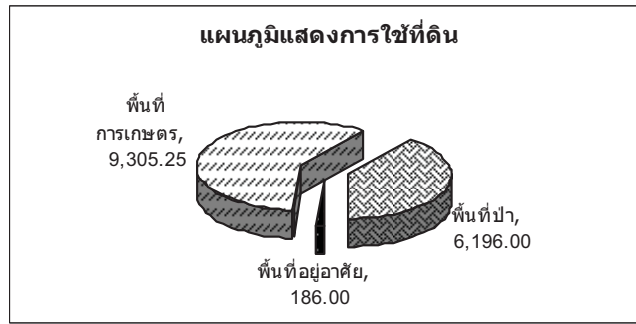
แต่ในปัจจุบันระบบความเชื่อและข้อห้ามต่างๆ เหล่านี้ ไม่มีอิทธิพลต่อผู้คนมากนัก การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดินน้ำป่า แม้จะไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีฟ้าเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องอีกต่อไป แต่สำนึกในการใช้ทรัพยากรดินน้ำป่าที่มีมาแต่บรรพชนก็ยังคงฝังอยู่ในสายเลือดเหมือนกับชาวปกาเกอะญอในที่อื่นๆ

ดังนั้นเราจึงเห็นชาวบ้านแม่แฮได้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอด ใช้ทรัพยากรดินน้ำป่า บนเนื้อที่ 15,687.25 ไร่ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตุม (ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาสำคัญอีกสายหนึ่งของพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แจ่ม) ได้อย่างสอดคล้องกับภูมินิเวศที่มีความลาดชันสูง และที่สำคัญยังคงรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศดินน้ำป่าไว้ได้ค่อนข้างดี โดยไม่ทำให้ระบบนิเวศเสียหายและเกิดการพังทลายของหน้าดินแต่อย่างใด

ถ้าจำแนกการใช้ทรัพยากรที่ดินออกมาก็จะพบว่า บ้านแม่แฮได้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอด มีลักษณะการใช้ทรัพยากรที่ดิน 3 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกันคือ พื้นที่อยู่อาศัย, พื้นที่ทำการเกษตร และพื้นที่ป่า โดยพื้นที่แต่ละประเภทชาวบ้านมีการใช้ทรัพยากรที่ดินแตกต่างกันไปตามสถานที่ตั้งตามหน้าที่ การใช้ประโยชน์ และสิทธิที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงไว้ในตารางและแผนภูมิดังต่อไปนี้

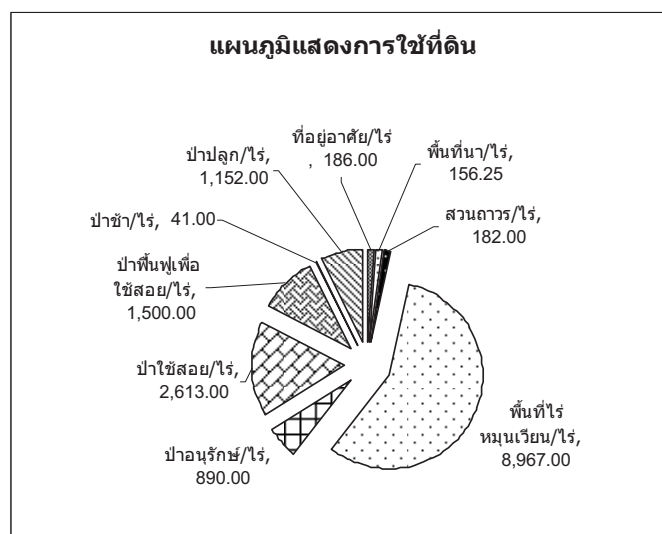
ตารางจำแนกการจัดการทรัพยากรที่ดินประเภทต่างๆ ของชุมชน

พื้นที่	จำนวน/ ไร่	ร้อยละ	ที่ตั้ง	หน้าที่	การใช้ประโยชน์	ระบบสิทธิที่เกี่ยวข้อง
พื้นที่ อยู่ อาศัย	186	1.18	ริมถนนบน สันเขา	ให้ที่พักอาศัย ของคน สัตว์ เลี้ยง และพืช อาหาร	- ที่ดินสำหรับพักอาศัย ของคนและสัตว์เลี้ยง - ที่ดินสำหรับปลูก สร้างอาคารสาธารณะ และใช้ทำกิจกรรม ต่างๆ ในชุมชน - ที่ดินสำหรับปลูกพืช อาหาร	สิทธิของบุคคลและ ครอบครัวในฐานะ เจ้าของทรัพย์สิน และ สิทธิชุมชน
พื้นที่ การ เกษตร	9,305.25	59.32	ลำห้วย, พื้นที่ ชุ่มน้ำ, ไร่ เขา	ผลิตอาหารและ รายได้ให้กับ ครอบครัว	ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก พืชอาหาร, ไร่เลี้ยงสัตว์ , ไร่พืช และหญ้าคา	สิทธิครอบครัวและ สิทธิชุมชน
พื้นที่ ป่า	6,206	39.49	รอบหมู่บ้าน , ใกล้หมู่บ้าน , บริเวณต้น น้ำ	เป็นแหล่งน้ำ, อาหาร, ยารักษา โรค, เลี้ยงสัตว์	ใช้น้ำ, ไม้ปลูกบ้าน, พืช, หาของป่า, สมุนไพร	สิทธิของชุมชน

ลักษณะการใช้ทรัพยากรที่ดินทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวมานี้ ยังจำแนกออกไปได้อีก 9 ประเภท ได้แก่ ที่อยู่อาศัย, ที่นา, สวนถาวร, ไร่หมุนเวียน, ป่าอนุรักษ์, ป่าใช้สอย, ป่าฟื้นฟูเพื่อใช้สอย, ป่าช้า และป่าปลูก โดยพื้นที่แต่ละประเภท มีขนาดพื้นที่, หน้าที่, การใช้ประโยชน์ และสิทธิที่เกี่ยวข้อง แตกต่างกันไปดังปรากฏในตารางแสดงการใช้ที่ดินดังนี้

พื้นที่	จำนวน/ไร่	ร้อยละ
1. ที่อยู่อาศัย	186.00	1.18
2. ที่นา	156.25	0.99
3. สวนถาวร	182.00	1.16
4. พื้นที่ไร่หมุนเวียน	8,967.00	57.16
5. ป่าอนุรักษ์	890.00	5.67
6. ป่าใช้สอย	2,613.00	16.65
7. ป่าฟื้นฟูเพื่อใช้สอย	1,500.00	9.56
8. ป่าช้า	41.00	0.26
9. ป่าปลูก	1,152.00	7.34
รวม	15,687.25	100

1.1 พื้นที่อยู่อาศัย

พื้นที่อยู่อาศัยบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค รวมกัน 186 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.18 ของพื้นที่ทั้งหมด มีประชากร 878 คน 133 หลังคาเรือน เฉลี่ยต่อหลังคาเรือนมีที่อยู่อาศัย 1.39 ไร่ ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยอยู่ที่ 12.72 คนต่อไร่ ที่อยู่อาศัยทั้งหมดไม่มีเอกสารสิทธิ์ครอบครอง ชาวบ้านสามารถจับจองพื้นที่ที่เหมาะสมตรงบริเวณไหนก็ได้ในหมู่บ้าน เพื่อปลูกสร้างบ้านเรือน หรือต้องการโยกย้ายไปปลูกที่แห่งใหม่ก็ย่อมได้ โดยไม่จำเป็นต้องดูฤกษ์ยาม หรือให้หมอดูมาพยากรณ์ที่ดินบริเวณนั้นว่ามีอาถรรพ์หรือไม่ดังเช่นในอดีต

ดังนั้นในแต่ละปี ก็จะมีชาวบ้านโยกย้ายที่อยู่อาศัยไปก่อสร้างยังที่แห่งใหม่ในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวของทุกปี (ธ.ค.-ม.ค.-ก.พ.) ขณะที่บริเวณบ้านก็แทบจะไม่มีรั้วกั้นบอกเขตแดนชัดเจน เว้นไว้ก็แต่บางหลังคาเรือนที่มีสัตว์เลี้ยงประเภทวัว ควาย และหมู อยู่ในบ้าน ก็จะทำรั้วไม้ไผ่หรือปลูกไม้ประดับเป็นแนวกัน เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์เลี้ยงไปกัดกินพืชผักในบริเวณบ้านของคนอื่น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่าเฉลี่ยที่อยู่อาศัยต่อครัวเรือน อยู่ในระดับที่สูงมากหากเปรียบเทียบกับชุมชนเมือง แต่ในความเป็นจริงพื้นที่อยู่อาศัยที่ใช้ปลูกบ้านมีเพียง 68.75 ไร่ในจำนวน 186 ไร่เท่านั้น ที่เหลืออีก 117.25 ไร่ เป็นพื้นที่ว่างระหว่างบ้านแต่ละหลัง โดยมีครอบครัวที่มีพื้นที่ปลูกบ้านมากที่สุด 3 งาน, 2 งาน และ 1 งานตามลำดับ ครอบครัวที่มีที่อยู่อาศัยที่ใช้ปลูกบ้านสูงสุดอยู่ที่ 1.5 ไร่ และครอบครัวที่มีที่อยู่อาศัยที่ใช้ปลูกบ้านต่ำสุดอยู่ที่ 50 ตารางวา ซึ่งถ้านำมาเปรียบเทียบกับชุมชนเมืองก็จะเห็นว่าใกล้เคียงกัน เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บนไหล่เขาที่มีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ จึงหาพื้นที่ราบสำหรับปลูกบ้านได้ยาก ประกอบกับการปรับหน้าดินต้องใช้แรงงานคนในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน เป็นหลัก จึงยากที่จะช่วยกันปรับหน้าดินบนไหล่เขาให้เรียบเป็นบริเวณกว้างได้ หรือทำได้แต่ก็ไม่เหมาะกับสภาพภูมินิเวศบริเวณบนไหล่เขาที่มีความลาดชันสูง เนื่องจากจะทำให้เกิดการพังทลายของหน้าดินได้

ดังนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน พื้นที่สำหรับปลูกสร้างบ้านจึงถูกจำกัดโดยสภาพภูมินิเวศในบริเวณนั้นไปโดยปริยาย ประกอบกับชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะอยู่ในสภาพภูมินิเวศที่มีความลาดชันสูงมาช้านาน การปรับพื้นที่ปลูกสร้างบ้านไม่กว้างนัก พร้อมกับการรักษาพืชคลุมดิน และต้นไม้ที่มีรากลึกไว้เกาะยึดหน้าดินไม่ให้

พังทลายในฤดูฝนนั้น จึงเป็นมาตรการสำคัญที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนได้เรียนรู้ เพื่อที่จะอยู่ในสภาพภูมินิเวศบนไหล่เขาได้โดยไม่ประสบปัญหาการพังทลายของหน้าดิน

ด้วยเหตุดังนี้บริเวณที่อยู่อาศัยของชาวบ้านจำนวน 186 ไร่ เราจึงเห็นต้นไม้ใหญ่โผล่ขึ้นเคียงคู่กับบ้านแต่ละหลังทั่วทั้งชุมชน ยิ่งในฤดูฝนด้วยแล้ว ก็จะเห็นต้นไม้ใบหญ้าปกคลุมหลังคาบ้านจนแทบไม่เห็นหมู่บ้านเลยก็ว่าได้ อย่างไรก็ตาม แม้ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านมีจำกัด แต่ก็มีพื้นที่ไว้สำหรับสัตว์เลี้ยงประเภทหมู วัว และควาย ได้อยู่อาศัย โดยชาวบ้านจะกันพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้สำหรับทำคอกสัตว์เหล่านี้ หรือบางทีก็ใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนบ้านหรือใต้ยุงฉางแทน

ส่วนในด้านการจัดการและสิทธิอำนาจเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ผู้ชายจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการและมีสิทธิอำนาจในการตัดสินใจในกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยมากกว่าผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดหมายพื้นที่ดินสำหรับปลูกสร้างบ้าน, การบุกเบิกพื้นที่ดิน, การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ปลูกสร้างบ้าน และการก่อสร้างบ้านเรือน เนื่องจากผู้ชายอยู่ในฐานะเป็นผู้นำครอบครัว ประกอบกับงานบุกเบิกที่ดินและปลูกสร้างบ้านเป็นงานหนัก จำต้องอาศัยแรงงานหลักจากผู้ชายในครัวเรือนและเครือญาติมากกว่าผู้หญิง

ดังนั้น ในระหว่างบุกเบิกพื้นที่สำหรับปลูกบ้านไปจนกระทั่งแล้วเสร็จ การจัดการและสิทธิอำนาจทั้งหลายจะอยู่ที่ผู้ชายเป็นหลัก ส่วนบทบาทผู้หญิงก็จะหนักไปในการจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ภายในบ้าน รวมทั้งจัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงเครือญาติและเพื่อนบ้านที่มาช่วยงานต่อเมื่อผ่านกระบวนการนี้ไป ผู้หญิงก็จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการและมีสิทธิอำนาจภายในบ้าน รวมทั้งทรัพย์สินสูงมาก ดังปรากฏผ่านนิทานปกากะญอที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าต่อๆ กันมายาวนานเรื่อง “สี่แม่ลูก” และ “สามแม่ลูก”

นิทานปกากะญอเรื่อง “สี่แม่ลูก” เป็นนิทานเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความฉลาดล้ำของผู้เป็นแม่ ที่ต้องการให้ลูกทั้งสามใช้สติปัญญาในการทำมาหากิน เริ่มต้นด้วยการให้ไขปริศนา ไหเงินทอง ไหกระดุก และไหจิ้งควาย ที่ผู้เป็นแม่มอบไว้ก่อนตาย แต่ลูกไม่ได้สติยังคิด พอแม่ตายและได้นำไหมาแบ่งกัน คนหนึ่งได้ไหเงินทอง คนหนึ่งได้ไหกระดุก และอีกคนหนึ่งได้ไหจิ้งควาย ก็ทะเลาะกัน จนผู้นำหมู่บ้านต้องเข้ามาไกล่เกลี่ยและไขปริศนาให้ฟัง ว่าลูกคนที่ได้ไหกระดุกหมายถึงได้ช้าง คนที่ได้ไหจิ้งควายหมายถึงได้ที่นา ลูกทั้งสามคนจึงไม่ทะเลาะกัน มีสติยังคิดถึงความยุติธรรมและความฉลาดล้ำของผู้เป็นแม่

ส่วนเรื่อง “สามแม่ลูก” เป็นเรื่องของสามแม่ลูกครอบครัวหนึ่งซึ่งมีฐานะยากจน ผู้เป็นแม่ต้องการให้ลูกเป็นขยันอดทน ก่อนตายได้สั่งเสียลูกทั้งสองคนว่า ถ้าแม่ตายไปให้ลูกชายทั้งสองนำเขากวางลากไปในที่ต่างๆ ถ้าเขากวางไปติดตรงไหนก็ให้ทำนาทำไร่ในบริเวณนั้น พอแม่ตายไป ลูกทั้งสองได้ทำตามตามที่แม่บอก ลากเขากวางไปตามที่ต่างๆ จนกระทั่งไปติดบริเวณป่าหิน ชายหนุ่มสองพี่น้องจึงพากันปรับที่ดินบริเวณป่าหินให้เป็นไร่นา แต่ก็ไม่สามารถปลูกพืชผักได้ดี พืชผักที่ปลูกไปก็ล้มตายจนเหลือแดงอยู่ต้นเดียวที่พอออกลูกได้ แต่ก็ไม่งามอีก เมื่อเจ้าฟ้า(เทวดา)เห็นดังนั้น จึง

ต้องการทดสอบความอดทนของสองพี่น้องอีกครั้ง ในที่สุดผู้ที่ประสบความสำเร็จไป ส่วนน้องชายไม่มีความอดทนอดกลั้น ประกอบกับความโลภเข้าครอบงำ จึงต้องได้รับความลำบาก

ถ้าดูบทบาทของผู้หญิงปกากะญอผ่านนิทานทั้งสองเรื่องนี้ก็จะเห็นว่า ผู้หญิงปกากะญอ มีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพย์สินภายในบ้าน รวมทั้งการศึกษาของบุตรหลานอีกด้วย ความรักสามัคคีกันในหมู่พี่น้อง เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ไปจนถึงความขยันอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบาก และความมีไมตรีจิตต่อคนแปลกหน้า ที่ติดตัวบุตรหลานมาตั้งแต่เล็กจนเติบโต ผู้หญิงนับว่ามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุตรหลานสูงมาก กระทั่งทุกวันนี้แม้ความเจริญอย่างใหม่หลังไหลเข้าไปในหมู่บ้าน มีหน่วยงานภาครัฐและสภาคริสตจักรเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลาน ทำให้การรับข่าวสารและการเดินทางสะดวกรวดเร็วมากขึ้น บุตรหลานจำนวนหนึ่งจึงพากันเดินทางไปทำงานและศึกษาต่อยังที่อื่นไกล ผู้เป็นแม่ ก็ยังเป็นสายใยสำคัญ ที่ทำให้บุตรหลานประสบความสำเร็จในชีวิตการงานประดุจดั่งนิทานข้างต้น

ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ

ในพื้นที่อยู่อาศัยของชาย/หญิง

กิจกรรม	สิทธิอำนาจ (ชาย, หญิง)		
	การตัดสินใจ	แรงงาน	รับผิดชอบ
1. เลือกพื้นที่	ชาย	ชาย	ชาย
2. ปรับพื้นที่	ชาย	ชาย, เครือญาติ	ชาย
3. จัดหาวัสดุ/อุปกรณ์ปลูกบ้าน	ชาย	ชาย	ชาย
4. ปลูกสร้างบ้าน	ชาย	ครอบครัว, เครือญาติ, ชุมชน	ชาย
5. จัดหาอาหารเลี้ยงผู้มาช่วยงาน	หญิง	หญิง	หญิง
6. เตรียมข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้าน	หญิง	หญิง	หญิง
7. ดูแลรักษาความสะอาด และความ เป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน	หญิง	หญิง	หญิง
8. ซ่อมแซมบ้าน	ชาย	ชาย, เครือญาติ, ชุมชน	ชาย

1.2 พื้นที่ทำการเกษตร

การเกษตรเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีพของชาวปกากะญอมาทุกยุคสมัย ลูกหลานของชาวปกากะญอทุกคนต้องทำการเกษตรบนที่สูงได้อย่างชำนาญ เพราะนั่นไม่ได้หมายถึงความสามารถในการเลี้ยงชีพและครอบครัวของตนในปัจจุบันและอนาคตเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความมีหน้ามีตาของตนและครอบครัวในชุมชนอีกด้วย

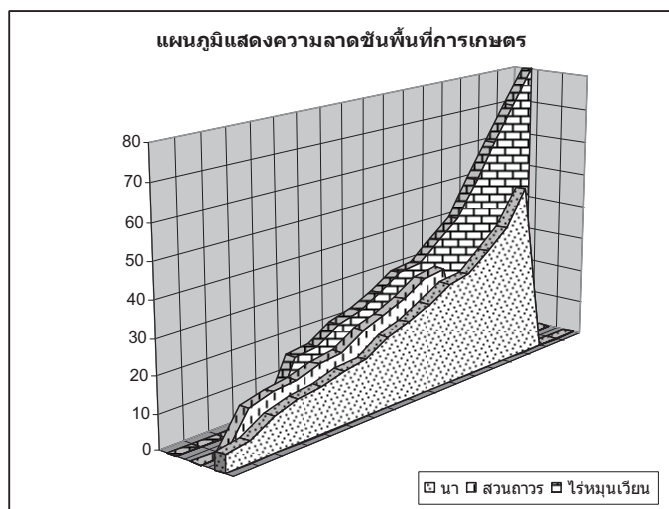
เมื่อ 60 ปีที่แล้วมา การคัดเลือกพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีฟ้าเทวดาอย่างมีนัยยะสัมพันธ์ การบุกเบิกพื้นที่ทำการเกษตรแต่ละที่แต่ละแห่งนั้น ต้องมีบุคคลและ

ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรืออย่างน้อย ก็ต้องมีหมอดูและหมอผีช่วยพยากรณ์ ดูฤกษ์ดูยาม หรือทำพิธีเช่นไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาให้ก่อน พื้นที่ใดที่เป็นป่าต้นน้ำหรือเป็นพื้นที่ที่มีลำห้วยหรือมีภูเขา ล้อมรอบ พื้นที่นั้นชาวบ้านก็จะพากันหลีกเลี่ยง เนื่องจากเชื่อกันว่า พื้นที่ที่มีลักษณะดังกล่าวมี วิญญาณดุร้ายสถิตในบริเวณนั้น ทำให้บุคคลที่เข้าไปทำการเกษตรประสบกับเภทภัยได้ หรือพื้นที่ บริเวณใดที่หมอดูทำนายว่าเป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตดี แต่กลับเป็นทางผ่านของผีฟ้าเทวดา ชาวบ้านก็จะ พากันหลีกเลี่ยงเช่นกัน

แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า ชาวบ้านจะจำนนต่อผีฟ้าเทวดาเสียเลยก็ไม่ใช่ ในนิทานปกากะญอเรื่อง “พามีลูกกับสะเปะเมะ” เป็นเรื่องราวของสองพี่น้องร่างใหญ่ที่เข้าไปทำไร่ในพื้นที่ ต้องห้ามตามคำพยากรณ์ของหมอดู แล้วพากันต่อสู้กับผีที่เดินทางผ่านไร่ของตนจนสำเร็จนั้น แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญในการบุกเบิกพื้นที่ทำการเกษตรแห่งใหม่ของชาวบ้าน ที่ไม่ยอมให้ผีฟ้า เทวดามาอยู่เหนือปากท้องของคนอีกต่อไป ยิ่งอยู่ในสภาพภูมินิเวศที่เป็นป่าเขาสูงชัน การบุกเบิก พื้นที่ทำการเกษตรแห่งใหม่ก็เป็นไปด้วยความลำบาก นอกจากจะถูกจำกัดโดยสภาพภูมินิเวศแล้ว ยัง ถูกจำกัดโดยความเชื่อ พิธีกรรม และข้อห้ามต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบุกเบิกที่ใหม่และในกระบวนการ ผลิตอีกด้วย

นิทานปกากะญอเรื่อง “พามีลูกกับสะเปะเมะ” นับเป็นพัฒนาการ หรือจุดเปลี่ยนครั้ง สำคัญในการต่อสู้กับความเชื่อเรื่องผีฟ้าเทวดาที่ยึดถือกันมายาวนาน ต่อเมื่อชาวบ้านหันมานับถือ คริสต์ศาสนาเมื่อ 50 กว่าปีที่ผ่านมา ข้อจำกัดในเรื่องความเชื่อ พิธีกรรม และข้อห้าม ที่เกี่ยวกับการ บุกเบิกที่แห่งใหม่และในกระบวนการผลิตนั้น ไม่เป็นข้อจำกัดหรือไม่เป็นอุปสรรคต่อการบุกเบิกที่ แห่งใหม่และในกระบวนการผลิตอีกต่อไป แต่อย่างไรเสีย ชาวบ้านก็ไม่สามารถบุกเบิกพื้นที่ทำ การเกษตรแห่งใหม่เพิ่มขึ้นไปตามจำนวนประชากรได้ เนื่องจากพื้นที่ที่มีจำกัดและถูกจำกัดพื้นที่ทำ การเกษตรโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจนขยายพื้นที่ออกไปไม่ได้ ชาวบ้านจึงหันมาใช้พื้นที่ เดิมทำการเกษตรแบบถาวรมากขึ้น

ปัจจุบัน บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลดะ มีพื้นที่ทำการเกษตรรวมกัน 9,305.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 59.31 ของพื้นที่ ทั้งหมด 15,697.25 ไร่ แบ่งออกเป็น พื้นที่นา, พื้นที่สวนถาวร และพื้นที่ ไร่หมุนเวียน โดยพื้นที่นาส่วนใหญ่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ 5 – 30 เปอร์เซ็นต์, พื้นที่สวนถาวรตั้ง ในพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ 10 – 30 เปอร์เซ็นต์, และพื้นที่ไร่ หมุนเวียนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความลาด

ชั้นตั้งแต่ 15 – 80 เปอร์เซ็นต์ โดยความลาดชันของพื้นที่นา, สวนถาวร และไร่หมุนเวียน มีระดับความลาดชันจากจุดต่ำสุดขึ้นไปห่างกัน 5 เปอร์เซ็นต์ ดังปรากฏในแผนภูมิแสดงความลาดชันพื้นที่การเกษตรข้างต้น

1.2.1 พื้นที่นา

จัดว่าเป็นระบบการผลิตสำคัญอีกระบบหนึ่งของชาวบ้านมานานไม่น้อยกว่า 60 ปี นับตั้งแต่มีการว่าจ้างคนเมืองจากอำเภอแม่แจ่มขึ้นมาบุกเบิกที่นาบริเวณบ้านเซโคชาในปีพ.ศ. 2486 ผืนนาบริเวณบ้านเซโคชาและแม่แฮได้ก็ขยายตัวเพิ่มขึ้นไปตามลำดับ แม้จะไม่มากเหมือนกับพื้นที่ราบลุ่มน้ำขนาดใหญ่ เนื่องจากสภาพภูมินิเวศเป็นป่าเขาสูงชัน ไม่เอื้อต่อการบุกเบิกที่นาให้มีบริเวณกว้างได้ แต่ที่นาก็ยังถือว่าให้ผลผลิตค่อนข้างแน่นอน และการมีที่นาไว้ครอบครองในความหมายของชาวบ้านนั้น ไม่ได้หมายถึงความมั่นคงทางด้านอาหารประการเดียว แต่ยังหมายรวมถึงสถานะของตนและครอบครัวในชุมชนอีกด้วย

ดังนั้นเราจึงเห็นที่นาแบบขั้นบันไดกระจายอยู่ตามริมห้วยและพื้นที่ชุ่มน้ำสูงต่ำแตกต่างกันไป โดยตั้งอยู่ในระดับความลาดชันต่ำสุดที่ 5 เปอร์เซ็นต์ สูงสุดที่ 50 เปอร์เซ็นต์ แต่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความลาดชัน 10, 20 และ 30 เปอร์เซ็นต์ โดยกระจายอยู่ตามริมห้วยแม่แฮเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลือกระจายอยู่ตามพื้นที่ชุ่มน้ำ หรือลำห้วยสาขา อาทิเช่น ห้วยคูชิ, ห้วยปุมมะ, ห้วยคูพิ, ห้วยเซอโพ, ห้วยบือพะโตะ, ห้วยโลทอบอ และ ห้วยกลอ รวมกัน 156.25 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.99 ของพื้นที่ทั้งหมด ในจำนวนนี้มีครอบครัวที่

ถือครองที่นาเพียง 43 ครอบครัว มีครัวเรือนที่ถือครองที่นาสูงสุด 7 ไร่ จำนวน 1 ครอบครัว ต่ำสุด 1 ไร่ จำนวน 14 ครอบครัว ส่วนใหญ่มีที่นาอยู่ในระหว่าง 1 - 3 ไร่ โดยที่นาทั้งหมดไม่มีเอกสารสิทธิ์ และในจำนวนนี้มีที่นาที่อยู่นอกชุมชนจำนวน 3 ไร่ ที่เหลืออยู่ในชุมชนทั้งหมด โดยข้าวที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันได้นั้นได้แก่ข้าวเจ้าพันธุ์บือสุดี เนื่องจากเป็นสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดี มีความทนทานต่อโรคสูง และไม่ต้องการน้ำมาก จึงเหมาะสำหรับปลูกในนาบนที่สูง

ส่วนในด้านกระบวนการผลิต มีทั้งที่ใช้รถไถนาและแรงงานคนผสมผสานกันไป แต่ส่วนใหญ่แล้วยังใช้แรงงานคนเป็นหลัก ด้วยการทำเองและลงแรงกับเครือญาติ เนื่องจากที่นามีไม่มากเหมือนกับที่ไร่ ชาวบ้านจึงเลือกใช้วิธีลงแรงเป็นส่วนใหญ่ เว้นไว้ก็แต่ตอนไถและคราดเท่านั้นที่ต้องจ้างรถไถนาในหมู่บ้านมาช่วยไถและคราดให้ เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีควายและวัวที่ถูกฝึกมา

เพื่อใช้ทำนา ส่วนการปลูกข้าวชาวบ้านจะเริ่มหว่านกล้าในนาข้าวราวๆ ปลายเดือนพฤษภาคม – เดือนมิถุนายน และเริ่มดำนา/ปลูกข้าวในเดือนกรกฎาคมของทุกปี มีผลผลิตต่อไร่อยู่ที่ 25 – 30 ถัง

ส่วนสิทธิอำนาจในการจัดการกระบวนการผลิตนั้น ในขั้นตอนของการเลือกพื้นที่และเตรียมดิน ผู้ชายจะมีบทบาทในการตัดสินใจ การลงแรง และรับผิดชอบ มากกว่าผู้หญิง ส่วนในขั้นตอนของการปลูก ดูแลรักษา และเก็บเกี่ยวผลผลิต สิทธิอำนาจเท่าเทียมกัน คือทั้งชายและหญิง ต่างก็มีอำนาจในการตัดสินใจ ลงแรง และรับผิดชอบ เฉกเช่นกัน ส่วนผู้หญิงจะมีสิทธิอำนาจมากกว่าชายก็ในการเก็บหาอาหารในนาและดูแลรักษาผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวเท่านั้น ขณะที่ชุมชนเข้ามามีสิทธิอำนาจในการแรงงาน ก็แต่ขั้นตอนของการเก็บเกี่ยวเพียงอย่างเดียว

ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ ในที่นาของชาย/หญิง

กิจกรรม	สิทธิอำนาจ (ชาย, หญิง)		
	การตัดสินใจ	แรงงาน	รับผิดชอบ
1. เลือกพื้นที่หว่านกล้า	ชาย	ชาย	ชาย
2. เตรียมดิน	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง
3. หว่านกล้า	หญิง	หญิง	หญิง,ชาย
4. ถอนกล้า	หญิง, ชาย	หญิง, ชาย	หญิง, ชาย
5. เตรียมดินในที่นา (ไถ,คราด)	ชาย	ชาย	ชาย
6. ดำนา	หญิง, ชาย	หญิง, ชาย	หญิง, ชาย
7. ดูแลรักษา	ชาย, หญิง	ชาย, หญิง	ชาย, หญิง
8. เก็บเกี่ยวผลผลิต	หญิง, ชาย	ครอบครัว, เครือญาติ, ชุมชน	หญิง, ชาย
9. บริโภค	หญิง	หญิง	หญิง
10. ดูแลหลังการเก็บเกี่ยว	หญิง, ชาย	หญิง,ชาย	หญิง, ชาย

1.2.2 พื้นที่สวนถาวร

พื้นที่สวนเป็นระบบการผลิตแบบใหม่ ที่ชาวบ้านเริ่มหันมาทำการเกษตรอยู่กับที่ ระบบนี้เกิดขึ้นจากการปรับตัวของชาวบ้าน อันเนื่องมาจากปัญหาพื้นที่ทำกินมีจำกัด และถูกจำกัดพื้นที่ทำการเกษตรจากหน่วยงานภาครัฐ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในหมู่บ้าน และปัญหาปากท้อง ที่นับวันจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นไปทุกปี ชาวบ้านจึงดิ้นรนหารายได้เพิ่มให้กับครอบครัว โดยปรับพื้นที่ไร่มุมนเวียนส่วนหนึ่งที่อยู่ใกล้บ้านและใกล้กับเส้นทางคมนาคมมาปลูกพืชยืนต้นและพืชล้มลุกผสมผสานกันไป ในพื้นที่ทั้งหมด 182 ไร่ ซึ่งตั้งอยู่ในระดับความลาดชันตั้งแต่ 10 – 30 เปอร์เซ็นต์ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 1,040 - 1,240 เมตร ในจำนวนนี้มีพื้นที่สวนอยู่ในชุมชนร้อยละ 94.5 อยู่นอกชุมชนร้อยละ 5.49 มีครัวเรือนที่ถือครองพื้นที่สวนจำนวน 41 ครัวเรือน เฉลี่ย

ครอบครัวยุค 0.53 ไร่ โดยมีครอบครัวยุคที่ถือครองพื้นที่สวนต่ำสุด 1 ไร่ จำนวน 22 ครอบครัว สูงสุด 7 ไร่ จำนวน 1 ครอบครัว โดยส่วนใหญ่อยู่ในระหว่าง 1 – 2 ไร่

พืชที่ปลูกในไร่อารแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกันคือ

- พืชที่ปลูกเพื่อยังชีพ ได้แก่ มะละกอ มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย ส้มโอ มะขาม อ้อย เผือก มัน ฟักทอง ถั่ว พริก และมะเขือ เป็นต้น โดยปลูกผสมผสานกันไป

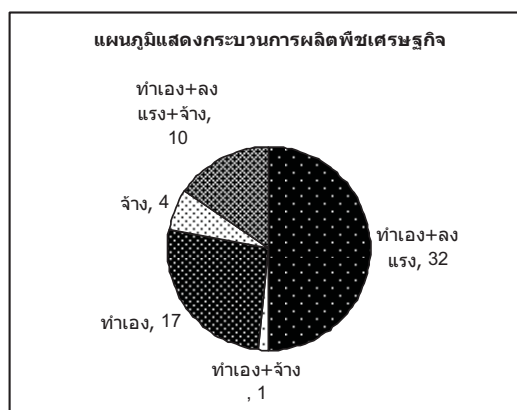
- พืชที่ปลูกเพื่อขาย (ในปี 2551) ได้แก่ ถั่วลิสง กะหล่ำปลี ข้าวโพด ถั่วแขก กาแฟ และ ผักกาดขาวปลี ตามลำดับ โดยใช้พื้นที่เพาะปลูก (ผืนเดียวกันกับที่ปลูกพืชเพื่อยังชีพ) เป็นจำนวน 119.2 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 65.49 ของพื้นที่สวน มีครอบครัวที่ปลูกพืชเพื่อขายในปี 2551 จำนวน 57 ครอบครัว เฉลี่ยครอบครัวยุค 2.20 ไร่ ใช้ต้นทุนการผลิตโดยรวม 2,529.47 บาทต่อไร่ และให้ผลผลิตโดยรวม 2,786,050 บาทต่อปี มีรายได้โดยรวมเฉลี่ยอยู่ที่ 48,878.07 บาทต่อครอบครัว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับชนิดพืชที่ปลูก การดูแลรักษา และราคาในตลาด เป็นปัจจัยสำคัญ ดังปรากฏในตารางต่อไป

ตารางแสดงค่าเฉลี่ยของกระบวนการผลิตและผลผลิตพืชเงินสดในชุมชนปี 2551

พืชเงินสด	จำนวน ครัวเรือน	ระยะเวลา	ค่าเฉลี่ย		
			พื้นที่เพาะปลูก/ไร่	ต้นทุน(บาท/ไร่)	ผลผลิตรวม/บาท
ถั่วลิสง	35	พค.-สค.	1.75	1,728	72,955.7
กะหล่ำปลี	15	มีย.-สค.	2.2	3,920	10,486.7
ข้าวโพด	3	สค.-ตค.	5.3	65,66.6	15,000
ถั่วแขก	2	มีย.-สค.	0.55	1,050	1,850
กาแฟ	1	10 ปี	7	2,100	13,100
ผักกาดขาวปลี	1	พค.- มีย.	1	1,000	13,500
รวม	57		2.20	2,529.47	48,878.07

จากตารางข้างต้น ถั่วลิสงให้ผลผลิตดีและมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำ ประกอบกับราคาในปี 51 อยู่ในเกณฑ์ดีและมีพ่อค้าเข้ามาซื้อถึงหมู่บ้าน จึงมีคนปลูกกันมากกว่ากะหล่ำปลี ข้าวโพด และถั่วแขก ซึ่งมีต้นทุนการผลิตสูง และบางชนิดต้องนำไปจำหน่ายเอง เช่น ข้าวโพด กาแฟ และถั่วแขก เป็นต้น

ส่วนกระบวนการผลิต ชาวบ้านเริ่มปลูกพืชในช่วงต้นฤดูฝน ราวๆ เดือนพฤษภาคม – เดือนมิถุนายน ของทุกปี โดยใช้วิธีลงแรงกับเครือ

ญาติหรือเพื่อนบ้านเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่ทำเองโดยไม่ไปลงแรงหรือว่าจ้างใคร ขณะที่ในบางครอบครัว ก็ใช้วิธีลงแรงและว่าจ้างเพื่อนบ้านพร้อมๆ กันไป แต่ในบางครอบครัวก็ว่าจ้างเพื่อนบ้านมาช่วยงานแทบทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตเลยก็ว่าได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการเตรียมดิน ปลูกพืช และพ่นยาปราบศัตรูพืช ครอบครัวใดที่มีสมาชิกและเครือญาติไม่มาก หรือมีสมาชิกและเครือญาติมาก แต่ไม่มีเวลามาใช้คืนแรงงานให้ หรือมีเวลา แต่ว่าขั้นตอนการผลิตบางขั้นตอนเสี่ยงต่อสุขภาพของตน ก็จำเป็นต้องจ้างเพื่อนบ้านในชุมชนมาช่วยงาน

ส่วนในด้านสิทธิอำนาจในการตัดสินใจ แรงงาน และรับผิดชอบนั้น ชายและหญิงมีบทบาทมากน้อยแตกต่างกันไป โดยผู้ชายจะมีบทบาทมากกว่าผู้หญิงในขั้นตอนของการเลือกพื้นที่และขายผลผลิต ส่วนผู้หญิงจะมีสิทธิอำนาจมากในขั้นตอนของการเก็บหาอาหาร นอกนั้นชายหญิงต่างก็มีสิทธิอำนาจเฉกเช่นเดียวกันหรือเสมอกันก็ว่าได้ ดังแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ ในพื้นที่สวนถาวรของชาย/หญิง

กิจกรรม	สิทธิอำนาจ (ชาย, หญิง)		
	การตัดสินใจ	แรงงาน	รับผิดชอบ
1. เลือกพื้นที่ปลูกพืช	ชาย	ชาย	ชาย
2. เตรียมดิน	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง
3. ปลูกพืช	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง
4. ดูแลรักษา	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง
5. เก็บหาอาหาร	หญิง	หญิง	หญิง
6. เก็บเกี่ยวผลผลิต	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง
7. ขาย	ชาย	ชาย, หญิง	ชาย
8. ดูแลหลังการเก็บเกี่ยว	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง	ชาย,หญิง

1.2.3 พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน

ไร่หมุนเวียน เป็นระบบการผลิตที่มีมาแต่บรรพกาล และเป็นหัวใจสำคัญในระบบการผลิตของชาวบ้าน ทั้งในฐานะแหล่งผลิตข้าวและอาหารเลี้ยงครอบครัวและชุมชน ทั้งเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านอันหลากหลาย รวมไปถึงเป็นบ้ำหลอมทางด้านความคิดจิตใจของผู้คนในชุมชนให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกัน ความมีน้ำใจจิตใจต่อกัน ความซื่อสัตย์สุจริต ความสันโดษ ความเป็นคนขยันอดทน และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทั้งในหมู่เครือญาติ เพื่อนบ้าน และผู้อื่น อีกด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระบบไร่หมุนเวียนเป็นแกนกลางวิถีชีวิตของชาวบ้านก็ว่าได้

ดังปรากฏให้เห็นในมาเคะมากะหรือวัฒนธรรมการลงแขก, การละเล่นที่เรียกว่ารำกระบองไม้, เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ, ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศที่ส่งผลต่อกระบวนการผลิต ไปจนกระทั่งนิทานหลากหลายรสและเรื่องราวของชาวบ้าน ล้วนเกิดจากระบบไร่หมุนเวียนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง “เด็กกำพร้าชนน” ที่สะท้อนเรื่องราวของเด็กกำพร้ายากจนคนหนึ่ง ซึ่งนำข้าวเปลือกจากในท้องนเขาที่ตนยังได้มาเก็บสะสมไว้ แล้วนำไปปลูกในที่ไร่ของตนจนสร้างฐานะขึ้นมาได้ รวมไปถึงเรื่อง “พามีลูกกับสะเปะเมะ”, เรื่อง “สามพี่น้อง” และ “สี่พี่น้อง” ดังที่กล่าวมาข้างต้น รวมทั้งเรื่อง “สิงโต” และเรื่อง “เงิน ทอง และข้าว” ล้วนสะท้อนเรื่องราวของคนกับไร่ข้าวทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิทานเรื่อง “เงิน ทอง และข้าว” นั้น ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ“ข้าว” เช่นเดียวกันกับคำกล่าวของหม่อมเจ้าสิทธิพรที่ว่า “เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาเป็นของจริง” ได้ชัดเจน

ชาวปกากะญอบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค ก็เช่นเดียวกัน ถือว่า “ข้าว” เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของชีวิต แต่ก็ไม่ได้มีฐานะเพียง “พืชอาหาร” เฉกเช่นที่เข้าใจกันทั่วไป หากแต่ข้าวในความหมายของชาวปกากะญอยังหมายถึง “ผู้มีพระคุณ” ที่มีตำแหน่งสูงกว่ามนุษย์ตามนัยจักรวาลวิทยาของชาวปกากะญออีกด้วย เพราะเหตุดังนั้นชาวปกากะญอจึงมองข้าวในฐานะธรรมชาติที่มีชีวิต มีจิตวิญญาณ เฉกเช่นเดียวกันกับมนุษย์ทุกรูปทุกนาม ที่ต้องให้ความเคารพนับถือ

ความเชื่อดังกล่าวมาข้างต้น ปรากฏให้เห็นชัดเจนผ่านการคัดสรรข้าวสายพันธุ์ต่างๆ ของชาวบ้านมายาวนาน โดยใช้วิธีการลองผิดลองถูกปลูกข้าวหลากหลายสายพันธุ์ ถ้าข้าวสายพันธุ์ไหนปลูกแล้วออกงามและให้ผลผลิตดี ก็แสดงว่าข้าวสายพันธุ์นั้นเลือกที่จะอยู่กับตน คนในตระกูลก็จะรักษาข้าวสายพันธุ์นั้นไว้ปลูกต่อไป ในทางกลับกันถ้าข้าวสายพันธุ์ไหนปลูกแล้วไม่งามและให้ผลผลิตไม่ดี ก็แสดงว่าข้าวสายพันธุ์นั้นไม่ต้องการที่จะอยู่กับตน คนในตระกูลก็จะพากันไปสรรหาข้าวสายพันธุ์ใหม่มาปลูกแทน

การลองผิดลองถูกปลูกข้าวที่ให้ผลผลิตดังกล่าวมานี้ ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ข้าวมีชีวิต มีจิตวิญญาณ ที่จะเลือกให้ใครหรืออยู่กับผู้ใดก็ได้ จนกลายเป็นที่มาของการรักษาสายพันธุ์ข้าวไม่ให้สูญหายของแต่ละตระกูลไป

โดยนัยนี้ ไร่หมุนเวียนจึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของชาวบ้านในด้านความคิดความเชื่อและพฤติกรรม ที่ชาวบ้านแสดงออกต่อธรรมชาติ, ต่อมนุษย์ด้วยกัน และต่อการดำเนินชีวิต

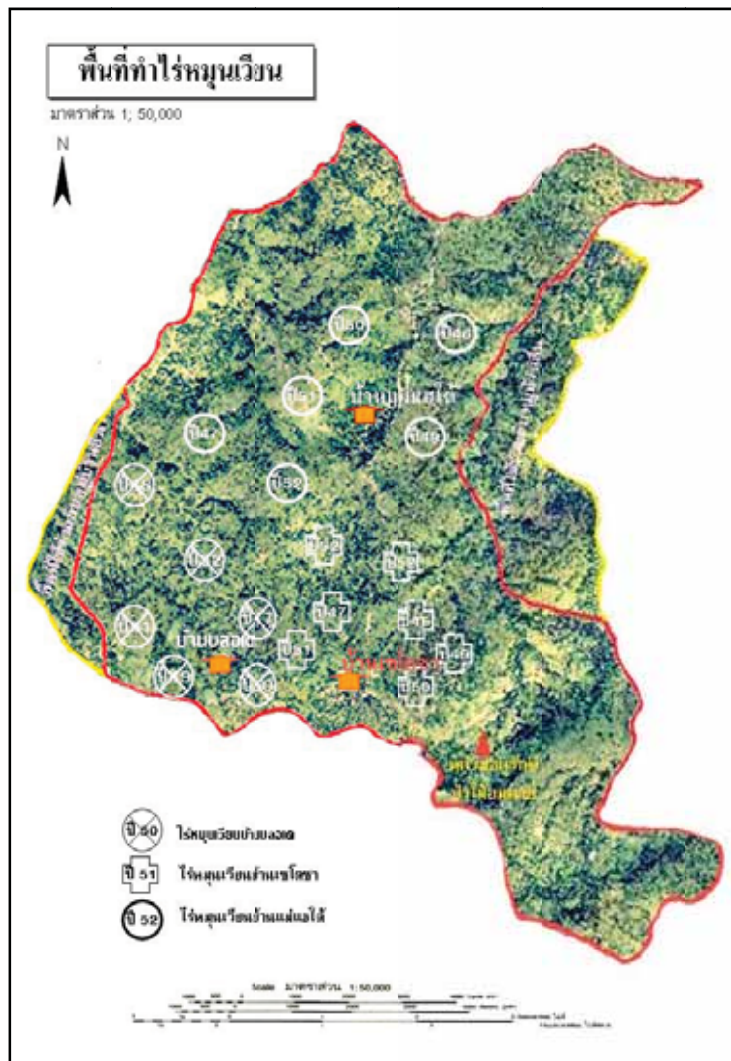

อาทิเช่น การเคารพต่อธรรมชาติ, ความรักใคร่สามัคคีกัน ความมีน้ำจิตน้ำใจต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน, ความขยันอดทน และความสันโดษ ไม่ละโมภโลภมาก ทำแต่พออยู่พอกินไม่สะสมส่วนเกินไว้มากเกินไป หรือแม้แต่ข้าวที่ชาวบ้านถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในชีวิต ก็จัดทำกันแต่พออยู่พอกินเท่านั้น จะหาซื้อขายข้าวกันในหมู่บ้านไม่มี

สิ่งเหล่านี้ ล้วนเกิดจากรั้วหมุนเวียนของชาวบ้านที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน แม้ในปัจจุบันความเชื่อของชาวบ้านที่มองข้าวว่าเป็นสิ่งมีชีวิตมีจิตวิญญาณ และเป็นผู้มีพระคุณที่มีตำแหน่งสูงกว่ามนุษย์ตามนัยจักรวาลวิทยาของชาวปกากะญอจะไม่มีอิทธิต่อผู้คนเท่าไร แต่ระบบไร่หมุนเวียน ก็ยังสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการผลิตได้เป็นอย่างดี การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ทำลายระบบนิเวศดินน้ำป่า, กระบวนการผลิตที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางชีวภาพในไร่ ไปจนถึงการจัดการแรงงานการผลิตที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนทุกระดับ ก็ยังปรากฏให้เห็นกันจนกระทั่งทุกวันนี้

การทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเขโดชา และบ้านบลดอนนั้น ชาวบ้านทำไร่หมุนเวียนติดกันเป็นผืนใหญ่รอบๆ หมู่บ้าน โดยมีระยะทิ้งร้าง 6 ปี เมื่อหมุนไปทำไร่ในพื้นที่แห่งใหม่ก็จะหมุนไปพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน เนื่องจากง่ายต่อการจัดการด้านแรงงาน การถางไร่ การเผาไร่ การทำแนวกันไฟ การดูแลรักษา มาจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต

การทิ้งร้างเป็นเวลาหลายปี และการหมุนไปทำไร่ในพื้นที่แห่งใหม่พร้อมกันทั้งหมู่บ้านดังกล่าวมานี้ มีผลต่อการผลิตข้าวและพืชอาหารอื่นสูงมาก เนื่องจากทำให้ดินที่ปลูกทิ้งร้างมาหลายปี มีเวลาฟื้นฟูธาตุอาหารที่เอื้อต่อการเพาะปลูกในรอบใหม่ โดยไม่ทำให้ดินเสื่อมโทรมไปเหมือนกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ราบ อีกทั้งยังช่วยกำจัดวัชพืช โรคพืช และป้องกัน

แมลงศัตรูพืชต่างๆ ที่มารบกวนพืชในไร่อีกด้วย ยังมีระยะทิ้งร้างหรือรอบการหมุนเวียนนานเท่าไร? ปัญหาทั้งหลายเหล่านี้ก็จะเบาบางลงไปเท่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีกำจัดแต่อย่างใด

เมื่อจำแนกพื้นที่ตั้งและขนาดไร่หมุนเวียนออกมาในแต่ละหอย่อมบ้าน ก็จะเห็นพื้นที่ตั้งและขนาดแตกต่างกันไปดังตารางจำแนกไร่หมุนเวียนแต่ละหอย่อมบ้านต่อไปนี้

หอย่อมบ้าน	พื้นที่ไร่หมุนเวียน	ปี พ.ศ.	จำนวน/ไร่	รวมปี 2551/ไร่	เฉลี่ยครอบครัว/ไร่
แม่แฮใต้	1. แม่อุปฐูป่า	2547	680	1,172.9	8.8
	2. ไหน่กวอ (หนองแดง)	2548	600		
	3. หว่าสีเค (กั่วป่าปง)	2549	640		
	4. ขอพะโค่หลู (สันไม้ซ้อใหญ่)	2550	400		
	5. กะทีโบปู้ (ห้วยผักบอน)	2551	600		
	6. ปอหย่าคำโจ (ม่อน)	2552	500		
เซโคชา	1. ปก่าไล่ เปื่อหน้อยสำโก๊ะปื่อพะโคะ	2547	271		
	2. ปูลูป่าปอ จักป่าทะะหลู	2548	302		
	3. แม่ปอซี	2549	226		
	4. แม่ปอปา โมโลปา	2550	304.3		
	5. แดลอปโ สะอมีวะหลูล่าง สะอแลป	2551	276		
	6. พื่อตะะโม	2552	247.3		
บลอเค	1. เซนหญ่าปู้	2547	296.9		
	2. กูหว่าสีโก๊ะ	2548			
	3. เคล่อเคโจ	2549			
	4. เสปีโตะซื่อโล	2550			
	5. เสขูป่า	2551			
	6. เคนูเบลอ	2552			

โดยไร่หมุนเวียนแต่ละพื้นที่ ตั้งอยู่รอบๆ หมู่บ้านในระดับความลาดชันต่ำสุดและสูงสุด 15 และ 80 เปอร์เซ็นต์ แต่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับความลาดชัน 20 - 40 เปอร์เซ็นต์ และในปี 2551 มีการใช้ที่ดินทำไร่หมุนเวียนรวมกัน 1,172.9 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.08 ของพื้นที่ไร่หมุนเวียน เฉลี่ยครอบครัวละ 8.8 ไร่ ให้ผลผลิต 20 – 30 ถังต่อไร่ เมื่อจำแนกออกเป็นรายหอย่อมบ้านก็จะพบว่า บ้านบลอเคมีการทำไร่หมุนเวียนต่อครัวเรือนสูงสุด รองลงมาได้แก่บ้านแม่แฮใต้และบ้านเซโคชา ตามลำดับ โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 21.20, 9.38 และ 5.11 ไร่ต่อครัวเรือน

จำนวนพื้นที่การทำไร่หมุนเวียนดังกล่าวมานี้ โดยความเป็นจริงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความจำเป็นและจำนวนของสมาชิกในแต่ละครอบครัว ถ้าครอบครัวไหนมีสมาชิกมาก พื้นที่ทำไร่ก็จะขยับตามขึ้นไปด้วย โดยครอบครัวนั้นๆ กับเครือญาติหรือเพื่อนบ้านที่มีไรติดกันก็จะแบ่งปันพื้นที่กันเอง จึงทำให้ครอบครัวที่มีสมาชิกหลายคนมีพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตที่ออกมาก็จะเพียงพอไว้รับประทานตลอดทั้งปี (ถ้าผลผลิตอยู่ที่ 20 ถึงต่อไร่ขึ้นไป) เมื่อจำแนกพื้นที่ทำไร่ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขดังกล่าวมานี้ ก็จะพบว่า ในปี 2551 มีครัวเรือนที่มีพื้นที่ไร่หมุนเวียนต่ำสุดอยู่ที่ 1 ไร่ จำนวน 3 ครอบครัว สูงสุดอยู่ที่ 50 ไร่ จำนวน 1 ครอบครัวเช่นกัน แต่โดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 6, 5 และ 30 ไร่

การแบ่งปันพื้นที่ทำกินให้แก่กันและกันโดยคำนึงความจำเป็นของแต่ละครอบครัวเป็นที่ตั้งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการทำไร่หมุนเวียนอีกแง่มุมหนึ่ง ซึ่งหล่อหลอมความเสียสละ ความรักสามัคคี ความมีน้ำจิตใจต่อกันและกันทั้งในหมู่เครือญาติและเพื่อนบ้าน จนกลายเป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งพบเห็นได้ในหมู่บ้าน รวมทั้งชาวปกากะญอในที่อื่นๆ อีกด้วย

การทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้าน จะเริ่มขึ้นราวๆ กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ก่อนที่จะลงมือถางไร่ คณะกรรมการหมู่บ้านก็จะเรียกประชุมสมาชิกทุกหลังคาเรือน เพื่อวางแผนการถางไร่ จากนั้นก็จะให้ครอบครัวผู้อาวุโสสูงสุดในหมู่บ้านลงมือถางไร่ก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคลและพืชผลจะได้งอกงามให้ผลผลิตดี หลังจากนั้นชาวบ้านชายหญิงและเยาวชนคนหนุ่มสาวในหมู่บ้าน ต่างก็พากันสะพายย่าม ถูมีด เดินออกจากบ้านไปลงแขกถางไร่ พร้อมกับตากแห้งไว้แห้งและทำแนวกันไฟ

พอในเดือนเมษายน ก่อนเผาไร่ ผู้นำชุมชนก็จะแจ้งแก่ชาวบ้าน ไม่ให้นำวัวควายเข้าไปในบริเวณไร่ และแจ้งให้ทุกคนในหมู่บ้านเตรียมตัวช่วยกันดับไฟในกรณีที่ไหม้รูกลามออกไปในที่อื่นๆ เมื่อชาวบ้านทยอยเผาไร่ไปจนเสร็จ ต่างก็พากันเก็บเศษไม้ในไร่ โดยเหลือแต่ตอและท่อนไม้ใหญ่ๆ ไว้ ส่วนเศษไม้และกิ่งไม้ขนาดเล็กและกลาง ส่วนหนึ่งก็จะเก็บไว้ทำฟืน อีกส่วนหนึ่งนำมาเผาเพื่อให้ได้เชื้อเพลิงสำหรับปลูกพืชต่อไป

พอปลายเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม เมื่อสายฝนโปรยปรายลงมา ชาวบ้านก็พากันลงแขกปลูกข้าวไร่ ที่ได้ผสมเมล็ดพันธุ์พืชอาหารนานาชนิดลงไป เช่น งาม ถั่วบางชนิด แตง ฯลฯ รวมถึงดอกไม้บางชนิด เช่น พอกวอ พอทู พอบอ เป็นต้น ส่วนพืชที่ไม่ปลูกผสมกับข้าวไร่ ก็จะปลูกแยกออกไปในช่วงเวลาที่ต่างกัน พืชอาหารบางชนิดก็ปลูกก่อนปลูกข้าว บางชนิดก็ปลูกในเวลาเดียวกันกับปลูกข้าว บางชนิดก็เว้นไปเป็นสัปดาห์ บางชนิดก็ต้องรอให้ข้าวโผล่พื้นดินมาก่อน และบางชนิดก็ต้องรอให้ฝนลงมาสม่ำเสมอจึงจะปลูกได้

ในการปลูกพืชที่ไม่ได้ผสมลงไปในช่วงนั้น ชาวบ้านก็จะปลูกกระจายไปตามจุดต่างๆ ทั่วทั้งไร่ โดยคำนึงถึงสภาพของพื้นที่ สภาพของดิน ประโยชน์ที่ได้รับ และชนิดของพืชเป็นหลัก เช่น พืชบางชนิดก็จะนำไปปลูกบริเวณริมรั้วรอบๆ ไร่เพื่อใช้เป็นแนวกันเขตแดน บางชนิดก็ปลูกใกล้

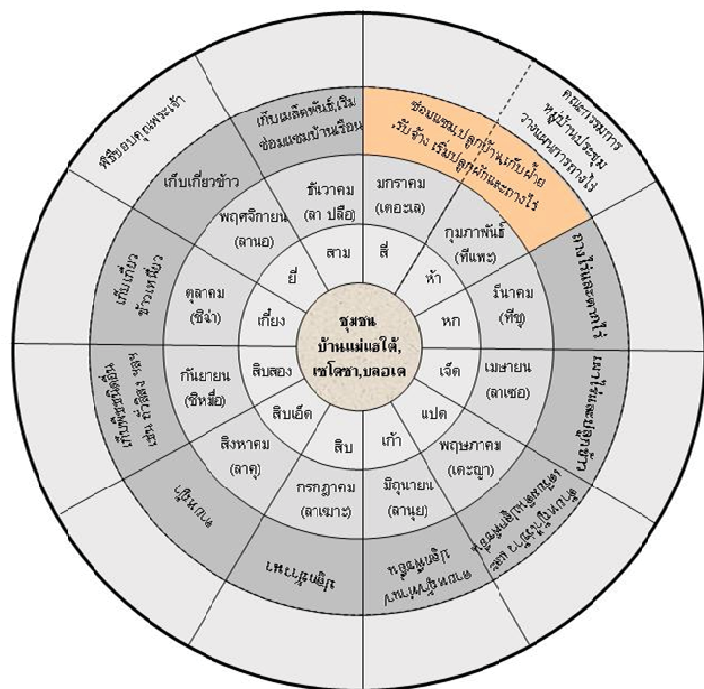
ไม้หรือท่อนไม้ใหญ่เพื่อให้เลื้อยขึ้นต่อไม้และง่ายต่อการเก็บมาทำอาหาร บางชนิดก็ปลูกบริเวณที่มีความลาดชันสูงเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน บางชนิดก็ปลูกบริเวณที่มีความลาดชันต่ำเพื่อคักตะกอนที่น้ำฝนชะล้างลงมา และบางชนิดก็ปลูกบริเวณร่องน้ำฝนเพื่อลดความเร็วของน้ำ อย่างนี้เป็นต้น พืชที่ปลูกมีทั้งพืชกินหัวจำพวกเผือกและมัน พืชที่เป็นเถาจำพวกถั่ว แตง และพืชล้มลุก ก็จะมีจำพวกพริก มะเขือ และงา เป็นต้น

การผสมเมล็ดพันธุ์พืชนานาชนิดลงไปในข้าวไร่ และการปลูกพืชอาหารหลากหลายชนิดกระจายไปตามจุดต่างๆ ทั่วทั้งพื้นที่นั้น สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการพืชไร่ให้เกิดความสมดุลได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้พืชที่ปลูกลงไปจะช่วยยึดหน้าดินในบริเวณนั้นไม่ให้พังทลาย และเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าไปเก็บหาอาหาร รวมถึงป้องกันพืชแย่งธาตุอาหารจากข้าวในไร่แล้ว ยังเป็นการรักษาธาตุอาหารในดินไว้ และป้องกันโรคและแมลงต่างๆ ที่มากัดกินพืชไร่ได้อีกด้วย

การดูแลรักษาไร่ข้าว ชาวบ้านจะเริ่มดูแลรักษานับตั้งแต่วันที่ปลูกข้าวและพืชต่างๆ เป็นต้นไปจนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นแต่ว่าในระยะต้นๆ การดูแลรักษาไม่เข้มข้นเท่ากับตอนข้าวเริ่มออกรวง เนื่องจากในระยะนี้ข้าวยังไม่เจริญเติบโตเต็มที่ และบางครอบครัวก็เริ่มมีการนำปุ๋ยเคมีมาใช้ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังอาศัยธาตุอาหารในดินและอาศัยน้ำฝนมาเติมความชื้นให้กับข้าวและผืนดินเป็นหลัก จากนั้นประมาณเดือนเศษๆ เมื่อวัชพืชเริ่มปกคลุมต้นข้าวและพืชอาหาร ชาวบ้านก็จะเริ่มลงแขกกันในหมู่เครือญาติและเพื่อนบ้านคายหญ้า รวๆ ปลายเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนมิถุนายนครั้งหนึ่ง และในเดือน

สิงหาคมถึงเดือนกันยายนอีกหนึ่งครั้ง โดยทิ้งระยะห่างประมาณ 2 เดือนเศษๆ ในรอบการทำไร่หนึ่งปีมีการคายหญ้า 2 ครั้ง แต่บางครอบครัวคายหญ้า 3 ครั้งก็มี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัชพืชในไร่เป็นหลัก ถ้าหากวัชพืชรกรมากในช่วงข้าวออกรวง ซึ่งเป็นช่วงสำคัญที่ข้าวต้องการสารอาหารมาก ก็ต้องกำจัดวัชพืชออกไปอีกครั้ง (ดังปรากฏในวงเวียนกิจกรรมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับไร่หมุนเวียน

วงเวียนกิจกรรมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่หมุนเวียนในรอบปี

ดังต่อไปนี้)

นอกจากนั้นปัญหาสัตว์ป่าเข้ามากัดกินพืชไร่ ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ชาวบ้านดูแลเอาใจใส่ไม่แพ้พืชพืช โดยเฉพาะในช่วงที่ข้าวเริ่มออกรวง กลิ่นหอมของข้าวไร่ที่ฟุ้งกระจายไปทั่วทั้งป่าก็จะชักชวนให้หนู หมูป่า กระรอก และนก มากัดกินข้าวไร่ ตั้งแต่ช่วงนี้เป็นต้นไปจนกระทั่งเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านก็จะนำกับดักที่เตรียมไว้ในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวไปวางไว้ตามจุดต่างๆ ที่มีร่องรอยของหนูและกระรอกเข้ามากัดกินพืชไร่ และพากันไปซุ่มดักยิงหมูป่าที่เข้ามากัดกินข้าวไร่ในเวลากลางคืน ส่วนปัญหาแมลงและโรคพืชมีไม่มาก เนื่องจากในไร่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างแมลงและโรคพืชต่างๆ ประกอบกับรอบการหมุนเวียนหลายปี ทำให้มีแมลงและโรคพืชน้อยมาก

ส่วนการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ ก็จะเริ่มขึ้นราวๆ เดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายนของทุกปี ในระหว่างนี้ชาวบ้านก็จะทยอยกันลงแขกในหมู่เครือญาติหรือจ้างเพื่อนบ้านมาช่วยกันเกี่ยวข้าวในไร่ จากนั้นก็ตากไว้ 3 - 5 วัน แล้วจึงทำการหว่านข้าวไร่และนำมาเก็บไว้ที่ยุ้งฉาง ส่วนข้าวที่นำมาทำเชื้อปืต่อไปก็จะปล่อยให้แห้งอีก 1 - 2 สัปดาห์จึงพากันมาเก็บเกี่ยว โดยข้าวที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากได้แก่ ข้าวพันธุ์ป้อมมือและพันธุ์ป้อมมือโพ ส่วนพันธุ์ปักกี, ป้อข้า, ป้อวาโพ และป้อมมือวากลอปลูกกันไม่มากนัก ขณะที่พืชอาหารซึ่งมีทั้งพืชที่กินยอด ใบ ผล และหัว ชาวบ้านก็จะเลือกเก็บบางส่วนมาทำอาหารตลอดฤดูกาลเพาะปลูก บางส่วนก็เก็บไว้ทำเชื้อปืต่อไป โดยปล่อยให้เมล็ดและผลแก่จัดแล้วจึงนำมาเก็บไว้ที่บ้าน

ในขั้นตอนของการทำไร่ดังที่ได้กล่าวมานี้ สิทธิอำนาจชายหญิงลดความสำคัญลงไปกลายเป็นเรื่องของครอบครัวและชุมชน โดยผู้หญิงมีบทบาทเด่นขึ้นมาในเรื่องการปลูกพืชอาหารและเก็บหาอาหารในไร่ ดังแสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

ตารางแสดงสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ ในพื้นที่ไร่หมุนเวียนของชายหญิง

กิจกรรม	สิทธิอำนาจ (ชาย, หญิง)		
	การตัดสินใจ	แรงงาน	รับผิดชอบ
1. เลือกพื้นที่	ครัวเรือน	ชุมชน, ครัวเรือน	ครัวเรือน
2. ถางไร่	ครัวเรือน, ชุมชน	ครัวเรือน, ชุมชน	ครัวเรือน
3. เฝ้าไร่	ครัวเรือน	ครัวเรือน, ชุมชน	ครัวเรือน, ชุมชน
4. เก็บเศษไม้	ครัวเรือน	ครัวเรือน	ครัวเรือน
5. ขุดหลุม/ขุดเมล็ดข้าว	ครัวเรือน	ครัวเรือน, ชุมชน	ครัวเรือน
6. ปลูกพืชอื่นในไร่	หญิง	หญิง	หญิง
7. ดูแลรักษา	ครัวเรือน	ครัวเรือน	ครัวเรือน
8. เก็บอาหาร	หญิง	หญิง	หญิง

9. เก็บเกี่ยวผลผลิต	ครัวเรือน	ครัวเรือน,ชุมชน	ครัวเรือน
10.บริโภคและขาย	ครัวเรือน	ครัวเรือน	ครัวเรือน
11. ดูแลหลังการเก็บเกี่ยว	ครัวเรือน	ครัวเรือน	ครัวเรือน

1.3 พื้นที่ป่า

พื้นที่ป่าบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเต มีทั้งหมด 6,206 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 890 ไร่, ป่าใช้สอย 2,613 ไร่, ป่าปลูก 1,152 ไร่, ป่าปลูกเพื่อใช้สอย 1,500 ไร่ และป่าช้า 41 ไร่ เมื่อจำแนกตามรายห่อมบ้านก็จะพบว่า บ้านเซโคชามีป่ารวมกันมากที่สุด รองลงมาได้แก่บ้านแม่แฮใต้ ส่วนบ้านบลดเตมีเพียงพื้นที่ป่าช้าเท่านั้น ดังแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางจำแนกพื้นที่ป่าแต่ละห่อมบ้าน

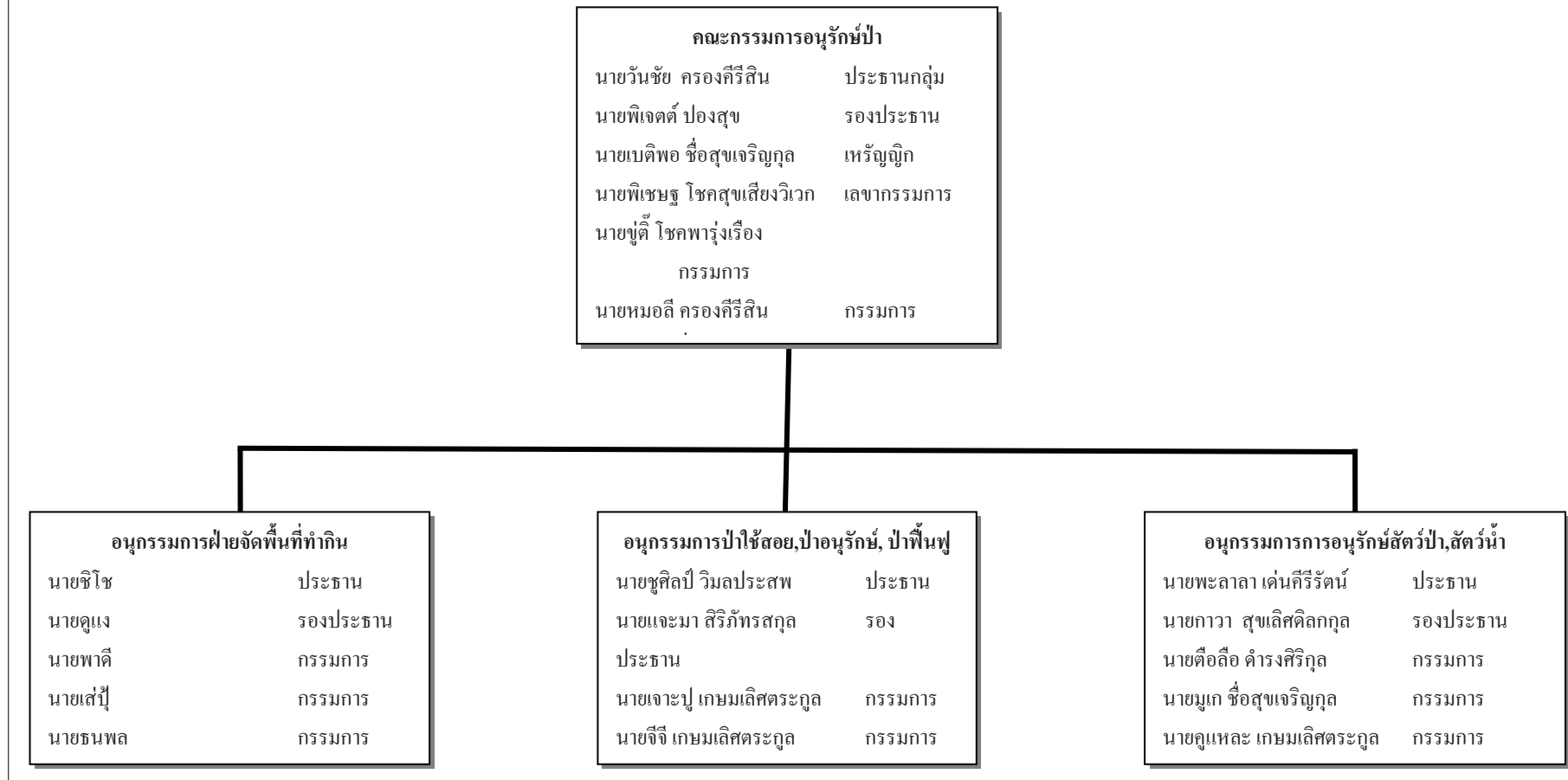
พื้นที่ป่า	พื้นที่ป่า/ไร่			
	แม่แฮใต้	เซโคชา	บลดเต	รวม
1. ป่าอนุรักษ์	150	740	ไม่มีพื้นที่ป่า	890
2. ป่าใช้สอย	30	2,583		2,613
3. ป่าฟื้นฟูเพื่อใช้สอย	1,500	-		1,500
4. ป่าปลูก	-	1,152		1,152
5. ป่าช้า	20	21	10	51
รวม	1,700	4,496	10	6,206

การจำแนกพื้นที่ป่าแต่ละประเภทดังกล่าวมานี้ เป็นการจำแนกที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.2527 เป็นต้นมา หน่วยงานแรกที่เข้ามาส่งเสริมชาวบ้านทำการเกษตรแบบถาวร เพื่ออนุรักษ์ผืนป่าและป้องกันปัญหาการบุกรุกทำลายป่าได้แก่ “โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม” จากนั้นในปีพ.ศ.2529 “หน่วยจัดการต้นน้ำอมพาย” พยายามขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ออกไปจนทำให้มี “ป่าปลูก” เพิ่มขึ้นมาอีกประเภทหนึ่ง ต่อมาในปีพ.ศ. 2537 “องค์การแคร์นานาชาติ-ประเทศไทย” ได้พาสมาชิกในหมู่บ้านไปศึกษาดูงานด้านอนุรักษ์ป่า พอในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2538 ชาวบ้านจึงร่วมกันกันพื้นที่ไร่มุมนเวียนส่วนหนึ่งไว้เป็นป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย และป่าฟื้นฟูตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ในปีพ.ศ. 2543 ความพยายามของกรมป่าไม้ที่ต้องการประกาศพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต๋อมและลุ่มน้ำอมสูงเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแม่โจ้ ชาวบ้านจากหลายหมู่บ้านได้ออกมาคัดค้าน เนื่องจากการประกาศเป็นเขตอุทยานไปทับที่ทำกินและส่งผลกระทบต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพของชาวบ้าน พร้อมกันนั้นก็ได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายดูแลรักษาป่าต้นน้ำ ฝ่ายทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่า

ฝ่ายอนุรักษ์สัตว์ป่าและป่าต้นน้ำตามจุดต่างๆ จนทำให้ป่าเริ่มฟื้นตัวขึ้นมาและมีสัตว์ป่าเข้ามาอาศัยมากขึ้น

การจัดการป่าแบบใหม่ของชาวบ้าน ภายใต้แรงกดดันจากหน่วยงานภาครัฐ และการเข้ามาส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชนดังกล่าวมานี้ เป็นการจัดการป่าแบบใหม่ที่อาศัยกฎระเบียบเป็นตัวตั้ง การจับปรับไหมบุคคลที่เข้าไปตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า ล่าสัตว์ป่า ในเขตป่าอนุรักษ์ และเข้าไปแผ้วถางไร่หมุนเวียนที่กันไว้เป็นป่าฟื้นฟูของหมู่บ้าน 500 บาทต่อต้นนั้น จึงเป็นมาตรการสำคัญที่ (ทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต๋อม) นำมาใช้ลงโทษบุคคลที่ละเมิดกฎระเบียบการอนุรักษ์ป่า แทนการลงโทษของผีฟ้าเทวดาที่มีมาแต่ดั้งเดิมของคน โดยมีคณะบุคคลซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการอนุรักษ์ป่า และอนุกรรมการฝ่ายจัดพื้นที่ทำกิน, อนุกรรมการฝ่ายป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ป่าฟื้นฟู และอนุกรรมการฝ่ายอนุรักษ์สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ เป็นผู้ดูแลและรักษากฎระเบียบแทนผีฟ้าเทวดาที่มีมาแต่ดั้งเดิมดังแสดงไว้ในโครงสร้างต่อไปนี้

โครงสร้างคณะกรรมการอนุรักษ์ป่า

คณะกรรมการและอนุกรรมการดังกล่าวมานี้ แต่ละชุดมีหน้าที่แตกต่างกันไป คณะกรรมการอนุรักษ์ป่า มีหน้าที่เรียกประชุมสมาชิกในหมู่บ้าน กำหนดบทบาทอนุกรรมการและมาตรการลงโทษ จัดทำแผน และประชาสัมพันธ์ให้เพื่อนบ้านและเครือข่ายได้รับทราบ, อนุกรรมการจัดพื้นที่ทำกิน มีหน้าที่กำหนดพื้นที่ทำกินและประสานงานกับอนุกรรมการฝ่ายอื่นๆ, อนุกรรมการป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์และป่าฟื้นฟู มีหน้าที่ควบคุมดูแลป่า กำหนดกฎระเบียบการใช้ไม้ บทลงโทษ และประสานงานกับอนุกรรมการฝ่ายอื่นและหมู่บ้านใกล้เคียง ส่วนอนุกรรมการอนุรักษ์สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ มีหน้าที่กำหนดเขตป่า ติดตามและสอดส่องดูแลการลักลอบล่าสัตว์ในเขตอนุรักษ์ รวมทั้งประสานงานกับฝ่ายอื่นและหมู่บ้านใกล้เคียง

ส่วนการใช้ประโยชน์จากป่าแต่ละประเภท มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไป โดยส่วนใหญ่แล้ว (ยกเว้นป่าช้า) ป่าแต่ละประเภทเป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์เลี้ยงเป็นหลัก นอกจากนั้นเป็นการใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่นเช่น หาสมุนไพร, หาไม้และหญ้ามาสร้างบ้าน และทำฟืน ส่วนสิทธิอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าในแต่ละประเภทนั้น เป็นสิทธิของชุมชนในการจัดการ และใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าเป็นผู้ดูแลรักษากฎระเบียบการใช้ป่าของสมาชิกในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ดังแสดงไว้ในตารางการจัดการพื้นที่ป่าต่อไปนี้

ตารางจำแนกประเภทการจัดการพื้นที่ป่าแต่ละประเภท

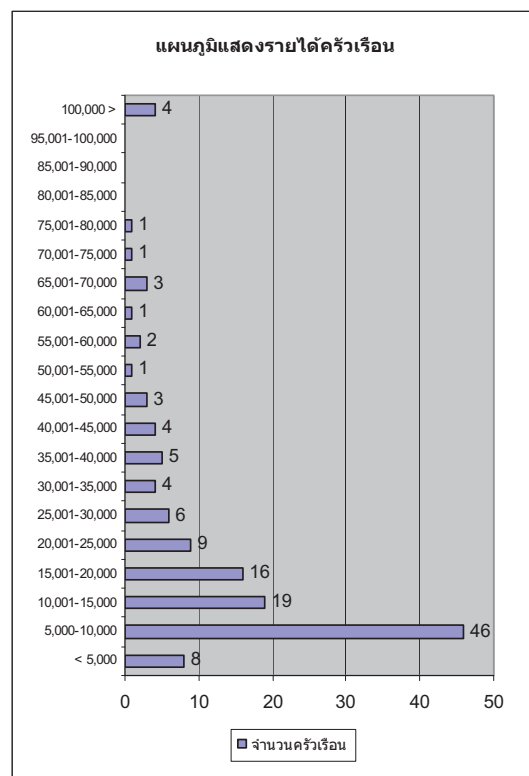
พื้นที่	ที่ตั้ง	หน้าที่	การใช้ประโยชน์	ระบบสิทธิที่เกี่ยวข้อง
1. ป่าอนุรักษ์	พื้นที่ต้นน้ำ	เป็นแหล่งน้ำ, พืชอาหาร, สมุนไพร และไม้	ของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์ได้	สิทธิชุมชน
2. ป่าใช้สอย	อยู่ใกล้ที่ตั้งหมู่บ้าน-ติดถนน	หาฟืน, พืชอาหาร, เลี้ยงสัตว์, สมุนไพร	ไม้, พืชผักที่กินได้, พืชสมุนไพร, หญ้าคา และของป่า	สิทธิชุมชน
3. ป่าฟื้นฟูเพื่อใช้สอย	ติดกับไร่หมุนเวียน	เลี้ยงสัตว์, พืชอาหาร	พืชอาหารสำหรับคนและสัตว์ หญ้าคา	สิทธิชุมชน
4. ป่าปลูก	ติดกับไร่หมุนเวียน	เลี้ยงสัตว์, พืชอาหาร	พืชอาหารสำหรับคนและสัตว์ หญ้าคา	สิทธิชุมชน
5. ป่าช้า	ใกล้หมู่บ้าน มีทางเข้าออกสะดวก	ฝังศพและประกอบพิธีทางศาสนา	พื้นที่ป่าทั้งหมด	สิทธิของชุมชน

2. ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ

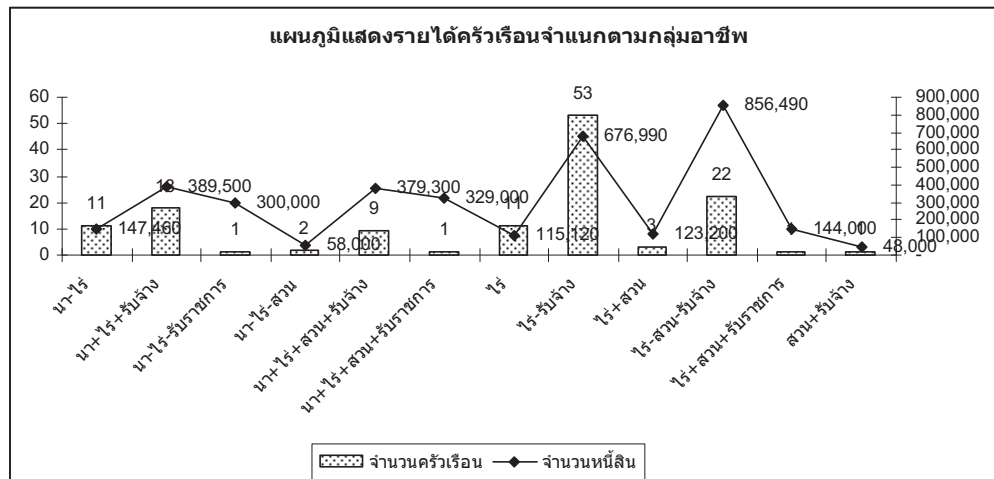
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั้งในทางตรงและทางอ้อมอยู่มาก เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลิตภาพอาหารของครอบครัวและชุมชนไปจนถึงรายได้รายจ่ายด้วย ถ้าชุมชนไม่สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดีและมีความสุข ปัญหาต่างๆ ก็จะเพิ่มพูนขึ้นมาทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภาพทางด้านอาหารของครอบครัวและชุมชน ย่อมได้รับผลกระทบตามไปด้วยอย่างเลี่ยงไม่ได้ ข้าวที่ผลิตออกมาก็ไม่พอกินพอใช้ เนื่องจากผืนดินขาดสารอาหาร โรคพืชและแมลงต่างๆ ระบาดพืชอาหารในไร่ จนทำให้ผลิตภาพทางด้านอาหารตกต่ำและจำต้องแสวงหาเงินมาซื้อข้าวและพืชผักไว้รับประทานอีก ในทางตรงกันข้าม ถ้าชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดีและมีความสุข ปัญหาต่างๆ ก็เบาบางลงไป รายได้จาก การขายพืชเงินสด เงินเดือนค่าจ้าง และเงินที่บุตรหลานส่งมาให้ ก็สามารถนำไปใช้จ่ายในกิจกรรมอื่นได้โดยไม่ต้องเจียดไปซื้อข้าวปลาอาหารอีก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยรวมก็จะพบว่า เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้าน เป็นเศรษฐกิจแบบเลี้ยงชีพผสมผสานระบบการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขาย โดยมีไร่นาเป็นศูนย์กลางในการผลิตของครอบครัวและชุมชน มีสัตว์เลี้ยง พืชเงินสด และแรงงาน เป็นตัวเพิ่มผลิตภาพอาหารและรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

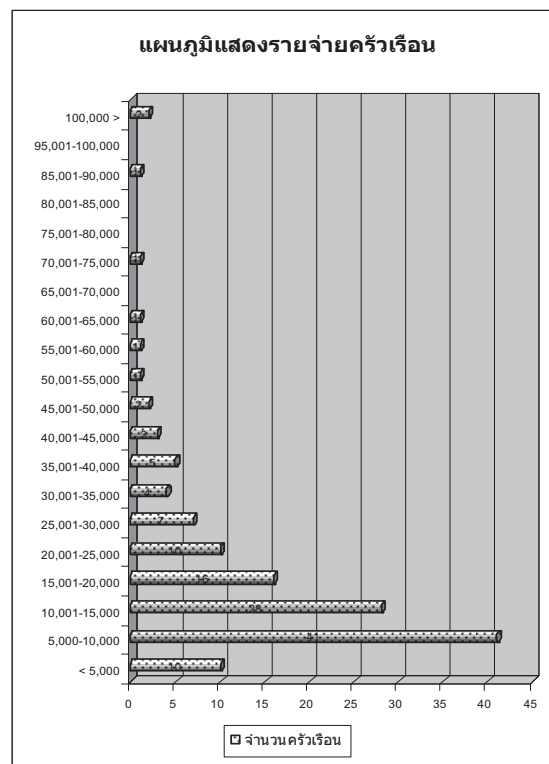
จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนพบว่า ในปีพ.ศ.2551 ประชากรทั้งหมดมีรายได้รวมกันต่อปีอยู่ที่ 3,567,060 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 26,820 บาทต่อปี เมื่อจำแนกรายได้แต่ละครัวเรือนออกมา ก็จะพบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 8 ครัวเรือน และครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุด 1 แสนบาทขึ้นไป จำนวน 4 ครัวเรือน โดยมีครัวเรือนมีรายได้ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท มากที่สุด 46 ครัวเรือน รองลงมาครัวเรือนที่มีรายได้ 10,001 – 15,000 บาท 19 ครัวเรือน, 15,001 – 20,000 บาท และ 20,001 – 25,000 บาท 16 และ 9 ครัวเรือนตามลำดับ (ดังแผนภูมิแสดงรายได้ครัวเรือนข้างต้นนี้) และเมื่อจำแนกรายได้โดยรวมของครัวเรือนตามกลุ่มอาชีพก็จะพบว่า กลุ่มอาชีพทำ

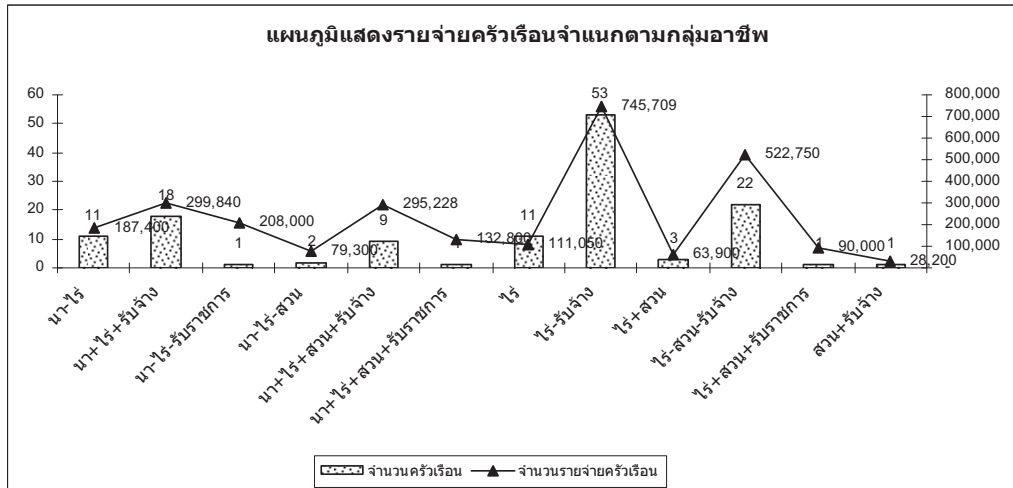
นาทำไร่ทำสวนรับราชการ, ทำนาทำไร่รับราชการ และทำไร่ทำสวนรับราชการ เป็นกลุ่มอาชีพที่มีรายได้รวมกันมากที่สุด รองลงมาได้แก่กลุ่มอาชีพทำสวนรับจ้าง, ทำนาทำไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำไร่ทำสวน, ทำไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำนาทำไร่ทำสวน, ทำนาทำไร่รับจ้าง, ทำนาทำไร่, ทำไร่รับจ้าง และทำไร่ ตามลำดับ โดยกลุ่มอาชีพที่มีรายได้สูงสุดเพียง 3 ครัวเรือนเท่านั้นแต่มีรายได้สูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ดังแสดงไว้ในแผนภูมิข้างล่างนี้

ขณะที่รายจ่ายโดยรวมของครัวเรือนอยู่ที่ 2,764,177 บาทต่อปี เฉลี่ยรายจ่ายแต่ละครัวเรือนอยู่ที่ 20,783.28 บาทต่อปี มีรายได้โดยรวมมากกว่ารายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือนละ 6,081.72 บาทต่อปี โดยมีครัวเรือนที่มีรายจ่ายต่ำกว่า 5,000 บาทต่อปี 10 ครัวเรือน สูงสุด 1 แสนบาทขึ้นไป 2 ครัวเรือน แต่ส่วนใหญ่มีรายจ่ายต่อปีอยู่ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท, 10,001 – 15,000 บาท และ 15,001 – 20,000 บาท ตามลำดับ ดังปรากฏตามแผนภูมิแสดงรายจ่ายครัวเรือนต่อไปนี้

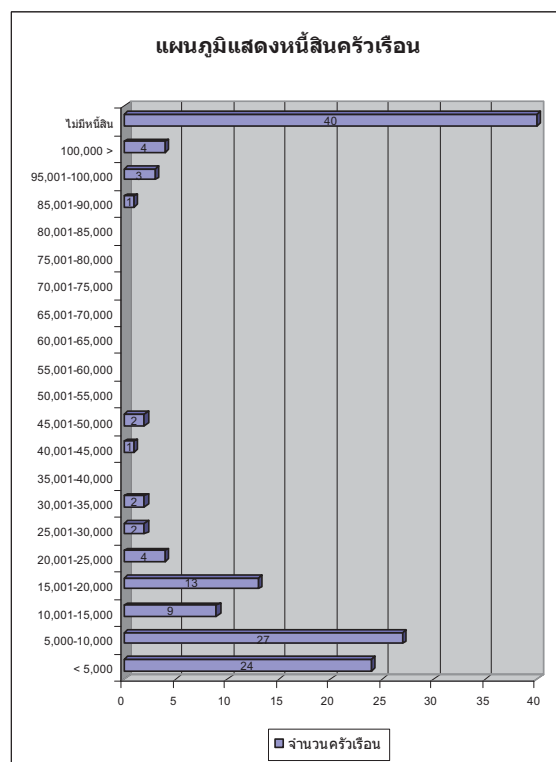

ถ้าหากจำแนกรายจ่ายโดยรวมของครัวเรือนตามกลุ่มอาชีพก็จะพบว่า กลุ่มอาชีพทำนาทำไร่ทำสวนรับราชการ, ทำนาทำไร่รับราชการ และทำไร่ทำสวนรับราชการ มีรายจ่ายมากที่สุด รองลงมาได้แก่ครัวเรือนที่มีอาชีพทำนาทำไร่ทำสวน, ทำนาทำไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำสวนรับจ้าง, ทำไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำไร่ทำสวน, ทำนาทำไร่, ทำนาทำไร่รับจ้าง, ทำไร่รับจ้าง และทำไร่ ตามลำดับ โดยมีกลุ่มอาชีพที่มีรายจ่ายต่ำสุดและสูงสุดอยู่ที่ 10,095.45 บาท และ 208,000 บาท ดังแสดงไว้ในแผนภูมิแสดงรายจ่ายครัวเรือนตามกลุ่มอาชีพต่อไปนี้

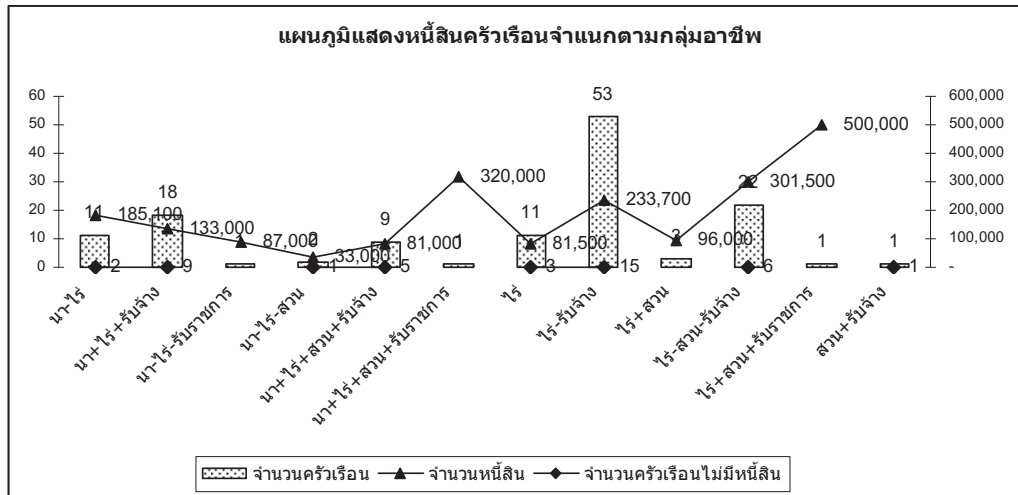

ส่วนในด้านหนี้สินพบว่า มีครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินมากถึง 42 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.57 ของครัวเรือนทั้งหมด ที่เหลืออีกร้อยละ 68.43 มีหนี้สินรวมกันอยู่ที่ 2,051,800 บาทต่อปี เฉลี่ยแต่ละครัวเรือนมีหนี้สินอยู่ที่ 15,427.06 บาทต่อปี โดยมีครัวเรือนที่มีหนี้สินต่ำกว่า 5,000 บาท 24 ครัวเรือน และมากกว่า 1 แสนบาท 4 ครัวเรือน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมีหนี้สินต่อปี อยู่ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท 27 ครัวเรือน รองลงมามีหนี้สิน 15,001 – 20,000 บาท 13 ครัวเรือน และ 10,001 – 15,000 บาท 9 ครัวเรือน ส่วนที่เหลืออีก 15 ครัวเรือนมีหนี้สินมากน้อยแตกต่างกันไป ดังแสดงไว้ในแผนภูมิแสดงหนี้สินครัวเรือนต่อไปนี้

เมื่อจำแนกหนี้สินตามกลุ่มอาชีพก็จะพบอีกว่า ครัวเรือนที่ทำไร่ทำสวนรับราชการ, ทำนาทำไร่ทำสวนรับราชการมีหนี้สินมากที่สุด รองลงมาได้แก่ครัวเรือนที่ทำนาทำไร่รับราชการ, ทำนาทำไร่ทำสวน, ทำไร่ทำสวน, ทำนาทำไร่, ทำนาทำไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำ

ไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำนาทำไร่รับจ้าง, ทำไร่ และทำไร่รับจ้าง โดยมีหนี้สินสูงสุดอยู่ที่ 500,000 บาท และ 320,000 บาท ส่วนกลุ่มอาชีพที่มีหนี้สินต่ำสุด 6,150 บาท ได้แก่กลุ่มอาชีพทำไร่รับจ้าง ดังแสดงไว้ในแผนภูมิข้างล่างนี้

จากข้อมูลรายได้ รายจ่าย และหนี้สิน ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เมื่อนำมาจำแนกและวิเคราะห์ศักยภาพในการผลิตเพื่อยังชีพของชาวบ้าน พอจำแนกออกมาได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกันคือ กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพพึ่งพาตนเองต่ำ, กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพพึ่งพาตนเองกลางต่ำ, กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพพึ่งพาตนเองกลางสูง และกลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพพึ่งพาตนเองสูง

1. กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจต่ำ ได้แก่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ปีต่ำกว่า 5,000 บาท และสูงกว่า 5,000 แต่ไม่เกิน 10,000 บาท กลุ่มนี้มีจำนวน 54 ครัวเรือนด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 40.60 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยมีครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อปี 8 ครัวเรือน สูงกว่า 5,000 บาท แต่ไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี 46 ครัวเรือน โดยครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ผลิตข้าวไม่พอกินตลอดทั้งปี ขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงขึ้นไปแต่ไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี ผลิตข้าวเพียงแค่พอกินเท่านั้นแต่ไม่ครอบคลุมตลอดทั้งปี เนื่องจากแรงงานในครอบครัวมีน้อย

อย่างไรก็ตาม เมื่อจำแนกกลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจต่ำออกเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ ก็จะพบว่า กลุ่มอาชีพที่ทำไร่รับจ้างมากที่สุด 53 ครัวเรือน รองลงมาเป็นกลุ่มที่ทำนาทำไร่ และกลุ่มที่ทำไร่อย่างเดียว กลุ่มละ 11 ครัวเรือน โดยกลุ่มที่ทำไร่รับจ้างมีรายได้ต่อปีเฉลี่ยอยู่ที่ 12,773.40 บาท/สตางค์ต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้าง แต่ก็ไม่มากนักหากเปรียบเทียบกับรายจ่ายที่มีมากถึง 14,069.98 บาท/สตางค์ต่อปี โดยมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 1,296.58 บาท/สตางค์ต่อปี มีหนี้สินต่อครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 6,150 บาทต่อปี

การที่กลุ่มนี้มีรายจ่ายมากกว่ารายได้นั้น เนื่องจากต้องจ่ายไปเป็นค่าการศึกษาของบุตรหลานและค่าอาหารในครัวเรือนค่อนข้างสูง จึงทำให้มีหนี้สินพอกพูนตามมา ส่วนอีก 15 ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน เนื่องจากมีภาระที่ต้องจ่ายไปกับการศึกษาของบุตรหลานไม่มาก อีกทั้งบางครอบครัว

ไม่มีรายจ่ายในกลุ่มนี้อยู่เลย ที่มีอยู่บ้างก็ได้รับการช่วยเหลือจากบุตรหลานที่ออกไปทำงานส่งเงินมาให้ จึงช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายเหล่านี้ลงไปแม้จะมีแรงงานในครอบครัวไม่มากก็ตาม

ส่วนกลุ่มครัวเรือนที่ทำนาทำไร่จำนวน 11 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 13,405.45 บาท/สตกต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการปลูกพืชเงินสดและบุตรหลานส่งมาให้ แต่กลุ่มนี้ก็มีรายจ่ายสูงตามขึ้นไปด้วย โดยเฉลี่ยต่อปีอยู่ที่ 17,036.37 บาท/สตก มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 3,631 บาทต่อปี และมีหนี้สินเฉลี่ยอยู่ที่ 20,566.67 บาท/สตกต่อปี ไม่มีหนี้สินจำนวน 2 ครัวเรือน การที่กลุ่มนี้มีรายจ่ายและหนี้สินค่อนข้างสูงนั้น นอกจากมีภาระต้องจ่ายไปกับการศึกษาของบุตรหลานและค่าอาหารแล้ว ต้องเจียดเงินส่วนหนึ่งไปลงทุนกับการปลูกพืชเงินสดอีกด้วย

ส่วนกลุ่มครัวเรือนที่ทำไร่อย่างเดียว จำนวน 11 ครัวเรือน มีรายได้ รายจ่าย และหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ 10,465.45, 10,095.45 และ 10,187.50 บาท/สตกต่อปี มีรายได้มากกว่ารายจ่าย 370 บาทต่อปี ไม่มีหนี้สิน 3 ครัวเรือน โดยรายได้ส่วนใหญ่บุตรหลานส่งมาให้และขายสัตว์เลี้ยง ประกอบกับกลุ่มนี้มีภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาไม่มาก เนื่องจากบุตรหลานเรียนอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จึงน้อยตามไปด้วย นอกจากนั้นพฤติกรรมการอยู่การกินที่เรียบง่าย ใช้ชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติ และไม่สะสมส่วนเกินมากไป ทำให้ที่ทำไร่อย่างเดียวมีหนี้สินไม่มาก หากเปรียบเทียบกับกลุ่มครัวเรือนในหมวดเดียวกัน

2. กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจกลางต่ำ ได้แก่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ 10,001 บาทขึ้นไป แต่ไม่เกิน 30,000 บาท กลุ่มนี้มีทั้งหมด 40 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 30.07 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยแยกออกเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ตั้งแต่ 10,001 - 15,000 จำนวน 19 ครัวเรือน, ครัวเรือนที่มีรายได้ 15,001 - 20,000, 20,001 - 25,000 และ 25,001 - 30,000 จำนวน 19, 9 และ 6 ครัวเรือน ตามลำดับ การผลิตข้าวในกลุ่มนี้อยู่ในระดับพอกินตลอดทั้งปี ถ้าจำแนกตามกลุ่มอาชีพก็จะพบว่ากลุ่มครัวเรือนเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำนาทำไร่รับจ้าง และทำนาทำไร่ทำสวน

ส่วนรายได้ รายจ่าย และหนี้สิน กลุ่มอาชีพทำนาทำไร่รับจ้าง ซึ่งมีจำนวน 18 ครัวเรือน มีรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 21,638.89 บาท/สตกต่อปี และ 16,657.78 บาท/สตกต่อปี มีหนี้สินเฉลี่ยอยู่ที่ 14,777.79 บาท/สตกต่อปี ครัวเรือนในกลุ่มนี้ไม่มีหนี้สินจำนวน 9 ครัวเรือน โดยมีรายได้มากกว่ารายจ่ายเฉลี่ย 4,981.11 บาท/สตกต่อปี การที่กลุ่มนี้มีรายได้มากกว่ารายจ่ายนั้น เนื่องจากการขายพืชเงินสดและรับจ้าง ประกอบกับมีภาระค่าใช้จ่ายในด้านอาหารและการศึกษาของบุตรหลานไม่มาก จึงมีรายได้สูงกว่ารายจ่ายพอควร และการที่กลุ่มนี้มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายนี้เอง จึงเจียดเงินส่วนหนึ่งไปผ่อนรถจักรยานยนต์มาใช้ จนเป็นเหตุทำให้มีหนี้สินตามมา

ขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่ทำนาทำไร่ทำสวนจำนวน 2 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 29,000 บาทต่อปี รายได้เหล่านี้มาจากการขายพืชเงินสดเป็นหลัก เนื่องจากมีแรงในครอบครัวมากกว่า 3 คนขึ้นไป จึงทำให้มีกำลังการผลิตค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มที่มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจต่ำ แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรายจ่ายกลับพบว่า กลุ่มนี้มีรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 39,650 บาทต่อปี มีรายจ่ายมากกว่ารายได้

ถึง 10,650 บาทต่อปี และมีหนี้สิน 33,000 บาท 1 ครัวเรือน ส่วนอีก 1 ครอบครัวไม่มีหนี้สิน โดยรายจ่ายในกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จ่ายไปเป็นค่าผ่อนจักรยานยนต์ ค่าเล่าเรียนของบุตรหลานและค่าอาหารตามลำดับ

3. กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจกลางสูง ได้แก่กลุ่มที่มีรายได้ 30,001 บาทขึ้นไป แต่ไม่เกิน 60,000 บาท กลุ่มนี้มีทั้งหมด 19 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14.28 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยแยกออกเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ 30,001 - 35,000, 35,001 - 40,000, 40,001 - 45,000, 45,001 - 50,000, 50,001 - 55,000 และ 55,001 - 60,000 บาท จำนวน 4, 5, 4, 3, 1 และ 2 ครัวเรือนตามลำดับ การผลิตข้าวของกลุ่มนี้อยู่ในระดับพอกินถึงเหลือกิน

ถ้าจำแนกตามกลุ่มอาชีพก็จะพบว่า ครัวเรือนเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำไร่ทำสวนรับจ้าง 22 ครัวเรือน, ทำนาทำไร่ทำสวนรับจ้าง 9 ครัวเรือน, ทำไร่ทำสวน 3 ครัวเรือน และทำสวนรับจ้าง 1 ครัวเรือน โดยกลุ่มที่ทำไร่ทำสวนรับจ้าง มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 38,931.37 บาท/สแตงค์ต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการปลูกพืชเงินสดและรับจ้าง โดยมีรายจ่ายเฉลี่ยเพียง 23,761.36 บาทต่อปี มีรายได้มากกว่ารายจ่าย 15170.01 บาท/สแตงค์ต่อปี และมีหนี้สินเฉลี่ย 18,843.75 บาทต่อปี ในกลุ่มนี้มีครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน 6 ครัวเรือนเท่านั้น และการที่กลุ่มนี้มีรายได้มากกว่ารายจ่ายและมีหนี้ไม่มาก ก็เนื่องจากการผลิตในครัวเรือนมีสูง คือมีแรงงานในครัวเรือน 5 คนขึ้นไป ประกอบกับมีค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาและค่าอาหารน้อยจึงพอมีเงินเหลืออยู่มาก สำหรับครัวเรือนที่มีหนี้สิน แม้จะมีรายได้มากกว่ารายจ่าย แต่รายได้ที่เหลือจากการใช้จ่ายถูกนำไปผ่อนรถยนต์และจักรยานยนต์จนเป็นเหตุมีหนี้สินตามมา

สำหรับกลุ่มที่ทำนาทำไร่ทำสวนรับจ้าง มีรายได้ รายจ่าย และหนี้สิน เฉลี่ยอยู่ที่ 42,144, 32,803 และ 20,250 บาทต่อปี ในกลุ่มนี้ไม่มีหนี้สินอยู่ 5 ครัวเรือน โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายพืชเงินสดและรับจ้างเหมือนกับกลุ่มแรก ส่วนกำลังการผลิตในครัวเรือนก็ใกล้เคียงกัน เพียงแต่กลุ่มนี้มีศักยภาพในการผลิตมากกว่า จึงทำให้มีรายได้ที่สูงตามขึ้นไปด้วย โดยมีรายได้มากกว่ารายจ่าย 9,341 บาทต่อปี ส่วนหนี้สิน 4 ครัวเรือน เกิดจากการนำเอาส่วนเกินของรายได้ไปผ่อนรถและปลูกบ้าน

ในด้านกลุ่มที่ทำไร่ทำสวนจำนวน 3 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 41,066.67 บาท/สแตงค์ต่อปี รายได้ส่วนมากจากการปลูกพืชเงินสดเป็นหลัก เนื่องจากกลุ่มนี้มีแรงงานการผลิตในครัวเรือนสูง มีที่ไร่และที่สวนมากหากเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น รายได้ในกลุ่มนี้จึงเพิ่มพูนตามมา ขณะที่มียาจ่ายเพียง 21,300 บาทต่อปีเท่านั้น ทำให้กลุ่มนี้มีรายได้มากกว่ารายจ่ายมากถึง 19,766.67 บาท/สแตงค์ต่อปี แต่กลับมีหนี้สินมากถึง 32,000 บาท เนื่องส่วนเกิดดังกล่าวถูกนำไปผ่อนรถยนต์จนทำให้มีหนี้สินมากกว่ากลุ่มอื่นๆ สำหรับครัวเรือนที่รับจ้างทำสวน 1 ครัวเรือน จัดว่าเป็นครัวเรือนเดียวในกลุ่มนี้ที่มีรายได้สูงมีรายจ่ายต่ำและไม่มีหนี้สิน โดยครัวเรือนนี้มีรายได้อยู่ที่ 48,000 บาทต่อปี แต่มีรายจ่ายเพียง 28,200 บาทต่อปีเท่านั้น มีรายได้มากกว่ารายจ่ายสูงถึง 19,800 บาทต่อปี

4. กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง กลุ่มนี้จัดว่าเป็นกลุ่มที่อยู่ส่วนบนสุดของพिरมิด มีด้วยกัน 10 ครัวเรือน เป็นกลุ่มที่มีรายได้ตั้งแต่ 60,000 บาทต่อปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 1 แสนบาท จำนวน 7 ครัวเรือน และกลุ่มที่มีรายได้ตั้งแต่ 1 แสนบาทขึ้นไปจำนวน 3 ครัวเรือน โดยมีครัวเรือนที่มีรายได้ 60,001 - 65,000 จำนวน 1 ครัวเรือน, ครัวเรือนที่มีรายได้ 65,001 - 70,000 มีจำนวน 4 ครัวเรือน, ครัวเรือนที่มีรายได้ 70,001 - 75,000 และ 75,001 - 80,000 อย่างละ 1 ครัวเรือน ที่เหลืออีก 3 ครัวเรือนมีรายได้ 1 แสนบาทต่อปีขึ้นไป ส่วนรายจ่ายมีครัวเรือนที่มีรายจ่ายต่อปีตั้งแต่ 60,001 - 65,000, 70,001 - 75,000 และ 85,000 - 90,000 บาทจำนวน 3 ครัวเรือน อีก 2 ครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่า 1 แสนบาท ในด้านหนี้สิน มีครัวเรือนที่มีหนี้สินตั้งแต่ 85,001-90,000 จำนวน 1 ครัวเรือน, 95,001-100,000 จำนวน 3 ครัวเรือน, 100,000 บาทขึ้นไป 4 ครัวเรือน ไม่มีหนี้สิน 2 ครัวเรือน

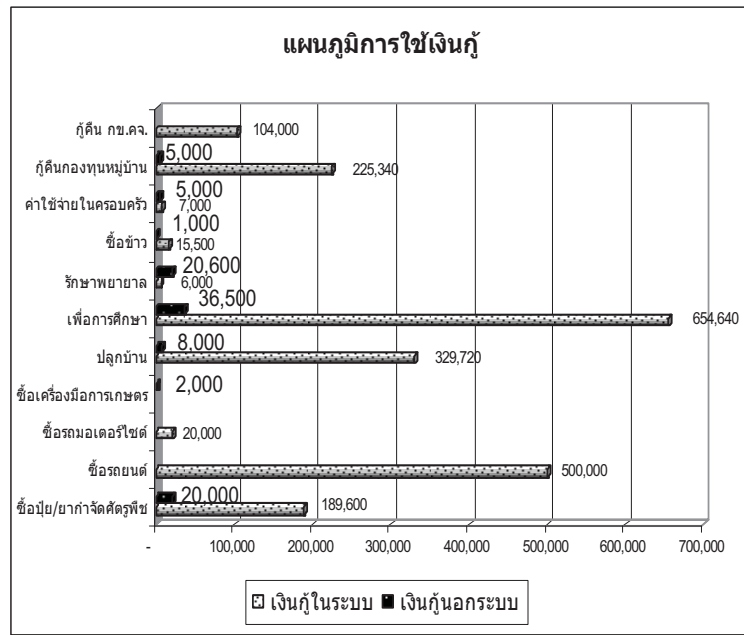
โดยครัวเรือนในกลุ่มนี้มีศักยภาพในการผลิตข้าวอยู่ในระดับใกล้เคียงกับกลุ่มอื่นๆ เพียงแต่ว่ากลุ่มนี้มีศักยภาพในการหารายได้อยู่ในระดับที่สูงกว่าทุกกลุ่มที่กล่าวมา เนื่องจากครัวเรือน 7 ใน 3 มีแรงงาน 6 - 8 คน จึงสามารถหารายได้จากการปลูกพืชเงินสดและรับจ้างมากกว่ากลุ่มอื่น ส่วนอีก 3 ครัวเรือนมีแรงงานเพียง 3 - 5 คน การทำนาทำไร่ทำสวนต้องว่าจ้างแรงงานในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยรายได้หลักของ 3 ครัวเรือนนี้อยู่ที่เงินเดือนค่าจ้างประจำ เนื่องจากมีผู้นำครอบครัวรับราชการเป็นครูอยู่ในชุมชน รายได้จึงสูงกว่าครอบครัวอื่นในกลุ่มเดียวกันและกลุ่มต่างๆ ข้างต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มนี้มีรายได้สูงกว่าทุกกลุ่มที่กล่าวมา แต่ก็มีหนี้สินสูงมากอีกเช่นกัน เนื่องจากรายได้ถูกนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาแก่บุตรหลาน ซื้รถยนต์และจักรยานยนต์ จึงทำให้มีหนี้สินพอกพูนขึ้นมา สำหรับ 3 ครัวเรือนที่รับราชการก็เช่นกัน แม้รายได้สูงมากหากเปรียบเทียบกับกลุ่มเดียวกันและต่างกลุ่ม แต่การเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย จึงทำให้กลุ่มนี้มีหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมมาซื้รถยนต์สูงตามไปด้วย โดยมีครัวเรือนที่มีหนี้สินต่ำสุดอยู่ที่ 87,000 บาท สูงสุดอยู่ที่ 500,000 บาท โดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนมีหนี้สิน 302,333.33 บาทต่อปี ดังปรากฏในตารางและแผนภูมิดังต่อไปนี้

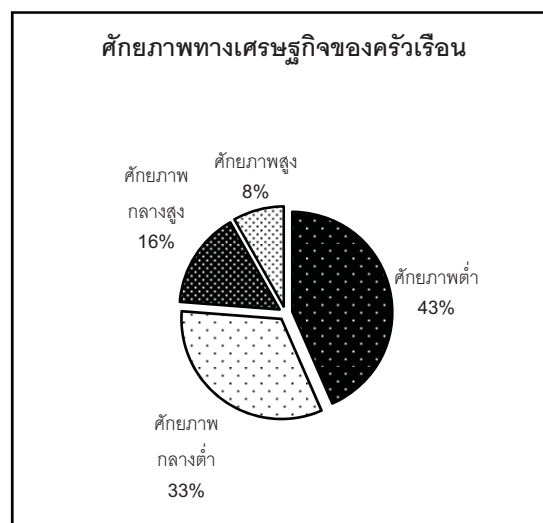
ตารางจำแนกค่าเฉลี่ยรายได้ รายจ่าย และหนี้สิน ตามกลุ่มอาชีพ

กลุ่มอาชีพ	จำนวนครัวเรือน	รายได้	รายจ่าย	หนี้สิน	ไม่มีหนี้สิน	ไม่ทราบ
นา-ไร่	11	13,405.45	17,036.37	20,566.67	2	
นา+ไร่+รับจ้าง	18	21,638.89	16,657.78	14,777.79	9	
นา-ไร่-รับราชการ	1	300,000.00	208,000.00	87,000.00	-	
นา-ไร่-สวน	2	29,000.00	39,650.00	33,000.00	1	
นา+ไร่+สวน+รับจ้าง	9	42,144.00	32,803.00	20,250.00	5	
นา+ไร่+สวน+รับราชการ	1	329,000.00	132,800.00	320,000.00	-	
ไร่	11	10,465.45	10,095.45	10,187.50	3	
ไร่-รับจ้าง	53	12,773.40	14,069.98	6,150.00	15	1

ไร่+สวน	3	41,066.67	21,300.00	32,000.00	-	
ไร่-สวน-รับจ้าง	22	38,931.37	23,761.36	18,843.75	6	
ไร่+สวน+รับราชการ	1	144,000.00	90,000.00	500,000.00	-	
สวน+รับจ้าง	1	48,000.00	28,200.00	-	1	
รวม	133	3,567,060.00	2,764,177.00	2,051,800.00	42	1

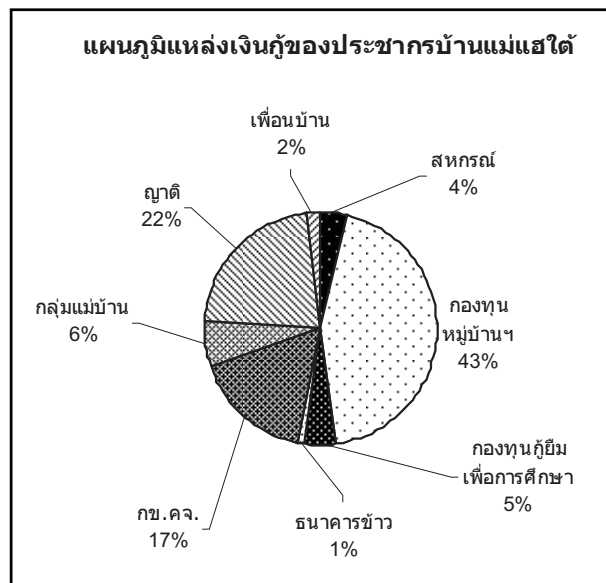
เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนดังกล่าวมานี้ก็จะพบว่า กลุ่มที่มีศักยภาพต่ำเป็นกลุ่มที่มากที่สุด 53 หลังคาเรือนคิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาได้แก่กลุ่มที่มีศักยภาพกลางต่ำ 40 หลังคาเรือนคิดเป็นร้อยละ 33 กลุ่มที่มีศักยภาพกลางสูง 19 หลังคาเรือนคิดเป็นร้อยละ 16 และกลุ่มที่มีศักยภาพสูง 10 หลังคาเรือนคิดเป็นร้อยละ 8 อย่างไรก็ตาม กลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพต่ำและมีศักยภาพกลางต่ำ แม้จะมีรายได้ในเชิงเปรียบเทียบต่ำกว่ากลุ่มที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจกลางสูงและสูง ถ้าหากเปรียบเทียบหนี้สินแล้ว สองกลุ่มแรกกลับมีหนี้สินต่ำมากอีกเช่นกัน เมื่อรวมเข้ากับกลุ่มครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน สองกลุ่มนี้นับว่าเป็นฐานกำลังการผลิตที่สำคัญของชุมชน เนื่องจากเงินที่กู้ยืมไปส่วนใหญ่ถูกใช้ไปในการศึกษาของบุตรหลาน ด้านการผลิต

และด้านอาหาร แต่นำมารวมเข้าด้วยกันก็ยังน้อยกว่ากลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจกลางสูงและสูง ซึ่งส่วนใหญ่เงินที่กู้ยืมมาได้ถูกนำไปใช้จ่ายในกิจกรรมที่ไม่ได้เพิ่มมูลค่าทาง

เศรษฐกิจเท่าใดนัก นอกจากนั้น กลุ่มที่มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจต่ำและกลางต่ำยังคงดำเนินวิถีชีวิตและวิถีคิดที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวปากแคะอยู่ไว้ได้ค่อนข้างดี คือมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่สะสมส่วนเกินมากเกินไป จึงทำให้ครอบครัวที่มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจต่ำและกลางต่ำทำการผลิตและใช้จ่ายในสัดส่วนที่สมดุลกันมากกว่ากลุ่มหลัง

ส่วนแหล่งที่มาของเงินกู้ ส่วนใหญ่กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านคิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาได้แก่เครือข่ายร้อยละ 22, กองทุนขจัดความยากจน (กข.คจ.) ร้อยละ 17, กลุ่มแม่บ้านร้อยละ 6, ที่เหลือกู้ยืมจากกองทุนเพื่อการศึกษา, สหกรณ์(กลุ่มออมทรัพย์), เพื่อนบ้าน และธนาคารข้าวตามลำดับ และถ้าหากพิจารณาจากแผนภูมิแหล่งเงินกู้ของประชากรที่แสดงไว้ในที่นี้จะพบว่า กองทุนต่างๆ ที่ทางภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมนั้น กลับเป็นตัวเลือกสำคัญอีกประการหนึ่งที่ไปสร้างหนี้ให้กับชาวบ้าน โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “กองทุนเงินล้าน” ได้สร้างหนี้สินและดอกเบี้ยผูกพันข้ามปีจนยากที่จะปลดหนี้ในระยะสั้นได้ เนื่องจากรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 18,801 บาทต่อปีในแต่ละ

ครัวเรือนหาได้ ไม่พอกับรายจ่ายและใช้หนี้กองทุนหมู่บ้านฯ ผู้นำชุมชนจึงหาทางคืนเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับกองทุนหมู่บ้านฯ ด้วยการไปกู้ยืมนายทุนเงินกู้ในท้องถิ่นในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาทต่อเดือนมาให้ชาวบ้านนำไปชำระคืนกองทุนหมู่บ้านฯ จึงทำให้เกิดหนี้สินนอกระบบผูกพันข้ามปีวนเวียนต่อไปเช่นนี้ตลอด

อย่างไรก็ตาม แม้แหล่งเงินกู้ของชาวบ้านส่วนใหญ่ไปกระจุกตัวอยู่ที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของทุนนิยมสมัยใหม่ ที่ยึดเย็ดความเป็นปัจเจกชนให้กับชุมชนหมู่บ้านโดยผ่านการดำเนินงานของรัฐบาล แต่ชาวบ้านก็ยังรักษาความเป็นชุมชนของตนไว้ได้ แหล่งเงินกู้ที่มาจากเครือข่ายและเพื่อนบ้าน รวมถึงแหล่งเงินกู้อื่นๆ ที่แสดงไว้ในแผนภูมิข้างต้น นอกจากชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้วยังแสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ในฐานะเครือข่ายและเพื่อนบ้าน ภายใต้กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

3. ศักยภาพทางด้านสังคมและการเมือง

3.1 โครงสร้างประชากร

โครงสร้างประชากรบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค เมื่อจำแนกประชากรตามช่วงอายุพบว่า มีประชากรวัยทำงานอายุระหว่าง 15 - 59 ปีมากที่สุด จำนวน 549 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 เฉลี่ยหนึ่งครัวเรือนมีประชากรวัยแรงงาน 4.12 คน รองลงมาได้แก่ประชากรวัยเด็ก อายุระหว่าง 0 - 14 ปี มีจำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 เฉลี่ยหนึ่งครัวเรือนมีประชากรวัยเด็ก 1.79 คน ที่เหลืออีกจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2 เป็นประชากรวัยสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เฉลี่ยหนึ่งครัวเรือนมีผู้สูงอายุเพียง 0.67 คน (2551)

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการการพึ่งพิงวัยแรงงานของประชากรวัยเด็กและวัยชราพบว่า ประชากรวัยเด็กและวัยชรา รวมถึงประชากรที่ทุพพลภาพอันเนื่องมาจากปัญญาอ่อนและเป็นใบ้ อีก 2 คน พึ่งพิงประชากรวัยแรงงานเพียง 0.59 ต่อ 1 คนเท่านั้น (2551) และการที่อัตราการพึ่งพิงของประชากรวัยเด็ก วัยชรา และประชากรที่ทุพพลภาพอยู่ในอัตราต่ำเช่นนี้ นอกจากมีผลต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังส่งผลด้านบวกต่อสังคมอีกด้วย กล่าวคือ เด็กคนชรา และผู้ทุพพลภาพ ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน ไม่เป็นภาระให้กับลูกหลานที่อยู่ในวัยแรงงานเหมือนกับในบางสังคม

สาเหตุสำคัญที่มีผลต่ออัตราการพึ่งพิงวัยแรงงานต่ำ เนื่องมาจากในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา ประชากรบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค มีอัตราการเกิดสูงมาก อันเป็นผลมาจากความจำเป็นในการใช้แรงงานในการผลิต (ไร่หมุนเวียน) ของครอบครัว ประกอบชาวบ้านไม่มีความรู้ในด้านการคุมกำเนิดดีพอ จึงส่งผลทำให้มีประชากรวัยแรงงานในปัจจุบันสูงตามขึ้นไปด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อนับย้อนกลับมาถึงปัจจุบันพบว่า อัตราการเกิดของประชากรชาย-หญิงค่อยๆ ลดลงตามดับ จาก 15 ปีที่แล้วซึ่งมีประชากรวัยแรกเกิดชาย-หญิงอายุระหว่าง 0 - 4 ปี จำนวน 91 คน ลดลงเหลือเพียง 65 คนในปีพ.ศ.2550 จากนั้นในปีถัดมา (2551) มีประชากรวัยแรกเกิดเพียง 4 คนเท่านั้น โดยลดลงจากปีก่อนเหลือเพียงร้อยละ 2.6 ของประชากรอายุ 0 - 4 ปี

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรอย่างค่อยเป็นค่อยไปในช่วง 15 ปีที่แล้ว และมาเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในปีพ.ศ.2551 นั้น ส่งผลต่อโครงสร้างประชากรในอีก 60 ปีข้างหน้า อย่างมีนัยยะสัมพันธ์ เนื่องจากอัตราการเกิดมีชีพและการตายต่ำ ทำให้วัยแรงงานลดลง แต่มีผู้สูงอายุมากขึ้น โครงสร้างประชากรในลักษณะดังกล่าวมานี้ มีผลกระทบต่อศักยภาพในการผลิตของครอบครัวและชุมชนในอนาคตสูงมาก เนื่องจากแรงงานการผลิตในครอบครัวและชุมชนลดลงไป ส่งผลทำให้ผลิตภาพทางด้านอาหารและรายได้ลดตามลงไปด้วย ยิ่งประชากรวัยแรงงานต้องดูแลประชากรวัยเด็กและคนชราในอัตราส่วนที่สูงขึ้นไป ปัญหาเรื่องรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ปัญหาหนี้สิน และปัญหาสังคม อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในอีก 60 ปีข้างหน้าก็จะเกิดขึ้นตามมาอย่างเลี่ยงไม่ได้

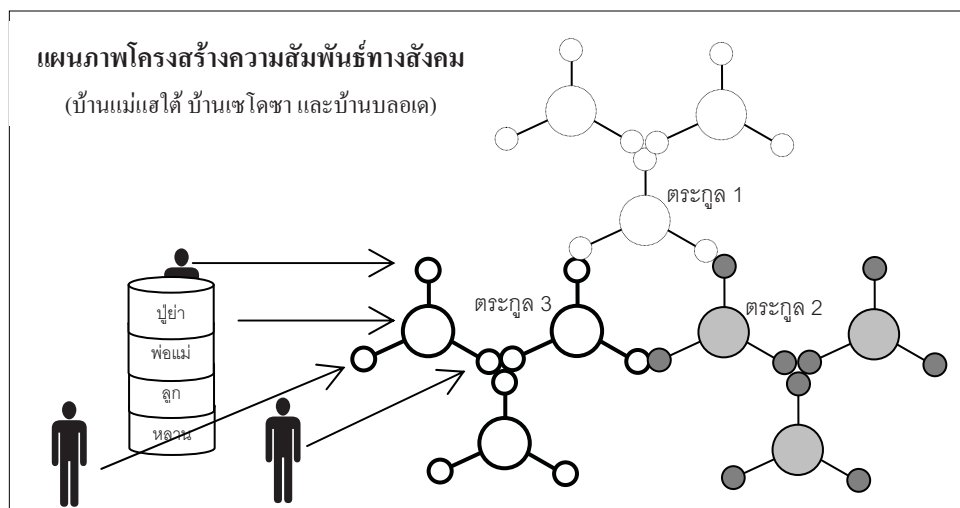
3.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

สังคมบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอดเด มีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนและหลากหลาย มีลักษณะเป็นข่ายใยชีวิตแห่งความสัมพันธ์ที่ยึดโยงกันและกันระหว่างหน่วยชีวิตหนึ่งกับอีกหน่วยชีวิตหนึ่งสืบเนื่องกันไป ครอบคลุมในปริณิณทลของชุมชนบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอดเด รวมไปถึงชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย

โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ยึดโยงกันเป็นข่ายใยแห่งชีวิต ครอบคลุมในปริณิณทลของชุมชนดังกล่าวมานี้ เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผสมผสานกันระหว่างโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่งกับโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวราบ

โครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมโดยสายเลือด คือเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดจากการสืบสันดานทางสายเลือดและสืบทรัพย์สินสมบัติ จากคนรุ่นปู่ย่าตาทวดมาสู่คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ รุ่นลูก และรุ่นหลาน ไต่เรียงกันไปเป็นลำดับชั้นจากบนลงล่าง โดยคนรุ่นหลังก็จะให้ความเคารพนับถือพ่อแม่และผู้อาวุโส ในฐานะผู้ให้ชีวิต ในฐานะพ่อแม่และพี่น้องของตนโดยสันดานตามลำดับชั้นขึ้นไป

ส่วนโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวราบ เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจาก “ประะ” คือการผูกติดกันหรือการแต่งงานกันระหว่างตระกูลหนึ่งกับอีกตระกูลในหมู่บ้านเดียวกัน (ชาวปกาเกอะญอไม่นิยมแต่งงานในหมู่เครือญาติเดียวกัน) หรือระหว่างหมู่บ้าน ความสัมพันธ์โดย “ประะ” นี้ ไปสิ้นสุดที่พี่น้องของครอบครัวฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ลงไปจนถึงพี่น้องของพ่อแม่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ส่วนทายาทในลำดับถัดไปก็อยู่ในฐานะเพื่อนบ้าน โดยมีอาชีพการงานและกิจกรรมของปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ให้ทุกคนเข้าหากัน ประะดังกล่าวข่ายใยแห่งชีวิตเฉกเช่นที่แสดงไว้ในแผนภาพโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมดังต่อไปนี้

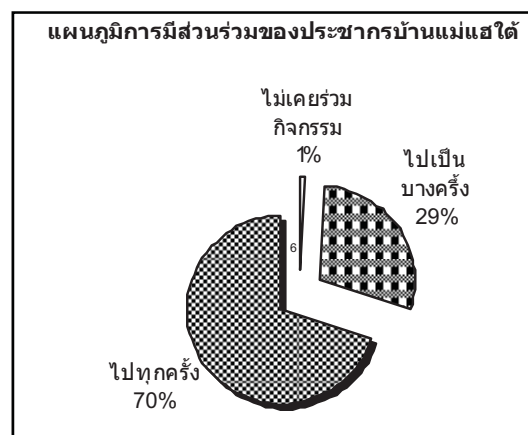
3.3 การรวมตัวและการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอดเด แต่เดิมรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ และหมายเอาสมาชิกในหมู่บ้านเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน โดยมี “ฮีโซ๊ะ” คือผู้อาวุโสและพระประจำหมู่บ้านเป็นผู้นำ

ชุมชน สมาชิกใหม่ที่จะเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกับสมาชิกคนอื่นในหมู่บ้านได้นั้น ต้องได้รับการรับรองและอนุญาตจากฮีโซเสียก่อน ถ้าฮีโซไม่อนุญาตก็ยากที่จะเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกับสมาชิกในหมู่บ้านได้

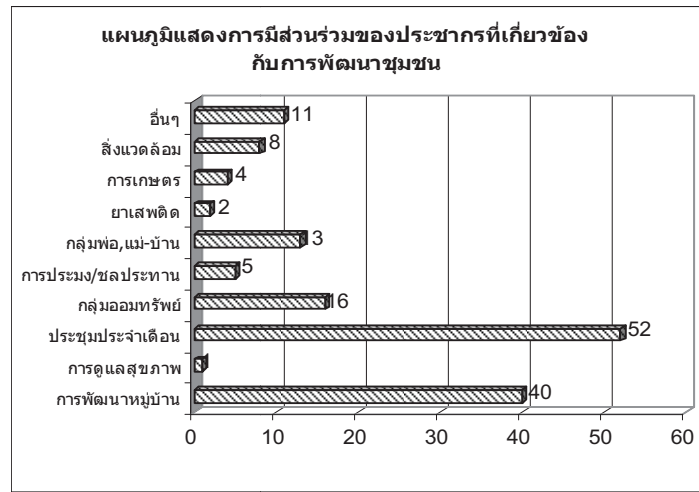
ต่อมาเมื่ออำนาจรัฐเข้าไปถึงหมู่บ้าน ฮีโซก็เริ่มลดบทบาทลงไปตามลำดับ พร้อมกับมี “หัวหน้าปกครองหมู่บ้าน” ซึ่งได้รับการรับรองจากรัฐเข้ามาแทนที่ พอในปีพ.ศ.2524 หัวหน้าปกครองหมู่บ้านได้เปลี่ยนชื่อไปเป็น “ผู้ใหญ่บ้าน” โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเข้ามาบริหารและปกครองหมู่บ้าน トラบจนกระทั่งในปีพ.ศ.2537 เมื่อหน่วยงานภาครัฐเข้าไปส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ และมีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าและส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในปีพ.ศ.2538 เป็นต้นมา การร่วมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้าน (อันถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนในชุมชน) จึงเกิดขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนพบว่า ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเด ให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนรวมอยู่ในระดับที่สูง โดยมีสมาชิกในหมู่บ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากถึง 70% ไปเป็นบางครั้ง 29% ที่เหลืออีก 1% ไม่เคยร่วมกิจกรรมของชุมชน

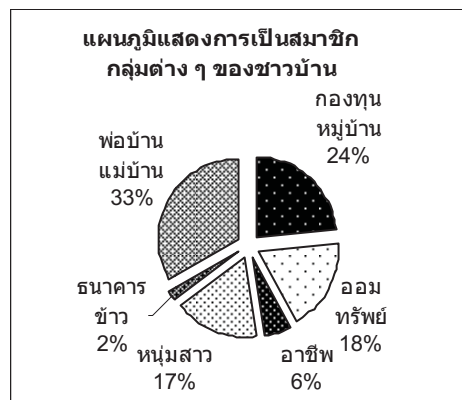

เมื่อแยกกิจกรรมออกเป็น 2 ประเภท

ใหญ่ๆ ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนา ได้แก่ พิธีกรรม และประเพณี กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน พบว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนา มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามากที่สุด คิดเป็น 85% รองลงมาได้แก่งานแต่งงาน 9% ที่เหลืออีก 3% เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่กับงานศพ ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนพบว่า การประชุมประจำเดือนเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้าร่วมมากที่สุดร้อยละ 39.09 (52 คน/ครัวเรือน) รองลงมาได้แก่กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน 30.07 (40 คน/ครัวเรือน) กลุ่มออมทรัพย์ 12.03 (16 คน/ครัวเรือน) กลุ่มพ่อบ้าน/แม่บ้านร้อยละ 9.77 (13 คน/ครัวเรือน) อื่นๆ อีกร้อยละ 8.27 (11 คน/ครัวเรือน) ที่เหลือลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ ดังปรากฏในแผนภูมิแสดงการมีส่วนร่วมของประชากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน (ต.ค.2552) ดังนี้

ขณะที่การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ของชาวบ้าน ก็จัดอยู่ในระดับปานกลางสูง โดยชาวบ้านเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน 33% รองลงมาเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 24% กลุ่มออมทรัพย์ 18% กลุ่มหนุ่มสาว 17% ส่วนกลุ่มอาชีพ (จักสาน, ทอผ้า และกลุ่มเลี้ยงโค) และธนาคารข้าว 6% และ 2% ตามลำดับ ดังแสดงไว้ในแผนภูมิต่อไปนี้

เมื่อจำแนกการรวมกลุ่มของชาวบ้านออกมา ก็จะพบว่า มีทั้งหมด 7 กลุ่มด้วยกันคือ

3.3.1 คณะกรรมการบริหารปกครองหมู่บ้าน

เป็นกลุ่มการเมืองที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ให้มีการจัดตั้งขึ้นตามฉันทามติของสมาชิกในหมู่บ้าน ด้วยวิธีการเลือกตั้งผู้นำให้เข้ามาทำหน้าที่บริหารปกครองหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน และมีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ร่วมกันบริหารปกครองหมู่บ้าน

ผู้นำชุมชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำไร่ทำนาทำสวน บางคนมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับ

ผู้ใหญ่บ้าน บางคนรับข้าราชการอยู่ในหมู่บ้าน บางคนเป็นลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน บางคนเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ปะปนกันไป

ส่วนในด้านการร่วมตัวกันของกลุ่มผู้นำเหล่านี้ มีลักษณะเป็นทางการ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานในการเรียกประชุมคณะกรรมการหรือสมาชิกในหมู่บ้าน เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางอำเภอ หรือเมื่อเกิดปัญหาภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนเหล่านี้ก็จะปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหานั้นๆ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน แบ่งความรับผิดชอบแก่กัน ตลอดจนสรุปผลการดำเนินงานให้กับคณะกรรมการและสมาชิกในหมู่บ้านได้รับทราบอย่างต่อเนื่องเฉลี่ยเดือนละ 1 ครั้ง

จากการสังเกตของผู้วิจัยที่เข้าไปอยู่ในหมู่บ้านพบว่า คณะกรรมการปกครองหมู่บ้านแม้ได้รับการรับรองจากทางราชการ แต่การคัดเลือกบุคคลที่มาเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านจะเป็นผู้คัดเลือกกันเองจากบุคคลที่ตนให้ความเคารพนับถือ และเชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละเข้ามาบริหารปกครองหมู่บ้าน และต้องเป็นบุคคลที่สามารถติดต่อประสานงานกับบุคคลและองค์กรต่างๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ทุกเวลา เมื่อมีงานพัฒนาหรือเกิดปัญหาขึ้นในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน

3.3.2 กลุ่มสตรีทอผ้า

ก่อตั้งขึ้นมาจากเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ประจำปี 2546 – 2550 ในการจัดทำแผนแม่บทครั้งนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับสมาชิกในชุมชน ได้ระดมความคิดเห็นในประเด็นปัญหารายได้และปัญหาอื่นๆ ในครัวเรือนและชุมชน จนได้ข้อสรุปร่วมกัน จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงกระบือ และกลุ่มสตรีทอผ้า ขึ้นมา เพื่อที่จะทำเป็นอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้ให้กับครอบครัว

กล่าวเฉพาะกลุ่มสตรีทอผ้า ในระยะเริ่มแรก ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยจัดการต้นน้ำ ตำบลปางหิน อำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ให้งบประมาณสนับสนุนแก่กลุ่มสตรีทอผ้า นำมาซื้อด้ายไว้สำหรับทอผ้าเป็นจำนวน 3,000 บาท พร้อมกับนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายที่ศูนย์ศิลปชีพที่บ้านแม่นาจร ตำบลแม่นาจร อำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่ แต่ก็ยังไม่ค่อยคึกคัก สมาชิกไม่ได้ทำกันต่อเนื่อง ประกอบกับหน่วยจัดการต้นน้ำไม่ได้เข้ามาติดตามอย่างจริงจัง จึงทำให้สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไม่กระตือรือร้นในการทำงาน

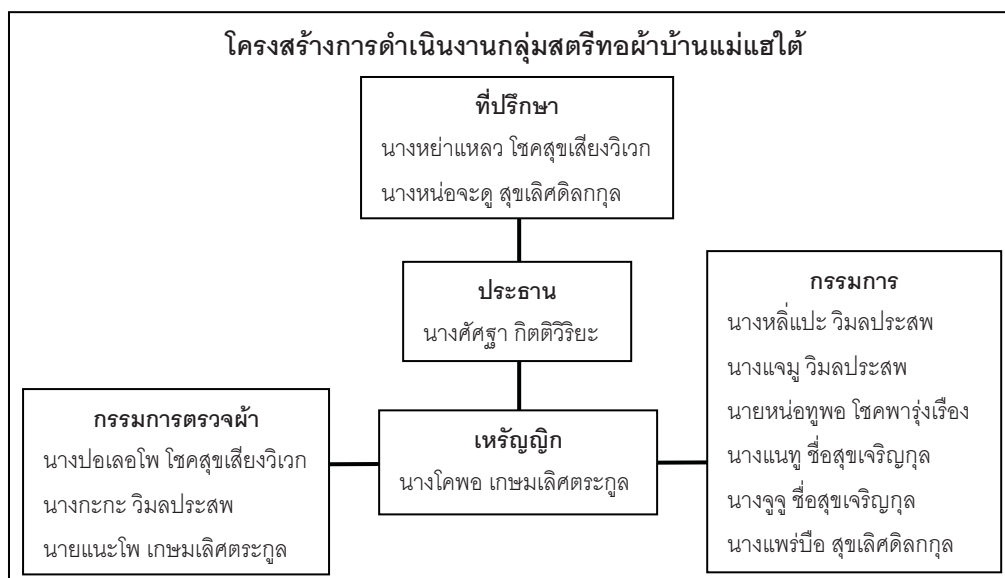
ต่อมาในปีพ.ศ.๒๕๔๘ มูลนิธิริรักษ์ไทย อำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาสนับสนุนในด้านงบประมาณเป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท พร้อมกับพากลุ่มสตรีทอผ้าไปศึกษาดูงานกลุ่มสตรีทอผ้าในอำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่ แต่ก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สมาชิกในกลุ่มก็ยังทอผ้าไว้ใช้ครัวเรือนเป็นหลักโดยไม่คิดที่จะทำเพื่อขาย จึงทำให้กลุ่มสตรีทอผ้าไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปตามที่มูลนิธิริรักษ์ไทยคาดหวังว่าจะให้กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านแม่แฮได้ ผลิตผ้าเพื่อจำหน่ายแบบครบวงจร

จากนั้นในปีพ.ศ.๒๕๔๕ องค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน ได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณและอบรมการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติให้กับกลุ่มสตรีทอผ้าเพื่อจัดจำหน่าย แต่ก็ไม่ได้เป็นไปตามที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คาดหวัง แม้หลายคนจะทอผ้าอยู่ที่บ้านแต่ก็ไม่ได้ต้องการจัดจำหน่าย สำหรับบางคนเห็นว่าเป็นงานเล็กๆ น้อยๆ ไม่คิดว่าทำไปแล้วจะมีรายได้ อีกส่วนหนึ่งเห็นว่าการทอผ้าได้เงินช้า เนื่องจากว่าต้องนำไปฝากขายและใช้เวลาหลายเดือนกว่าจะได้เงินคืนมา จึงทำให้เหลือสมาชิกที่ทอผ้าเพียง 3 - 4 คน จากจำนวนสมาชิก 31 คน โดยนั่งทอเสื้อ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ กระเป๋า ผ้าถุงปกากะญอ อยู่ที่บ้าน ส่วนผ้าทอเป็นผืนมีบ้างแต่ไม่มาก และต้องนำไปฝากขายเองอีกต่างหาก

แก่นนำกลุ่มสตรีทอผ้าบอกว่า นอกจากหน่วยงานต่างๆ ดังที่กล่าวมาให้การสนับสนุนในด้านอาชีพแก่กลุ่มสตรีแล้ว สภาคริสตจักรแม่แฮได้ แม้จะให้ความสำคัญกับเรื่องจิตวิญญาณ แต่ก็ยังให้การสนับสนุนฝึกอาชีพแก่กลุ่มสตรีอีกด้วย เช่น พาไปอบรมการทำแชมพู ทำน้ำยาล้างจานจากธรรมชาติ อย่างนี้เป็นต้น

ผลจากการดำเนินงานของกลุ่มดังกล่าวมานี้ ทำให้กลุ่มสตรีทอผ้าไม่สามารถรวมตัวกันได้ดี และมีความเข้มแข็ง ส่วนกฎระเบียบของกลุ่มสตรีทอผ้าที่ใช้อยู่ในเวลานี้ ก็หยิบยืมมาจากกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ มาใช้ แต่ก็ไม่ได้มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง เนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม ประกอบกับอยู่ในช่วงปรับเปลี่ยนตัวประธาน ซึ่งยังไม่มีมติชัดเจนว่าเป็นใคร จึงทำให้กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านแม่แฮได้ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ ผ้าที่จำหน่ายก็เป็นของสมาชิกเพียงไม่กี่คนที่ยังคงทำกันที่บ้านอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันกลุ่มสตรีทอผ้ามีสมาชิกทั้งหมด 31 คน มีประธาน 1 คน เภรัญญิก 1 คน กรรมการตรวจผ้า 3 คน ที่ปรึกษา 2 คน กรรมการ 6 คน ที่เหลือเป็นสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้เป็นพ่อแม่และผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัวและชุมชน

3.3.3 กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ บ้านแม่แฮใต้ และบ้านเซโดชา

เป็นอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งก่อตั้งขึ้นมาพร้อมกันกับกลุ่มสตรีทอผ้า มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำเป็นอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านได้มีงานทำและมีรายได้เสริมให้กับครอบครัวเหมือนกับกลุ่มสตรีทอผ้า แต่ทว่าวัตถุประสงค์ที่แตกต่างออกไปอีกหลายประการ เช่น เพื่อการป้องกันโรคขาดสารอาหาร ลดจำนวนการใช้สารเคมีที่เสี่ยงต่อสุขภาพ และเพื่อใช้แรงงานในการเกษตร เป็นต้น

โดย 2 กลุ่มนี้มีมูลนิธิไฮเฟอร์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบจัดหาโคตัวผู้และตัวเมียมาให้สมาชิกจำนวน 30 ครอบครัว แบ่งเป็นสมาชิกเลี้ยงโคและกระบือบ้านแม่แฮใต้กลุ่ม 10 ครอบครัว รวมเป็น 20 ครอบครัว ที่เหลืออีก 10 ครอบครัวเป็นกลุ่มเลี้ยงโคบ้านเซโดชา โดยแต่ละครอบครัวเลี้ยงโค-กระบือครอบครัวละ 2 ตัว ตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว มีรอบการดูแลรอบละ 7 ปี จากนั้นก็ส่งต่อให้ครอบครัวอื่นดูแลต่อไป ส่วนลูกโคกระบือที่เกิดออกมา ก็ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัวนั้นนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของตนต่อไป

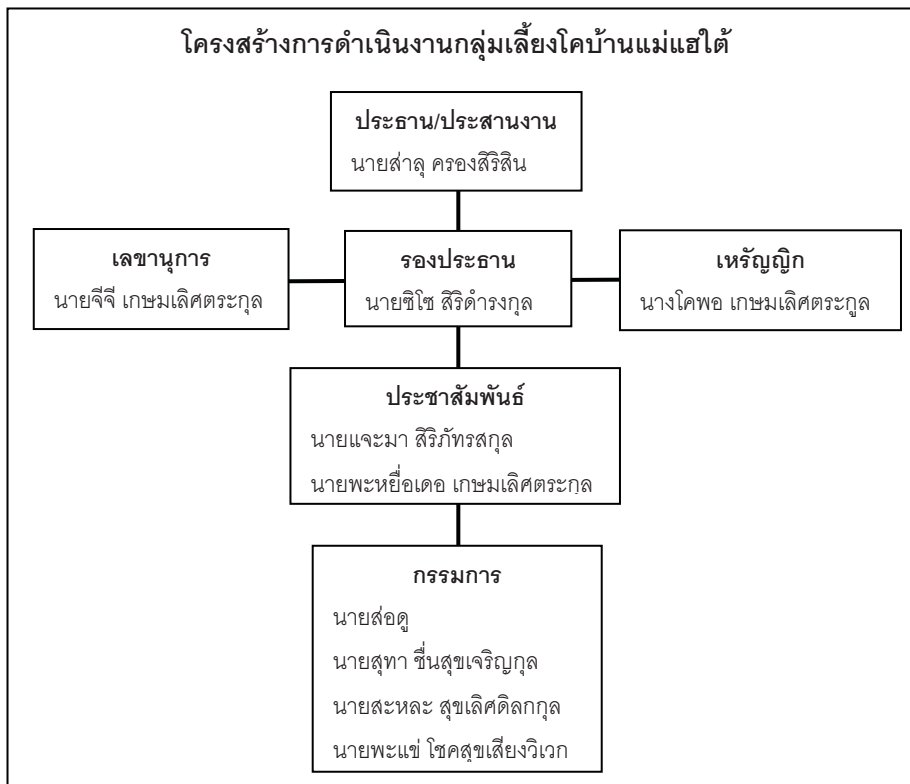
ในกลุ่มนี้มีคณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือบ้านแม่แฮใต้และบ้านเซโดชา เข้าเป็นกรรมการ และแต่งตั้งผู้ประสานกลุ่มหมู่บ้านละ 1 คน คอยทำหน้าที่ประสานงานกับสมาชิกภายในกลุ่มและประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดหาโคมาให้กับสมาชิกในชุมชน ไปจนถึงการสอดส่องดูแลและรักษากฎระเบียบของกลุ่ม

การบริหารงานของคณะกรรมการกลุ่ม ถือเอาตามระเบียบการที่ตกลงกันได้ โดยให้ประธานมีอำนาจในการเรียกประชุมอย่างน้อย 2 เดือนต่อครั้ง และมีอำนาจตัดสินใจในกรณีที่เกิดปัญหาไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ส่วนสมาชิกต้องดูแลโคกระบือให้อยู่ในพื้นที่ที่จัดให้ โดยผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลสัปดาห์ละ 5 คน ในกรณีที่โคกระบือเข้าไปทำความเสียหายให้กับพืชผลการเกษตรของเพื่อนบ้าน สมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน ถ้าสมาชิกไม่ปฏิบัติตามก็จะลงโทษด้วยการตัดเดือน ลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และให้ออกจากการเป็นสมาชิก

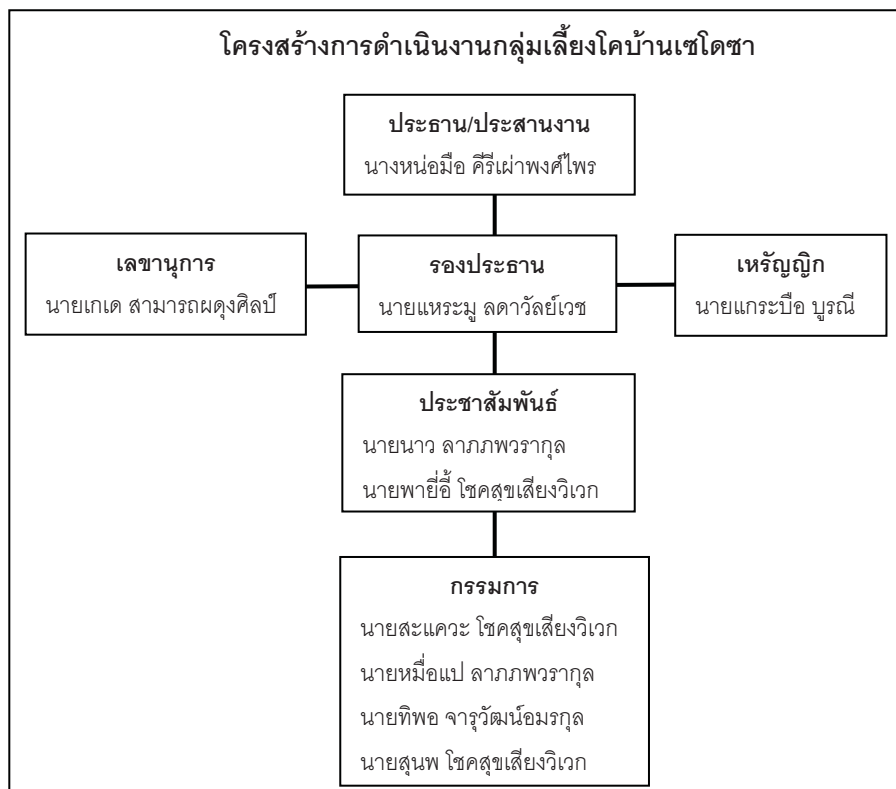
ปัจจุบันมีโคและกระบือที่อยู่การความดูแลของสมาชิกทั้ง 2 หย่อมบ้านรวมกัน 60 ตัว แบ่งเป็นตัวผู้ 30 ตัว ตัวเมีย 30 ตัว

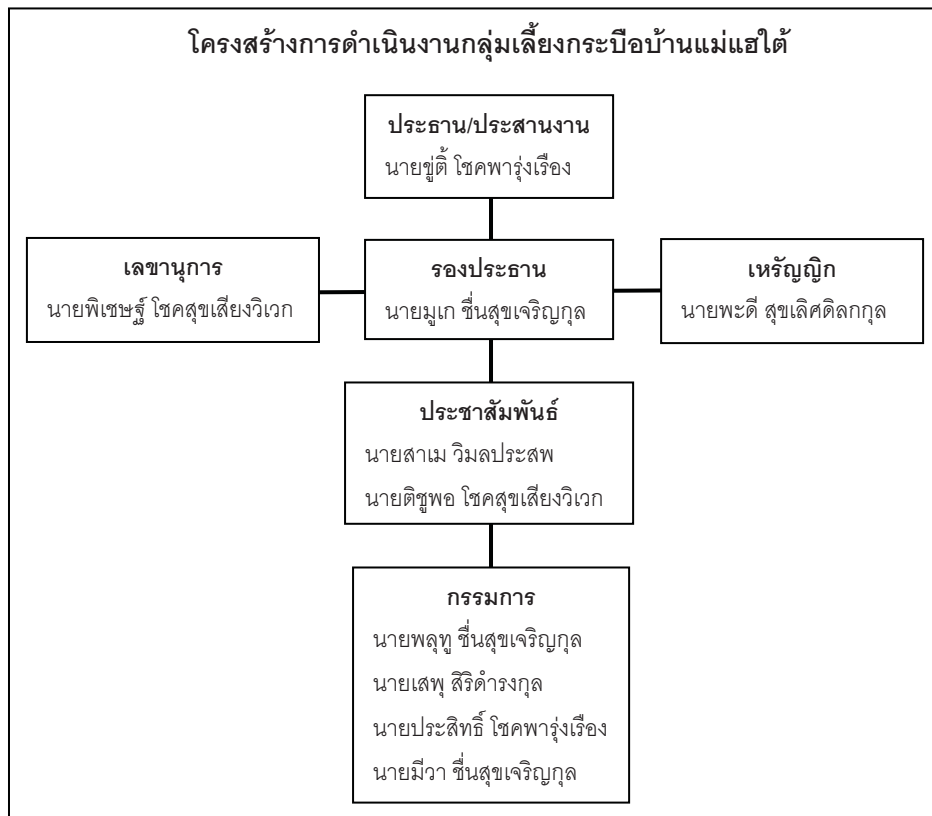

โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มเลี้ยงโคบ้านแม่แฮใต้

โครงสร้างการดำเนินงานกลุ่มเลี้ยงโคบ้านเซโดซา

3.3.4 กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง

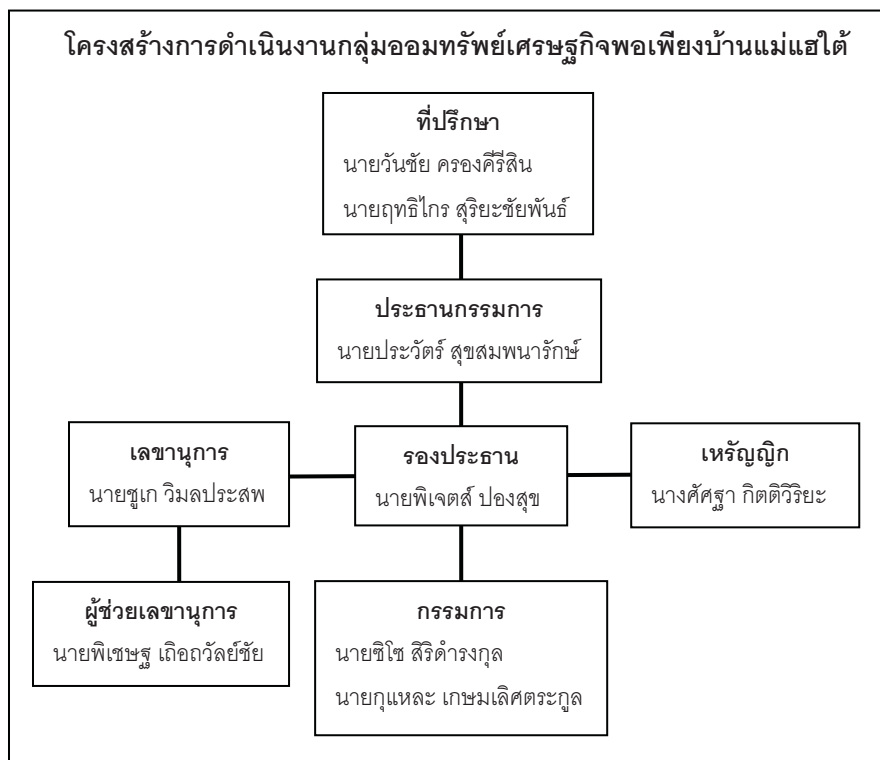
ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ.๒๕๕๐ โดยการสนับสนุนของมูลนิธิรักไทย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาให้ความรู้แก่คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้าน พร้อมกับสนับสนุนงบประมาณในระยะเริ่มต้นเป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท และหน่วยงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการบนพื้นที่สูงบ้านแม่ป๋อก หมู่ 4 ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สมทบในระยะเริ่มต้นอีก 10,500 บาท เพื่อเป็นทุนประเดิมให้กับกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน ใช้เป็นแหล่งรวมทุนสำหรับกู้ยืมเงินแก่สมาชิก และแก้ปัญหาการกู้เงินนอกระบบของชาวบ้าน รวมทั้งกระตุ้นให้สมาชิกรู้จักค่าของเงิน และเป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับสมาชิกอีกทางหนึ่งด้วย

ในด้านการบริหาร แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียงให้สัมภาษณ์ว่า กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียงบ้านแม่แฮใต้ บริหารงานโดยคณะกรรมการจำนวน 9 คน แบ่งเป็นที่ปรึกษา 2 คน ประธาน, รองประธาน, เลขานุการ-ผู้ช่วยเลขานุการ และเหรัญญิก อย่างละ 1 คน ส่วนอีก 2 คนเป็นกรรมการ ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกให้เข้ามาดำเนินงานคราวละ 2 ปี จากนั้นจึงผลัดเปลี่ยนบุคคลที่สมาชิกเห็นว่าเหมาะสมเข้ามาทำหน้าที่ในวาระต่อไป แต่ในระหว่างที่คณะกรรมการดำเนินงานอยู่นั้น ทุกเดือนต้องมีการประชุมคณะกรรมการ เพื่อจัดทำบัญชีการออมและสรุปเงินออมเป็นเดือนๆ ไป จนกระทั่งถึงสิ้นปีคณะกรรมการที่รับผิดชอบก็จะเรียกประชุม

ใหญ่อีกครั้ง เพื่อพิจารณาเงินปันผลและรับสมาชิกใหม่ รวมไปถึงเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของกลุ่มที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินงาน ก็จะทำกันในช่วงนี้

ส่วนการออมเงินนั้น สมาชิกใหม่ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 50 บาท และต้องฝากเงินต่อเนื่องเดือนละ 10 บาทต่อหุ้นเป็นอย่างต่ำ แต่ไม่เกิน 20 หุ้น หรือ 1,000 บาทต่อเดือน เมื่อฝากเงินต่อเนื่องครบ 1 ปี สมาชิกจึงจะมีสิทธิกู้ยืมเงินประเภทฉุกเฉินและประเภทสามัญได้ ในวงเงินไม่เกิน 5,000 บาทสำหรับการกู้ประเภทฉุกเฉิน และไม่เกิน 80% ของวงเงินหุ้นสำหรับการกู้ประเภทสามัญ ส่วนสมาชิกที่ต้องการกู้เงินมากกว่าหุ้นของตนนั้น ต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 คน และกู้ได้ไม่เกิน 80% ของหุ้นที่ผู้ค้ำประกันฝากไว้

ในปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียงบ้านแม่แฮใต้ มีสมาชิกทั้งหมด 52 คน มีเงินออมรวมเริ่มต้นจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน 20,500 บาท นำมาปล่อยกู้ให้กับสมาชิกในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน ใช้คืนภายใน 6 เดือน มีสมาชิกกู้ยืม 9 คน กู้ยืมสูงสุด 4,000 บาท และต่ำสุด 1,000 บาท (พ.ศ.2552)

3.3.5 กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน

เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่มีคณะกรรมการดำเนินงานเหมือนกับกลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ และกลุ่มออมทรัพย์ ทุกคนในหมู่บ้านที่แต่งงานไปแต่อาຍยังไม่ถึง 60 ปี ก็ถือว่าเป็นพ่อบ้านแม่บ้านกันทุกคน ดังนั้นในกลุ่มนี้จึงไม่มีกิจกรรมใดๆ เป็นของตนเองเอกชนกลุ่มอื่นๆ แต่เมื่อใดที่ชุมชนต้องการกำลังคนทำงานเพื่อส่วนรวม กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านกลับเป็นกลุ่มคนที่บทบาทสูงมาก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ไม่ถูกจำกัดด้วยกฎระเบียบและข้อบังคับใดๆ ทุกคน

ตระหนักในหน้าที่ของพ่อแม่บ้านเป็นอย่างดี และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือทุกเวลาถ้าผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาต้องการความช่วยเหลือเพื่อทำกิจกรรมส่วนรวม เช่น ก่อสร้างอาคารเรียนเด็กเล็กของสภาคริสตจักรแม่แฮใต้, ก่อสร้างหรือซ่อมแซมประปาหมู่บ้าน-ถนนหนทาง อย่างนี้เป็นต้น ยิ่งคนหนุ่มคนสาวและเยาวชนในชุมชนมีน้อยด้วยแล้ว กลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้านจึงกลายเป็นชุมกำลังสำคัญของชุมชนไปโดยปริยาย

3.3.6 กลุ่มหนุ่มสาว

เป็นอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติเมื่อ 10 ปีกว่าที่ผ่านมา หรือราวๆ ปีพ.ศ.2539 กลุ่มนี้แม้จะเกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ก็มีความแตกต่างจากกลุ่มพ่อแม่บ้านตรงที่ กลุ่มหนุ่มสาวมีโครงสร้างการดำเนินงานชัดเจน มีประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการ เป็นแกนนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 5 ปีให้หลัง กลุ่มหนุ่มสาวในหมู่บ้านพอมีกิจกรรมร่วมกันอยู่บ้าง เช่น แข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมวันเด็ก วันคริสต์มาส อย่างนี้เป็นต้น จนแกนนำกลุ่มหนุ่มสาวในเวลานั้นต้องพาสมาชิกในหมู่บ้านทำไร่ข้าวโพดเพื่อหาเงินมาใช้ในการกิจกรรมของกลุ่ม

ต่อมาเมื่อประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการ ออกจากหมู่บ้านไปเรียนหนังสือไปทำงาน และแต่งงานกันไป เหลือคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านไม่ถึง 20 คน ก็ไม่มีใครสนใจที่จะฟื้นฟูกลุ่มขึ้นมาใหม่ จึงทำให้กลุ่มหนุ่มสาวบ้านแม่แฮใต้ไม่มีกิจกรรมใดๆ ร่วมกันอีก

อย่างไรก็ตาม แม้คนหนุ่มสาวที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านไม่มากนัก แต่ก็ยังเป็นกำลังหลักในกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมเฉกเช่นที่ผ่านมา แต่ทว่าคนหนุ่มสาวในหมู่บ้าน ก็ยังมีบทบาทสำคัญในการนำเล่นดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนาที่โบสถ์ทุกวันสัปดาห์ (คือวันอาทิตย์เป็นวันบริสุทธที่คริสต์ศาสนิกชนหยุดทำงานอย่างพร้อมเพรียงกัน) หรือว่ากิจกรรมวันคริสต์มาส วันขึ้นปีใหม่ แม้กระทั่งในวันเด็ก คนหนุ่มสาวก็ยังก้าวเข้ามามีส่วนร่วมได้ดีแม้จะไม่มีแกนนำแล้วก็ตาม

ส่วนกิจกรรมอื่นในชุมชนและนอกชุมชน คนหนุ่มสาวในหมู่บ้านก็ยังให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในหมู่เครือญาติ เพื่อนบ้าน และกิจกรรมส่วนรวม ค่อนข้างดี ไม่เว้นแม้แต่กิจกรรมอบรมเรื่องยาเสพติดที่ทางสภาคริสตจักรแม่แฮใต้ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นจัดขึ้นในแต่ละปี ก็ได้คนหนุ่มสาวที่อยู่ในหมู่บ้านเข้าไปเป็นตัวแทนเยาวชนคนหนุ่มสาวบ้านแม่แฮใต้

3.4 ระบบการปกครองในชุมชน

บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเด ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง แต่ละห่อมบ้านตั้งอยู่ห่างไกลกัน ทำให้การปกครองหมู่บ้านและการแจ้งข่าวสารต่างๆ จากผู้นำไปยังลูกบ้านเป็นไปด้วยความลำบาก เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึง คณะกรรมการฝ่ายปกครองหมู่บ้าน จึงได้แบ่งการปกครองออกเป็น 8 คุ่มหรือเขต ในแต่ละคุ่มมีสมาชิก 10 - 13 หลังคาเรือน โดยให้ตัวแทนสมาชิกแต่ละคุ่ม

บ้าน เลือกระดาน 1 คนและเลขานุการอีก 1 คน เข้ามาเป็นหูเป็นตาและรักษาความสงบเรียบร้อย แทนผู้นำหมู่บ้านในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาหมู่บ้าน ปัญหาเสพติด ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งกัน ฯลฯ ส่วนสมาชิกในคุ่มนั้นๆ ก็มีตัวแทนแต่ละหลังคาเรือนเข้ามาเป็นกรรมการรวม สอดส่องดูแลและรักษาความสงบเรียบร้อยอีกทางหนึ่งด้วย

การแบ่งเขตปกครองภายในหมู่บ้านออกเป็นคุ่มดังกล่าวมานี้ แม้มีหมีตาเข้ามาช่วยกันดูแล และรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้านมากขึ้นก็ตาม แต่ถ้าขาดกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันของสมาชิก ในหมู่บ้าน การแบ่งเขตปกครองออกเป็นคุ่มก็คงไม่มีความหมายใดๆ ดังนั้นเราจึงเห็นชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอเด นอกจากพยายามประพฤติปฏิบัติโดยถือเอากฎหมายเป็นหลัก แล้ว การไม่ละเมิดจารีตประเพณีของชุมชน ก็ยังคงเป็นสิ่งที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติกันได้ดี ไม่มีใครไป ละเมิดจารีตประเพณีของหมู่บ้าน

ในทางตรงกันข้ามถ้ามีการละเมิดกฎระเบียบและจารีตของชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านก็จะตักเตือน/ปรับไหมหรือปล่อยให้ชุมชนลงโทษบุคคลคนนั้นแทน แต่ถ้าร้ายแรงเกินที่ คณะกรรมการหมู่บ้านจะลงโทษได้ ก็ยกให้เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองและสภาคริสต์เข้ามา ดำเนินการไปทางกฎหมายและตัดสิทธิต่างๆ ที่ทางคริสต์จักรมีให้กับผู้เป็นสมาชิกทันที

4. ศักยภาพในการศึกษา

ประชากรบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลอเด ในปัจจุบัน(2551) ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบของบุตรหลานมาก คิดเป็นร้อยละ 54 ของประชากรทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 46 ได้รับการศึกษานอกระบบที่ครอบครัวจัดให้แก่บุตรหลานของตน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ ขึ้นไป ส่วนคนรุ่นลูกหลานลงมา นอกจากได้รับการศึกษานอกระบบแล้ว ยังได้รับการศึกษาในระบบควบคู่กันไปอีกด้วย

4.1 การศึกษานอกระบบ

เป็นรากฐานการศึกษาเพื่อชีวิตของชาวปกากะญอมาตั้งแต่บรรพกาล โดยทางครอบครัว

และชุมชน เป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตนทั้งในทางตรงและทางอ้อม ภาษาพูดภาษาเขียนปกากะญอที่สืบทอดกันมาไม่ขาดสาย คงปฏิเสธไม่ได้ว่าพ่อแม่และคนรุ่นก่อนๆ สอนให้ แม้ในเวลานี้ภาษาเขียนจะถูกลืมนั่นไปมาก เนื่องจากการเข้ามาของการศึกษาสมัยใหม่ และคริสต์ศาสนาในระยะแรกๆ ที่ไม่ให้

ความสำคัญกับภาษาในฐานะวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงทำให้ครอบครัวและชุมชนในปัจจุบันไม่เห็นคุณค่าและความจำเป็นในการใช้ภาษาเขียนของตนเท่าไร

ต่อเมื่อสภาคริสตจักรแม่เฮใต้ ได้เล็งเห็นความสำคัญและหันมาฟื้นฟูภาษาเขียนขึ้นมาใหม่ โดยจัดการเรียนการสอนให้แก่เยาวชนในระดับประถมศึกษา (วันเสาร์-อาทิตย์) ตลอดระยะเวลา 6 ปี เด็กและเยาวชนคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่จึงพออ่านออกเขียนได้ และทำให้พวกเขาเห็นความสำคัญของภาษา (ปกากะญอ) ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประจำกลุ่มชาติพันธุ์ และเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงามทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนแก่ชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การศึกษานอกระบบของชาวบ้าน ไม่เพียงแต่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านภาษาให้กับเด็กและเยาวชนคนหนุ่มสาวเท่านั้น ภูมิปัญญาในด้านการทำไร่ทำนา เข้าป่าล่าสัตว์ การทำเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ รวมทั้งที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาในด้านการแพทย์พื้นบ้าน ไปจนถึงภูมิธรรมประจำใจ ที่หล่อหลอมให้ชาวปกากะญอเป็น

คนรักสงบ ไม่สะสมส่วนเกินมากเกินไป ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย รู้รักสามัคคี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ซื่อสัตย์ และเป็นมิตรกับทุกคนนั้น ล้วนได้รับการถ่ายทอดและได้รับการหล่อหลอมอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากคนในครอบครัวและชุมชน ด้วยการบอกเล่า ด้วยการสอน ด้วยการปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง และให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ไปจนกระทั่งพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ล้วนเป็นสื่อการสอนที่หล่อหลอมภูมิธรรมภูมิปัญญาในหมู่ปกากะญอมาทุกยุคสมัย จนทำให้หลายต่อหลายคนมีความรู้สึกผูกพันอยู่กับบ้าน ไม่ต้องการไปอยู่ที่อื่นอีก

ผู้นำธรรมชาติและภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านจักสานและด้านการแพทย์พื้นบ้านให้สัมภาษณ์ว่า ความรู้ในด้านจักสาน ย่าาง นวดจับเส้น และสมุนไพร ของตนนั้น ได้เรียนรู้จากบิดามารดาและปู่ย่าตายายคอยพ่่าสอนให้ในชีวิตประจำวัน หรือทำให้ดูเป็นตัวอย่างบ่อยๆ แล้วค่อยฝึกด้วยตนเองเรื่อยมาตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ พอานๆ ไปก็จะเชี่ยวชาญจนสามารถปรับและประยุกต์ลวดลายต่างๆ ตามแต่ใจนึกได้ และนำมาถ่ายทอดให้กับลูกหลานต่อไป

ภูมิปัญญาในด้านการแพทย์พื้นบ้าน ด้านเกษตรผสมผสาน และด้านวรรณกรรม ก็เช่นกัน ความชำนาญที่ติดตัวภูมิปัญญาพื้นบ้านแต่ละคนนั้น ล้วนได้รับการเรียนรู้และฝึกฝนมาจากคนในครอบครัวและชุมชนอีกเช่นกัน หรือแม้แต่สายพันธุ์ข้าวประจำตระกูล ที่เพิ่มพูนผลผลิตให้กับครอบครัวและตระกูลของตน ไปจนถึงความเชื่อที่ว่า “ข้าวมีชีวิตและมีจิตวิญญาณ” ก็เกิดจากการเรียนรู้และลองผิดลองถูกการปลูกข้าวมายาวนาน จนพัฒนาการมาเป็นความเชื่อดังกล่าว

ในปัจจุบันแม้การศึกษาในระบบเข้ามามีอิทธิพลต่อผู้คนสูงมาก เพื่อยกระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตน แต่การศึกษานอกระบบที่คนในครอบครัวและชุมชนจัดให้บุตรหลานก็ยังคงอยู่ต่อไป และกลายเป็นรากฐานการศึกษาสำคัญ ที่ช่วยให้บุตรหลานมีทักษะการใช้ชีวิตที่ดีต่อไปข้างหน้า ไม่ว่าผู้นั้นจะออกไปศึกษาหรือว่าทำงานในที่อื่นไกล การศึกษานอกระบบดังกล่าวมานี้ ก็ยังเป็นเป้าหมายสำคัญที่ทำให้เด็ก เยาวชน และคนหนุ่มสาว ภูมิใจ รักในแผ่นดินถิ่นเกิด

4.2 การศึกษาในระบบ

เป็นการศึกษาของภาครัฐที่จัดให้กับชุมชนบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลดอเด แบ่งออกเป็น 3 ระดับด้วยกันคือ ระดับก่อนอนุบาล, ระดับอนุบาล, ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ทั้ง 3 ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ และการศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

ในระดับก่อนอนุบาล มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเซโดชา สังกัดองค์การบริหารปกครองส่วนตำบลปางหินฝนเป็นผู้ดูแลในด้านงบประมาณ เพื่อต้องการให้ศูนย์ฯแห่งนี้เป็นสถานที่ให้แนะนำในด้านสุขอนามัยเด็กให้กับพ่อแม่ และเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกายให้แก่เด็กได้มีพัฒนาการไปในทางที่ดีพร้อมที่จะเข้าไปศึกษาต่อในระดับอนุบาลได้ ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเซโดชา มีเด็กเล็กอยู่ในความดูแลทั้งหมด 33 คน แบ่งเป็นชาย 18 คน และหญิง 15 คน มีพี่เลี้ยงดูแลเด็ก 2 คน (2551)

ในระดับอนุบาล มีโรงเรียนบ้านแม่แฮใต้จัดการเรียนการสอนให้แก่เด็ก 19 คน เป็นชาย 7 คน หญิง 12 คน ในจำนวนนี้มีเด็กที่มาจากหมู่บ้านใกล้เคียง 7 คน โดยทางโรงเรียนและสภาคริสตจักรแม่แฮใต้จัดที่พักและอาหารให้ฟรี ที่เหลืออีก 12 เป็นเด็กในหมู่บ้าน เดินทางไปกลับด้วยตนเอง (2551)

ในระดับประถมศึกษามี 2 แห่งด้วยกันคือ โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ 1 แห่ง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวงบ้านเซโดชาอีก 1 แห่ง ทั้ง 2 แห่งนี้แบ่งเป็นสถานการศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 1 แห่ง และในสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอีก 1 แห่ง โดยแบ่งเด็กที่เข้ามาเรียนออกเป็น 2 ประเภทคือ เด็กภาคปกติ เป็นเด็กที่สามารถเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาตามเกณฑ์ของการศึกษาภาคบังคับ กับเด็กที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาตามเกณฑ์ของการศึกษาภาคบังคับได้ ก็มีทางเลือกให้อีกทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยจัดปัญหาการไม่รู้หนังสือออกไปได้

โดยนัยนี้สถานศึกษาทั้ง 2 แห่ง/สังกัด จึงจัดการศึกษาแตกต่างกันไป คือ โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ มุ่งจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่เด็กในภาคปกติที่เข้ามาศึกษาตามเกณฑ์ของการศึกษาภาคบังคับได้ ขณะที่ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาแม่

ฟ้าหลวงบ้านเซโดชา มุ่งจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่ไม่สามารถเข้ามาศึกษาในภาคปกติได้ และมีความยืดหยุ่นในการเรียนการสอนมากกว่าภาคปกติ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

ปัจจุบันสถานศึกษาทั้ง 2 แห่งนี้ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการยกระดับการศึกษาของเด็กเยาวชน คนหนุ่มสาว และชาวบ้าน ก่อนที่จะเข้าไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป โดยมีสภาคริสตจักรแม่แฮได้ ในนาม“มูลนิธิธารุณาทร”ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนแต่เรียนดี

- โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้

เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ อยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ เขต 6 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มเปิดการเรียนการสอนครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ.2517 โดยกลุ่มพัฒนาการศึกษาชนบท มหาวิทยาลัยรามคำแหง เข้ามาจัดการเรียนการสอนให้กับเยาวชนและคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านให้อ่านออกเขียนได้ พอในปีพ.ศ. 2519 องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ได้ยกระดับโรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ให้เป็นโรงเรียนประชาบาล ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาได้โอนเข้าไปอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ มาตราบนทุกวันนี้

จากการจดบันทึกการสนทนาไม่เป็นทางการกับครูและผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ (2551) บอกว่า ในระยะแรกๆ โรงเรียนไม่มีอาคารเรียนถาวร การเรียนการสอนก็ทำได้ไม่เต็มที่ อุปกรณ์และสื่อการสอนก็ไม่มีครบ เมื่อยกระดับขึ้นมาเป็นโรงเรียนประชาบาล มีองค์การบริหารส่วนจังหวัดเข้ามาสนับสนุนในด้านบุคลากร สื่อการเรียนการสอน และอาคารสถานที่ การเรียนการสอนในช่วงนี้ก็ดีขึ้นตามลำดับ พอย้ายมาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนก็พัฒนาไปมากหากเปรียบเทียบกับสมัยก่อน

ปัจจุบันมีบุคลากรทางการศึกษาทั้งหมด 9 คน ผู้อำนวยการ 1 คน ครู (คศ.2) จำนวน 5 คน ครูอัตราจ้าง 2 คน นักการภารโรง 1 คน ในจำนวนนี้มีครู (คศ.2) และครูอัตราจ้างที่เป็นคนในชุมชนจำนวน 5 คน สอนเด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 129 คน แบ่งเป็นชาย 61 คน, หญิง 68 คน เรียนอยู่ในระดับอนุบาล 19 คน ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 จำนวน 110 คน แยกเป็นเด็กที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านแม่แฮใต้ 56 คน (จากจำนวน 129 คน) ที่เหลืออีก 73 คนมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง (บ้านเซโดชา บ้านมีดหลวง บ้านกอกน้อย และบ้านแม่แฮใน) ซึ่งทางโรงเรียนและสภาคริสตจักรแม่แฮใต้ เป็นผู้จัดที่พักและอาหารให้กับเด็กเหล่านี้ได้อยู่อาศัยในระหว่างภาคการศึกษา เพื่อลดปัญหาการเดินทางไกลและลำบากจากหมู่บ้านมาโรงเรียน (2551)

- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านเซโดชา

เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่อยู่ในสังกัดศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปีพ.ศ. 2540 ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเห็นความสำคัญของ

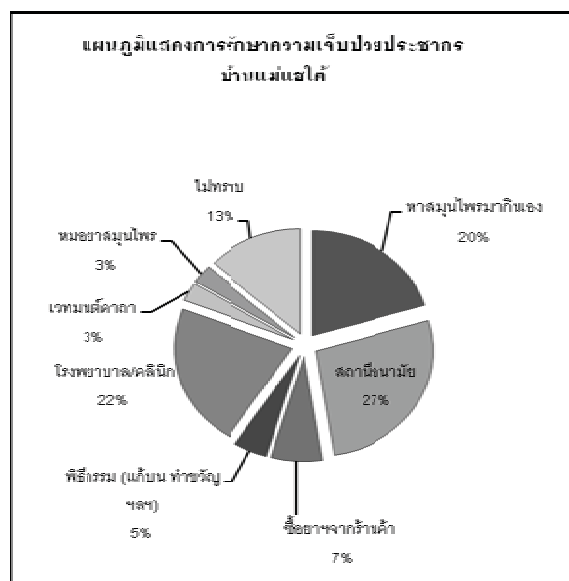
การศึกษา จึงได้พระราชทานทุนทรัพย์ในการก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านเซโดซา หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30,000 บาท จากนั้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม

ปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวงบ้านเซโดซา มีเด็กเข้ามาเรียนทางไกลสายสามัญทั้งหมด 34 คน แบ่งเป็นชาย 20 คน และหญิง 14 คน เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน, ประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 5 คน, ประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 คน, ประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 4 คน และเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อีกจำนวน 9 คน มีครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนประจำศูนย์การเรียนรู้ 2 คน (2551)

5. ศักยภาพในการดูแลสุขภาพและอนามัย

จากข้อมูล กชช. 2ค ปีพ.ศ.2550 ได้สรุปปัญหาของบ้านแม่แฮในด้านสุขภาพและอนามัยโดยใช้ตัวชี้วัด 4 ด้าน คือ ความปลอดภัยในการทำงาน, การป้องกันโรคติดต่อ, การกีฬา และการปลอดภัยเสพติด พบว่า ประชากรบ้านแม่แฮมีปัญหาด้านสุขภาพและอนามัยน้อยมาก มี 3 ตัวชี้วัดที่ได้คะแนนอยู่ในระดับ 3 (คือมีปัญหาเล็กน้อย) ส่วนอีกหนึ่งตัวชี้วัด ซึ่งเป็นเรื่องของการกีฬา กลับมีปัญหา คือ ได้คะแนนอยู่ในระดับ 1 ซึ่งนั่นก็หมายถึงประชากรบ้านแม่แฮได้ออกกำลังกายหรือดูแลสุขภาพกันน้อยมาก แต่ไปให้ความสำคัญกับการป้องกันโรคติดต่อ ความปลอดภัยในการทำงาน และการปลอดภัยเสพติดในระดับที่สูงมาก

จากข้อมูลของสถานีนามัยบ้านแม่แฮได้พบว่า ในปีพ.ศ.2550 ประชากรบ้านแม่แฮได้เข้าไปรับบริการสถานีนามัยมากถึง 1,778 ครั้ง โดยแบ่งเป็นผู้รับบริการส่งเสริมสุขภาพ 1,606 ครั้ง, ผู้รับบริการห้องปฐมพยาบาล 67 ครั้ง และผู้รับบริการทั่วไป 105 ครั้ง พอปีพ.ศ.2551 จำนวนผู้เข้ามารับบริการสถานีนามัยบ้านแม่แฮได้ลดลงไปเหลือ 1,165 ครั้ง, 1,142 ครั้ง, 12 ครั้ง และ 11 ครั้ง ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการรักษาความเจ็บป่วยของประชากรบ้านแม่แฮที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนพบว่า ประชากรบ้านแม่แฮได้มาใช้บริการสถานีนามัยมากถึงร้อยละ 27 โดยส่วนใหญ่เป็นไข้หวัด โรคกระเพาะอาหารและลำไส้ ขณะที่ข้อมูลของสถานีนามัยพบว่า แม้สาเหตุของการเจ็บป่วยด้วยอาการและภาวะที่กำหนดได้ไม่แน่ชัดเป็นสาเหตุการเจ็บป่วยมากที่สุด แต่โรคระบบหายใจและโรคระบบย่อยอาหารก็

ไม่ได้ทิ้งห่างกันนัก

การเข้าไปใช้บริการสถานีนามัยบ้านแม่แฮใต้และโรงพยาบาลหรือคลินิกของชาวบ้านเพื่อรักษาความเจ็บไข้ในระดับที่สูงดังกล่าวมานี้ ในแง่หนึ่งก็ชี้ให้เห็นถึงการตื่นตัวของชาวบ้านในการป้องกันโรคติดต่อ แต่ในอีกแง่หนึ่งกลับชี้ให้เห็นถึงศักยภาพในการพึ่งตนเองในด้านสุขภาพและอนามัยของชาวบ้านที่ถูกบั่นทอนลงไปจนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ แต่สำหรับบ้านแม่แฮใต้ แม้ข้อมูลภาพรวมการเข้ามารับบริการสถานีนามัย และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนพบว่า มีชาวบ้านเข้ามารับบริการสถานีนามัยและโรงพยาบาลสูงมาก แต่อีกร้อยละ 20, ร้อยละ 5, ร้อยละ 3 และร้อยละ 3 กลับเห็นชาวบ้านหาสมุนไพรมากินเองอยู่ในระดับที่สูงเช่นกัน นอกนั้นรักษาโดยการประกอบพิธีกรรม เวทย์มนต์คาถา และไปหาหมอสมุนไพรในหมู่บ้านตามลำดับ ถ้าหากรวมตัวเลขเหล่านี้เข้าด้วยกันก็จะเห็นชาวบ้านพึ่งตนเองมากถึงร้อยละ 31 เลยก็ว่าได้ ซึ่งนั่นก็หมายความว่าชาวบ้านมีความรู้เรื่องยาสมุนไพร และมีภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพพื้นบ้าน (หมอเมือง) อยู่ไม่น้อยด้วยเช่นกัน

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนพบว่า บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค มีภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแพทย์ (หมอเมือง) 21 คน แบ่งเป็นหมอสมุนไพร 8 คน, หมอนวด/จับเส้นและย่ำขาง 7 คน, หมอพิธีกรรม 4 คน และหมอดำเยอีก 2 คน ทั้งนี้ไม่รวมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรือ อสม. อีก 3 คน ที่คอยให้บริการด้านสุขภาพกับชาวบ้าน ด้วยเหตุดังนั้นเราจึงเห็นชาวบ้านจำนวนไม่น้อยหันไปรักษาความเจ็บไข้กับหมอเมืองในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม แม้ชาวบ้านจะประสบกับความเจ็บไข้และพากันหันไปพึ่งพาการแพทย์สมัยใหม่ในแต่ละปีสูงมาก แต่ก็ไม่ได้ตระหนักถึงการดูแลสุขภาพของตนแต่อย่างใด ชาวบ้านอีกจำนวนไม่น้อยก็ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพ ด้วยการดื่มเหล้าสุบหรืออีร้อยละ 23.80 ของประชากรทั้งหมู่บ้าน (878 คน) จนกลายเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งทำให้เกิดโรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบอาหารและช่องปาก และโรคระบบกล้ามเนื้อและโครงร่าง ประกอบกับอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นป่าเขาสูงชัน จึงทำให้เกิดโรคที่เกี่ยวข้องกับระบบหายใจและระบบกล้ามเนื้อในระดับที่สูงมาก

6. ศักยภาพทางด้านศาสนา

ผู้นำธรรมชาติและผู้นำศาสนาในหมู่บ้านให้สัมภาษณ์ว่า ชาวบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค ในปัจจุบัน ยึดถือและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพระคริสต์ธรรมคัมภีร์เป็นหลัก ส่วนระบบคุณค่าทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของชาวปกากะญอที่เคยยึดถือและปฏิบัติกันมายาวนาน เหลืออยู่ในความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป แต่ก็ไม่ได้นำมาถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังอีก

เนื้อหาในพระคริสตธรรมคัมภีร์ นับตั้งแต่ประวัติของพระเยซูมาจนถึงบทบัญญัติต่างๆ ไม่
 ว่าจะเป็นการเล่นประเพณี การโสโครก การลามก การนับถือรูปเคารพ การถือวิทยาคม การเป็นศัตรู
 กัน การวิวาทกัน การริษยากัน การโกรธกัน การไฝสูง การอิจฉากัน การเมาเหล้า และการเล่นเป็น
 พาลเกร ได้ถูกนำมาถ่ายทอดแทนสฤงษิต คำสอน นิทาน และทา ที่มีมาแต่บรรพกาลให้กับผู้เฒ่าผู้
 แก่ พ่อแม่ หนุ่มคนสาว เด็กและเยาวชน ในหมู่บ้าน ผ่านวันสำคัญทั้งในระดับปัจเจกบุคคล
 ครอบครัว ชุมชน นับตั้งแต่วันเกิด วันแต่งงาน วันขึ้นบ้านใหม่ วันขึ้นปีใหม่ วันคริสต์มาส และการ
 ตาย

ดังนั้นแทบทุกวัน ศาสนาจารย์และศิษยาภิบาล ก็จะออกจากบ้านไปประกอบพิธีอธิษฐาน
 ขอรพรจากพระเจ้าและเทศนาธรรมเนื่องในโอกาสสำคัญให้กับผู้คนในชุมชนเสมอ เสียงเพลง
 สรรเสริญพระเจ้า ระหว่างรอญาติพี่น้องและพ้องเพื่อนมาพร้อมเพรียงกันก่อนประกอบพิธีอธิษฐาน
 เป็นเสียงเพลงที่ชาวบ้านทุกคนคุ้นเคยกันดี ก่อนที่เจ้าภาพในพิธีจะกล่าวต้อนรับ และศาสนาจารย์
 หรือศิษยาภิบาลนำกล่าวคำสรรเสริญพระเจ้า เทศนาธรรมตามพระคัมภีร์คริสต์ธรรมคัมภีร์ และ
 กล่าวอวยพรให้เจ้าภาพมีความสวัสดิมีชัย ทำสิ่งใดก็ขอให้สมดังใจปรารถนา

แต่ระบบคุณค่าทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมตามพระคริสตธรรมคัมภีร์ ไม่เพียงแต่
 ส่งผ่านวันสำคัญในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน เท่านั้น หากแต่ยังส่งผ่านจากการเรียน
 การสอนพระคริสตธรรมคัมภีร์ในทุกวันเสาร์ให้กับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน และผ่านพิธีนมัสการ
 พระเจ้าที่โบสถ์ประจำหมู่บ้านทุกวันสะบาโตอีกด้วย

ผู้นำศาสนาให้สัมภาษณ์ว่า เด็กและเยาวชนบ้านแม่แฮได้ทุกคน ทั้งในระดับอนุบาลและ
 ประถม ต้องเรียนพระธรรมคำสอนในพระคริสตธรรมคัมภีร์ ซึ่งทางสภาคริสตจักรแม่แฮได้เป็น
 ผู้จัดการเรียนการสอนให้ในทุกวันเสาร์ โดยใช้หลักสูตรของหน่วยงานคอมเพลกซ์ชันในประเทศไทย
 ภายใต้สภาคริสตจักรในประเทศไทย เป็นผู้แปลและจัดส่งมาให้

เนื้อหาในหลักสูตรแบ่งออกเป็น 4 ด้านด้วยกันคือ ด้านจิตวิญญาณ, ด้านสติปัญญา, ด้าน
 สุขภาพ และด้านสังคม ในแต่ละด้าน แบ่งเนื้อหาอย่างง่ายไล่เรียงไปตามช่วงอายุของเด็กและเยาวชน
 โดยเริ่มต้นตั้งแต่อายุ 3 – 5 ปี, 6 – 8 ปี, 9 – 11 ปี แต่ละช่วงอายุก็จะมีเนื้อหาและกระบวนการเรียน
 การสอนแตกต่างกันออกไป แต่จะเน้นให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในห้องเรียนเป็นหลัก
 โดยใช้เพลง เกม นิทาน และสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ประกอบการอธิบายทำความเข้าใจเรื่องราว
 เกี่ยวกับพระเจ้า และความดีของพระเจ้าที่มีต่อเราทุกคน นอกจากนั้นเด็กยังสามารถเลือก
 เรียนตามความสนใจในวิชาภาษาอังกฤษ ภาษาไทย คณิต และภาษาปกาเกอะญอ ได้อีกด้วย

ส่วนครูที่สอนทั้ง 4 คน ทางสภาคริสตจักรแม่แฮได้ ใช้วิธีเปิดรับสมัครบุคคลในหมู่บ้าน
 จากนั้นก็ให้สมาชิกเป็นผู้คัดเลือกส่งเข้ารับการอบรมหลักสูตรการเรียนการสอนที่ศูนย์คริสตจักรแม่
 มิงค์ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกหลายวัน จึงจะกลับมาจัดการเรียนการสอนด้วยตนเอง
 ได้ ดังนั้นในทุกวันเสาร์เราก็จะเห็นเด็กอายุตั้งแต่ 3 – 11 ปี เกาะกลุ่มกันวิ่งเล่นใต้ถุนโบสถ์

คริสต์จักรแม่เฮใต้ เพื่อรอครูที่อยู่ในหมู่บ้านผลิตเปลี่ยนกันมาสอนในภาคเช้าและภาคบ่าย ทั้งในวิชาหลักและวิชาเลือกเสรี

ส่วนวันสะบาโต (วันอาทิตย์) เป็นวันหยุดงานของชาวบ้าน เพื่อนมัสการพระเจ้า ฟังเทศนาธรรม และอธิษฐานขอพรจากพระเจ้า โดยมีกลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี และกลุ่มพ่อบ้าน ผลิตเปลี่ยนกันเข้าโบสถ์ตลอดทั้งวัน ซึ่งทางสภาคริสต์จักรแม่เฮใต้ได้แบ่งเวลาดังนี้

7.30 น. เป็นต้นไป กลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านและหอพักมานมัสการพระเจ้า พอเวลา 9.00 น. เป็นรอบของกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน พออย่างเช้า 11.00 น. เป็นรอบของกลุ่มพ่อบ้าน ส่วนแม่บ้านและเยาวชนที่นมัสการตอนเช้าไม่ทัน ก็จะพากันมาเข้าร่วมนมัสการพระเจ้าในเวลานี้ได้ จากนั้นเวลา 14.00 น. กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านก็จะพากันมานมัสการพระเจ้าอีกครั้ง จากนั้นก็นัดหมายกันไปแบ่งปันพระคัมภีร์ที่บ้านในตอนหัวค่ำ ถือเป็นการสิ้นสุดกิจกรรมนมัสการพระเจ้าในวันสะบาโต

7. การแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน

การแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชนของบ้านแม่เฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค มีลักษณะในเชิงรับและเชิงรุกคู่ขนานกันไป คือมีทั้งที่องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนในด้านอาชีพ ส่งเสริมรายได้ อบรมให้ความรู้ และการอนุรักษ์ป่า ในขณะที่เดียวกันชุมชนเองก็พยายามที่เข้าไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ข้างต้นเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนอีกเช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคเสียมากกว่า เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ เป็นต้น

การเข้ามาขององค์กรนอกชุมชนทั้ง 3 ภาคส่วนดังกล่าวมานี้ เมื่อจำแนกประเด็นที่องค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนในปัจจุบัน พอจำแนกออกได้ 3 ประเด็นใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ ประเด็นศาสนาและการศึกษา, ประเด็นอาชีพและรายได้ และประเด็นการอนุรักษ์ป่า

1.) ประเด็นศาสนาและการศึกษา

มิสสภาคริสต์จักรในประเทศไทยเป็นผู้นำ โดยเข้ามาในหมู่บ้านพร้อมมิสชันนารีที่เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนา เมื่อชาวบ้านหันมานับถือคริสต์ศาสนากันมากขึ้นตามลำดับ จึงได้สนับสนุนการสร้างโบสถ์ในหมู่บ้าน สนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลานคริสต์ศาสนิกชนในด้านที่พักและให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่มีฐานะยากจนให้มีโอกาสในด้านการศึกษาที่สูงขึ้นไป โดยทำในนาม “โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเดิมฝืน” ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิธรรมาทร และสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย สภาคริสต์จักรในประเทศไทย ปัจจุบันมีเด็กอยู่ในโครงการ 65 คน แบ่งเป็นอนุบาล 23 คน ประถมศึกษา 22 คน นอกจากนั้นสภาคริสต์จักรแห่งประเทศไทย ใน

นามสภาคริสตจักรบ้านแม่แฮได้ ยังได้สนับสนุนการศึกษาพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ให้กับบุตรหลาน คริสตศาสนิกชนในชุมชน ไปจนถึงการส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มสตรี และอบรมเยาวชนเป็นประจำ ทุกปีอีกด้วย

2) ประเด็นอาชีพและรายได้

มีหลายหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน นอกจากสภาคริสตจักรแม่แฮได้ ซึ่งได้อบรมอาชีพ ให้กับกลุ่มสตรีแล้ว ยังมีหน่วยจัดการป่าต้นน้ำแม่ตูม, มูลนิธิรักภัยไทย, มูลนิธิไฮเฟอร์, องค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน และหน่วยพัฒนาสังคมและสวัสดิการบนพื้นที่สูงบ้านแม่ป๋อก หมู่ 4 ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ให้การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านความรู้งาน อาชีพให้กับชาวบ้าน ด้วยการอบรม ศึกษาดูงาน รวมทั้งจัดหาอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านและ งบประมาณเป็นทุนสนับสนุนเริ่มต้นอีกส่วนหนึ่งด้วย ปัจจุบันอาชีพเสริมที่ชาวบ้านยังทำกันอยู่ใน ขณะนี้ มีเพียงโครงการเลี้ยงโค-กระบือของมูลนิธิไฮเฟอร์ ส่วนทอดผ้าต่างคนต่างทำกันเองที่บ้าน สำหรับไว้ใช้เป็นหลัก แต่ก็มิขายบ้างเล็กน้อย

นอกจากนั้น ยังมีโครงการตามนโยบายของรัฐ เข้ามาสนับสนุนชาวบ้านในด้านอาชีพและ รายได้อีก 3 โครงการกับอีก 1 กองทุน ได้แก่ โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีสมาชิก 73 ครีวเรือน, โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) มีสมาชิก 48 ครีวเรือน และโครงการ SML (ปี 2551 ได้รับงบประมาณสนับสนุน 250,000 บาท) สำหรับกองทุนหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกัน ตนเอง (อพป.) นั้น ทางคณะกรรมการหมู่บ้านไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณให้กับสมาชิกใน หมู่บ้านได้ เนื่องจากสมาชิกที่กู้ยืมไปยังส่งเงินคืนคืนไม่ครบ

3.) ประเด็นการอนุรักษ์ป่า

มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มเป็นหน่วยงานแรกที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนชาวบ้าน ร่วมกันอนุรักษ์ป่า ต่อมาก็มีองค์การเคร้นานาชาติแม่แจ่มเข้ามาแนะนำในเรื่องการบริหารจัดการ พื้นที่ป่าให้กับชาวบ้าน ช่วยกันจัดทำแนวกันไฟและแบ่งเขตการใช้พื้นที่ป่าออกเป็นป่าชุมชน ป่าใช้ สอย ป่าอนุรักษ์ ป่าช้า และป่าต้นน้ำ โดยมีคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าเป็นผู้ดูแลจนถึงปัจจุบัน ส่วน โครงการรักษาน้ำเพื่อพ่อแม่ของแผ่นดิน ก็เป็นอีกโครงการหนึ่งซึ่งเข้ามาสนับสนุนให้ชาวบ้านร่วมกัน รักษาป่า แต่มีพื้นที่การทำงานอยู่เฉพาะที่บ้านเซโคชาเท่านั้น

ส่วนการแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชนในเชิงรุก ส่วนใหญ่เป็นเรื่อง โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคเป็นหลัก เช่น สร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กในหมู่บ้าน ซ่อมแซมถนนลูกรังระหว่างห้วยหมู่บ้าน สร้างถังเก็บน้ำขนาดใหญ่ สร้างอาคารเอนกประสงค์ และขยายเขตไฟฟ้าเข้ามาถึงหมู่บ้าน อย่างนี้เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นเรื่องของการส่งเสริมอาชีพ ให้กับชาวบ้าน โดยทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดทำแผนงาน โครงการ และกิจกรรม เพื่อ ของงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และรัฐบาลเป็นปีๆ ไป

8. ศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชน

ปัญหามันแม่เฮได้ บ้านเซโดซา และบ้านบลดเค มีหลายด้านด้วยกัน จากการรวบรวมประเด็นปัญหาที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำธรรมชาติ ผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง กลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาว และกลุ่มบุคคลนอกชุมชน พบว่า มีประเด็นปัญหาใหญ่ๆ 5 ด้านด้วยกัน คือ

8.1 ปัญหาเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาพืชผลการเกษตรตกต่ำ (กะหล่ำปลีและข้าวโพด) และปัญหานี้สิน ทั้ง 2 ปัญหานี้ นอกจากมีความสัมพันธ์กันและกันแล้ว ยังสัมพันธ์กับปัญหาค่านิยมบริโภคที่ถั่งโถมเข้าไปในหมู่บ้าน จนทำให้รายจ่ายของครอบครัวเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากไปกู้ยืมเงินมาซื้อรถมอเตอร์ไซด์และรถยนต์ เมื่อชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และหวังว่าพืชเงินสดที่ปลูกไปจะช่วยเหลือให้ได้ แต่ก็ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง เมื่อราคาผลผลิตตกต่ำ ก็จำเป็นต้องไปกู้ยืมสินอีก

วิธีแก้ปัญหายุทธกิจของชาวบ้านในแต่ละปัญหาแตกต่างกันไปดังนี้ ปัญหานี้สิน ชาวบ้านใช้วิธีไปกู้เงินยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน, ญาติพี่น้อง, กองทุน กข.คจ., เพื่อนบ้าน, กลุ่มออมทรัพย์ มาใช้ แต่ก็ทำให้เกิดหนี้สินผูกพันต่อเนื่องไปไม่จบไม่สิ้น และจากปัญหานี้สินผูกพันดังกล่าวนี้ คณะกรรมการหมู่บ้านจึงรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมา เพื่อที่จะให้ชาวบ้านตระหนักถึงค่าของเงินและรู้จักเก็บออมไว้ใช้ในภายภาคหน้า

ส่วนปัญหาพืชผลการเกษตรตกต่ำ ในแง่ของการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหายังไม่ปรากฏให้เห็นในหมู่บ้าน นอกเสียจากการปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน (กะหล่ำปลีและข้าวโพด) เช่น ถั่วลิสง, กาแฟ และทำเกษตรผสมผสาน อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลและครอบครัวไป

8.2 ปัญหาการตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านและในเขตทับซ้อนระหว่างหมู่บ้าน เป็นปัญหาที่คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ยังแก้ไขกันไม่ได้ เนื่องจากชาวบ้านที่เข้าไปตัดไม้ไม่มีใครมาแจ้งคณะกรรมการให้ทราบก่อน ส่วนพื้นที่ทับซ้อนระหว่างหมู่บ้านก็ยังไม่มีการแบ่งเขตกันชัดเจน กรณีปัญหาความขัดแย้งระหว่างบ้านแม่เฮได้กับบ้านมีดหลวงเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2551 อันเนื่องมาจากชาวบ้านแม่เฮได้เข้าไปตัดไม้มาปลูกบ้านในพื้นที่ที่เข้าใจว่าเป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่างหมู่บ้าน แต่ถูกคณะกรรมการหมู่บ้านมีดหลวงจับได้และยึดไม้เป็นของกลาง โดยอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ของหมู่บ้านตน จนคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าบ้านแม่เฮได้ และผู้นำศาสนา ต้องเดินทางไปเจรจากับคณะกรรมการหมู่บ้านมีดหลวงถึง 2 ครั้ง จึงตกลงกันได้โดยไม่เสียหลักการ กล่าวคือ ไม้ของกลางถูกยึดไปแต่ขอใช้เป็นเงินให้แทน

8.3 ปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ เป็นปัญหาที่ชาวบ้านแม่เฮได้กำลังประสบอยู่ในขณะนี้ เนื่องจากพื้นที่ทำกินมีจำกัด ไม่สามารถขยายออกไปตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นได้ ประกอบกับการใช้พื้นที่การเกษตรมีความหลากหลายกว่าแต่ก่อนมาก คือจากที่เคยทำไร่หมุนเวียนเพียงอย่าง

เดียว ก็ต้องแบ่งพื้นที่ทำไร่มาใช้เพาะปลูกพืชเงินสดเพื่อขาย หรือบางรายก็กันพื้นที่ส่วนหนึ่งไปทำการเกษตรแบบถาวรอีกหลายไร่ จึงทำให้ส่งผลต่อผลิตภาพทางด้านอาหารของครอบครัวและชุมชน จนคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเรียกประชุมชาวบ้านก่อนทำไร่มุมนเวียน เพื่อแจ้งพื้นที่ทำไร่และให้ชาวบ้านช่วยแบ่งปันพื้นที่ทำไร่มุมนเวียนของตนให้กับครอบครัวที่มีสมาชิกหลายคนทำกินในปีนั้นๆ ซึ่งก็ช่วยแก้ไขปัญหพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอได้บ้าง

8.4 ปัญหาน้ำอุปโภคบริโภคไม่พอใช้ เนื่องจากสถานที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในสันเขาที่มีความลาดชันสูงและมีลำห้วยอยู่ล้อมรอบ การทำประปาภูเขาแม้จะช่วยบรรเทาการใช้น้ำลงไปได้บ้าง แต่ก็ประสบปัญหาการอุดตันของท่อน้ำอยู่บ่อยๆ ส่วนพื้นที่การเกษตร ปลูกได้เฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น พอหลังจากฤดูฝนไปก็เพาะปลูกอะไรไม่ได้อีก ดังนั้นในปีงบประมาณ 2551 คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้เสนอโครงการจัดทำถังเก็บน้ำฝนและขยายเขตประปาภูเขาที่บ้านเซโคชามายังโครงการ SML และได้รับงบประมาณมาสนับสนุนโครงการ 250,000 บาท แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหได้ทั้งหมด เนื่องจากต้องแบ่งงบประมาณลงไปทั้ง 3 หย่อมบ้าน ทำให้การจัดทำถังเก็บน้ำฝนกระจายไปไม่ทั่วถึงกัน ส่วนการขยายเขตประปาภูเขาของหมู่บ้านก็จำกัดโดยงบประมาณอีก ทางแก้ไขที่ชาวบ้านดำเนินการอยู่ในเวลานี้ นอกจากคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเที่ยวไปแก้ไขท่อน้ำอุดตันแล้ว ต้องรอความหวังจากโครงการ SML ในปีต่อไป

8.5 ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปมปัญหาที่คณะกรรมการหมู่บ้านยังแก้ไขไม่ได้ แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าใจดีและมีความพร้อมเพียงในการประชุม พร้อมเพื่อกันทำกิจกรรมส่วนรวมตามที่ผู้นำขอความร่วมมืออยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็มีชาวบ้านอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนรวมเท่าไร้ จนทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในประเด็นต่างๆ ที่ผู้นำชุมชนแจ้งให้ทราบ และจำต้องชี้แจงหรือทำความเข้าใจกับชาวบ้านในที่ประชุม หรือประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้านบ่อยๆ บางครั้งก็ต้องเข้าไปทำความเข้าใจถึงที่บ้านก็มี

8.6 ปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไม่ทั่วถึง เนื่องจากบ้านหมู่ 9 ประกอบด้วย 3 หย่อมบ้าน แต่ละหย่อมบ้านอยู่ห่างกันประมาณ 3 กิโลเมตร เมื่อโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และโครงการของรัฐบาลลงมาถึงหมู่บ้าน จำต้องแบ่งสรรปันส่วนให้เสมอภาคกันโดยถือเอาจำนวนประชากรเป็นตัวตั้ง หย่อมบ้านไหนมีประชากรมากก็ได้มาก หย่อมบ้านไหนมีประชากรน้อยก็ได้ลดหลั่นกันไป แต่การจัดสรรงบประมาณหรือโครงการต่างๆ ในทำนองนี้ แม้มีความเป็นธรรมและยอมรับกันได้ แต่ก็ไม่พอกับการพัฒนาในแต่ละหย่อมบ้าน ในที่สุดคณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้ตกลงกันผันการอุดหนุนไปให้ในแต่ละหย่อมบ้านเป็นปีๆ ไป ยกเว้นบ้านบลดเค เพราะเป็นหย่อมบ้านที่มีประชากรเพียง 14 หลังคาเรือน ปีไหนได้งบประมาณมากก็ต้องเจียดไปให้กับหย่อมบ้านที่มีความเดือดร้อนหรือเร่งด่วนส่วนหนึ่งด้วย

บทที่ 6

เหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

ในบทที่ 5 ได้พูดถึงศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดินน้ำป่า, ศักยภาพในด้านเศรษฐกิจ, ศักยภาพในด้านสังคมและการเมือง, ศักยภาพในการศึกษา, ศักยภาพในการดูแลสุขภาพอนามัย, ศักยภาพในด้านศาสนา, ศักยภาพในการแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน ไปจนถึงศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชน

ในบรรดาศักยภาพของชุมชนดังกล่าวมานี้ ศักยภาพในด้านศาสนาเข้มแข็งที่สุด, รองลงมาได้แก่ศักยภาพในด้านสังคม, ศักยภาพในการเมือง และศักยภาพในการศึกษา ตามลำดับ ส่วนศักยภาพในด้านอื่นๆ เป็นตัวถ่วงดุลหรือช่วยค้ำจุนไม่ให้ปัญหาในชุมชนขยายวงกว้างออกไป และเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้ปัญหายาเสพติดแพร่ระบาดเข้ามาในชุมชนได้ ถึงแม้ไม่สามารถป้องกันปัญหาได้ทั้งหมดก็ตาม แต่ศักยภาพของชุมชนในแต่ละด้านก็ยังช่วยเป็นภูมิคุ้มกันให้ชาวบ้านอยห่างจากยาเสพติด (ฝัน) มาได้ทราบจนกระทั่งในทุกวันนี้หลังจากที่เคยแพร่ระบาดมาแล้วในอดีต

1. โลกทัศน์ชาวบ้านต่อยาเสพติด

วัฒนธรรมของชาวปกากะญอแต่เดิมผู้หญิงไม่นิยมดื่มเหล้าสุบบุหรี เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งไม่งาม และนำความอับยศอดสูมาสู่ตนมากกว่าคำสรรเสริญเยินยอจากเพื่อนบ้าน เพราะเหตุดังนั้นผู้หญิงปกากะญอจึงรังเกียจการดื่มเหล้าเมาไม่ว่าจะเป็นในหมู่ผู้หญิงหรือผู้ชายก็ตาม ดังปรากฏในตำนานของชาวปกากะญอที่เล่าต่อๆ กันมาในเรื่องเด็กกำพร้า “จ้อโผ่แค” เป็นตำนานที่สะท้อนให้เห็นถึงพิษภัยของเหล้าต่อคนดื่มและคนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

เรื่องมีอยู่ว่า จ้อโผ่แคน้อยใจที่ตนเป็นคนกำพร้าพ่อแม่มาตั้งแต่เล็ก จึงตัดสินใจเดินทางออกจากเมืองเข้าป่า และมาพบนกที่กินน้ำในบ่อน้ำทิพย์ดินโซเซไปมากี่เกิดความสงสัย แต่ด้วยความหิวกระหายน้ำจากการเดินทางไกล จ้อโผ่แคจึงน้ำใจไม่มาทำเป็นกรวยตักน้ำในบ่อน้ำดื่ม ไม่นานก็เกิดอาการมึนเมาและมีพฤติกรรมกร้าวร้าวใส่ผู้คน แม้จนพระราชาก็ยังพุดจาเสียดสีต่างๆ นานา จนทำให้พระราชาทรงพิโรธและสั่งประหาร แต่ชาวบ้านพากันทักท้วงไว้ให้กักตัวไปสอบสวนก่อน พอสร้างเมาจ้อโผ่แคก็เล่าความจริงทั้งหมดให้พระราชารับฟังพร้อมกับนำเสด็จไปที่เกิดเหตุ เห็นนกที่ตนจับใส่ในย่ามดินเซซัดโซเซไปมา ทำให้พระราชากเกิดความสงสัยและใคร่ทรงเสวยดู

เมื่อพระราชาสวยน้ำในบ่อน้ำทิพย์จนแห่งยอด ไม่นานก็เกิดอาการมึนเมาไม่ได้สติ ออกมาร้องรำทำเพลงกลางป่า บรรดาข้าราชการบริพารที่ติดตามไปก็พากันประคองพระราชากลับมาพระราชวัง จากนั้นพระองค์ก็ทรงรับสั่งให้ประหารข้าราชการบริพารรวมทั้งพระโอรสอันเป็นที่รักเพื่อนำมาทำอาหาร ครั้นได้สติกลับคืนมาและรู้ว่าพระโอรสเสียชีวิตเพราะความไร้สติของพระองค์ก็

ทรงเสียดพระทัยมาก ถึงกับรับสั่งให้จอโม่เคหาสูตรทำน้ำ “จิ” หรือน้ำเหล้า ให้ผู้อื่นได้ออชแห่งความอภัย เพื่อเป็นเครื่องคิดเตือนใจไม่ให้ดื่มและเมาอีก ตั้งแต่นั้นมาชาวปกาเกอะญอจึงนิยม “ออช” หรือดื่มเหล้าเป็นการเตือนตนเองว่า ไม่ควรออชเพราะจะนำความอภัยสอดสูมาสู่ตน ครอบครัว และชุมชนได้ (ซึ่งต่อไปจะเรียกการไม่ดื่มเหล้าของผู้หญิงและการดื่มเหล้า (ออช)เตือนตนนี้ว่า “วัฒนธรรมจอโม่เค”)

ในการออชของชาวปกาเกอะญอแต่เดิมนั้น ออชกันเพื่อเป็นการเตือนตนไม่ให้ออชจนนำความอภัยสอดสูมาสู่ตน ครอบครัว และชุมชน เท่านั้น ไม่ได้ออชกันในทุกโอกาสทุกเวลาตามแรงปรารถนาของตนแต่อย่างใด คือออชกันเพียงพอประมาณหรือพอเป็น “พิธี” ในโอกาสต้อนรับเพื่อนบ้านคนใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน หรือในพิธีแต่งงาน รวมไปถึงพิธีกรรมสำคัญอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการออชในหมู่บ้านปกาเกอะญอเปลี่ยนไปตามยุคสมัย คำสอนของพระเจ้าให้ละเว้นจากการดื่มสุราแม้จะสถิตอยู่ในจิตใจของผู้คนเป็นจำนวนมาก แต่อีกร้อยละ 14 ของประชากรในหมู่บ้านก็ยังออชกันตามแรงปรารถนาของตน จนผู้นำศาสนาและผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งต้องออกมาตรการห้ามขายเหล้าเบียร์ในหมู่บ้านเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 ตั้งแต่นั้นมาปัญหาเหล้าก็เริ่มเบาบางลงไป

ในทัศนะของปราชญ์พื้นบ้านเห็นว่า “ยาเสพติดกินแล้วสนุกสบายคนเดียว เห็นแก่ตัว คนกินยาเสพติดเห็นแก่ตัวทั้งหมด” เพราะบุคคลที่เสพยา(ฝิ่น)เข้าไปไม่คำนึงถึงลูกเมีย ไม่คำนึงถึงอนาคตของตนเองและครอบครัว ไม่คำนึงถึงผู้อื่นว่าจะเป็นอย่างไร ตัวเองจะเดือดร้อนเช่นใด หมู่บ้านจะเสียหายอย่างไร ไม่เคยสนใจคนรอบข้าง จนทำลายสายสัมพันธ์อันดีของคนในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ให้ย่ำแย่ลงไป โดยเฉพาะในเรื่องของ “ความรักและความซื่อสัตย์” อันเป็นคุณสมบัติหนึ่งของชาวปกาเกอะญอที่มีต่อคนในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ไปจนถึงพระเจ้าในคริสต์ศาสนา เพราะคนที่เสพยาจะโกหกลูกเมียและเพื่อนบ้านตลอดเวลาจนหาความซื่อสัตย์ไม่ได้ ยิ่งไม่ยอมเข้าใกล้พระเจ้าเพื่อฟังเรื่องราวทางจิตวิญญาณและจิตสำนึกที่ดี บุคคลเช่นนี้ในที่สุดก็จะเข้านรกเข้าพวงหรือเข้าสู่ความมืดมนแห่งชีวิตไป และกลายเป็นคนเหินห่างจากพระเจ้าในที่สุด

แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีความรักความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน รวมทั้งต่อพระเจ้าที่เคารพนับถือด้วยแล้ว บุคคลคนนั้นก็จะเป็นที่พึ่งที่หวังให้กับครอบครัวของตนและชุมชนได้ ไม่เป็นบุคคลเหินห่างจากพระเจ้าและศาสนา ยิ่งเข้าโบสถ์มาฟังเรื่องราวทางจิตวิญญาณและจิตสำนึกที่ดี ก็มีแต่เดินไปสู่ความสว่างในชีวิตการทำงาน ส่วนคนรอบข้างก็พลอยได้รับผลแห่งความสว่าง อันหมายถึงความรักความซื่อสัตย์นั้นไปด้วย

ผู้นำชุมชนบอกว่า ยาเสพติดชนิดใดก็ตาม เมื่อเข้ามาในหมู่บ้านก็เหมือนกับเกลือที่ตกลงไปในถัง ซึ่งจะละลายกระจายไปทั่วถึงจนยากที่จะแก้ไข คือทำให้คนทั้งหมู่บ้านได้รับความเดือดร้อนตามไปด้วย ดังนั้นจึงต้องช่วยกันแก้ไขไม่ให้แพร่ระบาดออกไปจนกลายเป็นภัยพิบัติต่อครอบครัวและชุมชน ซึ่งทุกคนต้องถือว่าเป็นภารกิจของตนอีกเช่นกัน ไม่เว้นแม้กระทั่งผู้เสพยาก็ต้องหันมา

ให้ความร่วมมือกับชุมชนด้วยจึงจะช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติดที่รุกรามออกไป เหมือนเกลือที่ละลายกระจายไปทั่วถึงให้ขงกันลงได้

2. สถานการณ์ยาเสพติดในชุมชน

ผู้นำชุมชนให้สัมภาษณ์ว่า บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเต เมื่อ 20 ปีที่แล้วมาประสบปัญหาการแพร่ระบาดของฝิ่นเช่นกัน มีทั้งที่ปลูกไว้กินเองในป่าและที่ซื้อหามาเสพเองที่บ้าน แต่ก็มีเพียงพ่อบ้าน 2 – 3 คนเท่านั้นที่นิยมเสฟฝิ่นกัน ส่วนภรรยาและบุตรหลาน แม้ไม่มีผู้ใดเจริญรอยตามผู้นำครอบครัวของตน แต่ก็ได้รับผลกระทบตามมาด้วยอย่างเลี่ยงไม่ได้ เมื่อผู้นำครอบครัวไม่สนใจทำงาน วันๆ ได้แต่นอนสูบฝิ่นอยู่ที่บ้าน จึงไม่มีใครมาว่าจ้างไปช่วยงานในเรือกสวนไร่นา ส่วนเพื่อนบ้านนอกจากพากันลอยห่างออกไปจนไม่มีใครอยากคบหาแล้ว และยังช่วยกันดักเตือนให้เพื่อนบ้านที่ปลูกฝิ่นหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน

สภาพปัญหาดังกล่าวมานี้ ประกอบกับในเวลานั้นมีกองกำลังทหารพราน กองทัพภาคที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาปราบปรามการลักลอบปลูกฝิ่น และยาเสพติดชนิดอื่นในพื้นที่ตำบลปางหินฝน พร้อมกับบรรดงค์ให้ชาวบ้านเห็นพิษภัยของยาเสพติดให้โทษด้วยการลดละเลิกยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย จึงทำให้ปัญหาการแพร่ระบาดของฝิ่นและยาเสพติดชนิดอื่นในหมู่บ้านเบาบางลงไปตามลำดับ พร้อมกับการจากไปของบุคคลที่เสฟฝิ่นในหมู่บ้าน อันเนื่องมาจากปัญหาสุขภาพเสื่อมโทรม ขณะที่บางคนต้องเข้ารับการบำบัดรักษา จึงทำให้เยาวชนและคนหนุ่มสาวรุ่นต่อมาไม่มีใครกล้าเสฟฝิ่นกัญชาหรือว่ายาเสพติดที่ผิดกฎหมายอีก แม้กระทั่งทุกวันนี้ (ยกเว้นเหล่านักร์) ก็ยังไม่ปรากฏว่าหมู่บ้านนี้มีปัญหายาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ทั้งๆ ที่ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาบรรดงค์ หรือว่าส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นชุมชนตัวอย่าง ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายตลอดในระยะ 20 ปีที่ผ่านมา

แม้ว่าในปีพ.ศ.2546 รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จะดำเนินนโยบายแข็งแกร่งกับผู้ผลิต ผู้เสฟ และผู้ค้า พร้อมกับดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหายาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ในนามโครงการ “พลังแผ่นดินจัดสันยาเสพติด” ก็ตาม ทำได้แต่เพียงตั้งกฎระเบียบว่าด้วยการป้องกันแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน และแต่งตั้งผู้ประสานงานและคณะกรรมการชุดรักษาความสงบเรียบร้อยประจำหมู่บ้านขึ้นมาเฝ้าติดตามการแพร่ระบาดของยาเสพติดและรักษาความสงบภายในหมู่บ้านเท่านั้น

ต่อมาในเดือนธันวาคม พ.ศ.2551 สถานีตำรวจภูธรแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ได้กำหนดพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อเข้าเป็นชุมชนหมู่บ้านเข้มแข็งห่างไกลจากยาเสพติดสามารถที่จะแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้ด้วยตนเองและให้เป็นหมู่บ้านชุมชนสัมพันธ์ จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันปราบปรามยาเสพติดประจำหมู่บ้านแม่แฮใต้ (กปปม.) ขึ้นมา

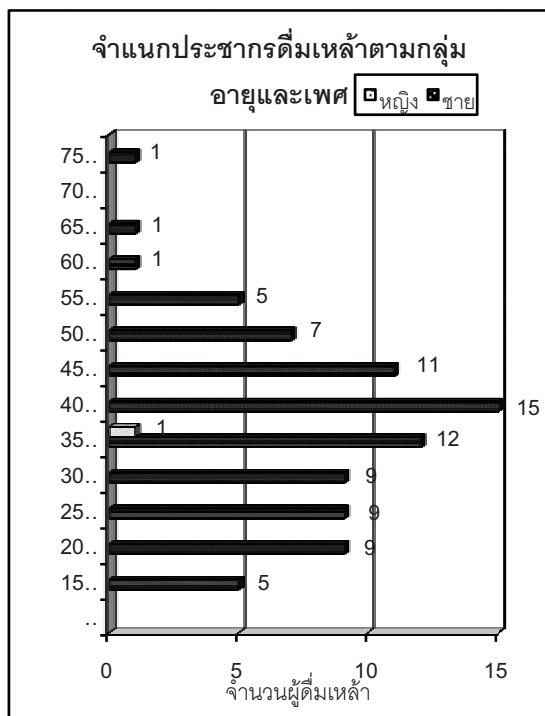
เพื่อที่จะดำเนินการปฏิบัติงานสร้างชุมชนเข้มแข็งร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับชาวบ้าน ส่วนทางด้านสถานีอนามัยบ้านแม่แฮได้ แม้จะไม่ได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นภารกิจหลัก หากแต่ได้สอดแทรกโทษของยาเสพติดเข้าไปในระหว่างการให้ความรู้ด้านสุขภาพกับชาวบ้านตาม โอกาสจะเอื้ออำนวยให้

โดยนัยนี้จึงกล่าวได้ว่า บ้านแม่แฮได้ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายมาได้ แม้นโยบายของ รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนกระตุ้นอยู่บ้างในทางอ้อม แต่ถ้าชุมชนไม่มีศักยภาพในด้าน ต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้นดีพอ ก็ไม่สามารถป้องกันยาเสพติดที่แพร่ระบาดอย่างรุนแรงได้ โดยเฉพาะ บ้านแม่แฮได้ บ้านเชโคชา และบ้านบลดเค ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ไม่ไกลจากจุดพักยาบ้าและเป็นเส้นทาง ลำเลียงยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย จากชายแดนพม่าเข้ามาในตัวเมืองเชียงใหม่และในพื้นที่จังหวัด ไกล่เคียง จึงเสี่ยงต่อการระบาดของยาเสพติดสูงมาก

ด้วยศักยภาพของชุมชนดังที่กล่าวมานี้ จึงส่งผลทำให้บ้านแม่แฮได้ บ้านเชโคชา และบ้านบลดเค ได้รับการประกาศให้เป็นหมู่บ้าน/ชุมชนสีขาวปลอดยาเสพติด เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (จากวันแม่ถึงวันพ่อ 116 วัน) จากศูนย์ปฏิบัติต่อสู้เอาชนะยาเสพติดอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 17 ตุลาคม 2551

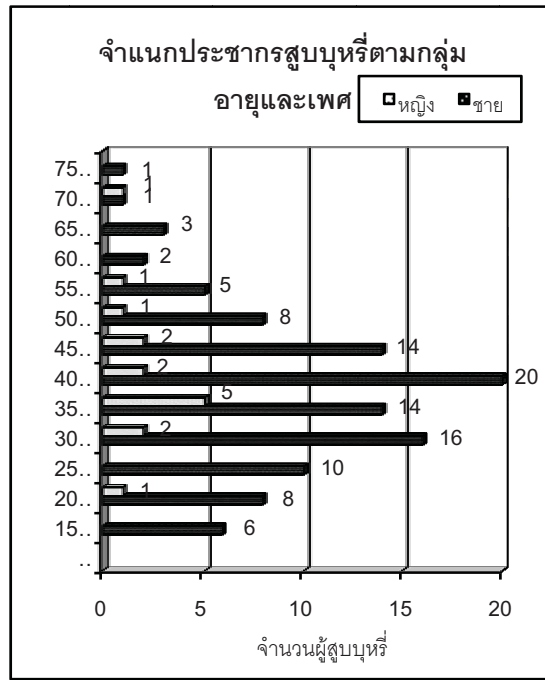
อย่างไรก็ตาม แม้บ้านแม่แฮได้ บ้านเชโคชา และบ้านบลดเค เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติดที่ ผิดกฎหมายตามคำประกาศของศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เอาชนะยาเสพติดอำเภอแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชุมชนจะปลอดยาเสพติดจำพวกเหล่านหรี ที่เป็นตัวการสำคัญทำ ให้ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยประสบกับโรคระบบทางเดินหายใจ จนต้องไปรับบริการสถานีอนามัย ประจำหมู่บ้านและโรงพยาบาลบ่อยๆ

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน พบว่า ประชากรบ้านแม่แฮได้ บ้านเชโคชา และบ้านบลดเค มีพฤติกรรมดื่มเหล้า 86 คน แบ่งเป็นชาย 85 คน หญิง 1 คน โดยดื่มเดือนละ ครั้งมากที่สุด 57 คน รองลงมาดื่มสัปดาห์ละ ครั้ง 20 คน ดื่มทุกวัน 6 คน ดื่ม 3 เดือนครั้งและ 6 เดือนครั้งอย่างละ 4 คน และมีชาวบ้านที่ดื่ม เหล้าชายอีก 6 คน ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 35 – 49 ปี รองลงมาอายุระหว่าง 20 – 34 ปี และ 45 – 49 ปี โดยชาวบ้านที่มีอายุต่ำสุดอยู่ที่ 15 – 19 ปี อายุสูงสุดอยู่ที่ 75 – 79 ปี แต่มีเพียง 1 คน เท่านั้น (2551)

ส่วนชาวบ้านที่มีพฤติกรรมสูบบุหรี่มีจำนวน 123 คน แบ่งเป็นชาย 108 คน หญิง 15 คน โดยสูบบุหรี่ทุกวัน 1 – 4 มวน, 5 – 9 มวน และ 10 – 14 มากที่สุด 91 คน, 31 คน และ 5 คน ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในระหว่าง 30 – 49 มากที่สุด รองลงมาอายุ 15 – 19 ปี ส่วนผู้หญิงก็เช่นกันโดยมากมีอายุอยู่ในช่วงนี้ (2551)

เมื่อคิดเป็นร้อยละของประชากรที่ดื่มเหล้าสูบบุหรี่พบว่า มีประชากรดื่มเหล้าสูบบุหรี่รวมกันร้อยละ 23.80 ของประชากรทั้งหมด (878 คน) โดยแบ่งเป็นประชากรที่ดื่มเหล้าร้อยละ 9.79 ประชากรที่สูบบุหรี่ร้อยละ 14 ที่เหลือไม่มีพฤติกรรมดื่มเหล้าสูบบุหรี่ และไม่ปรากฏว่ามียาเสพติดที่ผิดกฎหมายแพร่ระบาดในชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้น

3. เหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนปลอดภัยจากยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

เหตุปัจจัยที่ทำให้บ้านแม่แฮได้ บ้านเซโคชา และบ้านบลดเค ปลอดภัยจากยาเสพติดที่ผิดกฎหมายนั้น สัมพันธ์กับศักยภาพของชุมชนในบทที่ 5 คือถ้าชุมชนไหนมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, มีศักยภาพในการจัดการทางด้านเศรษฐกิจของตน, มีศักยภาพในการจัดการทางด้านสังคมและการเมือง, มีศักยภาพในการจัดการทางด้านสุขภาพอนามัยและการศึกษาในระดับสูง ชุมชนนั้นก็จัดว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันดี และมีแนวโน้มที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่ผิดกฎหมายรวมถึงปัญหาอื่นๆ ได้

แต่ความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ แทบจะไม่มีชุมชนไหนที่มีศักยภาพสูงทุกๆ ด้าน ในบางชุมชนก็มีศักยภาพสูงอีกด้านหนึ่งแต่อีกด้านหนึ่งกลับมีศักยภาพต่ำแตกต่างกันไป แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าชุมชนจะไม่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตนไปจนถึงแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เพราะในแต่ละชุมชนมีการจัดระเบียบของตนผ่านระบบอันซับซ้อนตามสถานะและความจำเป็นของส่วนรวมอยู่ตลอดเวลา คล้ายกับองคพยพทั้งหลายที่เป็นองค์ประกอบในร่างกายของเรา เมื่อองคพยพใดองคพยพหนึ่งในร่างกายมีปัญหา องคพยพทั้งหมดก็ร่วมกันรักษาสมดุลภายในไว้ด้วยการซ่อมแซมหรือเยียวยาส่วนที่มีปัญหาเพื่อให้องคพยพอื่นดำรงอยู่ได้

ความเป็นชุมชนก็เช่นกัน เราจะเห็นภาพของการจัดระเบียบตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน ทุกคนก็จะร่วมกันแก้ไขไม่ให้ปัญหามานปลายต่อไปอีก กรณีบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค ก็ไม่แตกต่างไปจากนี้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติดินน้ำป่า การจัดการเศรษฐกิจชุมชน การจัดการทางด้านสังคมและการเมือง การจัดการศึกษา การดูแลสุขภาพและอนามัย ไปจนถึงความเชื่อศาสนา การแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน และการจัดการปัญหาต่างๆ ของชุมชนดังกล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาพืชผล การเกษตรตกต่ำ การแก้ปัญหาการตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การแก้ปัญหาที่ทำกินไม่พอเพียง ปัญหาน้ำอุปโภคบริโภคไม่พอใช้ การแก้ปัญหาชาวบ้าน(บางส่วน)ไม่มีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน และการแก้ปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไม่ทั่วถึงที่ผ่านมา โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ และร่วมกันกำหนดกฎระเบียบขึ้นมาบังคับใช้กับสมาชิกนั้น แสดงให้เห็นถึงการจัดระเบียบตัวเองของชุมชนตามความจำเป็นของส่วนใหญ่ได้เป็นอย่างดี โดยมีองค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาเสริมศักยภาพในการจัดการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้

ในบรรดาองค์กรภายนอกชุมชน ที่มีบทบาทต่อการสร้างเสริมศักยภาพและแก้ไขปัญหาต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องและมีอิทธิพลต่อชุมชนนั้น กล่าวได้ว่าสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยและองค์กรเครือข่ายมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อและแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้คนสูงมาก รองลงมาได้แก่หน่วยงานภาครัฐด้านการปกครอง และสาธารณสุข ถัดมาได้แก่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากหน่วยงานและองค์กรเหล่านี้ มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ลงถึงชุมชน และมีบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาดำเนินงานชัดเจน เป็นระบบ และมีความต่อเนื่องในการดำเนินงาน จึงสามารถเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา (ในระบบ) ความคิดความเชื่อ คุณธรรมจริยธรรม และการปกครอง สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยกับองค์กรเครือข่ายและหน่วยงานภาครัฐ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสและช่วยยกระดับการศึกษาของบุตรหลานสูงขึ้น และมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมแบบใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชน ไปจนถึงการควบคุมสมาชิกในหมู่บ้านให้ดำรงมั่นอยู่ในความดีงามและกฎระเบียบต่างๆ จนกลายเป็นเกราะป้องกันปัญหาหยาเสพติดได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบทบาทขององค์กรภายนอกชุมชนดังกล่าวมาข้างต้นนี้ แม้ว่ามีส่วนสำคัญในการป้องกันปัญหาหยาเสพติดและควบคุมสมาชิกในหมู่บ้านตั้งแต่หลังปีพ.ศ. 2537 เป็นต้นมา แต่ก็ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การระบาดของฝิ่นและยาเสพติดชนิดอื่นเบาบางลงไป การที่กลไกในด้านต่างๆ ของชุมชนหันมาสนใจปัญหาหยาเสพติดและสามารถพิชิตการแพร่ระบาดของฝิ่นและยาเสพติดชนิดอื่นในหมู่บ้านได้ด้วยตนเองนั้น เมื่อพิจารณาย้อนหลังไป 20 ปีที่ผ่านมาจะพบว่า เป็นผลมาจากอาการ “ช็อค” ของสมาชิกในชุมชนเมื่อปีพ.ศ.2537 เนื่องจากในเวลานั้นมีชาวบ้านประมาณ 3 คนเสพฝิ่นและปลูกฝิ่นไว้เสพเองในป่า เมื่อกองกำลังทหารพราน กองทัพภาคที่

3 จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาปราบปรามฝิ่นและสร้างมวลชนสัมพันธ์โดยตั้งฐานที่มั่นอยู่บ้านเซโคชา ในปัจจุบัน ปรากฏว่ามีชาวบ้านบางคนถูกจับกุมคุมขัง ขณะที่บางคนต้องเข้ารับการบำบัดรักษาเป็นเวลานาน เมื่อชาวบ้านเห็นเหตุการณ์ครั้งนั้นจึงพากันตื่นกลัว ไม่กล้าเข้ามาเกี่ยวข้องกับฝิ่นกัญชา หรือยาเสพติดชนิดอื่นอีก ส่วนบุตรหลาน ผู้เป็นพ่อแม่และคนเฒ่าคนแก่ต่างก็ช่วยกันขึ้นเนินะและ ตักเตือน โดยยกเอาเหตุการณ์เมื่อปีพ.ศ.2537 มาเป็นอุทาหรณ์สอนให้ห่างไกลจากฝิ่นกัญชาหรือยาเสพติดชนิดอื่น

จากการสัมภาษณ์เยาวชนคนหนุ่มสาวในชุมชนพบว่า ทุกคนรับรู้และจดจำเรื่องราวการเข้ามาปราบปรามฝิ่นในหมู่บ้านของกองกำลังทหารพราน กองทัพภาคที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ จากผู้เป็นพ่อแม่ได้ดี ทุกคนกลัวที่จะถูกจับกุมคุมขังเพราะจะทำให้อนาคตดับสูญ ส่วนผู้นำชุมชนซึ่งเห็นเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วยตนเอง ก็เกรงกลัวบุตรหลานและเพื่อนบ้านเข้าไปเกี่ยวข้องกับฝิ่นกัญชาหรือยาเสพติดชนิดอื่น จึงตื่นตัวและกระตือรือร้นที่จะหาทางป้องกันปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านทั้งในทางตรงและทางอ้อม เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การแนะนำสั่งสอน และออกกระเปียบข้อบังคับ เพื่อป้องกันสมาชิกในหมู่บ้านไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ผ่านกลุ่มการเมือง ผ่านกลุ่มอาชีพ ผ่านองค์กรทางศาสนา และผ่านสถานศึกษาในชุมชน ไปจนกระทั่งการนำบทบัญญัติทางศาสนามาควบคุมสมาชิกให้ดำรงมั่นอยู่ในศีลในธรรม ยิ่งช่วงไหนผู้นำหมู่บ้านได้รับการกระตุ้นจากหน่วยงานภาครัฐด้วยแล้ว ในช่วงนั้นบรรดาผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา และผู้นำกลุ่มอาชีพ ก็จะกระตือรือร้นและให้ความสำคัญกับการป้องกันยาเสพติดมากขึ้น

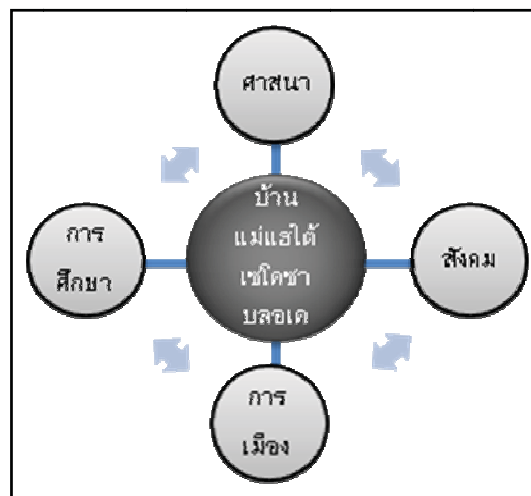
การตื่นตัวของชุมชนอันเป็นผลมาจากอาการ “ช็อค” ดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้ทุกภาคส่วนในชุมชนหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับปัญหายาเสพติดกันมาก เนื่องจากไม่อยากเห็นบุตรหลานและสมาชิกคนไหนคนใดในหมู่บ้านถูกจับกุมคุมขัง ไม่อยากเห็นลูกเมียที่บ้านต้องประสบความยากลำบากเมื่อขาดผู้นำครอบครัวไป และไม่อยากให้ชุมชนถูกตราหน้าว่าเป็นพื้นที่มีปัญหายาเสพติด ดังนั้นในแต่ละครอบครัว เครือญาติ สถานการศึกษา กลุ่มการเมือง/กลุ่มอาชีพ และสภาคริสตจักรในหมู่บ้าน จึงพากันเอาใจใส่ต่อบุตรหลานของตนไปจนถึงสมาชิกในชุมชนให้ปลอดภัยจากปัญหายาเสพติดที่แพร่ระบาดไปทั่วทุกหมู่บ้าน

เมื่อจำแนกและจัดอันดับกลุ่มและองค์กรในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการป้องกันปัญหายาเสพติด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ กลุ่ม/องค์กรในชุมชนที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อผู้คนมากอันดับหนึ่งได้แก่สภาคริสตจักรในหมู่บ้าน รองลงมาได้แก่สถาบันครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน, กลุ่มต่างๆ ในชุมชน และสถานการศึกษา ตามลำดับ โดยองค์กร สถาบัน และกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทสำคัญแตกต่างกันไปในแต่ละด้านกล่าวคือ

สภาคริสตจักรในหมู่บ้าน เข้ามามีบทบาทสำคัญในด้านศาสนา ทำหน้าที่หลอมรวมศรัทธาในพระเจ้าและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับชุมชน ไปจนถึงการส่งคมสงเคราะห์แก่สมาชิกในหมู่บ้านให้มีรายได้ มีสวัสดิการที่ดี และมีการศึกษาที่สูงขึ้นไป ขณะที่ในด้านครอบครัว เครือ

ญาติ และเพื่อนบ้าน หรือสถาบันทางสังคม ก็ทำหน้าที่บ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณและคุณธรรมจริยธรรมแบบใหม่ คอยสอดส่องดูแลและตักเตือนบุตรหลาน ให้ดำรงมั่นอยู่ในวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และให้ยึดมั่นในบทบัญญัติของพระเจ้า ส่วนกลุ่มการเมืองในชุมชน ทำหน้าที่บริหารและปกครองสมาชิกในหมู่บ้านให้อยู่ในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบของชุมชน แต่ถ้ามีคนหนึ่งคนใดก้าวล่วงละเมิดกฎระเบียบที่ตกลงกันได้ ทางฝ่ายปกครองก็จะลงโทษบุคคลคนนั้นทั้งในทางตรงและอ้อม เช่น ว่ากล่าวตักเตือน และให้ชุมชนร่วมกันลงโทษ อย่างนี้เป็นต้น ส่วนสถานศึกษาและสถานีนามัยในชุมชน ทำหน้าที่อบรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่ชาวบ้านรวมทั้งเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษา

แต่ถ้าไม่ได้ผล ศาสนาโดยสภาคริสตจักรในหมู่บ้านก็จะเข้ามาเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและลงทัณฑ์ในฐานะตัวแทนของพระเจ้าทันที ด้วยการตักเตือนต่างๆ ที่ทางคริสตจักรให้การสนับสนุน โดยในระหว่างนี้สถานศึกษา-สถานีนามัย และสังคม ก็จะเข้ามาเสริมสร้างความเข้าใจและบ่มเพาะให้บุคคลคนนั้นได้เห็นพิษภัยของยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย และให้ตระหนักถึงคนในครอบครัวและชุมชน หนุนเสริมกันไปดังปรากฏในแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของชุมชนในด้านศาสนา สังคม การเมือง และการศึกษา ต่อไปนี้

เมื่อจำแนกแยกแยะลงไปรายละเอียดแต่ละด้าน ก็จะเห็นองค์ประกอบที่เข้ามาขับเคลื่อนชุมชน ไปจนถึงกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านศาสนา

มีคริสต์ศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับคริสต์ศาสนิกชนในหมู่บ้านมายาวนาน โดยมีสภาคริสตจักรและโบสถ์ในหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางทางด้านจิตวิญญาณ และเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ ไปจนถึงเป็นสถานที่เรียนและสถานที่เล่นของเด็กในหมู่บ้าน เช่นเดียวกันกับวัดวาอารามในอดีต ซึ่งเคยเป็นสถานที่เรียนรู้อรรถ

วิชาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม การดนตรี หมอยา งานก่อสร้าง ภาษาหนังสือ วิชาการต่อสู้ และวิทยาคมต่างๆ ล้วนได้เรียนรู้มาจากวิถีชีวิตประจำวัน

บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลดอเด ก็เช่นกัน โบสถ์ของสภาคริสตจักรในปัจจุบัน นอกจากเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่เรียนรู้ดนตรีใน พิธีกรรมทางศาสนาของเยาวชนคนหนุ่มสาว เป็นสถานที่ศึกษาพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ เป็นสถานที่ เรียนรู้ภาษาปกาเกอะญอ เป็นที่พึ่งในด้านทุนการศึกษาในระบบให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน เป็นสถานสงเคราะห์งานอาชีพแก่พ่อแม่บ้านแม่บ้านและที่พักแก่เด็กนักเรียน ไปจนถึงเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนอีกด้วย เช่น ประชุม จัดกิจกรรมวันเด็ก วันคริสต์มาส เป็นต้น

- โบสถ์ในฐานะศูนย์กลางพิธีกรรมทางศาสนา

พิธีกรรมในคริสต์ศาสนาส่วนใหญ่ทำกันที่โบสถ์เหมือนกับพระสงฆ์และวัดในพระพุทธศาสนา แต่ก็มีอีกหลายพิธีกรรมที่ต้องไปทำที่บ้าน เช่น พิธีนมัสการพระเจ้าเนื่องในวันคล้ายวันเกิด วันขึ้นบ้านใหม่ และงานแต่งงาน ส่วนพิธีสำคัญที่คริสต์ศาสนิกชนมาร่วมกันเป็นจำนวนมากก็จะทำกันที่โบสถ์เป็นหลัก เช่น พิธีนมัสการพระเจ้าในวันสะบาโต พิธีศีลมหาสนิทหรือพิธีรับศีล ยกเว้น พิธีการรับบัพติสมาที่ต้องไปทำที่แม่น้ำ (แม่ตุม) สำหรับนิยายโปเตสแตนต์ (- บ้านแม่แฮใต้) แต่ถ้าว เป็นนิยายคาทอลิก (บ้านเซโดชาและบ้านบลดอเด) ทำกันที่โบสถ์

จากการสังเกตและจดบันทึกการสนทนากับผู้นำศาสนา ระหว่างที่ผู้วิจัยเข้าร่วมพิธีนมัสการ พระเจ้าที่โบสถ์และที่บ้าน อันเนื่องมาจากวันคล้ายวันเกิดและวันแต่งงานหลายครั้งพบว่า พิธี นมัสการพระเจ้า ไม่ว่าในโบสถ์หรือที่บ้านมีขั้นตอนไม่แตกต่างกัน ทุกครั้งก่อนนมัสการพระเจ้า ก่อนแบ่งปันพระคัมภีร์ และอธิษฐานขอพรจากพระเจ้า ผู้ร่วมพิธีต่างก็มีความสนุกสนานกับการ ร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า เพื่อปลอบประโลมและปลุกเร้าใจให้เกิดความศรัทธาต่อพระเจ้าใน คริสต์ศาสนา

เมื่อพากันนมัสการพระเจ้าผ่านไป ผู้นำศาสนาอ่านพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ในบทที่เกี่ยวข้อง กับพิธีกรรม หรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน (กรณีนมัสการพระเจ้าที่โบสถ์) เช่น ถิ่นนมัสการพระเจ้าในงานวันคล้ายวันเกิดและวันแต่งงาน ผู้นำศาสนาก็จะแบ่งปันพระคริสต์ธรรม คัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดและการแต่งงาน เพื่อให้เจ้าของวันเกิดและคู่บ่าวสาวนำไปยึดถือและ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระเจ้า จากนั้นผู้นำศาสนาก็จะให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมคนหนึ่งคนใด อธิษฐานขอพรจากพระเจ้า ให้คู่บ่าวสาวและเจ้าของวันเกิดประสบแต่ความสุขความเจริญในชีวิต การงาน และก่อนพิธีกรรมจะสิ้นสุดในวันนั้น เจ้าภาพในก็จะนำขนมขบเคี้ยวและนมร้อนมาเลี้ยง แขกที่ร่วมงานโดยไม่มีสุราแต่อย่างใด ยิ่งในระหว่างประกอบพิธีนมัสการพระเจ้าด้วยแล้ว สุราหรือ ว่าเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ห้ามนำเข้าในบริเวณพิธี แต่ถ้ามีแขกต่างบ้านต่างเมืองนั่งดื่มสุรา เจ้าภาพหรือผู้นำ

ศาสนา ก็จะเชิญแขกผู้หนึ่งไปนั่งดื่มสุราอาหารในที่อื่นทันทีที่จะเริ่มพิธีได้ แต่ถ้าไม่เป็นผลพิธีกรรมก็อาจล้มเลิกกลางคันไป จนทำให้เจ้าภาพเกิดความไม่สบายใจที่ไม่ได้นมัสการพระเจ้า

อย่างไรก็ตาม ปัญหาแขกหรือที่นั่งดื่มสุราอาหารโดยไม่สนใจพิธีกรรมทางศาสนานั้น โดยมากเป็นคนนอกหมู่บ้าน ซึ่งไม่รู้ธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน แต่ถ้าเป็นคนในหมู่บ้านก็รู้กันทั่วไปว่า คริสต์ศาสนิกที่ดี ต้องละเว้นจากสุรายาเสพติดให้โทษทั้งหลาย ดังนั้นเมื่อมีใครสักคนดื่มสุราหรือว่าของมึนเมามาจากที่อื่นไกล คนๆ นั้นก็จะไม่กล้าเข้าไปร่วมพิธีนมัสการพระเจ้ากับชาวบ้านคนอื่นๆ

- สถานที่เรียนรู้ดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนาของเด็กและเยาวชน

ดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสื่อทางใจและเป็นสายใยความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับพระเจ้า เพื่อปลุกเร้าใจให้เกิดความศรัทธาอย่างแรงกล้า ก่อนที่จะเข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนา ทั้งที่โบสถ์หรือที่บ้านเนื่องในโอกาสสำคัญต่างๆ โดยมีผู้ศาสนา (ศิษยาภิบาล) หรือว่าเยาวชนคนหนุ่มสาวเป็นผู้เล่นดนตรี ส่วนผู้เข้าร่วมพิธีก็พากันตบมือและร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า เป็นภาษาปกากะญอไปพร้อมๆ กัน ยิ่งนมัสการพระเจ้าที่โบสถ์ด้วยแล้ว เสียงดนตรี กล้อง และกั๋ง ที่เยาวชนคนหนุ่มสาวฝึกซ้อมกันมานานก็จะดังกระหึ่มไปทั่วทั้งโบสถ์

เยาวชนในหมู่บ้านให้สัมภาษณ์ว่า สาเหตุที่ตนเองเข้าโบสถ์ทุกวันสะบาโตนั้น เริ่มจากความสนใจในดนตรี โดยเห็นรุ่นพี่เล่นกันที่โบสถ์อย่างสนุกสนาน จึงอยากเล่นเป็นบ้าง และทุกครั้งที่รุ่นพี่ซ้อมดนตรีเพื่อที่จะเตรียมเล่นในพิธีนมัสการพระเจ้าในวันเสาร์หรือตอนเย็นวันธรรมดา ก็จะเข้ามาดูการซ้อมดนตรีและฝึกเล่นกับรุ่นพี่ที่โบสถ์ทุกครั้ง พอหลายๆ ไปก็เริ่มเล่นดนตรีได้ เมื่อทางโบสถ์หรือทางบ้านมีพิธีนมัสการพระเจ้า ก็จะเข้าไปร่วมเล่นดนตรีกับเพื่อนๆ แทบทุกครั้ง เว้นไว้มีธุระการงานเท่านั้นที่ไม่ได้ไปร่วมเล่นดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนา

ปัจจุบันมีเยาวชนคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านจำนวนไม่น้อย สามารถเล่นดนตรีที่มีอยู่ในโบสถ์ได้อย่างน้อย 1 ชิ้น โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นพี่ เพื่อที่จะเป็นกำลังสำคัญในการเล่นดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนา ถ้าคนหนึ่งคนใดไม่อยู่บ้านหรือไม่ได้มาร่วมนมัสการพระเจ้า เยาวชนและคนหนุ่มสาวคนอื่นๆ ที่มาร่วมพิธี ก็สามารถเล่นดนตรีแทนกันได้

ดังนั้นโบสถ์ของสภาคริสตจักรบ้านแม่แอ๊ด จึงไม่ว่างเว้นจากผู้คนที่แวะเวียนเข้ามาดูเยาวชนและคนหนุ่มสาวซ้อมดนตรี จนกลายเป็นสถานที่เล่นของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน เฉกเช่นเดียวกันกับวัดในชุมชนสมัยโบราณ ซึ่งเคยเป็นแหล่งเรียนรู้สรรพวิชา มาจนถึงเป็นสถานที่หล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกด้วย

- สถานที่เรียนรู้พระคริสต์ธรรมคำภีร์ของทุกคนในหมู่บ้าน

คำสอนของพระเจ้าที่ถ่ายทอดให้กับคริสตศาสนิกชนในหมู่บ้าน ไม่เพียงแต่ถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมและดนตรีในพิธีนมัสการพระเจ้าดังที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น หากแต่ทางสภาคริสตจักรใน

หมู่บ้าน ยังได้แจกจ่ายพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ภาษาปกาเกอะญอให้กับบุคคลที่ผ่านพิธีบัพติศมาคนละ 2 เล่มอีกด้วย คือพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ 1 เล่ม และอีก 1 เล่มเป็นเพลงสรรเสริญพระเจ้า ซึ่งชาวบ้านใช้ขับร้องและแบ่งปันคำสอนแก่กันและกัน ในระหว่างนมัสการพระเจ้าที่โบสถ์หรือที่บ้าน (ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องของพิธีกรรม)

โดยพระคริสต์ธรรมคัมภีร์และบทเพลงสรรเสริญพระเจ้าทั้ง 2 เล่มนี้ นอกจากถูกกระตุ้นให้ชาวบ้านได้อ่านในระหว่างประกอบพิธีนมัสการพระเจ้าที่โบสถ์หรือที่บ้านเนื่องในโอกาสสำคัญแล้ว คนที่สนใจมากกว่าการนำคำสอนในพระคริสต์ธรรมคัมภีร์มาแบ่งปันกันและกัน ก็สามารถเปิดอ่านได้ทุกเวลาว่างเว้นจากการงาน อีกทั้งยังเป็นการฝึกอ่านภาษาปกาเกอะญอให้กับชาวบ้าน ได้เห็นคุณค่าและช่วยกันรักษาวัฒนธรรมภาษานี้ไว้ ก่อนที่จะเลือนหายไปกับคนในรุ่นหลัง

- สถานที่เรียนรู้ภาษาปกาเกอะญอของชุมชน

การที่ชาวบ้านแม่เฮได้ในปัจจุบัน ยังพออ่านและเขียนภาษาปกาเกอะญอได้นั้น ก็เพราะสภาคริสตจักรในหมู่บ้านเข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอ่านและการเขียนให้กับชาวบ้าน โดยผ่านการอ่านพระคริสต์ธรรมคัมภีร์และเรียนรู้ผ่านบทเพลงสรรเสริญพระเจ้า จึงทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ภาษาของตนและหลักธรรมคำสอนไปพร้อมๆ กันด้วย

ส่วนเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ทางสภาคริสตจักรแม่เฮได้ ได้เปิดสอนภาษาปกาเกอะญอในทุกวันเสาร์ จนเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านสามารถอ่านและเขียนภาษาของตนได้ แม้ไม่เจเนจัดเหมือนกับการอ่านและเขียนภาษาไทย แต่ก็ทำให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านได้เห็นคุณค่าวัฒนธรรมทางด้านภาษามากขึ้น

- สนับสนุนทุนการศึกษาในระบบแก่เด็กและเยาวชน

การสนับสนุนทุนการศึกษาของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน เป็นพันธกิจสำคัญอีกประการหนึ่งของสภาคริสตจักรในประเทศไทย ที่ต้องการให้ความช่วยเหลือเด็กประพัตติที่มีความสามารถแต่ยากจน ได้มีโอกาสทางด้านการศึกษาที่สูงขึ้นไปเช่นเดียวกับเด็กในสังคมเมือง

ดังนั้นสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย จึงได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้กับคริสตศาสนิกชนในต่างประเทศ ที่ต้องการอุปถัมภ์ค่าเล่าเรียนแก่เยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นไป ตามกำลังสติปัญญาที่พอจะเรียนต่อไปได้ โดยมีสภาคริสตจักรแม่เฮได้เป็นผู้คัดเลือกเยาวชนที่ประพัตติที่มีความสามารถแต่ยากจน ให้กับคริสตจักรแห่งประเทศไทยเป็นผู้สรรหาพ่อแม่อุปถัมภ์ให้ จนเด็กและเยาวชนบ้านแม่เฮได้ในปัจจุบัน ได้รับการศึกษาในระบบสูงขึ้นจำนวนมากหากเปรียบเทียบกับสมัยก่อน

- สังคมสงเคราะห์ในด้านอาชีพและที่พักนักเรียน

นอกจากการสนับสนุนทุนอุปถัมภ์ให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านได้มีโอกาสทางการศึกษาแล้ว เด็กนักเรียนจากหมู่บ้านใกล้เคียง ที่เดินทางมาเรียนหนังสือในระดับประถมศึกษาที่

โรงเรียนบ้านแม่แฮได้ด้วยความลำบาก ทางสภาคริสตจักรแม่แฮได้ให้การสนับสนุน โดยได้รับทุนจากหน่วยงานเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทย ให้มาก่อสร้างหอพักและอุปกรณ์ค่าอาหารให้กับเด็กทุกคน โดยไม่ต้องเดินทางไกลมาเรียนหนังสือที่บ้านแม่แฮได้ให้เหนื่อยยากลำบากอีก

ส่วนในด้านอาชีพเสริมของพ่อบ้านแม่บ้าน ก็ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานในเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทยด้วยเช่นกัน อาทิเช่น อบรบทำแซมพู สบู่ และเลี้ยงโค-กระบือ เป็นต้น

- ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในชุมชน

เป็นอีกบทบาทหนึ่งของสภาคริสตจักรแม่แฮได้ ที่เข้ามาช่วยคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่ขึ้นในชุมชน โดยมีผู้นำศาสนาทำหน้าที่เป็นคนกลาง คอยประสานประโยชน์และให้คุณให้โทษสมาชิกในหมู่บ้าน เมื่อนานๆ ครั้งแต่ก็เป็นบทบาทสำคัญที่ลดความบาดหมางระหว่างคู่อริลงไปได้

ผู้นำศาสนาให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อประมาณ 3 ปีที่แล้วมา เกิดกรณีพิพาทยิงคนตายโดยไม่ตั้งใจ หรือไม่มีเจตนาจงใจฆ่า แต่เกิดจากทัศนวิสัยในการมองเห็นไม่ชัดเจนในขณะที่ล่อลวงอยู่ในป่า จึงผลออกไปยิงเพื่อนบ้านที่เดินแวกออกจากพงหญ้าเสียชีวิตไป ส่วนญาติพี่น้องของผู้ตายก็ไม่พอใจจะแจ้งความดำเนินคดีกับมือปืนที่ลั่นไกโดยไม่ตั้งใจ ผู้นำศาสนาจึงพาคู่อริมาไกล่เกลี่ยที่โบสถ์ประจำหมู่บ้าน ในที่สุดต่างก็ยกโทษและให้อภัยแก่กันและกันไป

ส่วนอีกกรณีหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม 2551 เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นปัญหาระหว่างหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านแม่แฮได้ไปตัดไม้ในเขตอนุรักษ์ของบ้านมิดหลง โดยไม่ทราบว่าเป็นบริเวณป่าที่ตนตัดไม้อยู่ในเขตพื้นที่ดูแลของบ้านมิดหลง ในการเจรจาไกล่เกลี่ยครั้งนั้น มีทั้งผู้นำหมู่บ้านและผู้นำศาสนาเข้าไปช่วยกันเจรจากับผู้นำบ้านมิดหลงถึง 2 ครั้งจึงสามารถตกลงกันได้ โดยทางบ้านมิดหลงขอตัดไม้ (ตามระเบียบของเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่ตุม) ไป แล้วใช้เป็นเงินชดเชยให้แทน

- สถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

สภาพที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บนไหล่เขาสูงชัน พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับทำกิจกรรมของชาวบ้านมีไม่มากนัก ที่มีอยู่ในหมู่บ้านก็ไม่สามารถเข้าไปทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ โบสถ์ของสภาคริสตจักรแม่แฮได้ จึงกลายเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชนที่ทุกคนสามารถเข้า-ออกได้อย่างอิสระ ไม่ว่าจะเป็นวันเด็ก วันคริสต์มาส วันขึ้นปีใหม่ อบรบเยาวชน และอบรบอาชีพสตรี จนกลายเป็นสถานที่เล่นและสถานที่เรียนของเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชนไป

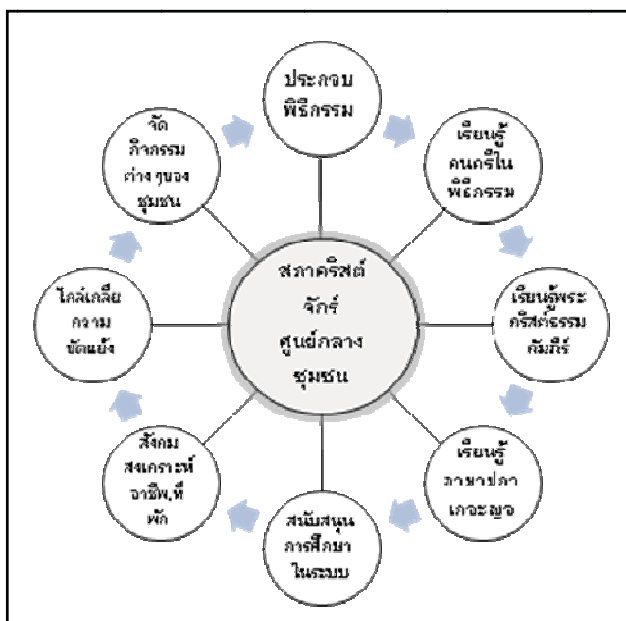
บทบาทต่างๆ ของสภาคริสตจักรในหมู่บ้านดังกล่าวมานี้ มีความสัมพันธ์และเป็นเหตุเป็นปัจจัยแก่กันและกันไป โดยกระบวนการหรือขั้นตอนในพิธีกรรมทางศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญที่ไป

กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนคนหนุ่มคนสาวในหมู่บ้านเข้าโบสถ์มาฝึกซ้อมและเล่นดนตรีกัน รวมทั้งเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ชาวบ้านได้ศึกษาพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ เพื่อที่จะนำหลักธรรมคำสอนของพระเจ้ามาแบ่งปันให้กันและกันทั้งที่โบสถ์และที่บ้าน

แต่การอ่านพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ได้นั้น ต้องเรียนรู้ภาษาปกาเกอญอไปพร้อมๆ กันด้วย จึงจะช่วยให้เข้าใจคำสอนของพระเจ้าได้ดี แต่เมื่อมีชาวบ้านอีกจำนวนมากอ่านไม่ได้ เนื่องจากไม่มีพื้นฐานในด้านภาษาของตนดีพอ สภาคริสตจักรในหมู่บ้านจึงได้จัดการเรียนการสอนภาษาปกาเกอญอให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านที่เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ทุกวันเสาร์ จนทำให้เยาวชนคนหนุ่มสาวรุ่นหลังอ่านและเขียนภาษาของตนได้ดีพอควร

การที่สภาคริสตจักรคลุกคลีอยู่กับชาวบ้านอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทำสภาคริสตจักรในหมู่บ้านได้รับรู้ปัญหาต่างๆ ของสมาชิกได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหารายได้ต่ำ พ่อแม่ไม่มีกำลังที่จะส่งลูกไปเรียนหนังสือในระดับที่สูงได้ สภาคริสตจักรแม่เฮได้ในความช่วยเหลือของโรงเรียนแม่เฮได้ จึงสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาในระบบที่สูงขึ้นไป ด้วยการหาพ่อแม่อุปถัมภ์ให้เด็กในหมู่บ้านที่เรียนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ส่วนเด็กที่กำลังเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาที่มาจากหมู่บ้านใกล้เคียง ทางสภาคริสตจักรแม่เฮได้ก็ได้ประสานงานกับองค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย จัดทำหอพักและสนับสนุนค่าอาหารให้กับเด็กเหล่านี้ได้อยู่ฟรีกินฟรี ขณะที่พ่อแม่ก็ได้รับการส่งเสริมอาชีพไปพร้อมๆ กัน โดยมีองค์กรไฮเฟอร์เป็นผู้ให้การสนับสนุนในด้านอาชีพ เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

บทบาทของศาสนาโดยมีสภาคริสตจักรแม่เฮได้เป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ ดังกล่าวนานี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับชุมชนทั้งในทางตรงและทางอ้อมมาร่วม 60 ปี ซึ่งพอสรุปและจำแนกบทบาทแต่ละด้านออกมาให้เห็น โครงสร้างความสัมพันธ์ได้ดังนี้

ผังแสดงปัจจัยสัมพันธ์ทางศาสนาที่หล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับชุมชน

2. ปัจจัยทางด้านสังคม

เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงมาจากปัจจัยในด้านศาสนา ที่เข้ามามีบทบาทในการแก้ไข และป้องกันปัญหาเสพติดที่ผิดกฎหมายในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม นับตั้งแต่ระดับ ครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ล้วนมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ลูกหลานและเพื่อนบ้านของตน ดำรงมั่นอยู่ในคำสอนของพระเจ้าอย่างเคร่งครัด และประพฤติปฏิบัติตามจารีตฮิสตอยที่สืบทอดกันมา ยาวนาน โดยมีพ่อแม่และคนในครอบครัวประพฤติตัวเป็นแบบอย่าง คอยสอดส่องดูแลและให้ คำแนะนำสั่งสอนแก่บุตรหลาน ส่วนเครือญาติและเพื่อนบ้าน ก็ร่วมกันเป็นหูเป็นตาให้กับพ่อแม่ คอยตักเตือน ชี้นำ และลงโทษ อีกทางหนึ่งด้วย

ในบรรดาปัจจัยทางสังคมที่ทำให้ครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ช่วยกันหมุนกงล้อได้ โดยไม่หนักเกินไปนั้น ปัจจัยทางวัฒนธรรม ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว เครือญาติ และ เพื่อนบ้าน เป็นภูมิคุ้มกันสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาและช่วยป้องกันยาเสพติดได้

- ปัจจัยทางวัฒนธรรม (วัฒนธรรมไม่ดื่มเหล้าของผู้หญิง และการดื่มเหล้า (ออชิ) เตือนตนของผู้ชาย หรือ “วัฒนธรรมจ่อโผ่แค”)

บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค มีวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรม แบบดั้งเดิม และวัฒนธรรมแบบใหม่ที่มีพระเจ้าเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ แม้ในเวลานี้วัฒนธรรม แบบดั้งเดิม ซึ่งนับถือผี มีจารีตประเพณีและพิธีกรรมมากมายถูกละเลยไป แต่ในด้านความคิดความ เชื่อที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวปกากะญอก็ยังคงดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้ เช่น ความเป็นคนรัก สงบสุข, รักครอบครัว, รักพวกพ้องเดียวกัน, อยู่ง่ายกินง่าย, ไม่สะสมส่วนเกิน, เคารพธรรมชาติ ไป จนกระทั่งการเชื่อฟังพ่อแม่และผู้อาวุโสในครอบครัวและชุมชน โดยวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมดังกล่าว มานี้ มีความกลมกลืนและสอดคล้องกันดีกับวัฒนธรรมใหม่ที่มีพระเจ้าเป็นศูนย์กลางด้านจิตใจ สอนให้รู้จักสามัคคีกัน, เคารพซึ่งกันและกัน, รักครอบครัว, เชื่อฟังพ่อแม่ ผู้อาวุโส และพระเจ้า

ถ้ากล่าวเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดแล้ว วัฒนธรรมทั้งสองแบบนี้ต่างก็ปฏิเสธการดื่ม สุรา(และยาเสพติด) เหมือนเดียวกัน เพียงแต่มีรากฐานความคิดแตกต่างกันไปเท่านั้นคือ วัฒนธรรม จ่อโผ่แค หรือวัฒนธรรมไม่ดื่มเหล้าของผู้หญิงและการดื่มเหล้า (ออชิ) เตือนตนของผู้ชาย มี รากฐานความเชื่อมาจากตำนาน “จ่อโผ่แค” (ดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้น) ซึ่งเป็นตำนานของชาวปกากะญอแท้ๆ แต่อีกวัฒนธรรมหนึ่งมีรากฐานความเชื่อมาจากพระเจ้า หรือมาจากพระคริสต์ธรรม คัมภีร์ที่เข้ามาในหมู่บ้านเกือบ 60 ปีที่แล้ว

โดยวัฒนธรรมใหม่นี้ แม้จะจัดจารีตประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีออกไป แต่ก็ยัง คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่สอดคล้องเข้ากับคำสอนของพระเจ้าดังกล่าวมาข้างต้น จนทำให้วัฒนธรรมจ่อ โผ่แคยังคงอยู่มาถึงทุกวันนี้ (แม้ไม่มีอิทธิพลต่อผู้ชายเท่าไร) แต่วัฒนธรรมใหม่กลับเข้ามาช่วยเติม

เต็มให้วัฒนธรรมจอโฉ่เคเข้มแข็งมากขึ้นตามลำดับ แม้ไม่ถึงกับทำให้ผู้ชายในหมู่บ้านเลิกดื่มเหล้าได้ แต่ก็มีผู้ชายออกซิกกันเพียงร้อยละ 18.93 (ของประชากรเพศชายทั้งหมดจำนวน 449 คน) ที่เหล้าไม่ออกซิกกัน เนื่องจากเห็นว่าขัดหลักธรรมคำสอนของพระเจ้า ส่วนผู้หญิงมีเพียง 1 ใน 429 คนเท่านั้น

ส่วนวัฒนธรรมทางด้านความคิดความเชื่อ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวปกาเกอะญอ โดยตัวของมันเองแม้ไม่พูดถึงทำที่ต่อสิ่งเสพติดโดยตรง แต่ก็ทรงอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของผู้คน ครอบครัว และชุมชน สูงมาก โดยเฉพาะในด้านความรัก(สงบสุข-รักครอบครัว-รักพวกพ้อง) และการเชื่อฟังพ่อแม่และผู้ใหญ่ เมื่อผนวกเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่มีพระเจ้าเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ (เชื่อฟังพระเจ้า) จึงกลายเป็นเกราะป้องกันปัญหาเสพติดของครอบครัวและชุมชนไปโดยปริยาย

● สถาบันครอบครัว

เป็นสถาบันสำคัญที่หล่อหลอมเอาวัฒนธรรม และคุณธรรมจริยธรรมแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ให้กับบุตรหลานมายาวนาน โดยมีพ่อแม่และปู่ย่าหรือตากับยายเป็นเสาหลักในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดี แม้ในเวลานี้สถาบันครอบครัวจะทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากบุตรหลานส่วนใหญ่ไปเรียนหนังสือและไปทำงานนอกหมู่บ้าน แต่สถาบันครอบครัวก็ยังเป็นศูนย์กลางให้กับบุตรหลานได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่บุตรหลานเผชิญกับปัญหาชีวิตการทำงาน แต่ละคนก็จะคิดถึงบ้าน คิดถึงพ่อแม่และคนในครอบครัวของตนทุกครั้งไป

เยาวชนคนหนุ่มสาวให้สัมภาษณ์ว่า พ่อกับแม่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของตนเองมากน้อยแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดตั้งแต่เยาว์วัย บางคนได้เรียนรู้จากแม่มากกว่าพ่อ บางคนได้เรียนรู้จากผู้เป็นพ่อมากกว่าแม่ แต่สำหรับบางคนได้เรียนรู้จากพ่อกับแม่เท่าๆ กัน โดยได้เรียนรู้งานอาชีพจากผู้เป็นพ่อ และเรียนรู้การทอดผ้ามาจนถึงกริยามารยาทหรือความประพฤติจากผู้เป็นแม่ ค่อยๆ ชี้นำสั่งสอนบุตรหลานระหว่างอาศัยอยู่ที่บ้าน โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย แม่กับพ่อก็จะคอยชี้แนะและห้ามปรามบุตรหลานตลอดเวลา รวมทั้งประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

ผู้นำชุมชนให้สัมภาษณ์ว่า การที่พ่อแม่ไม่ดื่มเหล้าสูบบุหรี่และยาเสพติดนั้น มีผลต่อบุตรหลานของตนและคนในครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อมสูงมาก เนื่องจากการไม่ดื่มเหล้าสูบบุหรี่และยาเสพติดของพ่อแม่ นอกจากเป็นแบบอย่างให้กับบุตรหลานแล้ว ยังสามารถให้คำแนะนำสั่งสอนหรือว่ากล่าวตักเตือนบุตรหลานที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ปรีวิตกว่าจะถูกทักถามถึงพฤติกรรมไม่เหมาะสมของตนแต่อย่างใด มีหน้าที่ยังทำให้บุตรหลานเกรงใจไม่กล้านำสิ่งเสพติด (เหล้า, บุหรี่) เข้ามาในบ้านอีกด้วย

เยาวชนคนหนุ่มสาวยังให้สัมภาษณ์อีกว่า การที่ตนรอดพ้นจากยาเสพติด (ยาบ้า) สมัยเรียนหนังสือมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายมาได้ นั้น ก็เพราะคำสั่งสอนของพ่อแม่ ทุกครั้งที่เพื่อนในโรงเรียนชวนลองเสพยาบ้า ก็จะคิดถึงคำสั่งสอนของพ่อแม่และคิดไปถึงอนาคตของตน จนต้องถอย

ห่างออกมาจากกลุ่มเพื่อนที่พากันเสพยาบ้า และตัดสินใจกลับมาอยู่ดูแลพ่อแม่ที่บ้าน แทนการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการเสพยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

ดังนั้นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง คือมีความอบอุ่น พ่อแม่ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ต่างก็ยึดมั่นในวัฒนธรรมศีลธรรมและคำสอนของพระเจ้าที่ว่า “เมื่อชายและหญิงอยู่กันต้องรักบิดามารดาประหนึ่งภรรยา และเขาทั้งสองจะเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่เป็นสองฝ่ายใด แต่เป็นเนื้อเดียวกัน” จึงทำให้ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวมีน้อยมาก ส่วนที่มีปัญหาถึงขั้นหย่าร้างก็อยู่ในระดับที่ต่ำมาก มีเพียงร้อยละ 4 ของประชากรที่สมรส (ร้อยละ 52) เท่านั้น ต่อเมื่อบุตรหลานใช้ชีวิตวัยเด็กในครอบครัวที่อบอุ่นมานาน ความผูกพันที่มีต่อพ่อแม่และคนในครอบครัว จึงเป็นเสมือนรั้วป้องกันยาเสพติดให้กับเยาวชนคนหนุ่มสาวในเวลาขึ้น แม้จะเดินทางไปอยู่ในที่อื่นไกลหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการเสพยาบ้าก็ตามที่

● เครือญาติ

การนับเครือญาติโดยพระ (หมายถึงการผูกติดกันจากการแต่งงาน) ของชาวปกาเกอะญอ นั้น มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏในคำสอนของพระเจ้าที่ว่า “เมื่อชายและหญิงอยู่กันต้องรักบิดามารดาประหนึ่งภรรยา” คือรักพ่อแม่ของฝ่ายสามีและภรรยาเหมือนกับภรรยาหรือว่าสามีของตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ให้ถือเอาพ่อแม่และพี่น้องของฝ่ายสามีและภรรยามาเป็นพ่อแม่และพี่น้องของตน

การที่วัฒนธรรมโดยพระสอดคล้องกับคำสอนของพระเจ้าดังกล่าวนี้นอกจากทำให้มีเครือญาติที่ขยายกว้างออกไปในชุมชนและระหว่างชุมชนแล้ว ยังทำให้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติมีความแน่นแฟ้นมากหากเปรียบเทียบกับชุมชนของคนพื้นเมือง ด้วยเหตุดังนั้นชาวปกาเกอะญอจึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ คือนอกจากช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในเรื่องการทำงาน ข้าวปลาอาหาร ไปจนกระทั่งการเงินแล้ว การไปมาหาสู่กันในหมู่เครือญาติในแต่ละวัย ก็มีให้เห็นกันทั่วไปไม่เว้นแต่ละวัน จึงทำให้หมู่เครือญาติมีโอกาสสื่อสารกันและกัน มีการส่งถ่ายความรู้แก่กันและกันตลอดเวลา

การสื่อสารและส่งถ่ายความรู้แก่กันและกันโดยธรรมชาติเช่นนี้ ในหมู่เครือญาติจึงสามารถรับรู้เรื่องราวต่างๆ ทั้งในหมู่เครือญาติด้วยกันและระหว่างเครือญาติได้เป็นอย่างดี ใครทำอะไร ใครมีปัญหาอะไร ก็จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตักเตือนกันและกัน แบ่งเบาระยะของกันและกันให้เบาบางลงไปได้ ไม่เว้นแม้กระทั่งเรื่องยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

● เพื่อนบ้าน

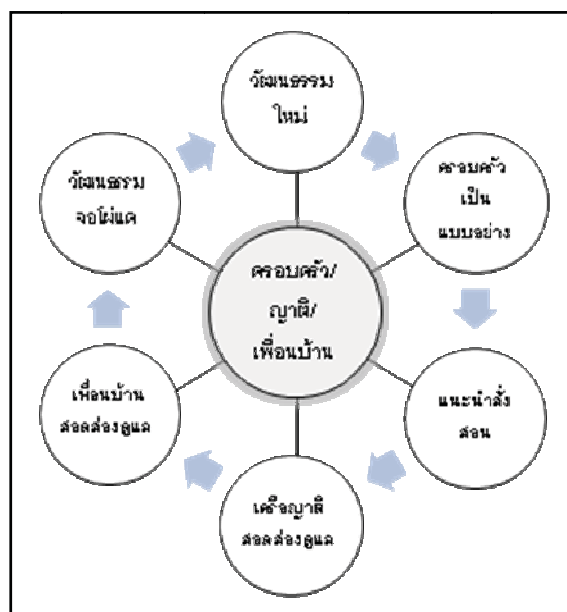
เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเครือญาติ หรือในบางกรณีมีความสำคัญมากกว่าเครือญาติเสียด้วยซ้ำ เพราะเพื่อนบ้านเป็นคนกลุ่มมาก ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความเป็นไปของชุมชน กิจกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดกำหนดขึ้นมา แต่ถ้าชุมชนไม่เห็นด้วยก็ยากที่จะทำสำเร็จ

ได้ หรือว่ามีใครคนหนึ่งคนใดทำให้ชุมชนเสียหาย บรรดาสมาชิกทั้งหลายในชุมชนเดียวกันก็จะช่วยกันแก้ไข และปกป้องไม่ให้ปัญหานั้นเกิดขึ้นอีก

ผู้นำชุมชนให้สัมภาษณ์ว่า สมัยก่อนหากมีคนคิดฝ่าฝืนผู้นำชุมชนจะไม่ลงโทษ แต่ปล่อยให้คนในชุมชนลงโทษกันเอง เนื่องจากคนที่คิดฝ่าฝืนจะไม่เข้าสังคม ไม่ช่วยงานในหมู่บ้าน บางครั้งขโมยไก่หรือสิ่งของเพื่อนบ้าน คนส่วนใหญ่จึงไม่ให้ความสำคัญหรือออกจะรังเกียจด้วยซ้ำ แต่ว่ายังคงมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับลูกเมียของเขาที่เอาใจใส่ต่องานส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบันความมีจิตสาธารณะของผู้คนในชุมชนจะลดลงไปมาก (หากเปรียบเทียบกับ 20 กว่าปีที่ผ่านมา) แต่ทว่าทุกคนก็ยังคงตระหนักถึงชุมชนของตนอยู่มาก ดังที่ผู้นำชุมชนและคนหนุ่มสาวให้สัมภาษณ์ว่า คนอื่นที่พูดถึงบ้านแม่เฮได้ บ้านเซโดชา และบ้านบลอในทางลบนั้นเขาพูดกันทั้งหมู่บ้าน ไม่ได้เจาะจงไปที่คนหนึ่งคนใดโดยตรง แต่พูดถึงคนทั้งชุมชนหรือทั้งหมดในหมู่บ้าน อันหมายรวมถึงตัวเขาเองด้วย

ดังนั้นคนในชุมชนจึงต้องช่วยกันแก้ไขไม่ให้ปัญหามานปลายออกไปอีก ใครทำอะไรได้ก็ทำกันไป ไม่ว่าจะเป็นการดูว่ากล่าวตักเตือนให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสียใหม่ ไปจนถึงการไม่ให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลคนนั้น ล้วนเป็นมาตรการสำคัญที่ชุมชนใช้ลงโทษบุคคลที่ประพฤติดูหมิ่นจนนำความเสื่อมเสียมาสู่ชุมชน ดังปรากฏในแผนผังแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในด้านสังคมดังนี้

3. ปัจจัยทางด้านการเมือง

แม้แตกต่างไปจากปัจจัยทางศาสนา ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านการศึกษา ตรงที่ ปัจจัยทางการเมือง มีผู้นำและมีกลุ่มคนซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มและของชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย แต่ก็ช่วยเติมเต็มให้ภูมิคุ้มกันยาเสพติดในชุมชนมีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยมีผู้นำและกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมมีหลากหลายกลุ่มด้วยกัน แต่ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขและป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชนมีเพียง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน, กลุ่มผู้นำศาสนา, กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มสตรีทอผ้า

ทั้ง 4 กลุ่มนี้ มีเพียงกลุ่มผู้นำศาสนาที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกโดยตรง ที่เหลืออีก 3 กลุ่มมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากสมาชิก ให้เข้ามาทำหน้าที่บริหารปกครองหมู่บ้านและบริหารงานของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย กลุ่มผู้นำเหล่านี้ชาวบ้านและสมาชิกได้เลือกบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และต้องไม่เป็นบุคคลที่ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกชนิดเข้ามาบริหารปกครองและบริหารงาน

ด้วยคุณสมบัติทั้ง 3 ด้านนี้ ผู้นำจึงกลายเป็นแบบอย่างให้กับชาวบ้านและสมาชิกไปพร้อมๆ กับการบริหารและการปกครองชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำศาสนาจะเคร่งครัดตามบทบัญญัติของพระเจ้านัก คือ ไม่ดื่มเหล้าสูบบุหรี่และเสพยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย, ไม่ผิดประเวณี, ไม่ลักขโมย, ไม่เป็นคนเกร่ออันธพาล ฯลฯ จึงจะเป็นผู้นำหรือเป็นคณะกรรมการได้

ศาสนาจารย์ให้สัมภาษณ์ว่า บุคคลที่ได้รับเลือกเข้ามาเป็นคณะกรรมการสภาคริสตจักรต้องดูคุณสมบัติด้วยว่าเป็นบุคคลที่ดำรงตนอยู่ในคำสอนของพระเจ้าหรือไม่ แต่ถ้าขาดคุณสมบัติเหล่านี้ไปก็ไม่สามารถเป็นผู้นำที่ดีได้ พุทธอะไรก็ไม่มีใครเชื่อถือ ตัวอย่างเช่น คริสต์ศาสนาห้ามดื่มเหล้าสูบบุหรี่รวมถึงยาเสพติดชนิดอื่น ถ้าผู้นำศาสนาพากันดื่มและเสพยา เวลาพุทธอะไรก็ไม่มีใครเชื่อถือในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้นำศาสนาปรารถนารับใช้พระเจ้าและเชื่อฟังพระเจ้า เขาก็จะเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นๆ ได้

เพราะเหตุดังนั้น จึงต้องคัดเลือกบุคคลที่มีศรัทธาอย่างเดิมเปี่ยมต่อพระเจ้าเข้ามาเป็นกรรมการ เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นในชุมชนได้ ยิ่งในตำแหน่งศาสนาจารย์และศิษยาภิบาล ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการนำประกอบพิธีนมัสการพระเจ้า แบ่งปันพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ และอธิฐานขอพรจากพระเจ้า ให้กับคริสต์ศาสนิกชนในหมู่บ้านเนื่องในโอกาสต่างๆ อยู่เนืองๆ เสมือนกับพระสงฆ์ด้วยแล้ว ถ้าประพฤติปฏิบัติสวนทางกับพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ที่แบ่งปันให้กับคริสต์ศาสนิกชนในหมู่บ้าน ซึ่งนั่นก็หมายถึงความเสื่อมศรัทธาต่อตัวผู้นำศาสนาและตัวศาสนาด้วย

ผู้นำในกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน, กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มสตรีทอผ้า ก็เช่นเดียวกัน ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นได้ แม้ไม่เคร่งครัดเหมือนกับผู้นำ

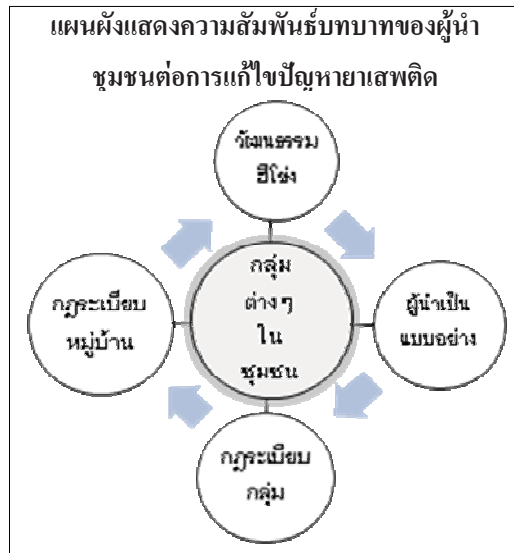
ศาสนา แต่ก็พยายามที่จะใช้เสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านและเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกในกลุ่มเข้ามาช่วยขัดเกลาหรือควบคุมผู้นำและสมาชิกที่ยังมีพฤติกรรมดื่มเหล้าสูบบุหรี่ให้ลดละเลิกไป รวมทั้งป้องกันไม่ให้ชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มต่างๆ เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมายอีกด้วย

การออกกฎระเบียบของหมู่บ้าน การห้ามจำหน่ายเหล้าในร้านค้าหมู่บ้าน (ในเดือนธันวาคม 2551), การห้ามบุคคลในและนอกชุมชนผลิต จำหน่าย และเสพยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย, การห้ามเด็กนักเรียนหอพักเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกชนิด และการห้ามสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเลี้ยงสัตว์ และกลุ่มทอผ้า เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดนั้น ล้วนเป็นความต้องการของผู้นำและสมาชิกในกลุ่มที่ร่วมกันหาทางแก้ไขและป้องกันปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน โดยมาตรการเหล่านี้มีผลในทางปฏิบัติต่อสมาชิกและชาวบ้าน อันเนื่องมาจากปัจจัย 2 ด้วยกันคือ

1. วัฒนธรรม “อิโง่ง” หรือวัฒนธรรมแห่งการเชื่อฟังผู้นำ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวปกากะญอที่ยังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนสูงมาก แม้กระทั่งเยาวชนคนหนุ่มสาวสมัยใหม่ ก็ยังมอบความไว้วางใจให้กับผู้นำเข้ามาบริหารปกครองหมู่บ้านและกลุ่มต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ โดยมีความเชื่อว่า สิ่งที่ผู้นำของเขายกกล่าวหรือกระทำตามอำนาจหน้าที่ ล้วนเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ต่อผู้คนและชุมชนทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ถ้าไม่ปฏิบัติตามผู้นำ ย่อมทำให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชนเดือดร้อนได้ จึงทำให้ชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มต่างๆ พากันยึดถือและปฏิบัติตามคำตักเตือนของผู้นำ จนสามารถจัดและป้องกันปัญหาเสพติดในหมู่บ้านได้โดยไม่มีองค์กรใดเข้ามาให้การสนับสนุน

2. กฎระเบียบของหมู่บ้านและของกลุ่มต่างๆ สามารถบังคับใช้ได้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เข้าเป็นสมาชิก (สมบุรณ์) ของสภาคริสตจักรในหมู่บ้านหรือผู้ที่ผ่านพิธีบัพติศมาแล้ว ก็จะได้รับความช่วยเหลือจากสภาคริสตจักรและหน่วยงานเครือข่ายที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพแก่พ่อบ้านแม่บ้าน ให้สวัสดิการในยามเจ็บไข้ ไปจนถึงให้ทุนการศึกษาแก่บุตรหลาน โดยสิทธิต่างๆ เหล่านี้จะถูกระงับไป เมื่อสมาชิกท่านหนึ่งท่านใดประพฤติผิดศีลธรรมหรือว่าข้อห้ามของพระเจ้าร้ายแรง และจะคืนสิทธินั้นให้ก็ต่อเมื่อสมาชิกคนนั้นผ่านพิธีสำนึกบาปเพื่อสารภาพผิดและกลับตัวเสียใหม่ แต่ถ้าสมาชิกที่กระทำผิดไม่สำนึกบาปสารภาพผิดและกลับตัวเสียใหม่ สิทธินั้นก็จะถูกระงับต่อไปจนกว่าจะสำนึกได้

เพราะเหตุดังนั้น ชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มต่างๆ จึงระมัดระวังที่จะกระทำผิดศีลธรรมอันดีที่พระเจ้าบัญญัติไว้ จนทำให้ตนเองเดินเข้าสู่หนทางแห่งความมึดมน และกลายเป็นคนห่างศาสนา ไม่สมควรที่จะได้รับสิทธิต่างๆ ที่ทางคริสตจักรและองค์กรเครือข่ายประทานให้ในนามของพระเจ้า ต่อเมื่อพวกเขาถูกตัดสิทธิไป โอกาสที่ตนเองพึงได้ก็พลอยหลุดหายไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นค่าเดินทางไปโรงพยาบาล 200 บาท/ครั้ง, สัตว์เลี้ยง และทุนการศึกษา ก็จะถูกกระงับทันที ชาวบ้านจึงมีความระมัดระวังในการกระทำผิดศีลธรรมและกฎหมาย อันเป็นเหตุทำให้กฎระเบียบของหมู่บ้านและของกลุ่มต่างๆ ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาทันที ไม่มีใครเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมายอีก

4. ปัจจัยทางการศึกษา

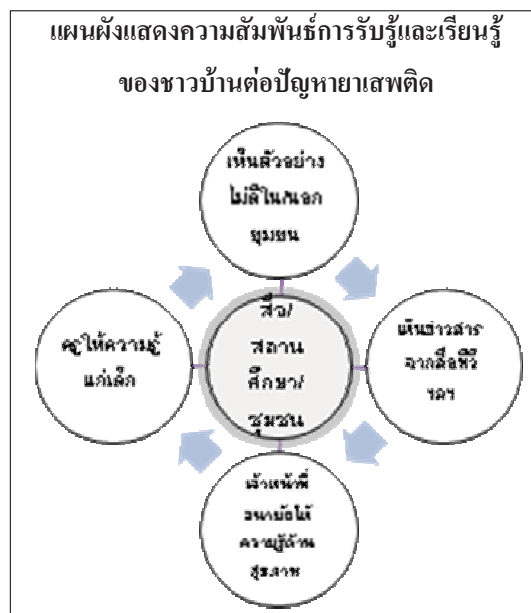
แม้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้และเรียนรู้ปัญหาเสพติดที่ผิดกฎหมาย จากการได้เห็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านสมัยก่อน, การได้มีโอกาสรับฟังเจ้าหน้าที่อนามัยให้ความรู้เรื่องสุขภาพ, การที่ครูให้ความรู้แก่เด็กและคอยสอดส่องดูแลเด็กในสถานศึกษา มาจนถึงการได้เห็นข่าวสารจากสื่อต่างๆ แต่การตระหนักถึงลูกเมียที่บ้านไปจนกระทั่งตระหนักถึงชื่อเสียงชุมชนของตนได้นั้น ศาสนามีส่วนสำคัญในการหมุนกงล้อแห่งคุณธรรมและจริยธรรม ให้ขับเคลื่อนไปประสานกับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

เพราะการศึกษาเพียงอย่างเดียว แม้ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้และเรียนรู้ปัญหาเสพติดที่ผิดกฎหมายและพอแยกแยะสิ่งดีไม่ดีได้ แต่ก็ไม่ทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะตระหนักถึงลูกเมียและชื่อเสียงของชุมชนได้ เมื่อมีศาสนาเข้ามาประสานกับการศึกษา คุณธรรมและจริยธรรมจึงเท่ากับยกกำลังสอง คือมีความเข้มแข็งมากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อศาสนา (คุณธรรม-จริยธรรม) เข้ามามีบทบาทกับการศึกษา (ความรู้) สำนักทางด้านศีลธรรมของชาวบ้านจึงเพิ่มพูนขึ้นมา ใครจะทำอะไรก็คิดถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและคนอื่นมากกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเห็นตัวอย่างคนที่เคยสูบบุหรี่ในหมู่บ้านสมัยก่อนไม่สามารถดูแลครอบครัวได้ จนเป็นเหตุทำให้ครอบครัวลำบาก เนื่องจากไม่มีใครอยากคบหาและไม่มีใครมาจ้างวานทำงานให้

ผู้นำชุมชนและเยาวชนคนหนุ่มสาวให้สัมภาษณ์สอดคล้องกันว่า กรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นในชุมชนเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา เป็นจุดเริ่มต้นอันสำคัญที่ทำให้คนรุ่นหลังไม่มีใครเสพติด กัญชา หรือว่ายาเสพติดชนิดอื่น ประกอบกับได้เห็นข่าวการจับกุมยาเสพติด และการประชาสัมพันธ์หรือณรงค์ต่อต้านยาเสพติดผ่านสื่อโทรทัศน์และวิทยุเป็นประจำ จึงทำให้กลัวถูกจับกุมคุมขังเหมือนกับผู้เสพ ผู้ค้ารายอื่นๆ ส่วนการรับรู้ข่าวสารด้านยาเสพติดนั้น ผู้นำชุมชนและเยาวชนคนหนุ่มสาวให้สัมภาษณ์ตรงกันว่า สื่อโทรทัศน์เป็นช่องทางที่ได้รับรู้เรื่องยาเสพติดมากที่สุด รองลงมาได้แก่วิทยุ

ส่วนหนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ นิตยสาร และอินเทอร์เน็ต ใช้น้อยมาก เนื่องจากสื่อเหล่านี้เข้าไม่ถึงชุมชน ชาวบ้านจึงนิยมดูโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่นๆ

นอกจากนั้นการเข้ามาให้ความรู้เรื่องสุขภาพกับชาวบ้านของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบางโอกาส โดยเฉพาะกับสตรีมีครรภ์ในหมู่บ้าน ยาเสพติดก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งเจ้าหน้าที่อนามัยหยิบยกมาให้ความรู้กับชาวบ้านและสตรีมีครรภ์ ส่วนโรงเรียนบ้านแม่แฮใต้และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง ที่บ้านแม่แฮใต้และบ้านเซโคซา ก็ไม่ละที่จะพูดถึงเรื่องยาเสพติดเช่นกัน โดยให้ความรู้กับเด็กนักเรียนในหมู่บ้านและร่วมกันสอดส่องดูแลเด็กในสถานศึกษาของตน เมื่อจำแนกบทบาทแต่ละด้านออกมา ก็จะเห็นโครงสร้างความสัมพันธ์การรับรู้และเรียนรู้ของชาวบ้านต่อปัญหาเสพติดดังนี้

4. ปัจจัยหนุนเสริมที่ทำให้ชุมชนปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

มี 2 ปัจจัยด้วยกันคือ ปัจจัยภายในชุมชน และปัจจัยภายนอกชุมชน

4.1 ปัจจัยภายในชุมชนได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาย้อนไปในเรื่องสภาพเศรษฐกิจและศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนในบทที่ 4 และบทที่ 5 ก็จะพบว่า ศักยภาพและรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ต่ำมาก โดยมีรายได้รวมในปีพ.ศ.2551 อยู่ที่ 3,567,060 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 26,820 บาทต่อปี เมื่อจำแนกรายได้แต่ละครัวเรือนออกมา ก็จะพบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 8 ครัวเรือน และครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุด 1 แสนบาทขึ้นไป จำนวน 4 ครัวเรือน โดยมีครัวเรือนมีรายได้ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท มากที่สุด 46 ครัวเรือน รองลงมาครัวเรือนที่มีรายได้ 10,001 – 15,000 บาท 19 ครัวเรือน, 15,001 – 20,000 บาท และ 20,001 – 25,000 บาท 16 และ 9 ครัวเรือน ตามลำดับ ถ้าหากจำแนกรายได้โดยรวมของครัวเรือน

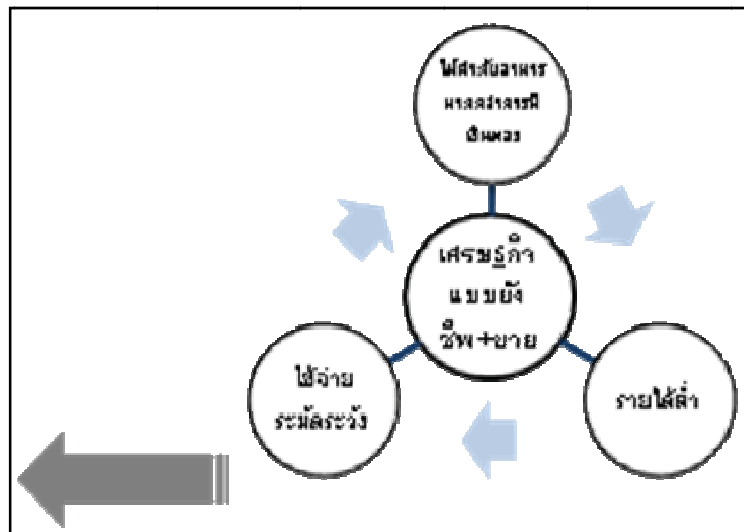
ตามกลุ่มอาชีพก็จะพบว่า กลุ่มอาชีพทำนาทำไร่ทำสวนรับราชการ, ทำนาทำไร่รับราชการ และทำไร่ทำสวนรับราชการ เป็นกลุ่มอาชีพที่มีรายได้รวมกันมากที่สุด รองลงมาได้แก่กลุ่มอาชีพทำสวนรับจ้าง, ทำนาทำไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำไร่ทำสวน, ทำไร่ทำสวนรับจ้าง, ทำนาทำไร่ทำสวน, ทำนาทำไร่รับจ้าง, ทำนาทำไร่, ทำไร่รับจ้าง และทำไร่ ตามลำดับ

ถ้าหากนำรายได้รวมมาหารจำนวนประชากรทั้งหมดบ้าน 878 คนก็จะพบว่า ในปีพ.ศ.2551 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีอยู่ที่ 21.41 บาท เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับระดับเส้นความยากจน (ในปีพ.ศ.2544) ซึ่งอยู่ที่ 916 บาทต่อคนต่อปีก็จะพบว่า รายได้ของชาวบ้านเฉลี่ยต่อคนต่อปีอยู่ในระดับต่ำกว่าระดับเส้นความยากจนมากถึง 894.59 บาทต่อคนต่อปี รายได้ของประชากรที่ต่ำมากเช่นนี้ แทนที่ชุมชนจะประสบปัญหาทุกข์โศกนาเช่นเดียวกันกับที่อื่นๆ แต่ในทางตรงกันข้ามกลับไม่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากเศรษฐกิจในชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบเลี้ยงชีพผสมผสานระบบการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขาย โดยมีไร่นาเป็นศูนย์กลางในการผลิตของครอบครัวและชุมชน มีสัตว์เลี้ยง พืชเงินสด และแรงงาน เป็นตัวเพิ่มผลิตภาพอาหารและรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ส่วนสภาพสังคมและธรรมชาติ ก็ยังเกื้อหนุนการผลิตแบบเลี้ยงชีพผสมผสานระบบการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขาย จึงทำให้ในชุมชนบ้านแม่แอ๊ดไม่ประสบกับทุกข์โศกนาการอันเนื่องมาจากรายได้ต่ำแต่อย่างใด

โดยนัยนี้ รายได้ของชาวบ้านเพียงเล็กน้อย จากการขายผลผลิตทางการเกษตร จากเงินเดือนค่าจ้าง จากการรับจ้างแรงงาน จากบุตรหลานส่งมาให้ จากการค้าขาย และขายสัตว์เลี้ยง จึงเพียงพอแก่การดำรงชีพอยู่ในชุมชนได้โดยไม่ต้องดิ้นรนหาเงินมากมาย แม้จะมีรายจ่ายในด้านการศึกษาของบุตรหลาน ในด้านอาหาร ชำระเงินกู้ ค่าใช้จ่ายค่าจัดซื้อปุ๋ย ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค และอื่นๆ อยู่มาก แต่ก็ยังต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ดี โดยมีรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 21,860 บาทต่อปี มีรายได้มากกว่ารายจ่าย 4,960 บาทต่อปี สภาพเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด และเป็นประโยชน์สูงสุด ประกอบกับโลกทัศน์ของชาวบ้านไม่ได้ให้คุณค่าของเงินมากกว่าข้าวปลาอาหารการสะสมส่วนเกินก็มีไม่มากพอที่จะเอื้ออำนวยให้ใช้จ่ายอย่างสะดวกสบายได้ จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้จ่ายกันอย่างระมัดระวังไม่เกินกำลังของตนมากไป ยกเว้นในกลุ่มอาชีพทำนาทำไร่ทำสวนรับราชการ, ทำไร่ทำสวนรับราชการ และทำนาทำไร่รับราชการ ซึ่งมีไม่กี่ครัวเรือนที่พอมีกำลังซื้อหาเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้านได้ แต่ก็ประสบกับหนี้สินมากมายหากเปรียบเทียบกับครัวเรือนส่วนใหญ่ที่ยังใช้ชีวิตอย่างสงบและสันโดษอยู่ในชุมชน

ดังนั้นการที่ชาวบ้านมีรายได้ต่ำกว่าระดับเส้นความยากจน แต่ชุมชนก็ยังดำรงชีพแบบเศรษฐกิจผสมผสาน ที่ยังให้ค่าของข้าวปลาอาหารมากกว่าเงินทองนั้น จึงกลายเป็นภูมิคุ้มกันหรือเป็นปัจจัยหนุนเสริมที่ทำให้ชุมชนปลอดภัยเสถียรได้ เนื่องชาวบ้านต้องใช้จ่ายอย่างระมัดระวังไม่ให้เกินกำลังของตนมากไป ความอำนวยความสะดวกทั้งหลาย สินค้าฟุ้งเฟ้อ ซึ่งผิดแผกแตกต่างจากหลายๆ ที่หลายๆ แห่ง ที่รายได้ต่ำกลับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้คนต้องหันมาพึ่งพาเสถียร

ดังแสดงไว้ในแผนผังแสดงปัจจัยภายใน (ด้านเศรษฐกิจ) ที่ทำให้ชุมชนปลอดภัยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

4.2 ปัจจัยภายนอกชุมชน

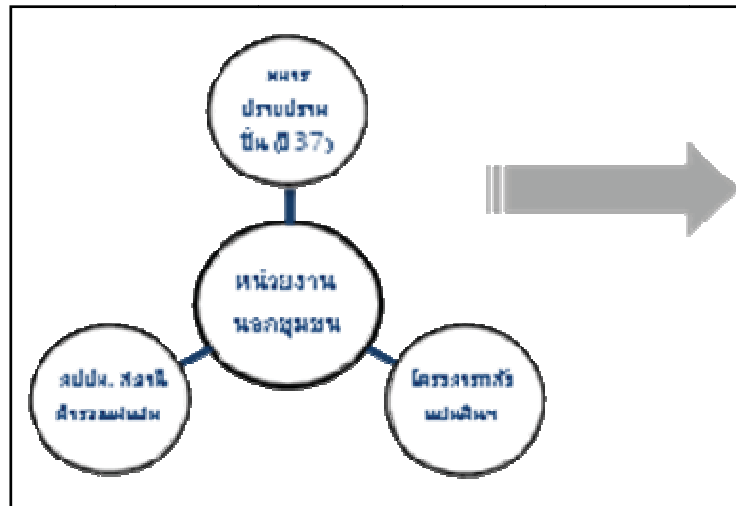
ที่เข้ามาหนุนเสริมให้ชุมชนปลอดภัยาเสพติดที่ผิดกฎหมายได้แก่ การเข้ามาปราบปรามฝิ่นและสร้างมวลชนสัมพันธ์ของกองทัพอากาศที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ ในปีพ.ศ.2537 และการกำชับจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ให้ผู้นำชุมชนดูแลปัญหาอาชญากรรมในหมู่บ้านเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลเป็นครั้งคราวไป

ในการเข้ามาของกองกำลังทหารพราน กองทัพอากาศที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐในอำเภอแม่แจ่ม นั้น แม้จะต่างกรรมต่างวาระกัน แต่ก็มีผลในทางจิตวิทยาต่อชาวบ้านไม่น้อย ผู้นำชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาทำงานในชุมชนให้สัมภาษณ์ตรงกันว่า การเข้ามาปราบปรามฝิ่นและสร้างมวลชนสัมพันธ์ของกองทัพอากาศที่ 3 โดยตั้งฐานอยู่ที่บ้านเซโคชาเมื่อ 15 ปีที่ผ่านมา นั้น มีผลกระทบต่องานจิตใจของผู้คนในชุมชนสูงมาก เนื่องจากในเวลานั้นมีชาวบ้านหลายคนที่ไม่พอใจและปลูกฝิ่นถูกจับกุมคุมขังจนเป็นที่หวาดกลัวของผู้คนในหมู่บ้าน มาจนกระทั่งเวลานี้ เมื่อมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาในหมู่บ้านหรือว่าทำหนังสือแจ้งมายังผู้นำหมู่บ้าน ในเรื่องการป้องกันยาเสพติดทั้งหลายเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล ผู้นำหมู่บ้านที่เคยผ่านเหตุการณ์ในอดีต ก็จะเร่งรีบและกระตือรือร้นที่จะแจ้งข่าวสารให้กับสมาชิกในหมู่บ้านทราบทันที เนื่องจากไม่ต้องการเห็นสมาชิกคนหนึ่งคนใดในหมู่บ้านถูกจับกุมคุมขัง จนทำให้ลูกเมียที่อยู่เบื้องหลังต้องได้รับความเดือดร้อนอีก ขณะที่ลูกบ้านก็น้อมรับและปฏิบัติตามในทันที ไม่ต้องการให้ฝิ่นร้ายในอดีตกลับฟื้นคืนชีพอีกครั้ง

ด้วยเหตุดังนั้น การเข้ามาปราบปรามฝิ่นของกองทัพอากาศที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อในปีพ.ศ. 2537 และการกำชับจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ให้ผู้นำชุมชนดูแลปัญหาอาชญากรรมในหมู่บ้านเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลเป็นครั้งคราวไป แม้ไม่ต่อเนื่องและไม่

เป็นเอกภาพ แต่ก็ช่วยกระตุ้นให้กับผู้นำชุมชนและชาวบ้านตระหนักถึงปัญหายาเสพติดที่ผิดกฎหมายอีกทางหนึ่งด้วย

ผังแสดงปัจจัยภายนอกชุมชนที่หนุนเสริมให้ชุมชนปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในชุมชน กรณีศึกษา บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชนบ้านแม่แฮใต้ และเพื่อนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการป้องกันยาเสพติดในชุมชน และใช้เป็นแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายแก้ปัญหายาเสพติดในมิติสังคมและวัฒนธรรมต่อไป โดยหวังว่าการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการป้องกันยาเสพติดของชุมชน และได้แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยตนเองได้

7.1 สรุปผลการวิจัย

ในการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ช่วงด้วยกันคือ ช่วงเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม กับช่วงวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลและเขียนผลการวิจัย โดยในช่วงแรก นอกจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเว็บไซต์แล้ว ในส่วนของข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเป็นเวลา 3 เดือน ในระหว่างที่เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการหลากหลายในการเก็บข้อมูลภาคสนาม นับตั้งแต่การใช้แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน การใช้แบบสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์ การสนทนาแบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม/ไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึกปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น จดบันทึกการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน, การก่อสร้างถังเก็บน้ำในครัวเรือน, การก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์, การแต่งงาน, งานวันคล้ายวันเกิด, พิธีนมัสการพระเจ้า และพิธีศพ เป็นต้น นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้จัดเวทีสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในหมู่คนหนุ่มสาว และเวทีนำเสนอข้อมูลพื้นฐานให้กับผู้นำชุมชนได้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกด้วย

ในการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลและเขียนผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยนำข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานมาอ่าน เพื่อทำการวิเคราะห์สังเคราะห์และจัดหมวดหมู่ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาถอดอ้อยคำ อ่าน และแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้สัมภาษณ์และคนอื่นๆ ก่อนนำมาเขียนผลการวิจัย ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ

ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนแบ่งออกเป็น 8 ด้านด้วยกันคือ ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ศักยภาพในด้านเศรษฐกิจ, ศักยภาพทางด้านสังคมและการเมือง, ศักยภาพในการศึกษา, ศักยภาพในการดูแลสุขภาพและอนามัย, ศักยภาพในด้านศาสนา ศักยภาพในการแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน, และศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชน

1. ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน แบ่งออกเป็น 5 ด้านด้วยกันคือ ด้านที่อยู่อาศัย, พื้นที่นา, พื้นที่สวนถาวร, พื้นที่ทำไร่นาหมุนเวียน และพื้นที่ป่า ในบรรดาการจัดการทรัพยากรทั้ง 5 ด้านนี้ ชาวบ้านมีศักยภาพในการจัดการที่อยู่อาศัย ที่นา และพื้นที่ทำไร่นาหมุนเวียน มากที่สุด รองลงมาเป็นพื้นที่ป่าและพื้นที่สวนถาวรตามลำดับ ส่วนสิทธิอำนาจการตัดสินใจ แรงงาน และความรับผิดชอบ มีทั้งชายหรือหญิง, ชายกับหญิง, ครอบครัว เครือญาติ และชุมชน แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ การจัดการทรัพยากรบางพื้นที่ที่มีชายมากกว่าหญิง บางพื้นที่หญิงมากกว่าชาย บางพื้นที่ชายและหญิงมีอำนาจเท่าเทียมกัน และในการจัดการบางพื้นที่อำนาจในการจัดการไม่ได้ตกไปอยู่ที่หญิงหรือชาย แต่กลายเป็นครอบครัวและชุมชน เช่นสิทธิอำนาจในการจัดการพื้นที่ไร่นาหมุนเวียน และสิทธิอำนาจในการจัดการพื้นที่ป่า เป็นต้น

2. ศักยภาพในด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ต่อปีต่ำมาก อยู่ที่ 5,000 - 10,000 บาท รองลงมา 10,001 - 15,000 บาท และ 15,000 - 20,000 บาท โดยครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดน้อยกว่า 5,000 บาท 8 ครัวเรือน สูงสุด 1 แสนบาทขึ้นไปจำนวน 4 ครัวเรือน เมื่อจำแนกรายได้ตามกลุ่มอาชีพพบว่า กลุ่มอาชีพทำนาทำไร่รับราชการ ทำนาทำไร่ทำสวนรับราชการ และทำไร่ทำสวนรับราชการ เป็นกลุ่มอาชีพที่มีรายได้มากที่สุด รองลงมาเป็นกลุ่มอาชีพทำไร่ทำสวนรับจ้าง โดยมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อปีอยู่ที่ 26,820 บาท

ส่วนรายจ่ายครัวเรือนสอดคล้องกับรายได้ แต่ละครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 20,783.28 บาทต่อปี มีรายได้มากกว่ารายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือนละ 6,081.72 บาทต่อปี โดยมีครัวเรือนที่มีรายจ่ายต่ำกว่า 5,000 บาท 10 ครัวเรือน สูงสุด 1 แสนบาทขึ้นไป 2 ครัวเรือน กลุ่มอาชีพที่มีรายจ่ายมากที่สุดได้แก่กลุ่มทำนาทำไร่รับราชการ, ทำนาทำไร่ทำสวนรับราชการ และทำไร่ทำสวนรับราชการ

หนี้สินพบว่า มีครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน 40 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 30 ของครัวเรือนทั้งหมด มีครัวเรือนที่เป็นหนี้เฉลี่ยครัวเรือนละ 15,427.06 บาท โดยมีครัวเรือนที่เป็นหนี้ต่ำกว่า 5,000 บาท 24 ครัวเรือน มากกว่า 1 แสนบาท 4 ครัวเรือน เมื่อจำแนกตามกลุ่มอาชีพพบว่า ครัวเรือนที่ทำไร่ทำสวนรับราชการ, ทำนาทำไร่ทำสวนรับราชการและทำนาทำไร่รับราชการ เป็นกลุ่มอาชีพที่มีหนี้สินมากที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีอาชีพทำไร่รับจ้าง เป็นกลุ่มที่มีหนี้สินต่ำสุด

3. ศักยภาพทางด้านสังคมและการเมือง เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างประชากรพบว่า บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโดชา และบ้านบลดอเด มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง เนื่องจากมีประชากรวัยแรงงาน

มาก ประกอบกับอัตราการการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ ผู้พิการ และเด็ก อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 0.59 ต่อประชากรวัยแรงงาน 1 คนเท่านั้น ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการผลิตอยู่ในระดับสูง ส่วนความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการแต่งงานและกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนก็มีความแน่นแฟ้นเป็นที่พึ่งที่หวังในด้านแรงงานและการเงินแก่กันและกันได้

ในด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เมื่อจำแนกออกมา 2 ประเภทได้แก่กิจกรรมทางศาสนา/พิธีกรรม และกิจกรรมพัฒนาชุมชนพบว่า ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา/พิธีกรรมมากกว่ากิจกรรมพัฒนาชุมชน ส่วนการร่วมตัวกันของกลุ่มต่างๆ อยู่ในระดับกลางต่ำ ยกเว้นกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองกลุ่มเดียวที่มีความเข้มแข็งมากกว่ากลุ่มอื่นๆ

ส่วนระบบการปกครอง ในชุมชนใช้ระบบแบ่งเขตหรือคุ้มปกครอง ในแต่ละเขตหรือคุ้มมีประธานและกรรมการด้วยกันดูแลสมาชิกในเขตนั้นๆ ให้ดำรงมั่นตามจารีต กฎระเบียบหมู่บ้าน กฎระเบียบของกลุ่ม และกฎหมายบ้านเมือง

4. ศักยภาพในการศึกษา แบ่งออกเป็นการศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบ การศึกษาทั้งสองระบบนี้แม้มีความแตกต่างกัน แต่ก็ช่วยเสริมเติมเต็มให้แก่กันและกันคือ การศึกษานอกระบบที่จัดโดยครอบครัวและชุมชน มุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะการใช้ชีวิตให้กับบุตรหลาน ซึ่งครอบคลุมในเรื่องของอาชีพการงาน คุณธรรม และจริยธรรม ส่วนการศึกษาในระบบ มุ่งเน้นให้รู้ภาษาหนังสือ เพื่อยกระดับการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจุบันมีประชากรที่ได้รับการศึกษานอกระบบร้อยละ 46 ที่เหลือได้รับการศึกษาในระบบร้อยละ 54 โดยมีตั้งแต่ระดับก่อนอนุบาล ระดับอนุบาล ประถม มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย อนุปริญญา และปริญญาตรี

5. ศักยภาพในการดูแลสุขภาพและอนามัย เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัด 4 ด้าน ได้แก่ความปลอดภัยในการทำงาน, การป้องกันโรคติดต่อ การกีฬา และการปลอดภัยเสพติด พบว่า ประชากรให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในการทำงาน, การป้องกันโรคติดต่อ และการปลอดภัยเสพติด อยู่ในระดับสูง ขณะที่การกีฬาหรือว่าการออกกำลังกายกลับให้ความสำคัญน้อยมาก ประกอบกับชาวบ้านร้อยละ 23.80 ยังมีพฤติกรรมดื่มเหล้าสูบบุหรี่ และอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีอากาศเปลี่ยนแปลงไว จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเจ็บไข้ ส่วนในด้านการรักษาความเจ็บไข้ แม้ส่วนใหญ่ร้อยละ 49 หันไปพึ่งสถานอนามัย โรงพยาบาล และคลินิก แต่อีกร้อยละ 31 ก็ยังพึ่งตนเองและหมอเมืองในหมู่บ้านซึ่งมีมากถึง 21 คน

6. ศักยภาพทางด้านศาสนา นับตั้งแต่คริสต์ศาสนาเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อ 50 กว่าปีที่ผ่านมามีจนกระทั่งในเวลาขึ้น การส่งผ่านความเชื่อ คุณธรรม และจริยธรรม ของศาสดาคริสต์จักรให้กับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยการเรียนการสอนพระคริสต์ธรรมคัมภีร์ การประกอบพิธีนมัสการพระเจ้าวันสะบาโต และเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา วันแต่งงาน วันขึ้นบ้านใหม่ และวันคล้ายวันเกิด

ทำให้คริสตศาสนาเข้ามาฝังรากลึกอยู่ในจิตใจของชาวบ้าน ประกอบกับการให้คุณให้โทษกับบุคคลที่ล่วงละเมิดข้อห้ามทางศาสนา ด้วยการตัดสิทธิการช่วยเหลือในด้านอาชีพ ทุนการศึกษา และค่าเดินทางไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล จึงทำให้สมาชิกที่ผ่านพิธีบัพติศมาไม่กล้าละเมิดข้อห้ามทางศาสนา

การหล่อหลอมความเชื่อ คุณธรรม และจริยธรรม รวมทั้งการสงเคราะห์ชาวบ้านในด้านต่างๆ ของสภาคริสตจักรและหน่วยงานในเครือข่าย จึงทำให้ศาสนามีศักยภาพในการหล่อหลอม คุณธรรมจริยธรรม และการสังคมสงเคราะห์ สูงมาก

7. การแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน มีลักษณะในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก คือมีทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนในด้านอาชีพ ให้ความรู้ และการอนุรักษ์ป่า ในขณะเดียวกันชุมชนเองก็เข้าไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ข้างต้น เข้ามาส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนอีกเช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ เป็นต้น

เมื่อจำแนกประเด็นที่องค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมในปัจจุบัน พอจำแนกได้ 3 ประเด็นใหญ่คือ ในด้านศาสนาและการศึกษา มีสภาคริสตจักรในประเทศไทย องค์กรเครือข่าย และสภาคริสตจักรในหมู่บ้าน เป็นแกนนำ, ในด้านอาชีพและรายได้ มีมูลนิธิไฮเฟอร์ มูลนิธิรักไทย หน่วยพัฒนาสังคมและสวัสดิการบนที่สูงบ้านแม่ป๋อก องค์กรบริหารส่วนตำบล เข้ามาสนับสนุน, ในด้านการอนุรักษ์ป่า มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม เข้ามาสนับสนุนให้คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าเป็นผู้ดูแล

8. ศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชน แบ่งออกเป็น 6 ด้านด้วยกันคือ ศักยภาพในการจัดการปัญหาเศรษฐกิจ, ศักยภาพในการจัดการปัญหาการตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์, ศักยภาพในการจัดการปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ, ศักยภาพในการจัดการปัญหาน้ำอุปโภคบริโภคไม่พอใช้, ศักยภาพในการจัดการปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่ำ และศักยภาพในการจัดการปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไม่ทั่วถึง

ศักยภาพในการจัดการปัญหาทั้ง 6 ด้านนี้ ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาน้ำอุปโภคบริโภคไม่พอใช้อยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากชุมชนหวังพึ่งพางบประมาณจากรัฐแต่เพียงด้านเดียว ส่วนการจัดการปัญหาการตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ อยู่ในระดับกลางต่ำ ขณะที่ศักยภาพในการจัดการปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่ำและปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไม่ทั่วถึง อยู่ในระดับกลางสูง

ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนดังกล่าวมานี้ ไม่ว่าจะเป็นศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดิน-น้ำ-ป่า, ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ, ศักยภาพทางด้านสังคมและการเมือง, ศักยภาพในการศึกษา, ศักยภาพในการดูแลสุขภาพและอนามัย, ศักยภาพทางด้านศาสนา,

ศักยภาพในการแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน และศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชนนั้น ในแต่ละด้านมีความเข้มแข็งแตกต่างกันไป หรือแม้แต่ในประเด็นนั้นๆ ก็ให้เห็นศักยภาพในการจัดการแตกต่างกันไปอีก รวมถึงสิทธิอำนาจระหว่างชายหญิง ครอบครัว และชุมชนด้วย บางกิจกรรมชายมีสิทธิอำนาจมากกว่าหญิง บางกิจกรรมหญิงมีสิทธิอำนาจมากกว่าชาย เป็นไปในลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกันไปมากกว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นใหญ่

แม้ในปัจจุบันบางครอบครัวมีผู้ชายเป็นใหญ่ แต่อีกหลายๆ ครอบครัวกลับไม่เป็นเช่นนั้น การให้เกียรติกันและกัน การเคารพซึ่งกันและกัน ตามหลักธรรมคำสอนในศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพลต่อผู้คนในปัจจุบัน ทำให้ทัศนคติของชาวบ้านต่อบทบาทชายหญิงเริ่มเปลี่ยนไป การทำกิจกรรมใดๆ ก็เป็นไปตามความเหมาะสมและความถนัดของคนๆ นั้น โดยไม่แบ่งบทบาทกันชัดเจนนัก ใครทำอะไรได้ก็ทำกันไปไม่เกี่ยงว่าจะเป็นชายหรือหญิง เพราะเหตุฉะนั้นสิทธิอำนาจของผู้ชายและผู้หญิงในการตัดสินใจ การใช้แรงงาน และการรับผิดชอบ จึงกระจายอยู่ในกิจกรรมแต่ละด้านมากขึ้นแตกต่างกันไป ยิ่งกิจกรรมไหนที่เกินกำลังของชายและหญิงด้วยแล้ว สิทธิอำนาจทั้งหลายก็จะกลายเป็นสิทธิอำนาจของครอบครัวและชุมชนไป ดังศักยภาพในการทำไร่หมุนเวียนและการจัดการพื้นที่ป่า อย่างนี้เป็นต้น

แต่ถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะพบว่า ศักยภาพในด้านศาสนา, ศักยภาพทางด้านสังคมและการเมือง, ศักยภาพในด้านการศึกษา, และศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (การทำไร่หมุนเวียนและป่าไม้) เข้มแข็งที่สุดลดหลั่นลงมาตามลำดับ ส่วนศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ, ศักยภาพในด้านการดูแลสุขภาพและอนามัย, ศักยภาพในการแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน, และศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชนนั้น แม้ไม่เข้มแข็งเท่าไรแต่ก็ไม่ถึงกับอ่อนแอเกินไป เพราะบางเรื่องชาวบ้านก็มีศักยภาพในการจัดการสูง เช่นการจัดการที่อยู่อาศัย, พื้นที่นา, ไร่หมุนเวียน, การศึกษานอกระบบ ฯลฯ บางเรื่องมีศักยภาพกลางต่ำและกลางสูง เช่น การจัดการพื้นที่ป่า, การมีส่วนร่วมและการรวมตัวกันของชุมชน และอื่นๆ แต่ในบางเรื่องก็มีศักยภาพในการจัดการต่ำ เช่นการรวมกลุ่ม (สตรีทอผ้า และกลุ่มหนุ่มสาว), การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และการแก้ปัญหาอุปโภคบริโภค อย่างนี้เป็นต้น

เมื่อชุมชนมีศักยภาพในด้านศาสนา, ศักยภาพในด้านสังคม ศักยภาพในด้านการเมือง และศักยภาพในด้านการศึกษา อยู่ในระดับสูงมาถ่วงดุลเอาไว้ ปัญหาต่างๆ ในชุมชนก็ลดความรุนแรงลงไป จึงทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ไม่เว้นแม้กระทั่งปัญหาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ก็ไม่สามารถเข้ามาในชุมชนบ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดเค ได้ ดังแสดงไว้ในตารางศักยภาพชุมชนในด้านต่างๆ ข้างล่างนี้

ตารางแสดงศักยภาพชุมชนในด้านต่างๆ

ศักยภาพชุมชน	ต่ำ	กลาง		สูง
		ต่ำ	สูง	

1. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม				
1.1 ที่อยู่อาศัย				✓
1.2 พื้นที่นา				✓
1.3 พื้นที่สวนถาวร		✓		
1.4 พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน				✓
1.5 พื้นที่ป่า			✓	
2. สัตว์ภาพในด้านเศรษฐกิจ (รายได้)	✓			
3. ศักยภาพทางด้านสังคมและการเมือง				
3.1 โครงสร้างประชากร				✓
3.2 ความสัมพันธ์ทางสังคม				✓
3.3 การร่วมตัวและการมีส่วนร่วมของชุมชน				
- คณะกรรมการบริหารปกครองหมู่บ้าน			✓	
- กลุ่มสตรีทอผ้า	✓			
- กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ			✓	
- กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง				✓
- กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน			✓	
- กลุ่มหนุ่มสาว	✓			
3.4 ระบบการปกครองในชุมชน		✓		
4. ศักยภาพในการศึกษา				
4.1 การศึกษานอกระบบ				✓
4.2 การศึกษาในระบบ			✓	
5. ศักยภาพในการดูแลสุขภาพและอนามัย		✓		
6. ศักยภาพทางด้านศาสนา				✓
7. การแสวงหาความร่วมมือกับบุคคลและองค์กรนอกชุมชน				
7.1 ในด้านศาสนาและการศึกษา				✓
7.2 ในด้านอาชีพและรายได้		✓		
7.3 ในด้านการอนุรักษ์ป่า			✓	
8. ศักยภาพในการจัดการปัญหาของชุมชน				
8.1 ปัญหาเศรษฐกิจ	✓			
8.2 ปัญหาการตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์		✓		
8.3 ปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ		✓		
8.4 ปัญหาน้ำอุปโภคบริโภคไม่พอใช้	✓			
8.5 ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน			✓	
8.6 ปัญหาการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไม่ทั่วถึง			✓	

จากศักยภาพและความพร้อมของชุมชนดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน ไปจนถึงระบบความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมวิถีการพึ่งตนเองของชุมชนแต่ละด้าน ในบรรดาศักยภาพของชุมชนทั้ง 8 ด้านนี้ เมื่อพิจารณาลึกลงไปให้เห็นกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้านก็จะพบว่า ศักยภาพในด้านศาสนา, ศักยภาพในด้านสังคม ศักยภาพในด้านการเมือง และศักยภาพในด้านการศึกษา นอกจากมีความเข้มแข็งกว่าด้านอื่นแล้ว ยังเห็นกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมายอีกด้วย

1. ศักยภาพในด้านศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญที่เข้ามาทำหน้าที่เสริมสร้างศรัทธาในพระเจ้าให้กับชาวบ้าน เพื่อหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งสงเคราะห์ในด้านอาชีพการงานและการศึกษาแก่พ่อแม่และเยาวชนในหมู่บ้าน ให้มีโอกาสสร้างรายได้และยกระดับการศึกษาของเยาวชนให้สูงขึ้น โดยมีสภาคริสตจักรในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินงานกิจกรรมทางศาสนาทั้งในโบสถ์และในหมู่บ้าน และมีองค์กรเครือข่ายของสภาคริสตจักรในประเทศไทยคอยให้การสนับสนุนงบประมาณ

ภายใต้การดำเนินงานของสภาคริสตจักรในหมู่บ้าน และการสนับสนุนขององค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทยดังกล่าวมานี้ ทำให้คริสต์ศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อผู้คนในด้านความคิด ความเชื่อและแบบแผนในการดำเนินชีวิตสูงมาก โดยมีโบสถ์เป็นศูนย์กลางด้านจิตใจและเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในคริสต์ศาสนาและการศึกษานอกระบบ/ในระบบ โบสถ์นับว่าเป็นศาสนสถานที่ผู้คนเข้ามาใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน จนกลายเป็นศูนย์กลางพิธีกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์กลางในการเรียนดนตรีในพิธีกรรม เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้พระคริสต์ธรรมคัมภีร์ เป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนการศึกษาในระบบแก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางส่งเสริมอาชีพการงานให้กับพ่อแม่และที่พักให้กับเด็กนักเรียนหมู่บ้านใกล้เคียง รวมทั้งเป็นสถานที่ใกล้เคียงความขัดแย้งและลงโทษสมาชิกที่ละเมิดข้อห้ามของพระเจ้าอีกด้วย

2. ปัจจัยในด้านสังคม มีครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน เป็นศูนย์กลางให้กับบุตรหลาน และเป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำหน้าที่แนะนำสั่งสอนและตักเตือนบุตรหลานให้ดำรงมั่นอยู่ในคำสอนของพระเจ้าอย่างเคร่งครัด และประเพณีปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของการรักษาวัฒนธรรมจืดจาง วัฒนธรรมประเพณี และวัฒนธรรมแบบใหม่ที่มีพระเจ้าเป็นศูนย์กลางด้านจิตใจ โดยวัฒนธรรมทั้งสามแบบนี้แม้มีที่มาแตกต่างกันไป แต่ก็ผสมคล้อยกันได้ดีกับท่าทีต่อยาเสพติดท่าทีต่อคนในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน คือการห้ามเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกชนิดเป็นมิตรกับทุกคน และสนใจปัญหาที่จะกระทบถึงตน ครอบครัว และชุมชน

3. **ปัจจัยในการการเมือง** มีคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการสภาคริสตจักร กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มสตรีทอผ้า ทำหน้าที่ปกครองและบริหารงาน โดยมีผู้นำซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่ ต้องเป็นบุคคลที่เสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต และต้องไม่เป็นบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าวแทนสมาชิกในหมู่บ้าน

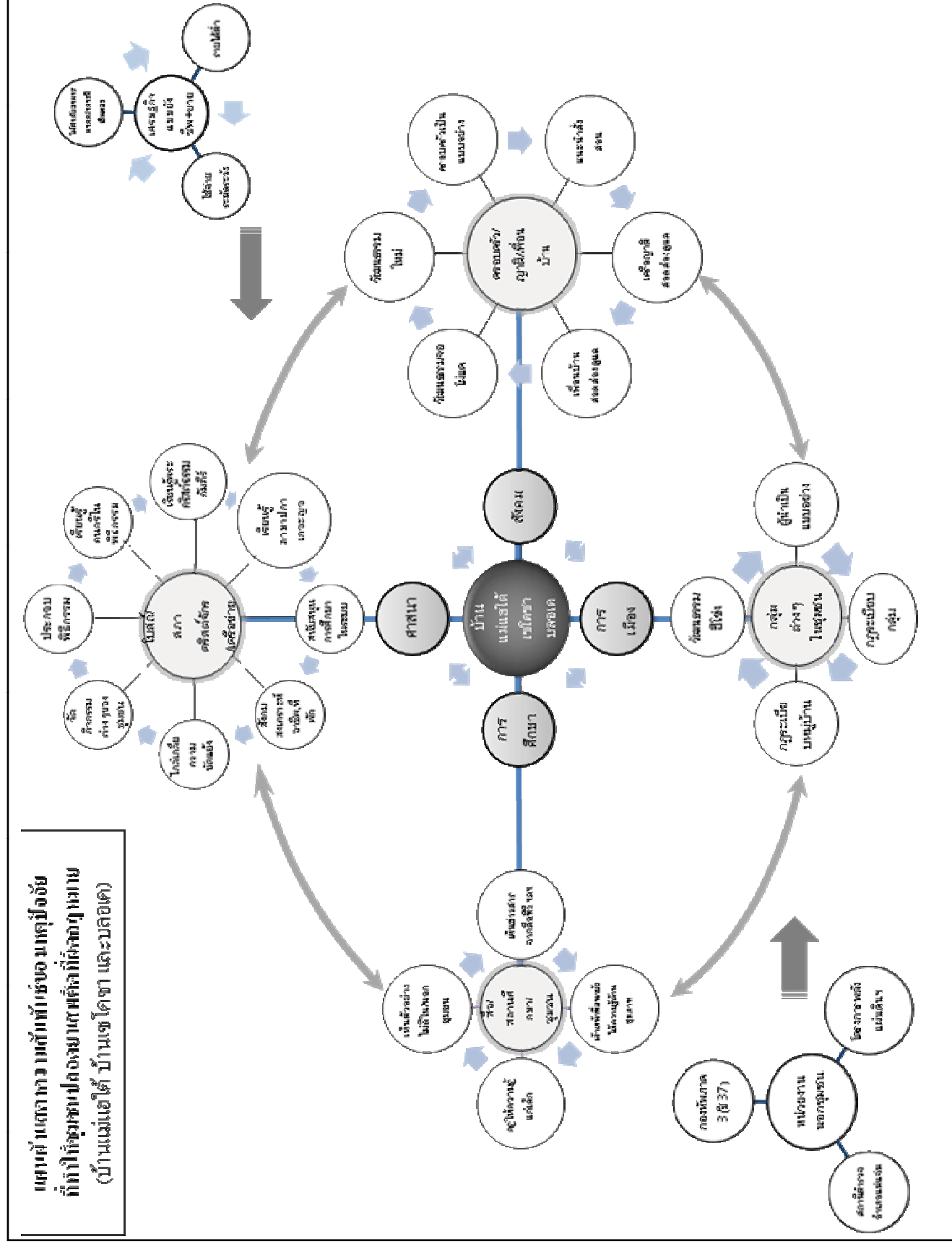
ด้วยคุณสมบัติของผู้นำที่ได้รับการคัดเลือกมาจากสมาชิกในหมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ ทำให้ผู้นำเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านเฉกเช่นเดียวกับฮีโร่ในอดีต ต่อเมื่อผู้นำตกเดือนสมาชิกที่ประพฤติผิดศีลธรรม หรือละเมิดข้อห้ามของกลุ่มและข้อห้ามของหมู่บ้าน สมาชิกทุกคนก็จะน้อมรับฟังและปฏิบัติตาม แต่ถ้ามีการก้าวล่วงข้อห้ามของพระเจ้าและกฎหมายร้ายแรง ผู้นำโดยคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ก็จะลงโทษผู้นั้น ด้วยการให้ออกจากการเป็นสมาชิกพร้อมกับตัดสิทธิต่างๆ ทันที จนกว่าจะสำนึกผิดกลับตัวกลับใจเสียใหม่จึงจะยอมคืนสิทธิให้

4. **ปัจจัยในการศึกษา** เป็นปัจจัยที่เข้ามาเติมเต็มให้กับชาวบ้านในด้านความรู้ความเข้าใจเรื่องยาเสพติดที่ผิดกฎหมายทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยมีสถานศึกษาและสถานอนามัย รวมไปถึงสื่อโทรทัศน์ เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ชาวบ้าน และช่วยกันสอดส่องดูแลบุตรหลาน

ส่วนในด้านปัจจัยหนุนเสริมให้ชุมชนปลอดภัยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย มี 2 ปัจจัยด้วยกันคือ ปัจจัยภายในได้แก่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประชากรบ้านแม่แฮใต้ บ้านเชโคซา และบ้านบลดอเด มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนและต่อคนต่อปีอยู่ในระดับต่ำกว่าเส้นความยากจน แต่ดำรงชีพแบบเศรษฐกิจผสมผสานระหว่างเศรษฐกิจแบบยังชีพและเพื่อขาย จึงไม่มีทุนมากมายและต้องใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง ประกอบกับโลกทัศน์ของชาวบ้านให้คุณค่าของอาหารมากกว่าเงินทอง

เมื่อรายได้ต่ำ ทำเศรษฐกิจแบบผสมผสาน ให้คุณค่าอาหารมากกว่าเงินทอง สิ่งของฟุ่มเฟือยทั้งหลายจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด การใช้จ่ายเงินทองจึงต้องระมัดระวังและใช้จ่ายกันเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น จึงทำให้ปัญหารายได้ต่ำกลายเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้ชุมชนปลอดภัยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ส่วนปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น การเข้ามาปราบปรามและสร้างมวลชนสัมพันธ์ของกองกำลังทหารพรานกองทัพนาคที่ 3 จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีต และการกำชับจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในอำเภอแม่แจ่ม ให้ผู้นำชุมชนดูแลเรื่องยาเสพติดในหมู่บ้านตามนโยบายของรัฐบาล ได้สร้างความตื่นตัวให้กับผู้นำหมู่บ้านเข้ามาดูแลปัญหาเสพติดมากขึ้นเท่านั้น

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ดังกล่าวนี้นี้ นำมาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยในเชิงโครงสร้างได้ดังนี้

7.2 อภิปรายผล

จากแผนผังแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านแม่แฮได้ บ้านเซโคชา และบ้านบลอดเด เข้มแข็งและปลอดภัยเสด็จที่ผิดกฎหมายดังกล่าวมานี้ มีปัจจัย 4 ด้านด้วยกันโดยไล่เรียงไปตามลำดับดังนี้คือ ปัจจัยทางด้านศาสนา, ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางการเมือง และปัจจัยทางการศึกษา โดยปัจจัยทั้ง 4 ด้านนี้ ต่างก็มีหน้าที่เฉพาะของตนที่ช่วยหนุนเสริมกันและกันให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ดังนี้

➡ ปัจจัยทางด้านศาสนา มีหน้าที่หล่อหลอมความศรัทธาในพระเจ้าให้ชาวบ้านตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมจริยธรรมตามพระคริสต์ธรรมคัมภีร์อย่างเคร่งครัด โดยมีสภาคริสตจักรในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินงาน และมีเครือข่ายคริสตจักรแห่งประเทศไทย เป็นผู้ให้การสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกในรูปแบบต่างๆ นับตั้งแต่การประสานงาน เสริมสร้างอาชีพและรายได้ ไปจนถึงงบประมาณ แก่สมาชิกที่ดำรงมั่นอยู่ในคำสอนของพระเจ้า แต่ถ้าหากสมาชิกท่านใดไม่ประพฤติปฏิบัติตาม ซ้ำยังไปก่อล่วงละเมิดทบับัญญัติที่พระเจ้าประทานให้กับคริสต์ศาสนิกชน บุคคลคนนั้นก็จะถูกตัดสิทธิต่างๆ ที่ทางคริสตจักรหยิบยื่นให้ ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล รวมทั้งทุนการศึกษาของบุตรหลานอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การทำหน้าที่ของศาสนาแม้จะช่วยเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับคริสต์ศาสนิกชนในหมู่บ้านได้แต่ก็ไม่สามารถดูแลทั่วถึง จำต้องอาศัยสถาบันทางสังคม อันได้แก่สถาบันครอบครัว เครือญาติ และเพื่อน มาช่วยหนุนเสริมให้คุณธรรมจริยธรรมแบบใหม่ และให้คุณค่าอันดีงามในวัฒนธรรมดั้งเดิมคงอยู่ต่อไปในวิถีชีวิต

➡ ปัจจัยทางด้านสังคม มีหน้าที่แนะนำสั่งสอนและตักเตือนบุตรหลานให้ยึดมั่นอยู่ในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามและปฏิบัติตามคำสอนของพระเจ้าอย่างเคร่งครัด ทั้งในด้านการประพฤติปฏิบัติส่วนบุคคล ครอบครัว และชุมชน อาทิเช่น การไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย การให้ความเคารพพ่อแม่และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน (วัฒนธรรมฮีโจ่ง) กริยามายาท การใช้ชีวิตคู่ การดูแลทุกข์สุขของคนในครอบครัวให้อบอุ่น การช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นและชุมชน ไปจนถึงการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี (การผูกติดกันโดยการแต่งงาน หมายถึง ความเป็นเครือญาติผ่านการแต่งงาน) วัฒนธรรมจ้อโผ่แค อย่างนี้เป็นต้น

เมื่อครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ทำหน้าที่ของตนด้วยดี โอกาสที่ยาเสพติดเล็ดรอดเข้ามาในหมู่บ้านหรือลูกหลานเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมายก็น้อยตามไปด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมไม่ได้ทำหน้าที่ของตนดีพอ ก็เปิดโอกาสให้ยาเสพติดเข้ามาในหมู่บ้านได้ง่ายอีกเช่นกัน แต่นั่นก็ยังไม่เพียงพอต่อการควบคุมและป้องกันยาเสพติดได้ แม้ชุมชนจะช่วยกันตักเตือนและลงโทษผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่ผิดกฎหมายด้วยการไม่จ้างงาน ไม่ให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานมาก แต่ก็ไม่มีมาตรการลงโทษที่เด็ดขาดกับผู้ที่เข้าไป

เกี่ยวข้องกับยาเสพติดแต่อย่างใด ในแง่นี้ปัจจัยทางด้านการเมืองจึงเข้ามาทำหน้าที่เติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์มากขึ้น

➡ ปัจจัยในการการเมือง มีหน้าที่บริหารปกครองกลุ่มต่างๆ และสมาชิกในหมู่บ้าน ให้ดำรงมั่นอยู่ในกฎระเบียบของกลุ่มและของชุมชนที่ได้ตกลงร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย เรื่องการทำไร่ การใช้พื้นที่ป่า เรื่องการออมทรัพย์ และการเลี้ยงสัตว์ ทางฝ่ายบริหารปกครองกลุ่มต่างๆ และบริหารปกครองหมู่บ้าน ต่างก็ให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้ โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ถึงกับกำหนดเป็นกฎระเบียบเอาไว้เพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกในกลุ่มต่างๆ และสมาชิกในหมู่บ้านเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ต่อเมื่อสมาชิกท่านใดไปละเมิดข้อห้าม ทางฝ่ายบริหารปกครองกลุ่มต่างๆ และฝ่ายบริหารปกครองหมู่บ้านก็จะลงโทษผู้นั้น ด้วยการตัดเตือน ให้ออกจากการเป็นสมาชิกพร้อมกับตัดสิทธิต่างๆ ในทันที จนกว่าจะสำนึกได้และกลับตัวกลับใจเสียใหม่จึงจะคืนสิทธิต่างๆ ให้ หรือไม่ก็นำส่งให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐไปดำเนินคดีตามกฎหมาย

แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าทางฝ่ายบริหารปกครองจะคอยจ้องมองความประพฤติของสมาชิกโดยไม่คิดจะดูคนก็ไม่ใช่ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้ที่เข้ามาบริหารปกครองก็ต้องมีคุณสมบัติที่ดีสามารถที่จะเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นๆ ได้ หากไม่แล้วสมาชิกคงไม่ยอมรับให้เข้ามาทำหน้าที่บริหารปกครองเป็นแน่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้น่าก็จะถูกกำกับโดยสมาชิกในกลุ่มและในหมู่บ้านอีกที เป็นการดูแลซึ่งกันและกันไม่ให้ประพฤติดอกนอกกลุ่มนอกทางจนนำความเสื่อมเสียมาสู่กลุ่มและหมู่บ้าน เมื่อผู้นำประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ก็เป็นที่นับถือของคนทั่วไปจะพูดอะไรทำอะไรสมาชิกในหมู่บ้านก็เชื่อฟัง อย่างไรก็ตามทางฝ่ายบริหารปกครองก็มีข้อจำกัดในเรื่องกำลังคนในการสอดส่องดูแล ความรู้ความสามารถในการบริหารปกครองอยู่มาก ถ้าหากขาดสถาบันทางศาสนาและสถาบันทางสังคมเข้ามาหนุนเสริมในด้านจิตใจและคุณธรรมจริยธรรม แต่นั่นก็ยังไม่เพียงพออยู่ดี แม้ว่าสมาชิกมีคุณธรรมจริยธรรม ถ้าไม่เท่าทันปัญหาที่ยากที่จะด้านทานไว้ได้ ในแง่นี้การศึกษาจึงเข้ามาเสริมเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์และรอบด้านมากขึ้น

➡ ปัจจัยในการศึกษา มีหน้าที่อบรมและให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่ผู้คนในชุมชน ได้รับรู้/เรียนรู้ถึงโทษของยาเสพติดที่ผิดกฎหมายว่าส่งผลกระทบต่อตน ครอบครัว และชุมชนในทางตรงและทางอ้อมอย่างไรบ้าง ในการทำหน้าที่ของสถานศึกษาทั้งสองแห่ง สถานีอนามัย และสื่อโทรทัศน์/สิ่งพิมพ์ดังกล่าวมานี้ มีทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกเช่นกัน ทางตรงได้แก่การแนะนำสั่งสอนและสอดส่องดูแลเด็กในสถานศึกษา และการออกให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่หญิงตั้งครรภ์ของสถานีอนามัยในชุมชน ส่วนทางอ้อมได้แก่การรับรู้/เรียนรู้ปัญหายาเสพติดผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และโปสเตอร์

แต่ในการทำหน้าที่ของศาสนา สังคม การเมือง และการศึกษา นั้น ต้องอาศัยบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าว แต่ถ้าไม่มีบุคคล กลุ่ม

บุคคล และองค์กร ที่มีตัวตนอยู่ในชุมชน ศาสนา การศึกษา สังคม และการเมือง ก็ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้

องค์ประกอบของปัจจัยในด้านศาสนา สังคม การเมือง และการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมศรัทธาในพระเจ้า ฯลฯ, ทำหน้าที่อบรมและให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่ผู้คนในชุมชน, ทำหน้าที่แนะนำสั่งสอนและตักเตือนบุตรหลานให้ยึดมั่นอยู่ในวัฒนธรรมอันดีงามและปฏิบัติตามคำสอนของพระเจ้าอย่างเคร่งครัด ไปจนกระทั่งทำหน้าที่บริหารปกครองกลุ่มต่างๆ และชุมชนให้อยู่ในกฎระเบียบของกลุ่มและกฎระเบียบของหมู่บ้านไปจนกระทั่งกฎหมายได้นั้น ประกอบด้วยบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรต่างๆ ดังนี้

1. ผู้นำศาสนา, สภาคริสตจักรในหมู่บ้าน และองค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทย เป็นองค์ประกอบสำคัญของปัจจัยในด้านศาสนา ที่หลอมร่วมศรัทธาในพระเจ้าให้กับชาวบ้าน ได้ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรม เมื่อจำแนกบทบาทของผู้นำศาสนา สภาคริสตจักรในหมู่บ้าน และองค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทย พอจำแนกออกมาได้ 3 ด้านใหญ่ๆ ด้วยกันคือ

1.1 บทบาทในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับชาวบ้าน บทบาทนี้มีผู้นำศาสนาเข้ามาทำหน้าที่เสริมสร้างศรัทธาและคุณธรรมจริยธรรมให้กับชาวบ้าน ผ่านพิธีนมัสการพระเจ้าที่โบสถ์และหมู่บ้านในวันสำคัญทางศาสนา วันคล้ายวันเกิด วันแต่งงาน วันขึ้นบ้านใหม่ และการส่งวิญญาณผู้ตาย โดยใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องน้อมนำจิตใจให้เป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า

การปลุกเร้าด้วยเสียงเพลงสรรเสริญพระเจ้า การอธิษฐาน และการอ่านพระคริสตธรรมคัมภีร์ในบทที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม หรือบทที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ไม่เพียงแต่สร้างความสนุกสนานและความศรัทธาในพระเจ้าให้กับผู้เข้าร่วมพิธีเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องกระตุ้นให้เยาวชนคนหนุ่มสาวและพ่อบ้านแม่บ้านหันมาเรียนรู้คัมภีร์ในพิธีกรรม เรียนรู้พระคริสตธรรมคัมภีร์ และเรียนรู้ภาษาปกากะญอจากพระคริสตธรรมคัมภีร์ในพิธีนมัสการพระเจ้าอีกด้วย

1.2 บทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกในหมู่บ้าน บทบาทนี้มีผู้นำศาสนาเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าว 2 ด้านด้วยกันคือ ในด้านการศึกษาและการสังคมสงเคราะห์แก่สมาชิกในหมู่บ้าน

ในด้านการศึกษา ผู้นำศาสนาได้จัดการเรียนการสอนพระคริสตธรรมคัมภีร์และภาษาปกากะญอ ให้แก่เด็กเยาวชนและพ่อบ้านแม่บ้านแบบกึ่งทางการ โดยสอนกันทุกวันเสาร์ตามหลักสูตรที่สภาคริสตจักรในประเทศไทยจัดส่งมาให้ และสอนแบบไม่เป็นทางการ สอนผ่านพิธีนมัสการพระเจ้าทั้งที่โบสถ์และที่บ้าน

ส่วนในด้านสังคมสงเคราะห์ ผู้นำศาสนาเข้ามาดำเนินงานส่งเสริมอาชีพให้กับพ่อบ้านแม่บ้าน จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชน ดูแลเรื่องที่พักอาหารแก่เด็กนักเรียนในหมู่บ้าน ใกล้เคียง จัดหาทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ไปจนกระทั่งช่วยเหลือความขัดแย้งให้แก่สมาชิกที่ละเมิดบทบัญญัติของพระเจ้าร้ายแรงอีกด้วย

1.3 บทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน บทบาทนี้มีองค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทยเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านความรู้และทุนทรัพย์สำหรับใช้ดำเนินงานของสภาคริสตจักรในหมู่บ้าน และทำหน้าที่เป็นตัวกลางจัดหาพ่อแม่อุปถัมภ์ทุนการศึกษาให้แก่เด็กยากจนแต่เรียนดี ได้มีโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นไป

ในการทำหน้าที่ของผู้นำศาสนา สภาคริสตจักรในหมู่บ้าน และองค์กรเครือข่ายสภาคริสตจักรในประเทศไทยดังได้กล่าวมานี้ ทำให้ปัจจัยในด้านศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อผู้คนในด้านการคิดความเชื่อและวิถีปฏิบัติสำหรับการเป็นคริสต์ศาสนิกชนที่ดี คือมีคุณธรรมและจริยธรรม แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า การมีคุณธรรมจริยธรรมแบบใหม่เพียงอย่างเดียวจะทำให้สมาชิกในหมู่บ้านพากันละเลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทันทีที่ไม่ใช่ จำต้องอาศัยวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในสถาบันทางสังคมเข้ามาหนุนเสริมอีกแรงหนึ่งด้วย

2. ครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน เป็นองค์ประกอบสำคัญของปัจจัยทางด้านสังคม ที่คอยสะสมบ่มเพาะความคิดจิตใจ ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรมแห่งชีวิต คุณธรรมจริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ รวมทั้งทักษะการทำมาหากินให้กับบุตรหลานจนสามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อจำแนกบทบาทขององค์ประกอบทางด้านสังคมออกมาก็จะพบว่า บทบาทของครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ไม่แตกต่างกันเท่าไร เพียงแต่ในครอบครัวมีมิติของความรักและมิติทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องมากที่สุด ส่วนเครือญาติและเพื่อนบ้านเหลือแต่มิติทางวัฒนธรรมและบทบาทของการดักเตือน/สอดส่องดูแลบุตรหลาน แต่นั่นก็ยังไม่เพียงพอต่อการป้องกันยาเสพติดได้ เนื่องจากสถาบันทางสังคม มุ่งสะสมบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม(ใจ ใจ ใจ)เป็นหลัก แม้จะมีบทลงโทษอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะให้บุตรหลานและสมาชิกในหมู่บ้านรักษากฎระเบียบและกฎหมายได้ จึงต้องอาศัยปัจจัยทางการเมืองเข้ามาช่วยเติมเต็มปัจจัยทางด้านศาสนา และปัจจัยทางด้านสังคมอีกแรงหนึ่งด้วย

4. คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา และกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง เป็นองค์ประกอบสำคัญของปัจจัยทางการเมือง ที่คอยขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้ดำเนินไปด้วยดี เมื่อจำแนกบทบาทกลุ่มการเมืองเหล่านี้ก็ออกมาก็จะพบว่ามี 2 บทบาทใหญ่ๆ ด้วยกันคือ บทบาทในการปกครอง กับบทบาทในการบริหาร

กลุ่มการเมืองที่มีบทบาทในการปกครอง ได้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการเลือกตั้งและแต่งตั้งให้เข้ามาดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ด้วยการออกกฎระเบียบและแบ่งเขตการปกครองให้ชาวบ้านร่วมกันสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชนและในเขตการปกครองของตน กฎระเบียบของหมู่บ้านที่ใช้ในปัจจุบันมี 2 ลักษณะด้วยกันคือ กฎระเบียบที่มีการกำหนดชัดเจนลายลักษณ์อักษร และไม่ได้กำหนดชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร กฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษรได้แก่ กฎระเบียบของคณะกรรมการหมู่บ้าน และกฎระเบียบที่ออกโดยคณะกรรมการหมู่บ้านว่าด้วยการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน ส่วนกฎระเบียบที่ไม่มีลายลักษณ์อักษร เป็น

กฎระเบียบที่เกิดขึ้นจากประเพณีปฏิบัติของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

บทบาทในด้านบริหาร กลุ่มการเมืองที่มีบทบาทในด้านนี้ได้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เข้ามาบริหารงานตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานของรัฐและตามมติของสมาชิกในชุมชน ผู้นำศาสนา/สภาคริสตจักร บริหารกิจการด้านศาสนา ส่วนกลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง บริหารการเงินของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นหลัก แต่ทั้งสองบทบาทนี้ก็ไม่ได้แบ่งแยกกันชัดเจนนัก เนื่องจากการบริหารกิจการของกลุ่มหรือของชุมชนนั้น จำต้องอาศัยข้อบังคับและกฎระเบียบเข้ามาเป็นตัวช่วยจัดระเบียบและควบคุมการทำงานให้มีความชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น

โดยข้อบังคับและกฎระเบียบของกลุ่มการเมือง มีทั้งข้อบังคับและกฎระเบียบที่ใช้เฉพาะคณะกรรมการ ซึ่งเป็นเรื่องคุณสมบัติและการใช้อำนาจหน้าที่เป็นหลัก ส่วนข้อบังคับและกฎระเบียบที่ใช้บังคับทั่วไปในหมู่สมาชิก เช่น ระเบียบว่าคุณสมบัติของสมาชิก ว่าด้วยการออมทรัพย์ อย่างนี้เป็นต้น เมื่อมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดฝ่าฝืนกฎระเบียบของกลุ่มหรือของหมู่บ้าน คณะกรรมการและสมาชิกก็จะร่วมกันพิจารณาลงโทษจากเบาไปหาหนัก โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย คณะกรรมการและสมาชิกทุกคนให้ความสนใจและเข้มงวดกวดขันในเรื่องนี้มาก ถึงกับกำหนดเป็นกฎระเบียบไว้ชัดเจน

4. โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้, ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง และสถานีนามัยบ้านแม่แฮใต้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการศึกษา เข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดและสุขอนามัยกับเด็กนักเรียนในหมู่บ้านและผู้หุงมีครรภ์ ส่วนคนหนุ่มสาวและพ่อบ้านแม่บ้าน นอกจากรับรู้ข่าวสารการจับกุมผู้เสพ ผู้ค้า และผู้ผลิต ผ่านสื่อโทรทัศน์แล้ว การเห็นตัวอย่างหรือได้ยินได้ฟังเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนสมัยก่อนนั้น ช่วยย้ำเตือนให้สมาชิกทุกคนห่างไกลยาเสพติดได้เป็นอย่างดี

เมื่อจำแนกบทบาทของสถานศึกษาและสถานีนามัยก็จะเห็นได้ว่า มี 2 บทบาทด้วยกันคือ บทบาทในการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดและสุขอนามัย ส่วนในอีกบทบาทหนึ่งของสถานศึกษาก็คือ การเข้ามาทำหน้าที่สอดส่องดูแลเด็กนักเรียนในหมู่บ้านระหว่างที่อยู่ในความดูแลของสถานศึกษา

การทำหน้าที่ขององค์ประกอบในด้านศาสนา สังคม การเมือง และการศึกษา อย่างบรรสานสอดคล้องกันและกันเป็นไปโดยธรรมชาติดังกล่าวนี้นี้ ทำให้บ้านแม่แฮใต้ บ้านเซโคซา และบ้านบลดอเคลอดดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย โดยไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุน

7.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชนที่ยังไม่มีหน่วยงานให้การสนับสนุนนั้น เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงปัจจัยหลัก ปัจจัยรอง และปัจจัยหนุนเสริม ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ข้อเสนอสำคัญที่เป็นข้อเสนอแนะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานตามแนวทางสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อป้องกันยาเสพติดได้ดังนี้

ข้อเสนอทั่วไปสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้

1. การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ต้องศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจชุมชนในแต่ละด้านร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้เห็นศักยภาพ ปัญหา สาเหตุ จุดอ่อนจุดแข็ง และทางออกร่วมกันว่าเป็นอย่างไร จะได้แก้ไขปัญหาลำบากได้ถูกต้องและรอบด้าน โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าไปศึกษาวิจัยชุมชนร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้ชุมชนแก้ไขปัญหาเสพติดและปัญหาอื่นๆ ด้วยตนเอง ส่วนองค์กรหรือหน่วยงานนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนก็ตาม ทำหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงให้เท่านั้น

2. การสร้างชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ต้องทำพร้อมๆ กันไปหลากหลายด้านและหลากหลายวิธีการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลการศึกษาวิจัยในแต่ละชุมชนว่าเป็นอย่างไร ศาสนา การศึกษา สังคม หรือการเมืองในชุมชน หรือด้านอื่นที่มีผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากปัญหาและสาเหตุของปัญหามีความเชื่อมโยงกัน เป็นโครงสร้างทางสังคมที่ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดดๆ ได้ เมื่อแก้ปัญหานึงไปปัญหานี้ใหม่ก็โผล่ขึ้นมาอีก เป็นวัฏจักรเช่นนี้ไปไม่จบไม่สิ้น ดังนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับบุคคลและชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันโรคร้ายได้นั้นต้องทำพร้อมๆ กันไปในทุกด้าน เพื่อให้เกิดดุลยภาพขององค์ภาพทั้งหลายจึงจะแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน

3. การสร้างชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายในแต่ละด้านต้องมีบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร ในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นได้ บุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรที่อยู่ในชุมชน ก็เหมือนกับองค์ภาพในร่างกายของเรา ถ้าองค์ภาพไหนบกพร่องหรือขัดข้องไป ก็ส่งผลกระทบไปยังองค์ภาพอื่นได้ ผลก็คือร่างกายได้รับความกระทบกระเทือน อ่อนแอ และทรุดโทรมลงในที่สุด ชุมชนก็เช่นกัน บุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรในชุมชน เปรียบเสมือนอวัยวะสำคัญในร่างกายของเรา ถ้าอวัยวะที่สำคัญไม่สามารถทำงานได้ หรือทำได้ไม่เต็มที่ อวัยวะอื่นที่รองรับการหล่อเลี้ยงจากอวัยวะหลักก็จะประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ดังนั้น บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรในชุมชนที่เข้ามารับผิดชอบ ก็ต้องคอร์ปด้วยคุณสมบัติที่ดีและมีความเป็นผู้นำ เช่น มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นบุคคลเสียสละ รู้จักแก้ปัญหา และสามารถทำงานด้านบริหารจัดการได้ดีพอควร

4. การสร้างชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ต้องไม่ละเลยคุณค่าทางด้านจิตใจ และคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมที่ยังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนในปัจจุบัน และต้องรู้จักการประยุกต์ใช้คุณค่าของพิธีกรรม ประเพณี และจารีตฮัตถ์ฮอยต่างๆ ให้สมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักบวชในแต่ละศาสนา ถ้ารู้จักนำคุณค่าดั้งเดิมมาใช้และประยุกต์ให้สมสมัย ก็จะกลายเป็นกำลังสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็งได้

ในการนำคุณค่าแบบดั้งเดิมมาใช้กับสังคมสมัยใหม่นั้น ในระดับชุมชนตัวคุณค่ากับพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีนั้นเป็นเนื้อเดียวกัน ดังนั้นการนำคุณค่ามาใช้จำเป็นต้องเข้าใจถึงเนื้อหาสาระสำคัญของพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี รวมทั้งเข้าใจถึงวัตถุประสงค์หลักที่ใช้ประกอบพิธีกรรมแต่ละอย่างว่าใช้แทนอะไร สื่อความหมายว่าอย่างไร แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย

การประยุกต์พิธีกรรมให้เห็นคุณค่าหรือเห็นสาระสำคัญนั้น สามารถทำได้หลายวิธีคืออธิบายหรือพูดให้เห็นวัตถุประสงค์หรือเห็นเนื้อหาสาระของพิธีกรรม หรือแปลคาถาหรือว่าบทสวดให้เข้าใจง่าย แต่ถ้าเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ ให้สัมพันธ์กับพฤติกรรมได้ก็จะดียิ่ง ในระดับที่สูงขึ้นไปเราสามารถนำเนื้อหาสาระ และคาถาหรือว่าบทสวดมาเขียนใหม่ให้สื่อกับคนร่วมสมัยและให้เห็นมิติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สังคม และธรรมชาติ เมื่อสามารถทำได้อย่างนี้พิธีกรรม ฯลฯ ก็จะกลับมามีคุณค่าและชุมชนก็จะเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้

5. วัดต้องเปลี่ยนบทบาทของตนใหม่ ด้วยการจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆ ดังเช่นในอดีต การทำวัดให้เป็นศูนย์ร่วมทางด้านจิตวิญญาณและเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมของชุมชนได้นั้น วัดต้องมีศักยภาพแบบใหม่ที่สนองต่อความต้องการของผู้คนในสังคมปัจจุบัน เปรียบเช่นเดียวกันกับอดีต ที่วัดเคยเป็นแหล่งเรียนรู้สรรพวิชาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตและชุมชนได้ โดยบทบาทใหม่ของวัดอาจแตกต่างไปจากอดีต และแตกต่างกันไปในแต่ละวัด วัดที่มีศักยภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก็จัดกระบวนการเรียนรู้ไป วัดที่มีศักยภาพในการส่งเสริมวิชาชีพก็ส่งเสริมไป วัดที่มีศักยภาพในด้านการแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์พื้นบ้านก็ทำเรื่องนั้นไป ฯลฯ แต่ที่ละเลยมิได้ก็คือ วัดต้องกลับมาเป็นของชุมชน สมาชิกทุกคนสามารถเข้ามาใช้วัดจัดกิจกรรมได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะประเพณี พิธีกรรม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา ถ้าวัดสามารถเปลี่ยนบทบาทของตนได้ กิจกรรมทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรม ก็จะกลายเป็นมรดกทางจิตวิญญาณที่สามารถหล่อเลี้ยงจิตใจของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็จะเบาบางลงไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งปลอดภัยาเสพติดที่ผิดกฎหมายในชุมชนที่ไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนเฉพาะชนเผ่าปกาเกอะญอที่นับถือคริสต์ศาสนา แต่อย่างไร้ได้ครอบคลุมถึงชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอย่างเช่น ชุมชนเผ่าม้ง ชุมชนเผ่าลัวะ ชุมชนเผ่าเย้า ชุมชนคนพื้นเมืองในชนบทและในเมือง ดังนั้นควรให้มีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชนที่ไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นด้วยว่าเป็นอย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถป้องกันยาเสพติดได้

2. ให้มีการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติด ในชุมชนที่ไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และการนับถือศาสนา เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จในการป้องกันยาเสพติดที่เป็นแบบเฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร เช่นชนเผ่าปกาเกอะญอกับชนเผ่าลัวะ ม้ง เย้า หรือชนเผ่ากับชนพื้นเมืองในชนบท, คนพื้นเมืองในชนบทกับในเมือง หรือระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อย่างนี้เป็นต้น

บรรณานุกรม

- สำนักงานป.ป.ส. (2539) “แผนแม่บทเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ปี ๒๕๓๕-๒๕๓๙”สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด <http://www.oncb.go.th>
- สำนักงาน ป.ป.ส. (2544) “สภาพปัญหายาเสพติดในประเทศไทย จากแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานยาเสพติดระดับหมู่บ้าน/ชุมชนปี2542” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด <http://www.oncb.go.th>
- สำนักงานป.ป.ส.ภาคเหนือ (2546) “สถานการณ์และผลการดำเนินงานป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคเหนือ ตั้งแต่ประกาศสงครามเอาชนะยาเสพติดถึงปัจจุบัน 1 กุมภาพันธ์ – 31 พฤษภาคม 2546) ตามนโยบายการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาล : พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร”, สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคเหนือ บริเวณศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 80303 โทรศัพท์ 0-5321-1796-7 <http://www.oncb.go.th>
- “สรุปรายงานผลการสำรวจประเมินสถานการณ์ยาเสพติด ครั้งที่ 1 – 6” (1 กุมภาพันธ์ 2546 – 31 กรกฎาคม 2547 และครั้งที่ 7 (1 ตุลาคม – ธันวาคม 2547) คณะอนุกรรมการประเมินผล, ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ (ศตส.) และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด <http://www.oncb.go.th>
- สำนักวิจัยเอนแบคโพลล์ (2548) “ประเมินสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนระดับครัวเรือน หลังรัฐบาลประกาศสงครามยาเสพติด 2 ปี ; กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชนใน 25 จังหวัดทั่วประเทศ” มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
- สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ (2547) รายงานผลการจัดทำข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนา อบต. พ.ศ. 2547 ภายใต้โครงการจัดทำระบบข้อมูลสถิติระดับท้องถิ่น อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- วิชัย โปษยจินดา,อุษณีย์ พิงปาน และวิภา ดำนังรังกุล (2545) “สถานการณ์การบริโภคสารเสพติดในประเทศไทย” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- อภินันท์ อร่ามรัตน์ และคณะ (2545) “ประมาณการจำนวนผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในภาคเหนือ การใช้สารเสพติดที่ผิดกฎหมายในประชากรภาคเหนือ” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- จันทร์ศิริ วาหงส์ (2545) “สถานภาพระดับพื้นที่และกลุ่มประชากรจำเพาะ สถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในชุมชนชาวไทยภูเขา” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

- วันทนีย์ จันทรเอี่ยม (2543) “ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของชาวม้งในเขตจังหวัดเชียงใหม่” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- เศรษฐา เศรษฐีธร (2541) “บทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดบนพื้นที่สูง ; ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- ถนัด ใบยา และคณะ (2544) “สถานภาพและการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดจังหวัดน่าน” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- นรินทร์ แก้วมีศรี และคณะ (2546) “แนวทางการส่งเสริมประชาสังคมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน” สถาบันเครือข่ายพัฒนาส่งเสริมการวิจัยระดับพื้นที่ สถาบันวิจัยระบบสุขภาพ (สวรส.)
- ขวัญหทัย รงคุปตวนิช (2544) “การสนับสนุนทางสังคมเกี่ยวกับการเลิกหรือกลับมาเสพติดของผู้ติดยาเสพติด” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- ชำรง ทศนาญชลี (2541) “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเสพติด การพัฒนา นโยบายและแนวทาง” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- พิชิต พิทักษ์โลหพิตร (2541) “การศึกษาเจตคติของผู้บริหารระดับกลางต่อการบริหารงานด้านการป้องกันปราบปรามยาเสพติดให้โทษ ; กรณีศึกษาสำนักงานตำรวจแห่งชาติ” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- สำนักงาน ป.ป.ส., คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านข้อมูลและวิชาการสารเสพติด (2546) “การป้องกันแก้ไขปัญหาสารเสพติดระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่, อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น, อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- “การแก้ไขปัญหาเสพติดโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน กรณีศึกษาบ้านห้วยปมฝาด ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร (2546) “โครงการการถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติดแบบครบวงจรและยั่งยืน” ศูนย์วิชาการสารเสพติดภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- กิ่งแก้ว เกษโกวิท และคณะ(2545) เรื่อง “ชุมชนเข้มแข็งกับการแก้ปัญหายาเสพติด” คณะสาธารณสุขศาสตร์
- กนกศักดิ์ พูลสวัสดิ์ (พ.ศ.2547) เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลไร่รอด อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี” ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา

- ลลิตา ศรีสวัสดิ์ (2547) วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษา จังหวัดสระบุรี” คณะศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา สังคมเพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
- กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด ลำดับชุด L7017 ระวาง 4645 IV บ้านละอูน มาตรา ส่วน 1:50000 พิมพ์ครั้งที่ 3-RTSD
- แผนชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่, บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, จัดทำ/ปรับปรุงเมื่อ 15 ธันวาคม พ.ศ.2550 ผ่านมติประชาคมเมื่อ 17 ธันวาคม พ.ศ.2550, สนับสนุนการจัดทำแผนที่โดยองค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน และ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่แจ่ม
- ข้อมูลอากาศสถานีวิจัยลุ่มน้ำแม่แจ่ม, สถานีวิจัยต้นน้ำแม่แจ่ม ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ.2550
- ฐานข้อมูลสารสนเทศดิน, สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6 กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550
- เอกสารการติดตามประเมินผลความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพของกลุ่มน้ำแม่แจ่มก่อนเริ่มโครงการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน, องค์การแอ่งและมูลนิธิริรักษ์ไทย, สนับสนุนโดย สำนักงานความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งประเทศเดนมาร์ก(DANCED), 2545
- จำแนกประชากรบ้านแม่แฮใต้ (เซโคซาและบลอเค) หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, สถานีอนามัยบ้านแม่แฮใต้, ณ วันที่ 10 กันยายน 2551
- เอกสารสรุปแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน, โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน กรณีศึกษากองแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, 2551
- แผนที่ภูมิโนะวัฒนธรรมบ้านแม่แฮใต้, โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน กรณีศึกษากองแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, 2551
- “กระเหรี่ยงกระโทบไม้” โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, 2551
- ระบบเรียกใช้ฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6 กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ <http://iddmapserver.idd.go.th/orthophotocm/>
- Google Earth (file : Amper_TS_P.kmz)
- แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน ปีพ.ศ.2545 บ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, ศูนย์วิจัยวนเกษตรนานาชาติ (ICRAF)

- รายงานการวิจัยเรื่องระบบการเกษตรแบบไร้หมุนเวียน สถานภาพและความเปลี่ยนแปลง, เล่ม 2, รายงานหมู่บ้าน 11 แห่งในพื้นที่โครงการวิจัย, ผู้เขียน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี และคณะ, มิถุนายน 2547
- รายงานการศึกษาการใช้ที่ดินในพื้นที่โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบผสมผสานในพื้นที่ลุ่มน้ำเขตอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, โดยจิระ ประังเขียน ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ด้วยความสนับสนุนขององค์การแคร์นานาชาติ-ประเทศไทย, มิถุนายน 2541
- รายงานการศึกษา “การใช้ที่ดินพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต๋อม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” เสนอ โครงการจัดการทรัพยากรร่วมกันในอำเภอแม่แจ่ม, โดยจิระ ประังเขียน ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้วยความสนับสนุนขององค์การแคร์นานาชาติ-ประเทศไทย, มูลนิธิรักไทย, กรกฎาคม 2544
- สำเนาเอกสาร “ปกากะญอ ตาเลอเปโล, นิทานปกากะญอ”, พะติจอนิ โอโดเชา – เล่าความ, นาโก๊ะลี – เขียนคำ
- “เรื่องเล่าจากภูเขา”, ลีชะ ชูชื่นจิตสกุล, สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า, พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2549
- “สิทธิชุมชนของคนรักป่า”, วารสารชนเผ่าพื้นเมือง, ปีที่ 6, ฉบับที่ 11 มกราคม-มิถุนายน 2543, น. 50
- สำเนาเอกสาร กฎระเบียบการอนุรักษ์ป่าบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- สำเนาเอกสาร กฎระเบียบของสมาชิกกลุ่มทอผ้า และรายชื่อสมาชิกศูนย์ศิลปชีพบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- สำเนาเอกสาร แผ่นแม่บทชุมชนพึ่งตนเองหมู่บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 50270 ประจำปี 2546 – 2550, จัดทำโดยคณะกรรมการหมู่บ้านแม่แฮใต้ ตำบลปางหินฝน, สนับสนุนโดยกองทุนเพื่อสังคม
- สำเนาเอกสารแผ่นพับ โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ ปีการศึกษา 2551, เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประจิมพัฒนา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- สำเนาเอกสารประวัติบ้านเซโคชา และประวัติศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวงบ้านเซโคชา
- รายชื่อผู้เรียนศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวงบ้านเซโคชา หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- สำเนาเอกสารรายชื่อเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเซโคชา, 16 ก.ย. 51
- เอกสารการรับสมัครเด็กบ้านเด็กนักเรียนร่วมน้ำใจ/วิสัยทัศน์ของบ้านเด็กนักเรียนร่วมน้ำใจ/กฎระเบียบบ้านเด็กนักเรียนร่วมน้ำใจ (ไทยแคร์) และกิจกรรมในแต่ละวัน, 2551

- เอกสารรายชื่อนักเรียนพักนอนประจำ ปีการศึกษา 2551, โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 5
- สำนักเอกสาร ข้อมูล กชช.2ค ปี 2550 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่, ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, จัดพิมพ์เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2008
- สนทนากับนายพอลเปา บ้านเลขที่ 66 หมู่ 9 บ้านแม่แฮใต้ ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 7 และ 26 กันยายน 2551, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สัมภาษณ์ศุภยาภิบาลพิเชษฐ์ เทิดถวัลย์ชัย บ้านเลขที่ 24 หมู่ 9 บ้านแม่แฮใต้ ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 16 ตุลาคม 2551, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สัมภาษณ์นายสุรัชย์ เด่นศิริรัตน์ บ้านเลขที่ 61 หมู่ 9 บ้านแม่แฮใต้ ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 9 มกราคม 2552, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียงและภาพ
- สัมภาษณ์นายตื้อ ลดาวัลย์เวชกิจ, ผู้นำศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก, บ้านเลขที่ 10/2 หมู่ 9 บ้านเซโดชา ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2551, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สนทนาแบบกึ่งทางการกับนายชูดี โชคพารุ่งเรือง บ้านเลขที่ 14 หมู่ 9 บ้านแม่แฮใต้ ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 7 มกราคม 2552, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สัมภาษณ์นายวันชัย ครอบศิริสิน ผู้ใหญ่บ้านแม่แฮใต้, ณ สถานีอนามัยบ้านแม่แฮใต้ และ ณ บ้านเลขที่ 111 บ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 26 กันยายน 2551 และ วันที่ 14 ตุลาคม 2551, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สัมภาษณ์นายประวัตร สุขสมพนารักษ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์, บ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 21 ม.ค. 2551, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียงและภาพ
- สัมภาษณ์นางศุภรา กิติวิริยะ ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แฮใต้, โบสถ์คริสต์จักรแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 8 มกราคม 2552, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สัมภาษณ์นายแกบือ บูรณี สมาชิก อบต. ปางหินฝน, บ้านเลขที่ 98 บ้านเซโดชา หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2551, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สัมภาษณ์นายทศพล สุขเลิศดิลกกุล (อายุ 24 ปี) ณ คริสตจักรแม่แฮใต้ ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 22 ม.ค. 2552, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/ถ่ายภาพ/บันทึกเสียง
- สัมภาษณ์นายวินัย เด่นศิริรัตน์ และนายแดนชัย เกษมเลิศตระกูล (อายุ 27 ปีเท่ากัน) บ้านเลขที่ 57 หมู่ 9 บ้านแม่แฮใต้ ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 9 ม.ค. 2552, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง-ภาพ

- สัมภาษณ์นางสาววันดี โชคสุขเสียงวิเวก (อายุ 21 ปี) ศูนย์เด็กเล็กบ้านเซโคซา หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 20 ม.ค. 2552, สมเกียรติ มีธรรม – สัมภาษณ์/บันทึกเสียงและภาพ
- สัมภาษณ์นายพรชัย เด่นศิริรัตน์ (อายุ 27 ปี) โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 9 มกราคม 2552, สมเกียรติ มีธรรม – สัมภาษณ์/บันทึกเสียงและภาพ
- สัมภาษณ์นางสาวสุภาพร งามจรุพรโกศล (อายุ 21 ปี) ศูนย์เด็กเล็กบ้านเซโคซา หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 11 ม.ค. 2552, สมเกียรติ มีธรรม – สัมภาษณ์/บันทึกเสียงและภาพ
- สัมภาษณ์นายเกษมชัย บุญเป็ง เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุขประจำสถานีอนามัยแม่แฮใต้, สถานีอนามัยแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 21 ม.ค. 2552, สมเกียรติ มีธรรม – สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ภาพ
- สัมภาษณ์นายอุดม กิตติวิริยะบ้านเลขที่ 138 บ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 16 ตุลาคม 2551, สมเกียรติ มีธรรม - สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายภาพ
- สัมภาษณ์นางสาวภา สุรินตะ ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านเซโคซา หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 22 มกราคม 2552, สมเกียรติ มีธรรม – สัมภาษณ์/บันทึกเสียง/ถ่ายรูป
- เอกสารสรุปสนทนากลุ่มเพื่อนและเยาวชนคนหนุ่มสาว, ศาลาประชาคมบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2552
- เอกสารสรุปเวทีนำเสนอแผนที่ภูมินิเวศวัฒนธรรมบ้านแม่แฮใต้, ศาลาประชาคมบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, วันพฤหัสบดีที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2552

ภาคผนวก (ก)

1. นิทานปกากะญอ เรื่อง ;

- เด็กกำพร้าชนน
- สี่แม่ลูก
- สิงห์โต
- พามีลูกกับสะเปะเมะ
- สามแม่ลูก
- เงินทองและข้าว
- จอไฟแค

2. กฎระเบียบของหมู่บ้าน, กลุ่มต่างๆ และนักเรียน (หอพัก)

- กฎระเบียบหมู่บ้าน ว่าด้วยการป้องกัน แก้ไข การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการรักษาความสงบเรียบร้อยหมู่บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9
- ระเบียบการกลุ่มเลี้ยงโคบ้านเซโคชา
- กฎระเบียบของกลุ่มเลี้ยงกระบือบ้านแม่แฮใต้
- กฎระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มเลี้ยงสัตว์
- กฎระเบียบของสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แฮใต้
- กฎระเบียบบ้านเด็กนักเรียนร่วมน้ำใจ (ไทยแคว)

3. ประวัติผู้วิจัย

นิทานปกากะญอ

เด็กกำพร้าชนน

มีเด็กกำพร้าชายคนหนึ่ง อาศัยอยู่ในกระท่อมเล็ก ๆ ที่ว่างเปล่า ปราศจากทรัพย์สินสมบัติใด ๆ มันเป็นเพียงบ้านที่เอาไว้หูกหวนนอนเท่านั้น ไม่มีแม้กระทั่งเสื้อผ้าจะใส่ เขาเอาชนนมาก็กินเป็นฝั่วนึ่ง ดังนั้นเขาจึงถูกผู้คนทั่วไปเรียกว่า เด็กกำพร้าชนน และเครื่องมือเพียงอย่างเดียวที่ทำให้เขาสามารถหาอาหารได้ คือ หน้ไม้ ทุกวันเขาจะเข้าป่าหาเก็บผัก ผลไม้ป่า ถ่าน กิ่งไม้ กินเป็นอาหาร เป็นอยู่อย่างนั้นตั้งแต่เล็กจนย่างสู่วัยหนุ่ม... วันหนึ่ง กำพร้าชนนก็ยิงนกเขาได้ตัวหนึ่ง หลังจากผ่าท้องนกเขาก็พบว่ามันมีข้าวเปลือกอยู่ เขาก็เลยคิดว่า

“เอ...เราน่าจะลองล่านกเขาเยอะ ๆ เพื่อที่จะพอได้สะสมเมล็ดข้าวเปลือก เอามาเป็นข้าวเชื้อ จะได้ปลูกข้าวกินบ้าง”

คิดดังนั้น ทุกวันเขาจะออกไปหายิงนกเขา นอกจากจะได้อาหารแล้ว ยังได้ข้าวเปลือกมาสะสมไว้วันละเล็กวันละน้อย จนใกล้ฤดูทำไร่กำพร้าชนนก็ได้ข้าวเปลือกจำนวนหนึ่งไม่มากนัก แต่หากฟ้าฝนเอื้ออำนวย ข้าวงาม คงได้ผลผลิตข้าวเปลือกสักสองกระบุง...ด้วยความหวังเต็มหัวใจ กำพร้าชนนก็เริ่มลงมือถางไร่ เตรียมปลูกข้าว จนได้เวลาฟ้าฝนตกมาเป็นสัญญาณเริ่มฤดูเพาะปลูก เขาปลูกข้าว ถางหญ้า ดูแลเอาใจใส่รอเวลาข้าวเติบโต

ทุกสิ่งดูจะเป็นไปตามที่หวัง ฟ้าฝนก็ดี ข้าวก็เจริญเติบโต จนเริ่มออกรวง ใกล้ถึงวันจะได้เกี่ยวข้าว ตลอดเวลากำพร้าชนนทำงานด้วยความขยันขันแข็ง ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี จนมาวันหนึ่ง นางฟ้าสองพี่น้องผู้เป็นลูกสาวเจ้าฟ้า เทียบเล่นเพลิดเพลินไปตามที่ต่าง ๆ จนมาพบไร่ข้าวของกำพร้าชนนเข้า เห็นรวงข้าวกำลังงามพอเหมาะแก่การทำข้าวเม่า ทั้งสองรู้สึกอยากกินข้าวเม่าเป็นอย่างมาก ยากจะหักห้ามความอยากรู้ได้ จึงพากันเกี่ยวเอาข้าวชกกลับไปบนสวรรค์จันทน์ ไปถึงก็จัดการตำข้าวเม่า ข้าวนั้นสมบูรณ์ก็ทำให้ได้ข้าวเม่าหอมอร่อยกินแล้วทั้งสองก็ไม่ลืมเอาไปฝากเจ้าฟ้าผู้เป็นบิดา ฝ่ายเจ้าฟ้าเห็นลูกสาวทั้งสองเอาข้าวเม่ามาให้ ก็นึกสงสัย ก็เลยถาม

“เจ้าทั้งสองไปเอาข้าวมาจากไหน”

ฝ่ายนางฟ้าผู้พี่ก็เลยบอกไปตามความจริง

“พวกเราไปเอาข้าวมาจากไร่ของกำพร้าชนน”

เจ้าฟ้าได้ฟังดังนั้นก็โกรธมาก หน้าบึ้งตึง คุ้ยลูกสาวทั้งสอง

“พวกเจ้าเอาของเขามาได้อย่างไร คนเขายากจนข้นแค้น กว่าจะปลูกข้าวได้ พวกเจ้ายังไปเอา

ของเขามาหมด

ครั้งนี้เจ้าสองคนทำผิดอย่างมาก”

ทั้งสองตกใจที่โดนดุ ทั้งรู้ตัวว่าพวกนางเองทำผิด จึงได้แต่เจยบายอยู่ เจ้าฟ้าก็เลยบอกว่า

“ถ้าอย่างนั้น พวกเจ้าคนใดคนหนึ่ง จะต้องลงไปอยู่กินเป็นผัวเมียกับกำพร้าชนก ช่วยเขา
ทำมาหากินใช้ความผิดที่พวกเจ้าเอาข้าวของเขามา”

สองพี่น้องก็อีกอึกถึงกันไปถึงกันมา เพราะต่างก็ไม่แน่ใจว่าถ้ามาอยู่กับมนุษย์จะอยู่
อย่างไร จนในที่สุดฝ่ายน้องสาวก็เลยยอม

เย็นวันนั้น กำพร้าชนกกลับมาถึงบ้านก็เห็นมีหญิงงามมาอยู่ในบ้านตน ก็รู้สึกประหลาด
ใจ จึงถามว่า

“เจ้าเป็นใครกัน มาอยู่ที่บ้านเราได้อย่างไร”

นางก็ตอบว่า

“เราเป็นลูกของเจ้าฟ้า เนื่องจากเราเป็นคนเอาข้าวของเจ้าไปจนหมด พ่อจึงให้เรามาเป็นเมีย
เจ้า แล้วช่วยกันทำมาหากิน”

กำพร้าชนกก็ยังตกใจ บอกว่า

“อย่างนั้นจะได้อย่างไร เราเป็นคนจนไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไร คุณเลใครไม่ได้หรอก”

นางก็บอกว่า

“อย่าห่วงเลย เราก็ช่วยกันทำมาหากิน ตอนนี้ขึ้นบ้านมาก่อนเถอะ”

กำพร้าชนกก็ไม่กล้าเข้าบ้าน เพราะตัวเองไม่ได้ใส่เสื้อผ้า ใส่เพียงชนกเท่านั้น ฝ่ายนาง
ทั้งอ่อนวอน ทั้งรบเร้าให้กำพร้าชนกเข้าบ้าน จนคำมีดกำพร้าชนกค่อยยอมเข้าบ้านไป นางฟ้าก็
เอาเสื้อผ้ามาให้ใส่ และแล้วทั้งคู่ก็ได้อยู่ด้วยกันเป็นผัวเมีย ช่วยกันทำมาหากินตามประสา

ต่อมา ชาวบ้านชาวเมืองต่างก็รำลึกกันถึงความสวยของเมียเจ้ากำพร้าชนก จนกระทั่งคำร่ำ
ลือเข้าสู่เจ้าเมือง เจ้าเมืองเองก็อยากจะรู้ว่านางจะสวยสมคำร่ำลือหรือไม่ ก็ตั้งใจจะไปดูให้รู้แน่ และ
เมื่อเจ้าเมืองได้เห็นเมียของกำพร้าชนกเพียงครั้งแรกนั่นเอง ก็รู้สึกนึกรักในทันที มีความปรารถนา
จะได้นางมาเป็นเมียตน จึงได้คิดหาอุบายเพื่อจะเอานางมาได้ ดังนั้นวันหนึ่ง...เจ้าเมืองก็ให้คนไป
ตามกำพร้าชนกมาพบ เมื่อมาแล้ว เจ้าเมืองก็บอกว่า

“เจ้าเป็นคนเก่งมาก จากที่เจ้าไม่มีอะไรเลย เจ้าก็ยังสามารถหาเลี้ยงตัวเองจนฐานะดีขึ้นมา
ได้อย่างนี้...อย่างนั้นเราคิดอยากจะแข่งถางไร่กับเจ้า พรุ่งนี้ เราจะถางไร่แข่งกัน ให้มีบริเวณกว้างถึง
ที่ราบเจ็ดที่ ดอยเจ็ดดอย ห้วยเจ็ดห้วย และทำอย่างไรก็ได้ให้เสร็จในวันเดียว ถ้าเจ้าแพ้ ทำไม่เสร็จ เรา
ต้องเอาเมียของเจ้ามาเป็นเมียเรา”

กำพร้าชนกหมดกำลังใจรีบวิ่งกลับบ้าน คิดว่าคราวนี้ต้องเสียเมียแน่แล้ว มองไม่เห็น
วิธีที่จะถางไร่กว้างขนาดนั้นได้ในวันเดียว พอถึงบ้าน เมียเห็นเดินร้องไห้มาก็เลยถามว่า

“ร้องไห้ทำไม”

กำพร้าชนกก็เล่าเรื่องที่เจ้าเมืองท้าแข่งถางไร่กับตน และมีนางเป็นเดิมพัน นางก็เลยบอก
ว่า

“ไม่ต้องกังวลไปหรอก เราจะไปขอให้พ่อช่วยเอง”

แล้วนางก็ไปหาเจ้าฟ้า เล่าเรื่องราวให้เจ้าฟ้าฟังโดยละเอียด และขอให้เจ้าฟ้าช่วยเหลือ เจ้าฟ้าก็บอกว่า “ทุกขยาภขนาดนั้นยังมีคนคอยแกล้งอีก...ไม่เป็นไร พ่อจะให้พี่น้องเหล่าชาวฟ้าไปช่วย ผัวเจ้าอาจไร้พละนี้เอง”

รุ่งเช้า กำพร้าขนนกกับเจ้าเมืองต่างก็ไปถึงพื้นที่แห่งถางไร่ เจ้เมืองนั้นมีลูกน้องมากมาย ฝ่ายกำพร้าขนนกไปคนเดียว พอเริ่มถางก็ปรากฏมีเหล่าชาวฟ้าเทวดามากมายมาช่วยกำพร้าขนนก ถางไร่ ยังไม่ทันถึงเที่ยง ที่ราบกว้างเจ็ดที่ ห้วยเจ็ดห้วย คอยเจ็ดคอย ที่กำพร้าขนนกถางก็เสร็จ แล้ว ก็ไปหาเจ้าเมืองที่บริเวณของเจ้าเมือง บอกว่า

“เราถางเสร็จแล้ว”

เจ้าเมืองได้ยินก็ไม่เชื่อ บอกกับกำพร้าขนนกว่า

“เจ้าโกหกเราแน่ ๆ เราทำกันเป็นร้อยคนยังไม่เสร็จ เจ้าทำคนเดียวจะเสร็จได้อย่างไร” กำพร้าขนนกก็เลยชวนเจ้าเมืองไปดู ซึ่งเจ้าเมืองก็ไปดู พอเห็นก็ปรากฏว่าเสร็จแล้วจริง ๆ เจ้าเมืองก็แปลกใจยิ่งนัก แต่ก็ต้องยอมรับความพ่ายแพ้ไป

ต่อมาไม่นาน เจ้าเมืองก็ให้คนไปตามกำพร้าขนนกมาหาอีก คราวนี้บอกว่า

“เจ้าต้องแข่งสร้างบ้านกับเราด้วยเสาเจ็ดเหลี่ยม ให้มีเจ็ดห้อง และต้องเสร็จในวันเดียว หากเจ้าทำไม่ได้เมียของเจ้าต้องเป็นเมียเรา”

เจ้ากำพร้าขนนกก็ได้เดินร้องให้กลับบ้านอีกครั้ง ได้แต่รำพึงกับตัวเองว่า เรายี่ทำกรรมใดไว้หนอ เจ้าเมืองถึงได้กลั่นแกล้งเรานัก ถึงบ้านก็เล่าเรื่องราวให้เมียฟัง เมียก็ไปหาเจ้าฟ้าอีก เพื่อขอความช่วยเหลือ

รุ่งขึ้น ต่างก็เริ่มสร้างบ้านแข่งกัน เจ้าเมืองก็พาลูกน้องมากมายไปตัดเสา ตัดไม้ เริ่มสร้างบ้าน ส่วนเจ้ากำพร้าขนนกนั้นก็มิเทวดามาช่วยมากมาย และไม่ทันถึงเที่ยง บ้านที่สร้างด้วยเสาเจ็ดเหลี่ยม มีเจ็ดห้องก็เสร็จสิ้นไป กำพร้าขนนกก็ไปหาเจ้าเมือง เห็นเจ้าเมืองกับลูกน้องกำลังสร้างบ้านกันอยู่ก็บอกว่า “เราสร้างบ้านเสร็จแล้ว” เจ้าเมืองก็ไม่เชื่อ กำพร้าขนนกก็พาเจ้าเมืองไปดูบ้านที่ตัวเองสร้าง เจ้าเมืองก็เห็นบ้านเสร็จจริง ๆ ก็ได้แต่ยอมรับความพ่ายแพ้ เอาเมียกำพร้าขนนกไม่ได้ อีกตามเคย

ต่อมาอีกไม่นาน ความปรารถนาของเจ้าเมืองที่จะได้เมียของกำพร้าขนนกมาเป็นเมียของตนนั้นก็ยังไม่เหมือนเดิม คราวนี้เจ้าเมืองก็ให้ตามกำพร้าขนนกมาหาอีก “ครั้งนี้เราจะเผาไร่กัน ในไร่ใครไร่มันนั้น ให้ไปเผาคนเดียว เสร็จทั้งหมดในวันเดียว ใครเสร็จก่อนให้ตีฆ้องเป็นสัญญาณ หากเจ้าทำไม่ได้ เราจะเอาเมียของเจ้ามาเป็นเมียเรา” ก็ถึงคราวที่กำพร้าขนนกต้องเดินร้องให้กลับบ้านอีกครั้ง คราวนี้ต้องตายแน่ ๆ ไร่กว้างขนาดนั้นจะเผาคนเดียวได้อย่างไร หากต้องไปจุดไฟหลาย ๆ จุดในไร่ ต้องโดนไฟไหม้ตายแน่นอน นับว่าคราวนี้หนักหนากว่าครั้งไหน ๆ ถึงบ้านก็เล่าให้เมียฟัง เมียก็เลยไปหาเจ้าฟ้าเพื่อขอความช่วยเหลืออีก คราวนี้เจ้าฟ้าให้กระบอกน้ำวิเศษมาอันหนึ่ง

พอเริ่มเผาไร่ ก็เผาตามจุดต่าง ๆ ในไร่จนทั่ว เวลาใดที่ไฟเข้ามาใกล้จะถึงตัว กระบอกน้ำวิเศษก็ฉีดน้ำออกมาป้องกันไว้ จนในที่สุดก็เผาเสร็จในวันนั้น จากนั้นก็ตีฆ้องเป็นสัญญาณแล้วก็กลับบ้านไป ข้างฝ่ายเจ้าเมือง ด้วยความที่อยากจะให้หญิงงามมาเป็นเมียตน ก็ทุ่มเทกำลังเผาไร่ จนบ้าย ไฟก็ลุกแรงทุกจุดของไร่ และไหม้อย่างรวดเร็ว จนเจ้าเมืองต้องตกอยู่ในวงล้อมของไฟ ไม่สามารถหนีออกมาได้ ในที่สุดก็ถูกไฟไหม้จนตาย นับแต่นั้น กำพร้าชนนาก็ไม่ถูกกลั่นแกล้งอีก

สี่แม่ลูก

มีครอบครัวชาวนาครอบครัวหนึ่ง ไม่มีพ่อแล้ว ในครอบครัวมีเพียงแม่และลูกสามคน ทั้งครอบครัวมีที่นาเพียงที่เดียวทำกินด้วยกัน มีช้างหนึ่งตัว แล้วมีเงินทองอีกหนึ่งไห ทุก ๆ วัน ลูก ๆ สามคนก็ไปทำนา ให้แม่ชราอยู่บ้าน ทุกคนก็รักกัน สามัคคีกัน ช่วยกันทำมาหากินตามประสาพี่น้อง

ฝ่ายแม่ที่อยู่บ้าน นางได้เอาขี้ควายใส่ไหไว้หนึ่งไห แล้วเอากระดูกวัวควายใส่ไว้อีกหนึ่งไห แล้วก็ให้เงินทองอีกไหหนึ่งนั้นตั้งเรียงกันปิดฝาเอาไว้ เขียนชื่อลูกติดไว้ไหละคน จนต่อมานางป่วยหนัก รู้ว่าตัวเองไม่รอดแน่แล้ว จึงเรียกลูก ๆ มาหา แล้วก็สั่งเสียว่า “หากแม่ตายไปให้เจ้าสามคนเอาไหสามไหออกมาแบ่งกัน ชื่อใครติดอยู่ใบไหนก็ให้เอาใบนั้น อย่าได้ทะเลาะกันเด็ดขาด” ลูก ๆ ก็รับคำ ไม่นานแม่ก็ตาย ทั้งสามก็จัดการเรื่องงานศพ หลังจากเสร็จสิ้นก็จัดการจะแบ่งสมบัติกันตามที่แม่สั่งไว้ ยกไหออกมาเปิดของใครของมัน ปรากฏว่าไหของพี่คนโตเป็นเงินทอง ของคนที่สองเป็นกระดูกและของคนที่เล็กได้ขี้ควาย พลันนั่นเองทั้งสามก็ลืมคำแม่สั่งเสียสนิท เริ่มทะเลาะแย่งกัน คนน้องก็ขอให้พี่แบ่งเงินให้ อ้างว่าได้ขี้ควายมาจะทำอะไร ได้กระดูกมาจะทำอะไร คนพี่ก็บอกแต่ว่าแม่สั่งไว้ให้แบ่งกันอย่างนี้ต้องยอมรับ ในที่สุดก็หาข้อยุติไม่ได้ ก็เลยต้องไปตามหัวหน้าหมู่บ้านมาช่วยตัดสิน หัวหน้าหมู่บ้านก็มาถามไถ่เรื่องราวในทันที บอกว่า

“เอาหละ พวกเจ้าไม่ต้องทะเลาะกันแล้ว แม่ของพวกเจ้านี้ฉลาดนัก ความหมายของนางก็คือ คนที่ได้เงินทองเอาเฉพาะเงินทองไป คนที่ได้กระดูกก็เอาช้างไป ส่วนคนที่ได้ขี้ควายก็เอาที่นาไป แค่นี้พวกเจ้าก็ได้สมบัติกันอย่างยุติธรรมแล้ว”

สามพี่น้องก็เข้าใจทันที ด้วยความอยากได้ของตน ทำให้ทั้งสามไม่ได้คิดให้รอบคอบ ทำให้เกิดทะเลาะขึ้นมา พอได้คิด ทั้งสามก็รับเอาสมบัติที่แม่ทิ้งไว้ให้ทั้งสามคน ด้วยความยินดี

สิงห์โต

ที่หมู่บ้านกลางป่าแห่งหนึ่ง หญิงสาวกำพร้าสองพี่น้องอาศัยอยู่ด้วยกัน หาอยู่หากินตามประสา กำพร้ายากจน อยู่มาวันหนึ่ง ขณะกำลังถางหญ้าในไร่ด้วยความเหนื่อยเหนื่อย พี่สาวก็พูดขึ้นว่า “อยากมีผู้ชายสักคนมาช่วยทำงาน ถ้ามีใครมาช่วยวันนี้ เราจะยอมแต่งงานไปอยู่กับเขาเลย” ขณะ

นั่นเองมีสิงห์โตประหลาดตัวหนึ่งได้ยื่นเข้า มองออกไปเห็นสาวสวยสองคนถางหญ้าอยู่ในไร่ เจ้าสิงห์โตก็เลยแปลงกายเป็นชายหนุ่มรูปงาม แล้วก็เดินออกไปหาหญิงสาวสองพี่น้องในไร่

“เมื่อไหร่เธอพูดว่าอะไรนะ”

หญิงสาวผู้พี่ก็ตอบว่า “เราบอกว่า หากมีผู้ขมาช่วยเราถางหญ้าวันนี้ เราจะยอมแต่งงานอยู่กับเขา”

เจ้าหนุ่มทำท่ายินดี แล้วก็บอกว่า “เราจะช่วยเธอเอง แต่มีข้อแม้อยู่ว่าระหว่างที่ถางหญ้านั้น พวกเธอต้องเอาผ้าปิดตาเอาไว้ ให้เราถางเสร็จค่อยเปิดตาออก”

ทั้งสองนั้นไม่ค่อยไว้ใจนัก จึงเอาผ้าปิดตาบาง ๆ สามารถมองเห็นได้ บัดนั้นเอง ชายหนุ่มก็แลบลิ้นออกมากวาดหญ้าถอนขึ้นมาจากทั้งไร่ในคราวเดียว ฝ่ายน้องสาวที่แอบดูอยู่ก็ตกใจมาก แต่ก็ซ่อนความกลัวเอาไว้ และคิดว่าเจ้าหนุ่มนี้ไม่ใช่คนแน่ ๆ ฝ่ายชายหนุ่มก็บอกว่า “เอาล่ะ พวกเธอเอาผ้าออกได้แล้ว” พอเอาผ้าออก พี่สาวก็แปลกใจมา เพราะชายหนุ่มถางหญ้าได้จนเสร็จจนอัศจรรย์ ฝ่ายน้องสาวนั้นก็ได้แต่ทำท่าตกใจตามไปด้วย ชายหนุ่มก็บอกว่า “เราทำงานเสร็จแล้ว เธอต้องแต่งงานกับเราตามสัญญา ไปกับเรา แต่งงานอยู่กับกันที่บ้านเราเถอะ”

ฝ่ายน้องสาวนั้นก็นึกหวั่งพี่สาวมาก ได้แต่กระซิบบอกเบา ๆ ว่า “อย่าไปเลยพี่ มันไม่ใช่คน” พี่สาวก็ไม่ได้สนใจ แล้วก็ไม่ว่างจะทำอย่างไรรู้ได้ เพราะตัวเองสัญญาไว้แล้ว แล้วชายหนุ่มก็พาหญิงสาวเดินทางกลับบ้านของตน น้องสาวก็กลับบ้านไปด้วยความเป็นห่วงพี่สาว

สองหนุ่มสาวเดินทางไปถึงหมู่บ้านของชายหนุ่ม เจ้าหนุ่มก็ให้พักอยู่ที่บ้านของตน และระหว่างที่ยังไม่ได้แต่งงาน ชายหนุ่มก็ไปอยู่ที่บ้านอื่นก่อน วันหนึ่ง มีแม่เฒ่าคนหนึ่งชวนหญิงสาวไปเที่ยวที่บ้าน แล้วแม่เฒ่าก็เล่าให้ฟังว่า “เจ้าหนุ่มแฟนของเธอมันไม่ใช่คน แต่มันเป็นสิงห์โตประหลาดที่สามารถแปลงกายเป็นมนุษย์ได้ มันพาเจ้านายนี้ต้องไม่ปรารถนาดีแน่ ๆ เลย”

ฝ่ายหญิงสาวได้ฟังก็ตกใจมาก นึกถึงคำที่น้องสาวเคยเตือนตอนอยู่ที่ไร่ ก็รู้สึกกลัวขึ้นมาถามแม่เฒ่าว่า “แล้วจะอย่างไรดีล่ะแม่เฒ่า” แม่เฒ่าก็บอกว่า “เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน ให้เจ้าไปหาหมอมาเยอะ ๆ เอามาปล่อยที่บ้าน แล้วขอร้องให้เหยี่ยวยักษ์เป็นผู้พาเจ้าหนี พอเจ้าสิงห์โตกลับมาบ้าน ก็ให้จี้มอดหล่นใส่ตาของมัน แล้วเจ้าก็ขึ้นเหยี่ยวหนีกลับบ้านไป” หญิงสาวก็เห็นว่านี่เป็นแผนที่ดี จึงได้ไปขอร้องเหยี่ยวไว้ เล่าเรื่องราวให้ฟัง และขอให้ช่วยเหลือ ซึ่งเหยี่ยวก็ตกลง แล้วนางก็ไปหาหมอมาปล่อยจนเต็มชื้อบ้าน วันนั้นขณะที่เจ้าสิงห์โตกำลังนอนหลับอยู่บนบ้านจี้มอดมากมายก็ร่วงลงมาโดนตาของสิงห์โตจนมองอะไรไม่เห็น ฝ่ายหญิงสาวเห็นได้โอกาสดังนั้นก็วิ่งออกไปหาเหยี่ยวขึ้นหลังแล้วเหยี่ยวก็พาบินไป

หลังจากที่เจ้าสิงห์โตค่อย ๆ เขี่ยจี้มอดจากตาหมดแล้ว ก็เห็นเหยี่ยวกำลังพาหญิงสาวบินหนีไป ก็รู้ว่าตัวเองถูกหลอก ก็ออกวิ่งตามไป ฝ่ายเหยี่ยวบินไปพอสมควรก็เหนื่อย เลยหยุดพักอยู่บนต้นไม้ใหญ่ ขณะนั้นเอง เจ้าสิงห์โตในคราบร่างแท้ของตนก็ตามมาถึง ลงมือกัดต้นไม้ใหญ่เพื่อจะไถ่ลงมา

พอใกล้จะขาด เขี้ยวก็บินไปแล้ว และพอดันไทรล้มลงมา เจ้าสิงห์โตก็ไม่เห็นหญิงสาวกับเขี้ยวแล้ว ก็วิ่งตามไปอีก

ฝ่ายเขี้ยวบินไปสั่งพักก็เหนื่อย เลยหยุดเกาะอยู่ที่กอกกล้วยกอใหญ่ จนสิงห์โตตามมาถึงคราวนี้ในคราบของชายหนุ่ม พอมาถึงชายหนุ่มก็ชักมีดฟันกอกกล้วยทันที พอใกล้จะขาดเขี้ยวก็พาหญิงสาวบินหนีไปอีก ชายหนุ่มสิงห์โตก็ได้แต่ตามไป จนมาถึงบ้านของหญิงสาว เขี้ยวพานางบินมาเกาะบนต้นไม้ข้างบ้าน นางก็ถอดแหวนโยนลงมาบนบ้าน ข้างน้องสาวพอเห็นแหวนหล่นลงมาก็แขวนขึ้นไปดู ก็เห็นพี่สาวอยู่บนนั้น ก็ดีใจที่พี่กลับมา จึงพาฉบับไคยวขึ้นไปที่พี่สาวได้ลงมา ฝ่ายเขี้ยวพอส่งหญิงสาวเสร็จแล้วก็บินจากไป

ฝ่ายสิงห์โต ตามมาจนถึงบ้านด้วยความโกรธแค้น ฝ่ายสองพี่น้องเห็นก็กลัวมาก ได้แต่อ่อนวอนว่า “อย่าทำร้ายพวกเราเลยนะ สงสารพวกเราเถอะ” สิงห์โตบอกว่า “เราไม่ทำร้ายพวกเจ้าก็ได้ แต่เจ้าต้องแต่งงานกับเราตามสัญญา และอย่าได้หลอกหลวงเราอีก” ฝ่ายหญิงสาวผู้ที่ไม่มีความเลือกอื่นอีกก็เลยจำต้องตกลง สิงห์โตก็บอกว่า “อีกเจ็ดวันเราจะแต่งงานกันที่บ้านของพวกเจ้า”

ฝ่ายสองพี่น้องก็ชวนชาวบ้านมาปรึกษาหารือว่าจะทำอย่างไรดี จนในที่สุดก็ตกลงกันได้ว่าจะต้องต้มเหล้าใส่กลอย เพราะจะทำให้เหล้ามีฤทธิ์แรงกินเข้าไปถึงตาย แล้วก็เอาเหล้าผสมกลอยนี้ไว้ให้เจ้าสิงห์โตกินโดยเฉพาะ ดังนั้นก่อนถึงวันแต่งงาน ทุกคนก็ต้มเหล้ากัน แล้วทำเหล้าผสมกลอยนั้นไว้เป็นพิเศษ จวบจนเจ็ดวันผ่านไป วันแต่งงานก็มาถึง ชายหนุ่มสิงห์โตก็มา พาพรรคพวกสิงห์โตมาด้วย ชาวบ้านก็ต้อนรับ หออาหารมาเลี้ยง เอาเหล้ามาต้อนรับ นั่งล้อมวงร้องเพลงงานแต่งงานด้วยกัน ไม่ช้าไม่นานพรรคพวกสิงห์โตก็ล้มลงขาดใจตายทีละคน ทีละคน เจ้าสิงห์โตก็รู้ว่าตัวเองถูกหลอกอีกแล้ว พอจะทำอะไร พลันก็ล้มลงไป ลมหายใจใกล้จะขาดหายสิ้นใจกลานไปหาหญิงสาว พู่ว่า “เจ้าสัญญากับเราแล้ว...” แล้วก็สิ้นใจกลานจนถึง กัดนิ้วของหญิงสาวเป็นแผลแล้วก็ขาดใจตาย ฝ่ายหญิงสาวนั้น ทำแผลเท่าไรเลือดก็ไม่หยุดไหล เอายาอะไรใส่ก็ไม่ได้ผล เลือดไหลมาก จนในที่สุดก็ตายตามกันไป

พามีจุกับสะเป่เยมะ

พามีจุเป็นคนนอนเยอะ ตัวใหญ่มีหน้าอกกว้างถึงหนึ่งวา เป็นเพื่อนกับสะเป่เยมะ ซึ่งตัวใหญ่เหมือนกัน มีหน้าอกกว้างสามศอก ซึ่งสะเป่เยมะเป็นคนไม่ชอบนอน ในบริเวณหมู่บ้านที่ทั้งสองอาศัยอยู่มีพื้นที่ราบกว้างเจ็ดที มีดอยเจ็ดดอย มีห้วยเจ็ดห้วย ชาวบ้านทุกคนต่างก็อยากจะทำไร่ที่บริเวณนี้ แต่ทุกครั้งจะไปทำ พอเมื่อแล้วก็ไม่สามารถทำได้เลย ปีหนึ่งฝ่ายสองเพื่อนตัวโตนี้ก็ชวนกันไปทำ...วันนั้นไปฝนไม่ไว้เป็นการจับจอง กลางคืนคืนนั้น พามีจุก็ฝันว่ามีคนมาหาและบอกกับเขาว่า “ที่ตรงนั้นเป็นทางผ่านของเรา พวกเจ้าจะไปทำอะไรไม่ได้” รุ่งขึ้น พามีจุเล่าความฝันของ

ตัวเองให้สะเปะสะปะ แต่ทั้งสองก็ยังยืนยันที่จะทำไร่ตรงนี้อยู่ ก็เริ่มไปถางไร่ จนเผาไร่ สร้างกระท่อมหลังใหญ่ จนในที่สุดก็ได้ปลูกข้าวจนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

วันหนึ่ง ทั้งคู่อยู่ที่ไร่ในวันว่างจากการงาน พามิณก็บอกกับสะเปะสะปะว่า “เราขออนอนสักสามวันสามคืนนะ ดูแลไร่ก็แล้วกัน ถ้าไม่ถึงสามวันสามคืนเราจะไม่ตื่นขึ้นมา” สะเปะสะปะนั้นไม่ชอบนอนอยู่แล้วก็ตกลงไม่ว่าอะไร แล้วพามิณก็นอนหลับ ผ่านไปเพียงหนึ่งวันเท่านั้น ผีก็มา ตัวใหญ่มาก เท้ายาวเท่าแขน พอเห็นผีมา สะเปะสะปะก็ร้องเรียกพามิณไป แต่พามิณก็ไม่ตื่น สู้กันมาจนถึงหัวย จนครบกำหนดสามวันสามคืนของพามิณ ก็ตื่นขึ้นมา มองหาเพื่อนไม่เจอ เห็นไร่ข้าวระเนระนาดเสียหายมากมาย พลันนั้นก็ได้ยินเสียงสะเปะสะปะร้องเรียกอยู่ในหัว ก็เลยวิ่งไปดูเห็นเพื่อนกับผีต่อสู้สะบัดสะบอมทั้งคู่ ก็เข้าไปช่วย สู้กันอยู่ไม่นาน ทั้งคู่ก็จับผีได้ มัดเอาไว้ แล้วพามิณบอกว่า “เจ้าผี พาพวกเราไปบ้านของเจ้า” ผีถูกมัดอยู่ก็ต้องพาทั้งสองไปบ้านของตน ไปถึงบ้านของผีเป็นถ้ำใหญ่ แล้วก็ผลักผีเข้าไปในถ้ำ ทั้งสองก็ช่วยกันขนหินมาปิดปากถ้ำไว้ เหลือช่องเล็ก ๆ ไว้ สะเปะสะปะก็บอกพามิณ “ไปหาพริกมาเยอะ เราจะจัดการกับผีกัน” พามิณก็กลับบ้านขนพริกมามากมาย ทั้งสองก็ช่วยกันเผาพริกมวันเข้าไปในถ้ำ ในที่สุดผีก็ตาย นับแต่นั้นมา พื้นที่ตรงนั้นชาวบ้านก็สามารถทำมาหากินได้ ทำไร่ได้ข้าวเยอะตลอดมา

สามแม่ลูก

ผู้หญิงคนหนึ่ง มีลูกชายสองคน ต่อมาเมื่อแม่แก่มาแล้ว และเริ่มป่วยหนักใกล้จะตาย แม่ก็เลยเรียกลูกทั้งสองมาหา แล้วสั่งเสียก่อนตายว่า

“พวกเราไม่มีสมบัติอะไร หลังจากแม่ตายขอให้พวกเจ้าเอาเขากวางลากไปตามที่ต่าง ๆ เขากวางไปสะดุดอยู่ที่ไหน ให้พวกเจ้าใช้พื้นที่ตรงนั้นเป็นที่ทำมาหากินของพวกเจ้าก็แล้วกัน”

เมื่อจัดการศพของแม่เรียบร้อยแล้ว วันหนึ่งพี่ชายก็เอาเขากวางไปเดินลากไปทั่ว ทุกที่ทุกแห่งสามารถไปได้ เขากวางก็ไม่สะดุดตรงไหนเลย แม้บางครั้งเจอพื้นที่สวຍ ๆ ก็แกลังัดเขากวาง เขากวางก็ไม่ติดไม่ขัด เป็นอยู่ซ้ำ ๆ กันหลายวัน จนผู้พี่รู้สึกเหนื่อย วันต่อมาจึงให้ผู้น้องไปบั้ง น้องชายก็เดินลากเขากวางลากอยู่หลายวันเหมือนกัน ในที่สุดก็ไปถึงทุ่งหินแห่งหนึ่ง ในทุ่งหินนั้นเอง เขากวางก็ไปติดอยู่ จดยังงี้ ลากยังงี้ก็ไม่หลุด จนเหนื่อย ก็ลำบากใจมาก เพราะที่ตรงนี้มีแต่หิน จะทำอะไรทำนาได้อย่างไร แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ กลับบ้านไป วันรุ่งขึ้นก็ตามพี่ชายมาดูด้วยกันปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรดี และในที่สุดก็ตกลงกันว่า “ไหน ๆ แม่ก็สั่งไว้อย่างนั้น อาจจะลำบากสักหน่อย พวกเราก็คลองทำไปก่อนเถอะ”

จากนั้นทั้งคู่ก็ช่วยกันทำงาน ค่อย ๆ หาหินมาถมหิน หาใบไม้มาปู เอาไว้เผาเหมือนไร่คนอื่น ๆ จนได้ปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกผัก ปลูกฟัก ปลูกแตง ซึ่งพืชพันธุ์ต่าง ๆ ก็งอกออกมาตามปกติ

แต่พอเริ่มโตขึ้น ทั้งข้าวและผักต่าง ๆ ก็ตามหมดเพราะพื้นดินบางชนิดเดียว ข้างล่างเป็นหินมันร้อน พืชที่ค่อย ๆ ตายไป จนเหลือแต่อยู่เครือเดียว และที่สุดก็ออกลูกมาลูกเดียวเท่านั้น

กลางถึงเจ้าฟ้า วันหนึ่งมองเห็นแสงของสองพี่น้อง ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร เจ้าฟ้าอยากกินแสง ลูกนั้นนักหนา ถึงกับกินไม่ได้นอนไม่หลับ ต้องกินแสงลูกนั้นให้ได้ ก็เลยเรียกลูกสาวมาหา บอกว่า “เจ้าลงไปขอแสงจากไร่สองพี่น้องมาให้พ่อที บอกมันว่าอยากได้อะไรพ่อก็จะให้ ขอให้ได้กินแสง ลูกนั้น” นางฟ้าก็ไปยังไร่ของสองพี่น้อง ซึ่งน้องชายอยู่ที่ไร่ นางก็บอกว่า “พี่เอ๋ย พ่อเราเจ้าฟ้า อยากกินแสงของพี่น้องนักหนา เพียงให้แสงพ่อเรา ท่านบอกจะให้ทุกสิ่งที่พี่ต้องการ”

ฝ่ายชายหนุ่มก็ไม่ได้คิดอะไรมาก ก็เด็ดแตงนั้นให้นางฟ้าไป นางฟ้าก็พาชายหนุ่มไปหาเจ้าฟ้า หลังจากที่ได้กินแสงลูกนั้นพอใจแล้วก็บอกว่า “เออแหละ คราวนี้เจ้าจะขออะไร อยากได้อะไรก็บอกมาเถอะ เราจะให้เจ้าทุกอย่างตามสัญญา”

เจ้าหนุ่มก็ยังคิดไม่ออกว่าจะขออะไรดี เพียงนั่ง ๆ อยู่ เจ้าฟ้ารออยู่นาน ก็เลยให้ลูกน้องจูงควายออกมาฝูงหนึ่ง บอกว่า “เจ้าเอาควายฝูงนี้ก็แล้วกัน” ชายหนุ่มก็บอกว่า “เราไม่อยากจะควาย” เจ้าฟ้าก็เลยให้ลูกน้องจูงช้างออกมาฝูงหนึ่ง บอกว่า “จูงเจ้าเอาช้างไปก็แล้วกัน” ชายหนุ่มก็บอกว่า “เราไม่อยากจะช้าง”

ขณะนั้นเอง ชายหนุ่มก็เลื้อยไปเห็นไก่แจ้ตัวหนึ่งเข้า ก็ยืมยืมดืบอกว่ “เราขอไก่แจ้ตัวนั้น” เจ้าฟ้าก็ตกใจบอกว่า “ไก่แจ้ตัวนี้เป็นของวิเศษของเรา เราอยู่ได้เพราะไก่แจ้ตัวนี้ ลำบากใจนักที่เจ้าขอไก่แจ้ของเรา แต่ในเมื่อเราสัญญากับเจ้าแล้ว เราก็จะให้เจ้ายืมไก่แจ้ไปก็แล้วกัน ในสามวันสามคืน มันจะให้สิ่งที่ดีแก่เจ้า และให้ลูกสาวเราไปกับเจ้าด้วยเพื่อคู่แ้วไก่แจ้ และนำไก่แจ้กลับมาเมื่อครบกำหนด”

แล้วทั้งคู่ก็เอาไก่แจ้กลับมาที่ไร่ของชายหนุ่ม คินนั้นนางฟ้าให้เอาไก่แจ้อยู่บนซ้อกระท่อม นางฟ้าบอกว่า “เมื่อไก่ขันสามครั้งให้พี่น้อง หลังจากหลับตาลงแล้ว ไม่ว่าจะมึนเสียงอะไรดังขึ้น ไม่ว่าจะมึนเสียงอะไรดังขึ้น ก็ห้ามลืมตาขึ้นมาสามวันสามคืน” ชายหนุ่มก็ทำตาม พอได้ยินเสียงไก่ขันก็หลับตาลง พลันนั้นก็บังเกิดเสียงโหวกเหวกวุ่นวายดังอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่สงสัยอยากลูกมาดู แต่ก็หักห้ามใจเอาไว้ จนในที่สุดก็ครบกำหนดสามวันสามคืน นางฟ้าก็บอกว่า “ลืมตาได้แล้ว” ชายหนุ่มลืมตาขึ้น ก็ปรากฏรอบ ๆ บริเวณนั้นกลายเป็นบ้านเมืองใหญ่ มีผู้คนมากมาย ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ มีบริวารมากมายมาหา มารับใช้ เจ้าหนุ่มกลายเป็นเจ้าเมือง แล้วนางฟ้าก็เอาไก่แจ้กลับไป

ฝ่ายชายหนุ่มผู้พี่ เห็นว่าน้องไปไร่หลายวันยังไม่กลับมา ก็ไปตามหา พอไปถึงก็เจอบ้านเมืองใหญ่ และน้องชายกลายเป็นเจ้าเมืองก็แปลกใจ ก็ถามไถ่เรื่องราว ฝ่ายน้องก็เล่าให้ฟัง โดยละเอียด แล้วก็ชวนให้พี่อยู่ด้วยกัน ฝ่ายพี่ก็คิดว่า ตัวเองนั้นมีส่วนในการเป็นเจ้าของแสงลูกนั้น อย่างนี้ตัวเองก็น่าจะได้ครองเมืองอีกเมืองเช่นกัน ก็ออกเดินทางไปหาเจ้าฟ้าเพื่อขอยืมไก่แจ้ พอได้ไก่แจ้มา ซึ่งนางฟ้าก็ตามมาดูแลเช่นเคย ชายหนุ่มก็ไปหาที่ราบกว้างใหญ่ แล้วก็ทำกระท่อมไว้ นางฟ้าก็

บอกอีกเหมือนเดิม “พอไก่อันสามครั้ง ให้พื้นนอนพอหลับตาลง ไม่ว่าจะได้ยินเสียงอะไร ห้ามลืมตาขึ้นมาดูจนกว่าจะถึงสามวันสามคืน”

พอไก่อัน ชายหนุ่มก็หลับตาลง ทันใดนั้นเสียงเอะอะวุ่นวายก็ดังขึ้น ชายหนุ่มนั้นเป็นคนไม่ค่อยอดทนได้นาน ก็อยากจะลุกขึ้นมาดูเต็มที แต่ก็พยายามอย่างมากที่จะไม่ลุกขึ้น ในที่สุดวันที่สองก็ทนไม่ไหว ถึงที่สุดลืมตาขึ้นมา เสียงต่าง ๆ ก็พลันเงียบหายไป มองออกไปปรากฏว่า มีร่องรอยการก่อสร้าง มีเสาตั้งอยู่เต็มไปหมด เห็นดังนั้นชายหนุ่มก็หงุดหงิดมาก นึกโมโหว่าไก่อามาตายเลย นางฟ้าเห็นดังนั้นก็หนีกลับไป เจ้าหนุ่มก็เอาไปต้มแล้วก็กินเหลือแต่กระดูก แล้วก็หิวกระดูกไก่อ่เข้าไปหาน้องชาย เล่าเรื่องราวให้ฟัง ฝ่ายน้องชายก็ลองเอากระดูกไก่อ่เข้ามาแตะ ๆ ปรากฏว่ามีทองคำกระเด็นออกมาจากรกระดูกไก่อ่เข้า ฝ่ายพี่ชายเห็นดังนั้นก็หยิบกระดูกชิ้นใหญ่มาแตะบ้าง คิดว่าจะได้ทองคำก้อนใหญ่ แต่การณ์ปรากฏว่า ฟันหักไปสองซี่ ทั้งโกรธมาก ก็เลยหนีกลับไปอยู่บ้านเก่าของตนโดยไม่ได้อะไรเลย

เงิน ทอง และข้าว

ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีคนรวยอยู่สามคน คนหนึ่งรวยเงิน คนหนึ่งรวยทอง และอีกคนรวยข้าว ทั้งสามคนต่างก็คิดว่าในบรรดาความร่ำรวยทั้งสามอย่างนั้นถือว่าตนร่ำรวยที่สุด และทั้งสามก็มักปะทะคารมคุยเชื่องໂ໊ว่าตัวเองเท่านั้นรวยที่สุด เป็นอยู่อย่างนี้เสมอมา จนในที่สุดวันหนึ่งก็มีการทำปะลองกันขึ้น โดยกำหนดวิธีว่า ทั้งสามจะเดินทางเข้าป่าด้วยกันเป็นเวลาหนึ่งเดือน จะเอาสมบัติอะไรติดตัวไปก็ได้ โดยมีเสบียงอาหารคือเอาข้าวสารไปได้เพียงคนละสามลิตรเท่านั้น และทั้งสามก็ยอมรับในหลักการนี้

เศรษฐีเงินเอาเงินมาทำเป็นหมวก เศรษฐีทองก็เอาทองมาทำเป็นหมวก ส่วนเศรษฐีข้าวก็เอาข้าวมาทำหมวกเหมือนกัน แล้วทั้งสามก็ออกเดินทาง ต่างคนต่างก็ประหยัดข้าวสารกินกันวันละนิดวันละหน่อย แต่เพียงไม่กี่วันเท่านั้น ข้าวสารก็หมดทั้งสามคน แต่ก็ต้องเดินทางต่อไปให้ครบกำหนด เดินทางแบบไม่ได้กินอะไรเลยจนสองวันทั้งหมดก็หยุดพักในตอนค่ำ วันนั้นเอง เศรษฐีข้าวก็บิหมวกของตัวเองออกมาปิ้งไฟ ข้าวนั้นก็พองขึ้น เศรษฐีข้าวก็กินข้าวปิ้งของตัวเองอย่างเอร็ดอร่อย ส่วนอีกสองคนก็ได้แต่มอง

วันต่อ ๆ มาเมื่อหยุดพัก เศรษฐีข้าวก็บิหมวกมาปิ้งกินวันละหน่อย ซึ่งก็ทำให้มีแรงเดินทุกวัน ส่วนเศรษฐีเงินกับเศรษฐีทองนั้นทั้งหิวทั้งหมดเรี่ยวแรง ขอเจรจาซื้อข้าวของเศรษฐีข้าว เศรษฐีข้าวก็ขายให้ โดยแลกกับเงินและทองในขนาดเท่ากันกับข้าวเหล่านั้น ทั้งสองก็จำยอมตัดแผ่นเงินแผ่นทองคำจากหมวกมาซื้อข้าว วันต่อมาพอหิวอีกก็ขอซื้อข้าวอีก แต่คราวนี้เศรษฐีข้าวก็ขายในราคาแพงขึ้น โดยข้าวหนึ่งส่วนแลกกับเงินและทองอย่างละสองส่วน ซึ่งเศรษฐีเงินกับเศรษฐีทองก็

ต้องยอม และนับวันข้าวก็ยิ่งแพงขึ้นเรื่อย จนหมวกเงินและหมวกทองนั้นกลายเป็นชิ้นส่วน และตกเป็นของเศรษฐีข้าวจนหมด และที่สุดก็ครบกำหนดหนึ่งเดือนตามกำหนด และหมวกข้าวก็หมดพอดี

ปีนั้นเองเกิดความไม่สมดุลของดินฟ้าอากาศ ได้ข้าวไม่พอกิน เศรษฐีข้าวก็ขนข้าวหนีไปอยู่หมู่บ้านอื่น โดยข้าวส่วนที่ขนไปไม่หมดก็ขนไปไว้ในถ้ำ ปิดปากถ้ำไว้เหลือช่องไว้เล็กน้อยเพียงส่วนเศรษฐีเงินกับเศรษฐีทองนั้น ชื้อข้าวใครก็ไม่มีใครขายให้ เพราะในหมู่บ้านต่างก็ได้ข้าวน้อยกันทั้งนั้น ในที่สุดทั้งสองเศรษฐีก็เพียงขอให้คนเขาบินไปคาบข้าวของเศรษฐีข้าวจากในถ้ำมาให้วันละเล็กน้อยพอประทังชีวิต นกก็พลอยได้กินข้าวไปด้วย นับแต่นั้นมาทุกปี ในไร่นาข้าวคนก็เลยได้กินข้าวก่อนคนเสมอ

จอโม่แค

จอโม่แค เด็กกำพร้าคนหนึ่งเกิดน้อยเนื้อต่ำใจที่กำพร้าพ่อแม่แต่เล็ก ไม่อาจอยู่ท่ามกลางคนในเมืองใหญ่ได้ออกจากเมืองเร็วเกินไปในป่า ขณะเดินไปที่ทุ่งกว้างยามแดดร้อนจัดพบ “ซีเหมาเกอลา” (น้ำบ่อทิพย์) ที่หนึ่งมีน้ำไม่มากนัก มีนกฝูงใหญ่ลงมากินน้ำ ที่สร้างความแปลกใจให้เขามากคือนกทุกตัวเชื่องมากจึงจับนกเหล่านั้นสับตัวใส่ไว้ในย่ามเพื่อทำเป็นอาหารกลางทาง ด้วยความกระหายน้ำ เขารีบเอาใบไม้มาทำเป็นช้อนตักน้ำขึ้นมาดื่ม

จอโม่แครู้สึกเมาและหนักขึ้น จึงประคองตนเองกลับเข้าเมืองอีกครั้งโดยลืมนกที่มีนกสลบไสลนั้นสนิท ถึงเมืองจอโม่แคเริ่มอาละวาดทำต่อๆ ทำติดคนนั้นคนนี้ ในที่สุดจึงไปหาพระราชอาชญาเสียดสีต่าง ๆ นานาด้วยความลืมนก พระราชากริ้วมาก สั่งประหารชีวิต แต่ประชาชนทักท้วงขอให้จอโม่แคหายเมาก่อนค่อยสอบถามความจริง เมื่อสร่างเมา จึงเล่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้น แก่พระราชอาชญา พระราชอาชญาจึงพอรุณพระทัยมาก ให้จอโม่แคเข้าไปที่เกิดเหตุ เมื่อไปถึงนกในย่ามที่จอโม่แคลืมนกไว้ ทุกตัวยังไม่ได้สติ สร้างความฉงนให้แก่พระราชอาชญา

พระราชอาชญาจึงทรงดื่มน้ำนั้น และดื่มจนน้ำซีเหมาเกอลาแห่งนั้นแห้งขอด หรือ “ซี กวิ ” เหตุนี้เอง ในวงสุราของชาวปัวเกะญอ จึงได้ยืมคำว่า “ ซี กวิ ” บ่อย ซึ่งหมายถึง เวลาขกแก้วต้องดื่มให้เกลี้ยงหรือ “ ออกกวิ ” จอโม่แค ตกใจ เมื่อเห็นพระราชอาชญาดื่มมาก ครุ่นคิดว่าพระราชอาชญาเริ่มส่งเสียงร่ำร้องทำเพลงไร้สติ ราชบริพารจึงประคองกลับ ถึงเมื่อพระราชอาชญาสั่งประหารคนนั้นคนนี้ และรับสั่งให้ประหารโอรสเล็กวัยน่ารักมาทำเป็นอาหาร ไม่มีใครขัดขึ้น พระราชาที่บ้าคลั่งไร้สติได้

เช้าตรู่วันใหม่ เมื่อสร่างเมาพระราชอาชญาถามหาโอรสเล็ก เมื่อทรงทราบความจริงที่เกิดขึ้น พระราชาเสียพระทัยมาก เป็นความอัปยศที่พระองค์จะไม่ให้อภัยแก่ตนเอง จึงเรียกจอโม่แคเข้าเฝ้ากำชับให้หาสูตรที่จะทำน้ำซี เพื่อให้ผู้อื่นได้ “ ซี ” แห่งความอัปยศเพื่อเป็นคดีเตือนใจไม่ให้คนอื่นดื่มและเมาอีก “ จอโม่แค ” จึงไปขุดเอาดินจาก ซีเหมาเกอลานั้นมาปั่นผสมกับพืชทุกอย่างที่หาได้ในโลก และเรียกชื่อว่า “ โกว่หมี่ ” (แป้งเหล้า) จัดหาอุปกรณ์มาต้มพอชื พร้อมอธิษฐานและแข่งสาป

ว่า “ สุกสองครั้ง น้ำดื่มม้าบ้า คนดื่มคนบ้า โก๋หมีล่อเลออาจะ ปกาเกอญอลอ เลออาเซอ ” (แป้งเหล้า
ถ่ายทอดพิช ปกาเกญอถ่ายทอดสกุล)

กฎระเบียบของหมู่บ้าน,กลุ่มต่างๆ และนักเรียน(หอพัก)

กฎระเบียบหมู่บ้าน ว่าด้วยการป้องกัน แก้ไข การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการรักษาความสงบเรียบร้อยหมู่บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน

1. ห้ามบุคคลในชุมชนผลิตและจำหน่ายยาเสพติด
2. ห้ามบุคคลภายนอกมาจำหน่ายยาเสพติดในหมู่บ้าน
3. หากบุคคลผู้ใดฝ่าฝืนตามข้อระเบียบข้อ 1. และข้อ 2. คณะกรรมการจะใช้อำนาจในการจับกุมเพื่อส่งให้กับเจ้าหน้าที่ต่อไป

ระเบียบการกลุ่มเลี้ยงโคบ้านเซโดชา

1. ประธานมีบทบาทหน้าที่ในการเรียกประชุม และตัดสินใจในกรณีปัญหาที่หาข้อสรุปไม่ได้
2. สมาชิกแยกกันเลี้ยง แต่ปล่อยรวมกันไว้ในพื้นที่ที่จัดให้ (ปางวัว)
3. กรณีสัตว์เลี้ยงเข้าไปทำความเสียหายในไร่, สวน, นา ของเพื่อนบ้าน สมาชิกกลุ่มต้องร่วมกันรับผิดชอบทั้งหมด
4. สมาชิกกลุ่มต้องมีการประชุมกลุ่มอย่างน้อย 2 เดือน / ครั้ง
5. หลังจากดำเนินการโครงการไปแล้วครบเวลา 7 ปี ต้องขยายโครงการให้กลุ่มหมู่บ้านที่ประสงค์จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกชุดต่อไป

กฎระเบียบของกลุ่มเลี้ยงกระบือบ้านแม่แฮใต้

1. ประธานมีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจกรณีเกิดปัญหาของสมาชิกภายในกลุ่ม
2. สมาชิกกลุ่มต้องเข้าเวรดูแลสัตว์เลี้ยงสัปดาห์ละ 5 ราย
3. หากสมาชิกกลุ่มท่านใดที่ประสงค์จะลาออกจากการเป็นสมาชิก ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป นับจากวันที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม
4. สมาชิกกลุ่มทุกคน ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด
5. หากสมาชิกคนใดไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้
 - ครั้งที่ 1 ลงโทษโดยการตักเตือน
 - ครั้งที่ 2 ลงโทษโดยการปราบเป็นลายลักษณ์อักษร
 - ครั้งที่ 3 ลงโทษโดยการไล่ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม และต้องชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมด

6. กรณีสัตว์เลี้ยงเข้าไปในสวนไร่นา ของเพื่อนบ้าน หรือบุคคลอื่น สมาชิกกลุ่มต้องร่วมกันรับผิดชอบทั้งหมด
7. สมาชิกกลุ่มต้องมีการประชุมกลุ่มอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง
8. สมาชิกกลุ่มชุดแรกที่ได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการแล้วครบเวลา 7 ปี ต้องขยายโครงการให้กลุ่มในหมู่บ้านที่ประสงค์จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกต่อไป

กฎระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มเลี้ยงสัตว์

1. ต้องมีการประชุมกลุ่ม 6 เดือนต่อ 1 ครั้ง ถ้าหากมีเหตุจำเป็นสามารถประชุมได้หลายครั้ง
2. สมาชิกกลุ่มต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด
3. ในการพิจารณาให้สัตว์เลี้ยงแก่สมาชิกกลุ่มคณะกรรมการจะต้องพิจารณาจาก สมาชิกที่ไม่มีสัตว์เลี้ยงมาก่อน
4. เมื่อได้รับสัตว์เลี้ยงจากโครงการมาเลี้ยงแล้วสมาชิกผู้นั้นต้องมีการให้ต่อของขวัญแก่ผู้อื่นตามความเหมาะสม
5. สมาชิกต้องจัดสร้างคอกหรือ โรงเรือนอย่างเหมาะสมและหมั่นเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ
6. สมาชิกกลุ่มต้องเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละและมีคุณธรรมอยู่ร่วมกัน
7. สมาชิกกลุ่มต้องเป็นผู้ที่มีความขยันมีความพยายามและหมั่นศึกษาความรู้อย่างต่อเนื่อง
8. สมาชิกกลุ่มไม่ควรเลือกปฏิบัติในการให้ต่อของขวัญแก่ผู้อื่นไม่ว่ากรณีใด ๆ
9. สมาชิกกลุ่มต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลและยอมรับเสียงส่วนใหญ่ของมติที่ประชุม
10. สมาชิกกลุ่มเมื่อได้รับโครงการ/กิจกรรมตามที่ขอมาไม่ว่าสัตว์เลี้ยงหรือไม่ผลเป็นรูปธรรม
11. สมาชิกกลุ่มต้องไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดทุกชนิด
12. สมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์จะต้องฝากเงินออมทรัพย์ 120 บาท/ปี
13. สมาชิกต้องไม่เป็นผู้ที่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น
14. สมาชิกต้องเป็นผู้ที่รักสิ่งแวดล้อม
15. สมาชิกต้องมีความพยายามพึ่งพาตนเองเพื่อเข้าสู่ความยั่งยืน
16. คณะกรรมการจะต้องเป็นผู้ที่ยอมเสียสละเพื่อส่วนรวม

กฎระเบียบของสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

1. สมาชิกต้องไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดทุกชนิด
2. สมาชิกกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้

3. สมาชิกกลุ่มจะต้องใช้สัญรรมชาติเท่านั้น
4. กลุ่มสมาชิกกลุ่มทอผ้าต้องเข้าร่วมประชุมร่วมกัน 3 เดือน / ครั้ง
5. สมาชิกกลุ่มต้องให้ความร่วมมือกับกลุ่มทุกครั้ง
6. เมื่อสมาชิกกลุ่มได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์จะต้องหักเงินเข้ากองทุนร้อยละ 5 บาท / เดือน และกำหนดเวลาให้ยืมไม่เกิน 3 เดือน
7. ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเน้นสัญรรมชาติพัฒนาคุณภาพ
8. สมาชิกกลุ่มต้องส่งผลิตภัณฑ์ภายในวันที่ 25 ถึง สิ้นเดือน
9. คณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพผ้าต้องตรวจผลิตภัณฑ์ทุกครั้งก่อนส่ง
10. ถ้าหากสมาชิกกลุ่มเดือดร้อนกลุ่มสมาชิกต้องช่วยกันดูแล
11. หากสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือเกิน 3 ครั้งต้องตัดชื่อออกจากการเป็นสมาชิก
12. สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านและกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
13. สมาชิกร่วมสมทบเงินกองทุนเพื่อกองทุนจะได้มีความมั่นคง

กฎระเบียบบ้านเด็กนักเรียนร่วมน้ำใจ (ไทยแคว)

1. ห้าม! ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้ที่ยุ่งเกี่ยว (จะพ้นสภาพการเป็นนักเรียน)
2. ห้าม! ลักขโมย ผู้ที่ลักขโมย (จะพ้นสภาพการเป็นนักเรียน)
3. ห้าม! ประพฤติผิดศีลธรรม ผู้ที่ประพฤติผิดศีลธรรม (จะพ้นสภาพการเป็นนักเรียน)
4. ห้าม! เด็กผู้ชายและผู้หญิงอยู่คู่กันสองต่อสอง
5. ห้าม! เด็กผู้ชายและผู้หญิงพูดคุย หรือเขียนจดหมายในทางชู้สาว
6. ห้าม! ส่งเสียงดังรบกวนเวลาผู้อื่นในเวลาอ่านหนังสือ
7. ห้าม! นำอาหารมารับประทาน หรือ เก็บอาหารในห้องนอน
8. ห้าม! ส่งเสียงดังรบกวนเวลาผู้อื่นในเวลานอน
9. ห้ามใส่เสื้อประจำเผ่าวันอาทิตย์เวลามัสการพระเจ้า และเวลาแขกมาเยี่ยมเยียน
10. เด็กทุกคนจะต้องมีส่วนในการนมัสการ และรับฟังคำแนะนำ การตักเตือน การศึกษา พระคัมภีร์ด้วยกัน
11. เด็กทุกคนจะต้องแสดงความเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่มากกว่า
12. เด็กที่จะไปโรงเรียนจะต้องไปเป็นกลุ่ม กลุ่มชาย กลุ่มหญิง
13. เมื่อกลับจากโรงเรียนแล้วจะต้องปรับเปลี่ยนชุดทันที
14. เมื่อผู้ใดทำ เสีย (หาย) ของส่วนรวมผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบ
15. ถ้าผู้ใดไปทำธุระหรือกลับบ้านจะต้องไปรับอนุญาตจากผู้ดูแล

การลงโทษ

2. ครั้งที่ 1 ตักเตือน
3. ครั้งที่ 2 เชิญผู้ปกครองพูดคุย
4. ครั้งที่ 3 ให้พ้นสภาพการเป็นนักเรียนบ้านเด็กร่วมน้ำใจ (ไม่มีข้อแก้ตัวใด ๆ)

ภาคผนวก (ข)

1. เอกสารแนะนำสำหรับอาสาสมัคร
2. ใบยินยอมด้วยความสมัครใจ
3. แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน
4. แบบสัมภาษณ์

เอกสารแนะนำสำหรับอาสาสมัคร

โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน
กรณีศึกษาบ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการที่
ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการจัดการองค์ความรู้เรื่องยาเสพติด บริหารโดยสถาบันวิจัยระบบ
สาธารณสุข และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ โดยมีนายสมเกียรติ มีธรรม
เป็นหัวหน้าโครงการ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 7 บ้านป่าเทื่อ ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด
เชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 50270, หมายเลขโทรศัพท์/แฟกซ์ 053-485-392, หมายเลขโทรศัพท์มือถือ
089-038-0047, อีเมล skmt20@gmail.com

ปัญหาเสพติดในสังคมไทย ที่แพร่ระบาดไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงนั้น แม้ว่ารัฐบาล
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปราบปรามอย่างหนัก แต่ก็ไม่อาจหยุดยั้งการแพร่ระบาดของยาเสพติดได้
ในแทบทุกกลุ่มคนและทุกชุมชน ล้วนประสบปัญหาเสพติดมากขึ้นแตกต่างกันไป จนแทบจะ
พูดได้ว่า ไม่มีหมู่บ้านใดที่ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายเลยก็ว่าได้

บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในไม่กี่
หมู่บ้านที่ปลอดยาเสพติดผิดที่กฎหมายโดยไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุน การที่บ้านแม่แฮใต้
ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ทำให้หลายฝ่ายที่ทราบเกิดความสงสัยใคร่รู้ว่า เป็นเพราะเหตุใดบ้าน
แม่แฮใต้จึงปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย ด้วยเหตุดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการนี้ขึ้นมา โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้บ้านแม่แฮใต้ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย และเพื่อนำ
ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการป้องกันยาเสพติดในชุมชนอื่นต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ตัวเลขเชิงสถิติในด้านต่างๆ เช่น จำนวน
ประชากร, จำนวนประชากรที่ได้รับการศึกษา, รายได้รายจ่าย และอื่นๆ มาประกอบการอธิบาย
เพื่อให้เห็นภาพรวมได้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์, การสนทนากลุ่ม, การ
สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลจากอาสาสมัครให้ข้อมูลจำนวน 17 คน

ส่วนข้อมูลตัวเลขเชิงสถิติ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนเก็บรวบรวม
ข้อมูลจากอาสาสมัครให้ข้อมูลครัวเรือนละ 1 คน โดยมีอาสาสมัครเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้าน
และนอกหมู่บ้านจำนวน 8 คน ทำหน้าที่เก็บข้อมูลจากอาสาสมัครให้ข้อมูลทุกหลังคาเรือน จากนั้น
ผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และเขียนผลการวิจัย โดยใช้เวลาทั้งหมด 8 เดือน ใน 3 เดือนแรก
นักวิจัยจะเข้ามาใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้าน ส่วนอีก 5 เดือนให้หลัง ถ้าข้อมูลยังไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยจะเข้า
มาในหมู่บ้านเป็นระยะๆ เพื่อที่จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้มี 2 ประการด้วยกันคือ 1.) ได้ทราบสาเหตุ
แท้จริงที่ทำให้บ้านแม่แฮใต้ปลอดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายว่ามีอะไรบ้าง 2.) ทางรัฐบาลและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ปลอดจากยาเสพติด

อนึ่ง ในขั้นตอนการวิจัยดังที่ได้กล่าวมานี้ ไม่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพกายของอาสาสมัครให้ข้อมูล, อาสาสมัครเก็บข้อมูล และอาสาสมัครสังเกตการณ์แต่ประการใด นอกเสียจากความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและซักไซ้ข้อมูลของผู้วิจัยกับอาสาสมัครให้ข้อมูลในบางประเด็น ซึ่งอาจจะเป็นเหตุให้อาสาสมัครไม่สบายใจในการให้ข้อมูลเหล่านี้ อาทิเช่น ประเด็นความขัดแย้งในชุมชน, ประเด็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดของเยาวชน, ประเด็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน, ประเด็นหนี้สิน, ประเด็นชาติพันธุ์ และประเด็นความเชื่อทางลัทธิศาสนา

ดังนั้น เพื่อให้อาสาสมัครสบายใจ และไม่กังวลกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการให้ข้อมูลกับอาสาสมัครเก็บข้อมูลและนักวิจัยแล้ว บันทึกที่ระบุข้อมูลส่วนบุคคลของอาสาสมัครจะได้รับการเก็บรักษาเป็นความลับ และจะไม่เปิดเผยข้อมูลเหล่านี้แก่สาธารณชนขอบเขตที่กฎหมาย และ/หรือระเบียบกฎหมายอนุญาต ในการตีพิมพ์ผลการวิจัย ข้อมูลส่วนบุคคลของอาสาสมัครจะยังคงเก็บรักษาเป็นความลับ บุคคลหรือหน่วยงานที่จะได้รับอนุญาตให้ตรวจสอบต้นฉบับของอาสาสมัครโดยตรง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของวิธีการดำเนินการวิจัยหรือข้อมูลอื่นๆ โดยไม่ละเมิดสิทธิของอาสาสมัครในการรักษาความลับเกินขอบเขตที่กฎหมายและระเบียบกฎหมายอนุญาตไว้ได้ ก็แต่ผู้กำกับดูแลการวิจัย ผู้ตรวจสอบการวิจัย (IRB/IEC) และหน่วยงานควบคุมระเบียบกฎหมายเท่านั้น ทั้งนี้ต้องได้รับการลงนามในเอกสารยินยอมอาสาสมัครหรือผู้แทนโดยชอบธรรมของอาสาสมัคร อนุญาตให้บุคคลและหน่วยงานข้างต้นมีสิทธิตรวจสอบต้นฉบับของอาสาสมัครได้โดยตรง

แต่ถ้ามีปัญหาที่เกิดจากการวิจัยจนเป็นเหตุให้อาสาสมัครเดือดร้อนทั้งในทางตรงและทางอ้อม หรือมีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจะรีบเข้าไปคลี่คลายปัญหาให้อาสาสมัครทันทีโดยไม่รีรอ และจะรีบแจ้งข้อมูลใหม่ให้อาสาสมัครหรือผู้แทนโดยชอบธรรมทราบในทันที ทั้งนี้ การเข้าร่วมการวิจัยของอาสาสมัครทุกคนขอให้เป็นไปด้วยความสมัครใจ และอาสาสมัครทุกคนสามารถปฏิเสธที่จะเข้าร่วม หรือถอนจากการวิจัยได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบต่อนโยบายที่อาสาสมัครได้รับตามกฎหมาย

หากอาสาสมัครต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยและสิทธิของอาสาสมัคร หรือจะแจ้งเหตุในกรณีที่เกิดปัญหาจากการวิจัย สามารถติดต่อสอบถามหรือแจ้งเหตุได้ที่

1.) นายสมเกียรติ มีธรรม หัวหน้าโครงการฯ บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 7 บ้านป่าท้อ ต.ช่างเคิ่ง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ 50270 โทร.053-485-392, มือถือ 089-038-0047 อีเมล skmt20@gmail.com ได้ตลอด 24 ชั่วโมง

2.) โครงการจัดการองค์ความรู้เรื่องยาเสพติด (อสต.) เลขที่ 495 ถ.ราชวิถี แขวงถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400 โทร 0-2246-0172, 0-2246-0173 โทรสาร 0-2644-9600 อีเมล : webmaster@akm.in.th

และ 3.) คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์ (สคม.) อาคาร 8 ชั้น 7 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ถนนพหลโยธิน 11000 โทร. 02-591-3510, 02-591-3541, แฟกซ์ 02-591-1425

ใบยินยอมด้วยความสมัครใจ

“โครงการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน
กรณีศึกษา ; บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่”

วันที่ให้คำยินยอม วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2552

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมให้ทำการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยถึง
วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียด และ
ความเข้าใจดีแล้ว

ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบัง ซ่อนเร้น จน
ข้าพเจ้าพอใจ

ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ และเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้โดย
สมัครใจ และการบอกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยนี้จะไม่มีผลใดๆ ต่อข้าพเจ้า

ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับและจะเปิดเผยได้เฉพาะ
สรุปผลการวิจัยหรือการเปิดเผยข้อมูลต่อผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนและกำกับดูแลการวิจัย
เท่านั้น

ผู้วิจัยรับรองว่าหากเกิดผลกระทบใดๆ จากการวิจัยดังกล่าว ข้าพเจ้าไม่ต้องรับผิดชอบใดใน
สิ่งที่เกิดขึ้น และจะได้รับการเยียวยาแก้ไขปัญหาในทันที โดยสามารถติดต่อบุคคลที่รับผิดชอบเรื่อง
นี้คือ นายสมเกียรติ มีธรรม หัวหน้าโครงการฯ ได้ที่ บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 7 บ้านป่าเทื่อ ต.ช่างเคิ่ง อ.
แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ 50270 โทร.053-485-392, มือถือ 089-038-0047 อีเมล skmt20@gmail.com
ตลอด 24 ชั่วโมง

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้ว และมีความเข้าใจทุกประการ พร้อมกับได้ลงนามใน
ใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. 2552

ลงนาม.....ผู้วิจัย

ลงนาม.....พยาน

ลงนาม.....พยาน

ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหนังสือได้ แต่ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในใบยินยอมนี้ให้แก่ข้าพเจ้า
ฟังจนเข้าใจดีแล้ว และข้าพเจ้าจึงลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. 2552

ลงนาม.....ผู้วิจัย

ลงนาม.....พยาน

ลงนาม.....พยาน

ในกรณีอาสาสมัครยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้ปกครองหรือผู้
อุปการะโดยชอบด้วยกฎหมาย

ลงนาม.....

ผู้ปกครอง/ผู้อุปการะโดยชอบด้วยกฎหมาย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. 2552

ลงนาม.....ผู้วิจัย

ลงนาม.....พยาน

ลงนาม.....พยาน

ในกรณีที่อาสาสมัครไม่สามารถตัดสินใจเองได้ (โรคจิต-หมดสติ) ให้ผู้แทนโดยชอบด้วย
กฎหมาย หรือผู้ปกครองหรือญาติที่ใกล้ชิดที่สุดเป็นผู้ลงนามยินยอม

ลงนาม.....

ผู้แทน/ผู้ปกครอง/ญาติ

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. 2552

ลงนาม.....ผู้วิจัย

ลงนาม.....พยาน

ลงนาม.....พยาน

แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน

โครงการวิจัยเรื่อง ;

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในชุมชน กรณีศึกษา ;

บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

กรุณาขีด ✓ ลงในข้อที่มี ☐, ☐, ☐ และกรอกข้อมูลลงในข้อที่เว้นว่างไว้ตามที่เป็นอย่างจริง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน

ชื่อ-สกุล (นาย/นาง/น.ส.).....สกุล.....

บ้านเลขที่.....บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ 50270

สถานที่ตอบแบบสำรวจ.....

วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ.2551, ตั้งแต่เวลา.....น. ถึง น.

เพศ ☐ ชาย อายุ.....ปี

☐ หญิง อายุ.....ปี

สถานภาพในครอบครัว ☐ พ่อบ้าน

☐ แม่บ้าน

☐ บุตร คนที่..... สถานภาพ ☐ สมรส ☐ โสด

☐ เขย

☐ สะใภ้

อาชีพ ☐ ทำไร่

☐ ทำนา

☐ ค้าขาย

☐ อื่น ๆ

การศึกษา ☐ ได้รับศึกษานอกระบบ

☐ ได้รับการศึกษาในระบบ

☐ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4/เทียบเท่า

☐ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6/เทียบเท่า

☐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น/เทียบเท่า

☐ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า

☐ ระดับปริญญาตรี

☐ อาชีวศึกษา ระดับ.....

☐ อื่น ๆ

สถานที่ศึกษา	☐ โรงเรียนบ้านแม่แฮใต้	☐ อื่น ๆ
นับถือศาสนา	☐ พุทธ	☐ คริสต์ ☐ ผี
	☐ อื่น ๆ	
สถานภาพในชุมชน	☐ หมอยา	☐ หมอผี
	☐ หมอพิธีกรรม	☐ อื่น ๆ

ส่วนที่ 2 โครงสร้างพื้นฐานครัวเรือน

- 1.1 ครัวเรือนใช้แหล่งน้ำดื่มจากที่ใด ☐ บ่อน้ำตื้น ☐ บ่อขุดส่วนตัว
☐ บ่อสาธารณะ
☐ บ่อน้ำบาดาล ☐ บ่อน้ำบาดาลส่วนตัว
☐ บ่อน้ำบาดาลสาธารณะ
☐ ประปา ☐ หมู่บ้าน
☐ สาธารณะ
- ก่อสร้างด้วย ☐ อิฐ ☐ ปลอกซีเมนต์ ☐ ไม้ ☐ บ่อดิน
- 1.2 แหล่งน้ำการเกษตรครัวเรือน ☐ ฝายที่ชุมชนร่วมกันสร้าง
☐ ฝายที่ทางรัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างขึ้น
☐ แหล่งน้ำธรรมชาติ
☐ อื่นๆ.....
- 1.3 ครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้หรือไม่ ☐ ไม่มี ☐ มี ☐ ไฟฟ้าของรัฐ ☐ พลังงานแสงอาทิตย์
☐ อื่นๆ.....
- 1.4 ครัวเรือนใช้อะไรหุงต้ม ☐ ไฟฟ้าหุงต้ม ☐ แก๊สหุงต้ม
☐ ถ่านหุงต้ม ☐ ฟืนหุงต้ม
☐ อื่นๆ
- 1.5 ครัวเรือนมีพาหนะอะไรใช้ ☐ รถยนต์ จำนวน.....คัน
☐ จักรยานยนต์ จำนวน.....คัน
☐ จักรยานสองล้อ จำนวน.....คัน
☐ รถบรรทุก 6 ล้อ, 10 ล้อ จำนวน.....คัน
☐ รถอื่นๆ จำนวน.....คัน
- 1.6 ครัวเรือนมีโทรศัพท์ใช้หรือไม่ ☐ ไม่มี
☐ มี ☐ โทรศัพท์ประจำบ้าน
☐ มือถือ จำนวน.....หมายเลข/เครื่อง

1.7 สัตว์เลี้ยงในครัวเรือน ☐ ไม่มี ☐ มี

- ☐ หมู จำนวน.....ตัว
- ☐ วัว จำนวน.....ตัว
- ☐ ไก่ จำนวน.....ตัว
- ☐ หมา จำนวน.....ตัว
- ☐ แมว จำนวน.....ตัว
- ☐ อื่นๆ.....จำนวน.....ตัว
- ☐ อื่นๆ.....จำนวน.....ตัว
- ☐ อื่นๆ.....จำนวน.....ตัว

1.8 ในครัวเรือนมีผู้ป่วยหรือไม่ ☒ ไม่มี ☐ มี ชนิดใด ☒ นั้งยอก ☐ ซักโครก ☐ ส้วมไม้

1.9 การมีที่ดินและการใช้ที่ดิน

ที่ดินที่	ที่ดิน/ไร่				การจัดการที่ดิน			
☐ มีเอกสารสิทธิ์	ที่อยู่อาศัย	ที่นา	ไร่	สวน	ทำกินเอง	บุตรทำกิน	ให้เช่า	เช่าทำกิน
☐ โฉนด								
☐ นส 3,								
☐ นส 3 ก,								
☐ นส 3 ข								
☐ สค.1								
☐ น.ส.ล. (หนังสือสำคัญสำหรับ ที่หลวง)								
☐ ภบท.5 (ภาษีที่ดินบำรุง ท้องที่)								
☐ อื่นๆ.....								
☐ ไม่มีเอกสารสิทธิ์								
อยู่ในชุมชน								
อยู่นอกชุมชน								
☐ ไม่มีที่ดินถือครอง								

ส่วนที่ 3 ข้อมูลโครงสร้างประชากรในครัวเรือน

3.1 ข้อมูลโครงสร้างสมาชิกในครัวเรือน

[illegible]

3.2 ข้อมูลทุกภาวะทางสุขภาพและพฤติกรรมของคนในครอบครัว

ครัวเรือนมีผู้ประสบทุกภาวะทางสุขภาพและพฤติกรรมอย่างไร	อายุ/ปี	จำนวน/คน	
		ชาย	หญิง
☐ ปัญญาอ่อน			
☐ พิกัดทาง.....			
ดื่มสุรา ☐ ไม่มี ☐ มี ☐ ทุกวัน จำนวนที่ดื่ม.....ต่อวัน ☐ สัปดาห์ละครั้ง จำนวนที่ดื่ม.....ต่อครั้ง ☐ เดือนละครั้ง จำนวนที่ดื่ม.....ต่อครั้ง ☐ 3 เดือน/ครั้ง จำนวนที่ดื่ม.....ต่อครั้ง ☐ 6 เดือนครั้ง จำนวนที่ดื่ม.....ต่อครั้ง ☐ ปีละครั้ง จำนวนที่ดื่ม.....ต่อครั้ง ☐ อื่นๆ จำนวนที่ดื่ม.....ต่อครั้ง ดื่มสุราอะไร			
สูบบุหรี่ ☐ ไม่มี ☐ มี ☐ ทุกวัน จำนวนที่สูบ.....มวนต่อวัน ☐ สัปดาห์ละครั้ง จำนวนที่สูบ.....ต่อครั้ง ☐ เดือนละครั้ง จำนวนที่สูบ.....ต่อครั้ง ☐ 3 เดือนครั้ง จำนวนที่สูบ.....ต่อครั้ง ☐ 6 เดือนครั้ง จำนวนที่สูบ.....ต่อครั้ง ☐ ปีละครั้ง จำนวนที่สูบ.....ต่อครั้ง ☐ อื่นๆ จำนวนที่สูบ.....ต่อครั้ง สูบบุหรี่อะไร			
สารเสพติด ☐ ไม่มี ☐ มี ☐ ฟีน ☐ ยาบ้า ☐ กัญชา ☐ กระท่อม ☐ เฮโรอีน ☐ ยาอี ☐ สารระเหย ☐ โคเคน ☐ อื่นๆ ☐ ทุกวัน จำนวนที่เสพ.....ต่อวัน ☐ สัปดาห์ละครั้ง จำนวนที่เสพ.....ต่อครั้ง ☐ เดือนละครั้ง จำนวนที่เสพ.....ต่อครั้ง ☐ 3 เดือน/ครั้ง จำนวนที่เสพ.....ต่อครั้ง ☐ 6 เดือนครั้ง จำนวนที่เสพ.....ต่อครั้ง			

☐ ปีละครั้ง	จำนวนที่เสพ.....ต่อครั้ง			
☐ อื่น ๆ	จำนวนที่เสพ.....ต่อครั้ง			
☐ ทำร้ายร่างกายตัวเอง				
☐ ถูกทำร้ายร่างกาย				
☐ ฆ่าตัวตาย				
☐ มีคนถูกฆ่าตาย				
☐ มีคดีที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ปล้น ชิงทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย)				

3.3 ข้อมูลสุขภาพและอนามัยในครอบครัว

3.3.1 สุขภาพและอนามัยในครอบครัว		อายุ/ปี	จำนวน/คน	
			ชาย	หญิง
ในรอบปีมี	☐ ผู้ป่วย ด้วยโรค.....			
	☐ ตาย ด้วยโรค.....			
ในรอบปีมี ผู้ประสบอุบัติเหตุ	☐ บาดเจ็บ ด้วย.....			
	☐ ตาย ด้วย.....			
เมื่อมีอาการเจ็บป่วยรักษาโดยวิธีใด อันดับ..... ☐ หาสมุนไพรมากินเอง อันดับ..... ☐ ไปรับบริการจากหมอชาสมุนไพรในหมู่บ้าน อันดับ..... ☐ รักษาด้วยเวทมนต์คาถา อันดับ..... ☐ ประกอบพิธีกรรม (แก้บน, ทำขวัญ ฯลฯ) อันดับ..... ☐ ซื้อยาของ ยาชุด จากร้านค้ากินเอง อันดับ..... ☐ ไปรับบริการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขหรือคลินิก อันดับ..... ☐ ไปรับบริการรักษาพยาบาลจาก อสม. หรือศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน อันดับ..... ☐ อื่นๆ				

3.4 ข้อมูลการมีส่วนร่วมกับชุมชนของคนในครอบครัว

3.4.1 คนและ/หรือสมาชิกในครอบครัวไปร่วมพิธีกรรมสำคัญของหมู่บ้านหรือไม่

- ☐ ไม่เคยไป
- ☐ ไปเป็นบางครั้ง พิธีกรรม.....
- ☐ ไปทุกครั้ง พิธีกรรม.....

3.4.2 คนและ/หรือสมาชิกในครอบครัวไปร่วมประชุมเมื่อมีการเรียกประชุมหรือไม่

- ☐ ไม่เคยไป
- ☐ ไปเป็นบางครั้ง ประชุมเรื่อง.....
- ☐ ไปทุกครั้ง ประชุมเรื่อง.....

3.4.3 ตนและ/หรือสมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มใดในชุมชน

- ☐ สหกรณ์ร้านค้าชุมชน ☐ กลุ่มอาชีพ (จักสาน ทอผ้า ฯลฯ)
- ☐ กลุ่มออมทรัพย์ ☐ ธนาคารข้าว
- ☐ สหกรณ์การเกษตร ☐ กลุ่มอาชีพเกษตร
- ☐ กองทุนหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ กลุ่มพ่อบ้าน/แม่บ้าน
- ☐ กลุ่มหนุ่มสาว ☐ อื่นๆ

3.5 ในครอบครัวมีปราชญ์พื้นบ้าน/ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือไม่

- ☐ ไม่มี
- ☐ มี

ด้าน	ชื่อ - สกุล	เพศ		จำนวน/คน
		ชาย	หญิง	
☐ หมอยาสมุนไพร				
☐ หมอพิธีกรรม อะไร.....				
☐ หมอนวด/ข้าราช ๑				
☐ หมอเวทย์มนต์คาถา				
☐ หมอดำยา				
☐ หมอผี				
☐ เกษตรผสมผสาน				
☐ ภาษา/วรรณกรรม				
☐ อื่นๆ.....				

ส่วนที่ 4. ข้อมูลด้านการผลิต/ผลผลิต และการบริโภค/หนี้สิน

4.1 การผลิต/ผลผลิตในครัวเรือน

[illegible]

4.2 รายได้/รายจ่ายของครัวเรือน

รายได้	จำนวน/บาท			รายจ่าย	จำนวน/บาท		
	วัน	เดือน	ปี		วัน	เดือน	ปี
☐ เงินเดือน/ค่าจ้าง				☐ ด้านอาหาร			
☐ การผลิตทางการเกษตร				☐ เครื่องดื่มบำรุงกำลัง			
☐ รับจ้างแรงงาน				☐ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ☐ เหล้าขาว ☐ เบียร์ ☐ เหล้าแดง			
☐ ประกอบธุรกิจส่วนตัว.....				☐ ค่าใช้จ่ายทางสังคม			
☐ จักรยานของป่า.....				☐ ค่าผ่อนชำระที่อยู่อาศัย			
☐ จักรยานสัตว์ป่า.....				☐ ค่าผ่อนชำระยานพาหนะ ☐ มอเตอร์ไซด์ ☐ รถยนต์ ☐ อื่นๆ			
☐ ดอกเบี้ยเงินปันผล				☐ ด้านการศึกษา			
☐ บุตร-หลาน ส่งมาให้				☐ การผลิตทางการเกษตร ☐ ปุ๋ย ☐ ยา กำจัดศัตรูพืช ☐ อื่นๆ			
☐				☐ ชำระเงินกู้			
☐				☐ ค่าห่วย-เลี้ยงโชค			
☐				☐ บุหรี่			

☐				☐ ค่าจ้างแรงงาน			
☐				☐ เครื่องอุปโภค (สบู่ ยา สีฟัน ฯ)			
☐				☐			
☐				☐			

4.3 หนี้สินครัวเรือน

รายการหนี้สิน	จำนวนหนี้/บาท		แหล่งเงินกู้
	ในระบบ	นอก ระบบ	
☐ กู้ยืม ซื้อรถยนต์			
☐ กู้ยืม ซื้อรถยนต์			
☐ กู้ยืม ซื้อเครื่องมือทำการเกษตร			
☐ กู้ยืม ซื้อปุ๋ย/ยากำจัดศัตรูพืช			
☐ กู้ยืม ปลูกบ้าน			
☐ กู้ยืม มาค้าขาย			
☐ กู้ยืม เพื่อการศึกษา			
☐			
รวม			

ลงชื่อ (ลายเซ็น).....(ผู้ตอบแบบสำรวจ)

ตัวบรรจง.....

(...../...../.....)

(ว / ค/ ป)

ลงชื่อ (ลายเซ็น).....(ผู้สำรวจ)

ตัวบรรจง.....

(...../...../.....)

(ว / ค/ ป)

ลงชื่อ (ลายเซ็น).....(หัวหน้าโครงการ)

ตัวบรรจง.....

(...../...../.....)

(ว / ค/ ป)

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัยเรื่อง ; การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดใน
ชุมชน กรณีศึกษา ; บ้านแม่แฮใต้ หมู่ที่ 9 ต.ปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย/นาง/นางสาว).....	บ้านเลขที่.....
บ้าน.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....	
จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....	อาชีพ.....
ความชำนาญการ.....	
โทรศัพท์บ้าน.....มือถือ.....	
สถานที่ให้สัมภาษณ์.....	
วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ. 2551 เวลา.....น.ถึง.....น.	

(ทำเครื่องหมายถูกใน ☐ และ ☐ เมื่อได้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการ และได้สัมภาษณ์ในหัวข้อนั้น ๆ
รวมทั้งแง่มุมอื่นๆ ไปแล้ว)

1. ลักษณะทั่วไปของชุมชน

☐ ลักษณะทางกายภาพ

- ☐ สถานที่ตั้ง.....
- ☐ เนื้อที่
- ☐ อาณาเขต
- ☐ การคมนาคม
- ☐ ลักษณะภูมิประเทศ
- ☐ ภูมิอากาศ

☐ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ/ระบบนิเวศ

- ☐ สภาพดิน
- ☐ น้ำ
- ☐ ป่า
- ☐ ปริมาณน้ำฝน

☐ ประวัติความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างไร.....?

☐ สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน

- ☐ ระยะเวลาและฤดูกาลเพาะปลูก (ทำแผนที่การเพาะปลูกในรอบปี).....?
- ☐ กระบวนการผลิตหรือขั้นตอนการเพาะปลูกเป็นอย่างไร.....?

○ การแลกเปลี่ยนและการบริโภคเป็นอย่างไร.....?

☐ สภาพทางสังคม

○ การศึกษาที่จัดโดยชุมชนเป็นอย่างไร.....?

○ บทบาทชาย/หญิงเป็นอย่างไร.....?

○ รูปแบบและหน้าที่ของครอบครัวเป็นอย่างไร.....?

○ เครือญาติและความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นอย่างไร.....?

○ เครือข่ายความเป็นเครือญาติเป็นอย่างไร.....?

(โดยสัมภาษณ์และสังเกตจากการตั้งบ้านเรือน การติดต่อสื่อสารกัน การช่วยเหลือกัน การเยี่ยมเยียนกัน การแลกเปลี่ยนผลผลิต การรวมกลุ่มกันในการผลิต และในงานประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ)

○ เพื่อนบ้านและเพื่อน (สัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกันและคนรู้จัก) เป็นอย่างไร.....?

○ ในชุมชนมีสถานบริการสาธารณะที่แห่ง(วัด/บ้าน/โรงเรียน) แต่ละแห่งมีโครงสร้างบริหารอย่างไร

และมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร.....?

☐ ชุมชนมีความสัมพันธ์กับบุคคล, เครือข่ายบุคคล, หน่วยงาน องค์กร กลุ่มใดบ้าง.....?

☐ การเมืองในชุมชน

○ ผู้นำชุมชนมีกี่แบบ ใครบ้าง แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่อย่างไร.....?

○ ชุมชนมีโครงสร้างบริหารอย่างไร และมีใครทำหน้าที่อะไรบ้าง.....?

○ ในชุมชนมีกลุ่มและกองทุนอะไรบ้าง แต่ละกลุ่มมีโครงสร้างบริหารอย่างไร.....?

☐ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี/พิธีกรรม

○ การอยู่ การกิน การแต่งกาย ศิลปะ ภาษา และวรรณกรรมเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง.....?

○ ชุมชนมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างไร และมีประเพณี/พิธีกรรมอะไรบ้างที่แสดงออกต่อความเชื่อดังกล่าว และจัดขึ้นเนื่องในโอกาสและเวลาใด มีความหมายอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร และใช้วัตถุสิ่งของอะไรเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายในพิธีกรรมนั้น

○ ชุมชนมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์อย่างไร และมีประเพณี/พิธีกรรมอะไรบ้างที่แสดงออกต่อความเชื่อดังกล่าว และจัดขึ้นเนื่องในโอกาสและเวลาใด มีความหมายอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร และใช้วัตถุสิ่งของอะไรเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายในพิธีกรรมนั้น

○ ชุมชนมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างไร และมีประเพณี/พิธีกรรมอะไรบ้างที่แสดงออกต่อความเชื่อดังกล่าว

และจัดขึ้นเนื่องในโอกาสและเวลาใด มีความหมายอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร และใช้
วัตถุสิ่งของอะไรเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายในพิธีกรรมนั้น

- ☐ ชุมชนมีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดของสรรพสิ่งและชีวิตหลังความตาย
อย่างไร และมีประเพณี/พิธีกรรมอะไรบ้างที่แสดงออกต่อความเชื่อดังกล่าว และจัด
ขึ้นเนื่องในโอกาสและเวลาใด มีความหมายอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร และใช้วัตถุ
สิ่งของอะไรเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายในพิธีกรรมนั้น.....?
- ☐ มีขนบธรรมเนียมอะไรบ้างที่ถือปฏิบัติกันสืบมา.....?
- ☐ ในแต่ละเดือนมีประเพณีและพิธีกรรมอะไรบ้าง (แผนที่ประเพณีและพิธีกรรม).....?

2. ศักยภาพของครอบครัวและชุมชน

☐ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

- ☐ ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร.....?
- ☐ ชุมชนมีการจัดสรรทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อย่างไร.....?
- ☐ ชุมชนมีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานอะไรที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับดิน น้ำ
ป่า....?

☐ ด้านเศรษฐกิจของชุมชน

- ☐ ครอบครัวและชุมชนมีหลักการตัดสินใจเลือกเพาะปลูกพืชอย่างไร.....?
- ☐ ครอบครัวและชุมชนมีหลักการตัดสินใจเลือกพื้นที่และการใช้พื้นที่เพาะปลูกอย่างไร..?
- ☐ ครอบครัวและชุมชนมีการใช้หรือการบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต เช่น การใช้
ที่ดิน แหล่งน้ำ การใช้แรงงาน และการใช้ทุนในการผลิตในครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างไร.....?
- ☐ ครอบครัวมีการบริหารจัดการคนในกระบวนการผลิตอย่างไร.....?
- ☐ ครอบครัวมีการบริหารจัดการผลผลิตอย่างไร.....?
- ☐ ครอบครัวมีการบริหารจัดการรายได้/รายจ่ายและหนี้สินของตนอย่างไร.....?

☐ ด้านสังคม

- ☐ ความสัมพันธ์ระหว่างชาย/หญิงเป็นอย่างไร.....?
- ☐ ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นอย่างไร มีอิทธิพลต่อคนในครอบครัวหรือไม่อย่างไร.....?
- ☐ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นอย่างไร มีอิทธิพลต่อผู้เป็นเครือญาติหรือไม่อย่างไร.....?
- ☐ เครือข่ายความเป็นเครือญาติเป็นอย่างไร มีอิทธิพลต่อผู้เป็นเครือญาติหรือไม่อย่างไร.....?
- ☐ เพื่อนบ้านและเพื่อน มีอิทธิพลต่อผู้เป็นเครือญาติหรือไม่อย่างไร.....?
- ☐ สถานบริการสาธารณะมีบทบาทอย่างไรต่อชุมชน.....?
- ☐ ชุมชนจัดการปัญหาแต่ละเรื่องของตนอย่างไร.....?

- ☐ ความสัมพันธ์กับบุคคล, เครือข่ายบุคคล, หน่วยงาน องค์กร และกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เกี่ยวข้องกับ
หนุนเสริมในเรื่องใดและอย่างไรกับชุมชน

☐ ด้านการเมืองในชุมชน

- ☐ ผู้นำชุมชนแต่ละแบบมีอิทธิพลต่อผู้คนในชุมชนอย่างไร.....?
- ☐ การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมสาธารณะเป็นอย่างไร.....?
- ☐ ระบบการปกครองภายในชุมชนเป็นอย่างไร.....?
- ☐ กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีกฎเกณฑ์หรือหลักการในการจัดระเบียบกลุ่มคนอย่างไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร.....?

☐ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี/พิธีกรรม

- ☐ การมีส่วนร่วมในงานประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร.....?
- ☐ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี/พิธีกรรม เข้าามีบทบาทอย่างไรในกระบวนการผลิต.....?
- ☐ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี/พิธีกรรม มีอิทธิพลต่อบุคคลและครอบครัวอย่างไร....?
- ☐ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี/พิธีกรรม มีอิทธิพลต่อระบบเครือข่ายอย่างไร.....?
- ☐ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี/พิธีกรรม มีอิทธิพลต่อเพื่อนบ้านและเพื่อนอย่างไร.....?

3. ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถการป้องกันยาเสพติดได้

- ☐ ชุมชนมีมุมมองต่อยาเสพติดอย่างไร.....?
- ☐ การบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชนมีผลต่อการป้องกันยาเสพติดทางตรง และทางอ้อมอย่างไร.....?
- ☐ มีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคมอะไรที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยา พ่อกับลูกแม่กับลูก.....?
- ☐ มีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคมอะไรที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว เครือญาติ เครือข่ายความเป็นเครือญาติ เพื่อนบ้าน และเพื่อน
- ☐ มีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคมอะไรที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชน..?
- ☐ สถานบริการสาธารณะมีบทบาทอย่างไรในการป้องกันยาเสพติด.....?
- ☐ ชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติดอย่างไร.....?
- ☐ ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างไรในการป้องกันยาเสพติด.....?
- ☐ ระบบการปกครองภายในชุมชนมีส่วนหนุนเสริมการป้องกันยาเสพติดในชุมชนอย่างไร.....?
- ☐ กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีบทบาทอย่างไรในการป้องกันยาเสพติด.....?
- ☐ เครือข่ายบุคคล, หน่วยงาน องค์กร และกลุ่มต่าง ๆ ภายนอกมีบทบาทอย่างไรใน

ประวัติผู้วิจัย

นายสมเกียรติ มีธรรม เกิดวันเสาร์ที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2511 ณ บ้านเลขที่ 30 หมู่ 3 บ้านไฮ ตำบลปงคอน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นบุตรคนที่ 2 ในบรรดาพี่น้อง 3 คนของนายรัตน-นางหลาน มีธรรม (ปัจจุบันทั้งสองท่านเสียชีวิตแล้ว)

จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านไฮ หมู่ที่ 3 ตำบลปงคอน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง จากนั้นเข้าไปศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และเดินทางไปศึกษาต่อในระดับอาชีวศึกษา สาขาวิชาช่างก่อสร้าง โรงเรียนเทคโนโลยีหมู่บ้านครูภาคเหนือจังหวัดลำพูน ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาช่างก่อสร้าง

หลังจากนั้นเดินทางเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯเป็นเวลา 13 ปี ตั้งแต่ปีพ.ศ.2532 – 2545 โดยทำงานอยู่ที่ “คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)” ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานภายใต้มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป โดยมีอาจารย์ประเวศ วะสี เป็นประธานในขณะนั้น และมีอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นรองประธาน

ในระหว่างทำงานอยู่ที่คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา นอกจากศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ทำงาน และหนังสือหนังสือทางวิชาการแขนงต่าง ๆ แล้ว ยังได้ศึกษาต่อคณะนิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2 ปีครึ่ง แล้วจึงลาออกจากการเรียนในมหาวิทยาลัย

เนื่องจากในเวลานั้นบรรยากาศการทำงานในเครือข่ายองค์กรอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ได้แก่ มูลนิธิเด็ก มูลนิธิโกลดคิมทอง อาศรมวงศ์สนธิ ฯลฯ) เต็มไปด้วยการแสวงหาความรู้ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นกระแสทางเลือกทั้งหลาย เช่น การศึกษาทางเลือก การประยุกต์พุทธธรรมมาพัฒนาสังคม การประยุกต์พิธีกรรมร่วมสมัย ไปจนถึงการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับความสุขมวลรวม การเมืองสีเขียว นิเวศวิทยาแนวเล็ก และอื่น ๆ อีกมากมาย

ในท่ามกลางบรรยากาศเช่นนี้ วุฒิการศึกษามีความสำคัญน้อยมาก จึงเป็นเหตุให้ตัดสินใจลาออกจากการเรียนในระบบทันที

พอปลายเดือนธันวาคมในปีพ.ศ.2545 หลังจากแต่งงานกับนางสาวสุภาพร ชัยบุตร มีบุตรสาวหนึ่งคน ชื่อเด็กหญิงมิ่งโกมุท มีธรรม จึงลาออกจากคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา ย้ายมาอยู่ที่บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 7 บ้านป่าเทื่อ ตำบลช้างเคื่อง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ トラบจนกระทั่งในเวลานี้

ปัจจุบันเขียนหนังสือ บทความ ทำงานวิจัย ทำงานพัฒนาชุมชน และเป็นรองประธานกรรมการบริหารโรงเรียนเมืองเด็กวิทยา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ประสบการณ์ทำงาน

- ปีพ.ศ.2532 – 2545 ทำงาน “คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)” ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานภายใต้ “มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป” โดยมีภารกิจ 4 ประการคือ 1) จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับพระสงฆ์/แม่ชี “กลุ่มเสขิยธรรม” ที่อยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ให้ใช้ศักยภาพของตนในการสร้างสุขภาวะทางด้านจิต กาย สังคม และปัญญา ให้แก่ชาวบ้านและเยาวชนที่ด้อยโอกาส อาทิเช่น จัดเวทีเสวนา/สัมมนา จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน จัดประชุมพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกัน 2) สนับสนุนพระสงฆ์/แม่ชี “กลุ่มเสขิยธรรม” ทำงานร่วมกับชาวบ้านและเด็กด้อยโอกาสในรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น อบรมสมาธิ กลุ่มออมทรัพย์ หมอยา อนุรักษ์ป่า ดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ จัดการศึกษาทางเลือกแก่เด็กด้อยโอกาส ฯลฯ 3.) สร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ให้กับพระนักพัฒนาได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรียนประสบการณ์ทำงาน ปัญหา/อุปสรรค และให้กำลังใจแก่กันและกัน 4.) เผยแพร่ประวัติ/ผลงานพระสงฆ์/แม่ชีนักพัฒนาและประยุกต์พุทธธรรมมาพัฒนาชีวิตและสังคม โดยทำงานอยู่ที่ “คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา” เป็นเวลา 13 ปี ในตำแหน่งผู้ประสานงานภาคสนาม และตำแหน่งหัวหน้าหรือผู้จัดการสำนักงาน

- ปี พ.ศ.2543 เป็นอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องในงานครบรอบ 100 ปีชาตกาลรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์

- ปี พ.ศ.2544 – 2546 เป็นเลขานุการ “มูลนิธิเมตตาธรรมรักษ์”

- ปีพ.ศ.2545 – ปัจจุบัน ประกอบอาชีพอิสระ (นักเขียนและนักวิชาการอิสระ)

ผลงาน ปีพ.ศ.2532 – 2545

- สร้างพระนักพัฒนาชุมชน และพระนักอนุรักษ์ป่า กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ
- เป็นผู้ริเริ่มจัดเดิน “ธรรมยาตราเพื่อทะเลสาบสงขลา” เป็นครั้งแรก ต่อมาได้มีกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ นำบทเรียนจากการเดินดังกล่าวไปขยายผลในพื้นที่ทางภาคอีสานและภาคเหนือ
- ร่วมเคลื่อนไหวและก่อตั้ง “เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย” เพื่อให้เป็นองค์กรประสานงานในภาคประชาชน สำหรับการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่องในปี 2543

- ร่วมลงรายชื่อถอดถอนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (-นายรักเกียรติ สุขธนะ) ในกรณี “ทุจริตการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์กระทรวงสาธารณสุข” ระยะแรก ๆ เมื่อปีพ.ศ.2543

- บทความในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน คอลัมน์ “กระแสทรรศน์” ไม่น้อยกว่า 30 เรื่อง
- บทความในคอลัมน์ “มองย้อนศร” ให้กับหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ในนาม “เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย” ตั้งแต่พ.ศ. 2543 – 45 ไม่น้อยกว่า 30 เรื่อง
- หนังสือส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพื่อการฟื้นฟูชีวิตและสังคมเรื่อง “ลึกหน้ากากระบบกาย ใครคือขบวนการล้มพุทธตัวจริง ?” สมเกียรติ มีธรรม เขียน, กองทุนรักษัธรรมฯ/

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา/มูลนิธิโกมลคีมทอง/มูลนิธิสุขภาพไทย และกลุ่มเสขิยธรรม
จัดพิมพ์ พ.ศ.2543

ผลงาน ปีพ.ศ.2546 – ปัจจุบัน

- บทความในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน คอลัมน์ “กระแสนรศน์” ไม่น้อยกว่า 30 เรื่อง
- บทความในคอลัมน์ “มองย้อนศร” ให้กับหนังสือพิมพ์โพสทูเดย์ในนาม “เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทศศาสนาและสังคมไทย” ไม่น้อยกว่า 30 เรื่อง
- หนังสือรวมบทความคัดสรรในมติชนรายวันเรื่อง “พุทธทัศน์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย” สมเกียรติ มีธรรม เขียน, กรุณา กุศลาสัย คำนิคม/นิธิเอียว ศรีวงศ์ คำนำ, สำนักพิมพ์สยาม พ.ศ.2546
- หนังสือ “วิถีพุทธในพระไตรปิฎก เล่ม 1” สมเกียรติ มีธรรม เขียน, เสถียรพงษ์ วรรณปก คำนิคม, สำนักพิมพ์สุขภาพใจ พ.ศ.2547
- หนังสือ “วิถีพุทธในพระไตรปิฎก เล่ม 2” สมเกียรติ มีธรรม เขียน, พระไพศาล วิสาโล คำนำ, สำนักพิมพ์สุขภาพใจ พ.ศ.2548
- หนังสือ “วิถีพุทธในพระไตรปิฎก” เล่ม 3 (อยู่ระหว่างจัดทำต้นฉบับ)
- งานการวิจัยเรื่อง “โลกทัศน์ชาวบ้านล้านนา” โดยการสนับสนุนของวิทยาลัยการจัดการทางสังคม ภาคเหนือ (วส.น) พ.ศ.2548
- งานวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการดูแลสุขภาพผู้ติดเชื้อเอดส์” ของ “โครงการพัฒนาองค์ความรู้การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในการดูแลรักษาสุขภาพผู้ติดเชื้อเอชไอวีและเอดส์” โดยการสนับสนุนของกรมพัฒนาการแพทยแผนไทยและการแพทยทางเลือก โดยกลุ่มงานการแพทยพื้นบ้านไทย เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ.2548
- วิทยากรกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- ผู้อำนวยการสถาบันอ้อพะหล้า (สถาบันจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม)

www.phayha.com